

**T.C.
İSTANBUL OKAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

**KATILIM BANKALARI İLE GELENEKSEL BANKALARIN
FARKLILIKLARI, GÜÇLÜ VE ZAYIF YÖNLERİ VE
TÜRKİYE EKONOMİSİNE KATKILARI (2005 - 2020)**

İlyas BOZKURT

**DOKTORA TEZİ
İŞLETME ANABİLİM DALI
İŞLETME PROGRAMI**

**DANIŞMAN
Prof. Dr. Halit Targan ÜNAL**

İSTANBUL, Ocak 2022

**T.C.
İSTANBUL OKAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

**KATILIM BANKALARI İLE GELENEKSEL BANKALARIN
FARKLILIKLARI, GÜÇLÜ VE ZAYIF YÖNLERİ VE
TÜRKİYE EKONOMİSİNE KATKILARI (2005 - 2020)**

İLYAS BOZKURT

**DOKTORA TEZİ
İŞLETME ANABİLİM DALI
İŞLETME PROGRAMI**

**DANIŞMAN
Prof. Dr. Halit Targan ÜNAL**

İSTANBUL, Ocak 2022

T.C.
İSTANBUL OKAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

KATILIM BANKALARI İLE GELENEKSEL BANKALARIN
FARKLILIKLARI, GÜÇLÜ VE ZAYIF YÖNLERİ VE
TÜRKİYE EKONOMİSİNE KATKILARI (2005 - 2020)

İLYAS BOZKURT
(122017004)

DOKTORA TEZİ
İŞLETME ANABİLİM DALI
İŞLETME PROGRAMI

Tezin Enstitüye Teslim Edildiği Tarih :

Tezin Savunulduğu Tarih :

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Halit Targan ÜNAL

Diğer Jüri Üyeleri : Doç. Dr. Abdulkadir TUNA
Dr. Öğr. Üyesi Bülent GÜNCELER
Dr. Öğr. Üyesi Beyza TOKSOY
Dr. Öğr. Üyesi Hakan ÖZCAN

ÖNSÖZ

“Katılım Bankaları ile Geleneksel Bankaların Farklılıkları, Güçlü ve Zayıf Yönleri ve Türkiye Ekonomisine Katkıları (2005 - 2020)” başlıklı doktora tez çalışmamda, yardımlarını esirgemeyen, değerli görüşleriyle ufkumu açan tez danışmanım sayın Prof. Dr. Halit Targan ÜNAL hocam başta olmak üzere, doktora eğitimim sürecinde bana çalışmalarımnda destek olan tüm hocalarıma şükranlarımı sunarım.

İlyas BOZKURT

05.01.2021

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	ii
İÇİNDEKİLER	iv
ÖZET.....	ix
ABSTRACT	xi
KISALTMALAR LİSTESİ	xiii
ŞEKİL LİSTESİ.....	xiv
TABLO LİSTESİ	xvii
BÖLÜM 1. GİRİŞ	1
1.1. PROBLEMİN TANIMI	1
1.2. AMAÇ	2
1.3. ÖNEM	3
1.4. ARAŞTIRMA SORULARI	3
BÖLÜM 2. FİNANSAL SİSTEM VE BANKACILIK.....	4
2.1. TARİHSEL SÜREÇ	4
2.2. FİNANSAL SİSTEM	5
2.2.1. <i>Finansal Sistemin Unsurları</i>	5
2.2.1.1. Finansal Kurumlar.....	5
2.2.1.2. Finansal Araçlar	6
2.2.1.3. Finansal Piyasalar	7
2.2.2. <i>Finansal Sistemin Fonksiyonları</i>	7
2.2.2.1. Kredi Fonksiyonu	7
2.2.2.2. Likidite Fonksiyonu	7
2.2.2.2.1. Ödeme Aracı	7
2.2.2.2.2. Politika Oluşturma	7
2.2.2.3. Tasarruf Fonksiyonu ve Servet Biriktirme	8
2.2.3. <i>Finansal Sistemde Para, Kredi ve Faiz İlişkisi</i>	8
2.3. BANKACILIK SİSTEMİ	9
2.3.1. <i>Banka Çeşitleri</i>	9
2.3.1.1. Merkez Bankaları.....	9
2.3.1.2. Mevduat Bankaları	10
2.3.1.3. Yatırım Bankaları	10
2.3.1.4. Katılım Bankaları.....	10
2.3.2. <i>Bankacılık Sisteminin Fonksiyonları</i>	10
2.3.2.1. Bankacılık Sisteminin Doğrudan (Direkt) Fonksiyonları.....	11
2.3.2.1.1. Finansal Aracılık Fonksiyonu.....	11
2.3.2.1.1.1. Mevduat Bankaları	11
2.3.2.1.1.2. Katılım Bankaları.....	11
2.3.2.1.2. Kaydi Para Yaratma Fonksiyonu	11
2.3.2.1.2.1. Mevduat Bankaları	11
2.3.2.1.2.2. Katılım Bankaları.....	11
2.3.2.1.3. Kaynakların Etkin Kullanılmasını Sağlama Fonksiyonu	12
2.3.2.1.3.1. Mevduat Bankaları	12
2.3.2.1.3.2. Katılım Bankaları.....	12
2.3.2.1.4. Dış Ticareti Fonlama ve İhracata Destek Fonksiyonu	12
2.3.2.1.4.1. Mevduat Bankaları	12
2.3.2.1.4.2. Katılım Bankaları.....	12
2.3.2.1.5. Uluslararası Mali Piyasalarda Risk Yönetimi Fonksiyonu.....	13

2.3.2.1.5.1. Mevduat Bankaları	13
2.3.2.1.5.2. Katılım Bankaları.....	13
2.3.2.2. Bankacılık Sisteminin Dolaylı Fonksiyonları.....	13
2.3.2.2.1. Gelir ve Servet Dağılımını Etkileme Fonksiyonu.....	13
2.3.2.2.1.1. Mevduat Bankaları	13
2.3.2.2.1.2. Katılım Bankaları.....	14
2.3.2.2.2. Para ve Maliye Politikalarının Yürütülmesine Yardımcı olma Fonksiyonu.....	14
2.3.2.2.2.1. Mevduat Bankaları	14
2.3.2.2.2.2. Katılım Bankaları.....	14
2.3.2.2.3. Enflasyonu Kontrol Altında Tutmaya Yardımcı olma Fonksiyonu.....	14
2.3.2.2.3.1. Mevduat Bankaları	14
2.3.2.2.3.2. Katılım Bankaları.....	15
2.3.2.2.4. Ekonomide Büyümeyi ve Gelişmeyi Destekleyerek Tam İstihdamın Sağlanmasına Yardımcı Olma Fonksiyonu	15
2.3.2.2.4.1. Mevduat Bankaları	15
2.3.2.2.4.2. Katılım Bankaları.....	15
2.3.2.3. Bankacılık Sisteminin Diğer Fonksiyonları	15
2.3.2.3.1. Faizsiz Bankacılığın Diğer Fonksiyonları.....	15
2.3.2.3.1.1. Faizin Haram Olduğuna İnanan Büyük Bir Kitlenin Yastık Altı Birikimlerini Ekonomiye Kazandırma Fonksiyonu	15
2.3.2.3.1.2. Reel Sektörün Gelişimine ve Tam İstihdama Dayalı Ekonomiye Destekleme Fonksiyonu	16
2.3.2.3.1.3. Sosyal İhtiyaçları Karşılama ve Sosyal Yardımlaşmayı Sağlamaya Katkıda Bulunma Fonksiyonu	16
2.3.2.3.2. Ticari Bankaların Diğer Fonksiyonları	17
2.3.2.3.2.1. Doğrudan Finansman Desteği.....	17
2.3.2.3.2.2. Kambiyo	17
2.3.2.3.2.3. Tahvil ve Bono.....	17
2.3.3. Bankacılık Sisteminde Genel Durum	17
BÖLÜM 3. KATILIM BANKACILIĞI VE TİCARET BANKACILIĞI FONKSİYONLARININ KARŞILAŞTIRILMASI.....	21
3.1. TÜRKİYE’DE KATILIM BANKACILIĞI.....	21
3.2. KATILIM BANKALARININ TİCARİ BANKALARLA FARKLILIKLARI	22
3.3. TİCARİ BANKACILIKTA VE KATILIM BANKALARINDA FON TOPLAMA YÖNTEMLERİ	23
3.3.1. Sermaye.....	24
3.3.1.1. Ticari Bankalar	24
3.3.1.2. Katılım Bankaları.....	24
3.3.2. Merkez Bankası Kredileri	24
3.3.2.1. Ticari Bankalar	24
3.3.2.2. Katılım Bankaları.....	25
3.3.3. Vadeli Mevduatlar (Yatırım Hesabı).....	25
3.3.3.1. Ticari Bankalar	25
3.3.3.2. Katılım Bankaları.....	25
3.3.4. Vadesiz Mevduatlar	26
3.3.4.1. Ticari Bankalar	26
3.3.4.2. Katılım Bankaları.....	26
3.3.5. Tahvil İhracı	26
3.3.5.1. Ticari Bankalar	26
3.3.5.2. Katılım Bankaları.....	27
3.3.6. Varlığa Dayalı Menkul Kıymet	27
3.3.6.1. Ticari Bankalar	27
3.3.6.2. Katılım Bankaları (Sukuk).....	27
3.3.7. Döviz Borçlanmaları	27

3.3.7.1. Ticari Bankalar	27
3.3.7.2. Katılım Bankaları.....	28
3.3.8. Repo	28
3.3.8.1. Ticari Bankalar	28
3.3.8.2. Katılım Bankaları.....	28
3.3.9. Diğer Kaynaklar	28
3.3.9.1. Ticari Bankalar	28
3.3.9.2. Katılım Bankaları.....	29
3.4. TİCARİ BANKACILIKTA VE KATILIM BANKALARINDA FON KULLANDIRMA YÖNTEMLERİ	29
3.4.1. Kredi Verme	29
3.4.1.1. Ticari Bankalar	29
3.4.1.2. Katılım Bankaları.....	29
3.4.2. Leasing (İcare)	30
3.4.2.1. Ticari Bankalar	30
3.4.2.2. Katılım Bankaları.....	31
3.4.3. İştirakte Bulunma.....	31
3.4.3.1. Ticari Bankalar	31
3.4.3.2. Katılım Bankaları.....	32
3.4.4. Direkt Yatırım	33
3.4.4.1. Ticari Bankalar	33
3.4.4.2. Katılım Bankaları.....	33
3.4.5. Proje Finansmanı.....	34
3.4.5.1. Ticari Bankalar	34
3.4.5.2. Katılım Bankaları.....	34
3.4.6. Ticari Emtia Piyasası İşlemleri.....	34
3.4.6.1. Ticari Bankalar	34
3.4.6.2. Katılım Bankaları.....	34
3.4.7. Teminat Mektubu	35
3.4.7.1. Ticari Bankalar	35
3.4.7.2. Katılım Bankaları.....	35
3.4.8. Kredi Kartları.....	35
3.4.8.1. Ticari Bankalar	35
3.4.8.1.1. Mikro Ekonomik Etkileri.....	35
3.4.8.1.1.1. Ödeme Güvenliği ve Kolaylığı:	35
3.4.8.1.1.2. Döner Kredi İmkânı:	36
3.4.8.1.2. Makro Ekonomik Etkileri.....	36
3.4.8.1.2.1. Piyasada Harcama Eğilimini Artırarak Ekonomiye Canlandırması.....	36
3.4.8.1.2.2. Kayıtdışı Ekonominin Kayıt Altına Alınması:	36
3.4.8.2. Katılım Bankaları.....	37
3.4.9. Çek Ödemeleri	37
3.4.9.1. Ticari Bankalar	37
3.4.9.2. Katılım Bankaları.....	37
3.4.10. Forfaiting.....	38
3.4.10.1. Ticari Bankalar	38
3.4.10.2. Katılım Bankaları.....	38
3.4.11. Factoring	38
3.4.11.1. Ticari Bankalar	38
3.4.11.2. Katılım Bankaları.....	39
3.4.12. Karz-ı Hasen (Faizsiz Borç Verme).....	39
BÖLÜM 4. TÜRKİYE BANKACILIK SİSTEMİNİN PASİF YAPISI (2005-2020)	41
4.1. BANKALARIN ÖZKAYNAKLARI	41
4.2. BANKALARIN TOPLADIĞI YABANCI KAYNAK FONLAR	43
4.3. BANKALARIN TOPLAM KAYNAKLARI (PASİFLER).....	45

BÖLÜM 5. KATILIM BANKALARININ TÜRKİYE EKONOMİSİNE KATKILARI (2005-2020)... 48

5.1. BANKALARIN SEKTÖRLERE GÖRE ETKİSİ	48
5.1.1. Tarım, Avcılık ve Ormancılık Sektörüne Etkisi	48
5.1.2. Madencilik ve Taş Ocağı Sektörüne Etkisi.....	51
5.1.3. Hizmet Sektörüne Etkisi.....	54
5.1.3.1. Elektrik, Gaz ve Su Kaynakları Ürt. Dağt. San. Sektörüne Etkisi	57
5.1.3.2. Toptan ve Perakende Ticaret, Motorlu Araçlar Servis Hizm. İle Kişisel ve Hane Halkı Ürünleri Sektörüne Etkisi	60
5.1.3.3. İşçi Çalıştıran Özel Kişiler Sektörüne Etkisi	64
5.1.3.4. Taşımacılık, Depolama ve Haberleşme Sektörüne Etkisi	67
5.1.3.5. Emlak Komisyonculuğu, Kiralama ve İşletmecilik Faaliyetleri Sektörüne Bankacılık Sektörüne Etkisi	70
5.1.3.6. Sağlık ve Sosyal Hizmetler Sektörüne Etkisi	73
5.1.3.7. Diğer Hizmetler Sektörüne Etkisi	76
5.1.4. İmalat Sanayi Sektörüne Etkisi	79
5.1.4.1. Gıda, Meşrubat ve Tütün Sanayi.....	83
5.1.4.2. Tekstil ve Tekstil Ürünleri Sanayi	86
5.1.4.3. Ağaç İmalat Sanayi	88
5.1.4.4. Petro-Kimya İmalat Sanayi Sanayi	91
5.1.4.5. Makine-Metal İmalat Sanayi.....	93
5.1.4.6. Başka Yerlerde Sınıflandırılmamış İmalat Sanayi.....	96
5.1.5. Turizm Sektörüne Etkisi	99
5.1.6. İnşaat Sektörüne Etkisi	102
5.1.7. Eğitim Sektörü	105
5.1.8. Finans Sektörüne Etkisi.....	108
5.1.8.1. Finansal Aracılık Sektörüne Etkisi.....	111
5.1.8.2. Ferdi krediler: Konut Sektörüne Etkisi	114
5.1.8.3. Ferdi krediler: Otomobil Sektörüne Etkisi	117
5.1.8.4. Diğer Ferdi Krediler Sektöre Etkisi	120
5.1.8.5. Kredi Kartları Sektörüne Etkisi	123
5.1.9. Diğer Sektörlere Etkisi	126
5.2. BANKALARIN GENEL OLARAK EKONOMİYE ETKİSİ	129
5.2.1. Tüm Bankacılık Sektörünün Verdiği Krediler	129
5.2.2. Tüm Bankacılık Sektörünün Kredilerinin Sektörlere Göre Dağılımı	131
5.2.3. Mevduat Bankası Kredilerinin Sektörlere Göre Dağılımı	132
5.2.4. Katılım Bankası Kredilerinin Sektörlere Göre Dağılımı.....	133
5.2.5. Kalkıma ve Yatırım Bankası Kredilerinin Sektörlere Göre Dağılımı.....	134

BÖLÜM 6. LİTERATÜR TARAMASI: BANKALARIN SEKTÖREL KREDİ YOĞUNLAŞTIRMASI VE BANKA PERFORMANSINA ETKİSİ..... 136

BÖLÜM 7. TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜ KREDİLERİNDE SEKTÖREL YOĞUNLAŞMA VE KARLILIK İLİŞKİSİ İÇİN AMPİRİK ANALİZ 139

7.1. HERFİNDHL-HİRSCHMAN ENDEKSİ VE OLUŞTURULMASI.....	139
7.2. ARDL YÖNTEMİ	140
7.3. DEĞİŞKENLER VE VERİ SETİ	141
7.4. KATILIM VE MEVDUAT BANKALARI ARDL TESTİ SONUÇLARI	143
7.4.1. Katılım Bankaları Sektörel Kredi Yoğunlaştırması ve Özkaynak Karlılığı İlişkisi Analizi.....	143
7.4.1.1. Birim Kökü Testi Sonuçları.....	146
7.4.1.2. Gecikme Uzunluğunun Belirlenmesi	149
7.4.1.3. Özkaynak Karlılığını Etkileyen Faktörlerin Analizi.....	150
7.4.2. Mevduat Bankaları Sektörel Kredi Yoğunlaştırması ve Özkaynak Karlılığı İlişkisi Analizi	157
7.4.2.1. Birim Kökü Testi Sonuçları.....	162
7.4.2.2. Gecikme Uzunluğunun Belirlenmesi	165

7.4.2.3. Özkaynak Karlılığını Etkileyen Faktörlerin Analizi.....	166
BÖLÜM 8. DEĞERLENDİRME VE ANALİZ.....	174
8.1. MEVDUAT YAPISI ANALİZİ	174
8.2. KREDİ YAPISI (SEKTÖREL) ANALİZİ	175
8.2.1. Tarım Sektörü.....	175
8.2.2. Madencilik ve Taş Ocağı Sektörü	176
8.2.3. Hizmet Sektörü	176
8.2.4. İmalat Sektörü	176
8.2.5. Turizm Sektörü.....	177
8.2.6. İnşaat Sektörü.....	177
8.2.7. Eğitim Sektörü	178
8.2.8. Finans Sektörü	178
8.2.9. Diğer Sektörler	179
8.3. GENEL ANALİZ	179
8.3.1. Mevduat Bankalarının Analizi	180
8.3.2. Katılım Bankalarının Analizi.....	181
8.3.3. Kalkınma ve Yatırım Bankalarının Analizi.....	181
BÖLÜM 9. SONUÇ.....	182
KAYNAKLAR.....	188
ÖZGEÇMİŞ.....	192

ÖZET

KATILIM BANKALARI İLE GELENEKSEL BANKALARIN FARKLILIKLARI, GÜÇLÜ VE ZAYIF YÖNLERİ VE TÜRKİYE EKONOMİSİNE KATKILARI (2005-2020)

“İslami Finans” ya da “faizsiz bankacılık” olarak adlandırılan katılım bankaları, 1985’den bu yana otuzbeş yıl içinde Türkiye ekonomisinin gelişmesinin bir parçası olmuştur. Muhafazakar toplumun faiz hassasiyeti nedeniyle bankacılık sistemine dahil olmayan atıl fonları ekonomiye kazandırmıştır.

Katılım bankaları ile mevduat bankalar arasında bankacılık sistemi açısından işlevsel olarak bir farklılık bulunmasada, müşterilerinden tasarrufları toplarken ve kredi kullanılırken mevduat bankalarından farklı modeller kullanmışlardır. Bu modellerin ortaya çıkmasında İslamdaki faiz yasağına uygun hareket etmek etkili olmuştur.

Türkiye’de katılım bankacılığı 1983 yılından itibaren yer bulmaya başlasada, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu’na tabi olan bankacılık statüsüne ilk defa 2005 yılında dahil olmuştur.

Çalışmamızda katılım bankaları ile mevduat bankalarının farklılıkları, güçlü ve zayıf yönlerini anlattıktan sonra, katılım bankalarının Türkiye ekonomisine katkıları analiz edilmiştir. Bu analiz yapılırken katılım bankalarının ilk defa bankacılık sistemine dahil olduğu 2005 yılından 2020 yılına kadarki geçen süreç seçilmiştir.

Katılım bankalarının bankacılık sektörü içindeki payı analiz edilirken karşılaştırmanın sağlıklı bir şekilde yapılması için bankaların hem mevduat yapıları hem de kredileri hangi sektörlerle hangi oranlarda kullandıkları incelenmiştir.

Değerlendirme sonucunda aktif yapısına göre mevduat bankalarının tüm bankacılık sistemi içindeki payının %93 olması nedeniyle sektörü domine ettiği ve son 10 yıla bakıldığında katılım bankalarının sektördeki payının %5-6 arasında kaldığı görülmüştür. Bankaların verdiği kredilere bakıldığında mevduat bankalarının hizmet, finans, imalat ve inşaat sektörüne yoğunlaşırken katılım bankalarının hizmet, imalat ve inşaat sektörüne yoğunlaşmış ve diğer sektörlerde önemli bir varlık göstermemiştir. Analiz ettiğimiz veriler katılım bankalarının hem mevduat toplama hem de kredi dağıtma sistemiyle ilgili bir kısım sorunlar yaşadığını ortaya koymaktadır.

Bu çalışmada yapılan ampirik çalışmada Ocak 2005- Aralık 2020 dönemini kapsayan banka bazlı dönemlik veri seti kullanılarak, Türk bankacılık sektörü için sektörel kredi yoğunlaşma endeksi hesaplanmış ve ilgili sektörlerin endekslere katkıları ayrıştırmıştır. Ayrıca, sektörel kredi yoğunlaşma endeksinin katılım bankalarına ve mevduat bankalarının performansına etkileri kârlılık göstergeleri üzerinden ayrı ayrı incelenmiştir. Bu çerçevede çalışmanın finansal istikrar kapsamında yapılan analizlere ve düzenleyici otoritelerin politika geliştirme süreçlerine katkı sağlaması hedeflenmiştir.

Bu kapsamda sektörel kredi yoğunlaşma endeksinin özkaynak karlılığı üzerindeki etkileri öncelikle ARDL yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir.

Çalışmada ilk olarak katılım ve mevduat bankalarının sektörel kredi portföyü için banka bazlı verilerden yoğunlaşma endeksi hesaplanmıştır. Endeks sonuçları, küresel kriz sürecindeki oynaklıklar dışında kredilerde sektörel yoğunlaşmanın genel olarak mevduat bankalarında düşük seviyelerde, katılım bankalarında ise orta seviyelerde olduğunu göstermiştir.

İkinci olarak Sektörel kredi yoğunlaşmasının bankacılık sektörü kârlılığı üzerindeki etkileri özkâynak ve aktif karlılığı üzerinden incelenmiş ve böylece ilişkinin yönü farklı kârlılık göstergeleri üzerinden araştırılmıştır. Değerlendirme Sonucunda bankaların sektörel kredi yoğunlaşma endeksi ve kârlılık oranları arasında pozitif ilişkisi olduğu ancak katılım bankalarının mevduat bankalarına göre daha az oranda etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Katılım Bankaları, Mevduat Bankaları, Muhafazakar Toplum, Türkiye Ekonomisi, Finansman, İslami Finans, Yoğunlaşma, Özkaynak Karlılığı

Tarih :

ABSTRACT

DIFFERENCES BETWEEN PARTICIPATION BANKS AND TRADITIONAL BANKS, THEIR STRENGTHS AND WEAKNESSES AND THEIR CONTRIBUTIONS TO THE TURKISH ECONOMY (2005-2020)

Participation banks, called "Islamic Finance" or "interest-free banking", have been a part of the development of the Turkish economy in the thirty-five years since 1985. Due to the interest sensitivity of the conservative society, idle funds that were not included in the banking system were brought into the economy.

Although there is no functional difference between participation banks and deposit banks in terms of the banking system, they used different models from deposit banks when collecting savings and extending loans from their customers. Acting in accordance with the prohibition of interest in Islam was effective in the emergence of these models.

Although participation banking started to take place in Turkey since 1983, it was included in the banking status subject to the Banking Regulation and Supervision Agency in 2005 for the first time.

In our study, after explaining the differences, strengths and weaknesses of participation banks and deposit banks, the contribution of participation banks to the Turkish economy was analyzed. While making this analysis, the period from 2005, when participation banks were included in the banking system for the first time, to 2020 was selected.

While analyzing the share of participation banks in the banking sector, both the deposit structures of the banks and the rates at which sectors they extended the loans were examined in order to make a healthy comparison.

As a result of the evaluation, it has been seen that deposit banks dominate the sector due to their share of 93% in the entire banking system according to their asset structure, and the share of participation banks in the sector in the last 10 years has remained between 5-6%. When looking at the loans given by the banks, the deposit banks concentrated on the service, finance, manufacturing and construction sectors, while the participation banks concentrated on the service, manufacturing and construction sectors and did not show a significant presence in other sectors. The data we analyze reveals that participation banks have some problems with both deposit collection and loan distribution systems.

In the empirical study conducted in this study, using the bank-based periodical data set covering the period of January 2005- December 2020, the sectoral credit concentration index for the Turkish banking sector was calculated and the contributions of the relevant sectors to the indices were decomposed. In addition, the effects of the sectoral credit concentration index on the performance of participation banks and deposit banks were analyzed separately on the basis of profitability

indicators. In this context, it is aimed that the study will contribute to the analyzes made within the scope of financial stability and the policy development processes of the regulatory authorities.

In this context, the effects of the sectoral credit concentration index on the return on equity were first analyzed using the ARDL method.

In the study, firstly, the concentration index was calculated from bank-based data for the sectoral loan portfolio of participation and deposit banks. The index results showed that, apart from the volatility during the global crisis, the sectoral concentration in loans was generally at low levels in deposit banks and at medium levels in participation banks.

Secondly, the effects of sectoral credit concentration on the profitability of the banking sector were examined through equity and return on assets, and thus the direction of the relationship was investigated through different profitability indicators. As a result of the evaluation, it has been concluded that there is a positive relationship between the sectoral loan concentration index and profitability ratios of the banks, but that participation banks affect less than deposit banks.

Keywords: Participation Banks, Deposit Banks, Conservative Society, Turkish Economy, Finance, Islamic Finance, Concentration, Return on Equity

Date:

KISALTMALAR LİSTESİ

ÖFK	: Özel Finans Kurumları
GSYİH	: Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
VDMK	: Varlığa Dayalı Menkul Kıymet
TTK	: Türk Ticaret Kanunu
TKBB	: Türkiye Katılım Bankaları Birliği
SPK	: Sermaye Piyasası Kurumu
MB	: Merkez Bankası
TMSF	: Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
KTb	: Katılım Bankaları
MVB	: Mevduat Bankaları
ATM	: Elektronik Para Çekme Makinası (Paramatik)
BTM	: Elektronik Para Yatırma ve Çekme Makinası (Paramatik)
OK	: Katılım Bankalarının Özkaynak Karlılığı
HHI	: Yoğunluk Endeksi
İO	: İşsizlik Oranı
RKE	: Reel Kur Endeksi
TATNK	: Takipli Alacaklar / Toplam Nakdi Krediler Oranı
TK	: Takipteki Krediler
TKTA	: Takipteki Krediler/ Toplam Aktifler Oranı
TNKTm	: Toplam Nakdi Krediler/ Toplam Mevduat Oranı
TOTA	: Toplam Özkaynak/ Toplam Aktifler Oranı

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 2.1 Bankacılık Sistemi	9
Şekil 4.1 Bankaların Özkaynakları (2005-2020).....	42
Şekil 4.2 Bankacılık Sektörünün Yabancı Kaynakları (2005-2020).....	44
Şekil 4.3 Bankacılık Sektörünün Toplam Kaynakları (2005-2020).....	45
Şekil 4.4 Bankaların Kaynak Dağılımı (2020).....	46
Şekil 4.5 Katılım Bankalarının Toplam Kaynak Yapısına Göre Bankacılık Sektöründeki Payı (2005-2020).....	47
Şekil 5.1 Bankaların Tarım, Avcılık, Ormancılık ve Balıkçılık Sektörlerine Katkısı (2005-2020).....	49
Şekil 5.2 Tarım, Avcılık, Ormancılık ve Balıkçılık Sektörlerine Kredi Verme Oranlarında Bankaların Payları (2020).....	49
Şekil 5.3 Banka Kredilerinde Tüm Sektörlere Göre Tarım, Avcılık, Ormancılık ve Balıkçılık Sektörünün Oranı (2020).....	50
Şekil 5.4 Bankaların Madencilik ve Taşocakçılığı Sektörlerine Katkısı (2005-2020).....	52
Şekil 5.5 Madencilik ve Taşocakçılığı Sektörlerine Kredi Verme Oranlarında Bankaların Payları (2020) ...	52
Şekil 5.6 Banka Kredilerinde Tüm Sektörlere Göre Madencilik ve Taşocakçılığı Sektörünün Oranı (2020).....	53
Şekil 5.7 Bankaların Hizmet Sektörüne Katkısı (2005-2020).....	55
Şekil 5.8 Hizmet Sektörüne Kredi Verme Oranlarında Bankaların Payları (2020)	55
Şekil 5.9 Banka Kredilerinde Tüm Sektörlere Göre Hizmet Sektörünün Oranı (2020).....	56
Şekil 5.10 Bankaların Elektrik, Gaz ve Su Sektörüne Katkısı (2005-2020)	57
Şekil 5.11 Elektrik, Gaz ve Su Sektörüne Kredi Verme Oranlarında Bankaların Payları (2020).....	58
Şekil 5.12 Banka Kredilerinde Tüm Sektörlere Göre Elektrik, Gaz ve Su Sektörünün Oranı (2020)	59
Şekil 5.13 Bankaların Toptan ve Perakende Ticaret, Motorlu Araçlar Servis Hizm. ile Kişisel ve Hane Halkı Ürünleri Sektörüne Katkısı (2005-2020).....	61
Şekil 5.14 Toptan ve Perakende Ticaret, Motorlu Araçlar Servis Hizm. ile Kişisel ve Hane Halkı Ürünleri Sektörüne Kredi Verme Oranlarında Bankaların Payları (2020)	62
Şekil 5.15 Banka Kredilerinde Tüm Sektörlere Göre Ticaret, Motorlu Araçlar Servis Hizm. ile Kişisel ve Hane Halkı Ürünleri Sektörünün Oranı (2020).....	62
Şekil 5.16 Bankaların İşçi Çalıştıran Özel Kişiler Sektörüne Katkısı (2005-2020).....	64
Şekil 5.17 İşçi Çalıştıran Özel Kişiler Sektörüne Kredi Verme Oranlarında Bankaların Payları (2020)	65
Şekil 5.18 Banka Kredilerinde Tüm Sektörlere Göre İşçi Çalıştıran Özel Kişiler Sektörünün Oranı (2020).....	66
Şekil 5.19 Bankaların Taşımacılık, Depolama ve Haberleşme Sektörüne Katkısı (2005-2020)	68
Şekil 5.20 Taşımacılık, Depolama ve Haberleşme Sektörüne Kredi Verme Oranlarında Bankaların Payları (2020).....	69
Şekil 5.21 Banka Kredilerinde Tüm Sektörlere Göre Taşımacılık, Depolama ve Haberleşme Sektörünün Oranı (2020)	69
Şekil 5.22 Bankaların Emlak Komisyonculuğu, Kiralama ve İşletmecilik Faaliyetleri Sektörüne Katkısı (2005-2020).....	71
Şekil 5.23 Emlak Komisyonculuğu, Kiralama ve İşletmecilik Faaliyetleri Sektörüne Kredi Verme Oranlarında Bankaların Payları (2020)	72
Şekil 5.24 Banka Kredilerinde Tüm Sektörlere Göre Emlak Komisyonculuğu, Kiralama ve İşletmecilik Faaliyetleri Sektörünün Oranı (2020)	72
Şekil 5.25 Bankaların Sağlık ve Sosyal Hizmetler Sektörüne Katkısı (2005-2020).....	74
Şekil 5.26 Sağlık ve Sosyal Hizmetler Sektörüne Kredi Verme Oranlarında Bankaların Payları (2020).....	74
Şekil 5.27 Banka Kredilerinde Tüm Sektörlere Göre Sağlık ve Sosyal Hizmetler Sektörünün Oranı (2020).....	75
Şekil 5.28 Bankaların Diğer Hizmetler Sektörüne Katkısı (2005-2020)	76
Şekil 5.29 Diğer Hizmetler Sektörüne Kredi Verme Oranlarında Bankaların Payları (2020).....	77
Şekil 5.30 Banka Kredilerinde Tüm Sektörlere Göre Diğer Hizmetler Sektörünün Oranı (2020)	78
Şekil 5.31 Bankaların İmalat Sektörüne Katkısı (2005-2020)	80
Şekil 5.32 İmalat Sektörüne Kredi Verme Oranlarında Bankaların Payları (2020)	81
Şekil 5.33 Banka Kredilerinde Tüm Sektörlere Göre İmalat Sektörünün Oranı (2020)	81
Şekil 5.34 Bankaların Gıda, Meşrubat ve Tütün Sanayi Sektörüne Katkısı (2005- 2020).....	83
Şekil 5.35 Gıda Sektörüne Kredi Verme Oranlarında Bankaların Payları (2020)	84

Şekil 5.36 Banka Kredilerinde Tüm Sektörlere Göre Gıda Sektörünün Oranı (2020).....	85
Şekil 5.37 Bankaların Tekstil Sektörüne Katkısı (2005-2020)	86
Şekil 5.38 Tekstil Sektörüne Kredi Verme Oranlarında Bankaların Payları (2020)	87
Şekil 5.39 Banka Kredilerinde Tüm Sektörlere Göre Tekstil Sektörünün Oranı (2020)	87
Şekil 5.40 Bankaların Ağaç İmalat Sektörüne Katkısı (2005-2020).....	89
Şekil 5.41 Ağaç İmalat Sektörüne Kredi Verme Oranlarında Bankaların Payları (2020)	89
Şekil 5.42 Banka Kredilerinde Tüm Sektörlere Göre Ağaç İmalat Sektörünün Oranı (2020).....	90
Şekil 5.43 Bankaların Petro-Kimya İmalat Sektörüne Katkısı (2005-2020).....	91
Şekil 5.44 Petro-Kimya İmalat Sektörüne Kredi Verme Oranlarında Bankaların Payları (2020)	92
Şekil 5.45 Banka Kredilerinde Tüm Sektörlere Göre Petro-Kimya İmalat Sektörünün Oranı (2020).....	92
Şekil 5.46 Bankaların Makine-Metal İmalat Sektörüne Katkısı (2005-2020)	94
Şekil 5.47 Makine-Metal İmalat Sektörüne Kredi Verme Oranlarında Bankaların Payları (2020)	94
Şekil 5.48 Banka Kredilerinde Tüm Sektörlere Göre Makine-Metal İmalat Sektörünün Oranı (2020)	95
Şekil 5.49 Bankaların Başka Yerlerde Sınıflandırılmamış İmalat Sektörüne Katkısı (2005-2020).....	96
Şekil 5.50 Başka Yerlerde Sınıflandırılmamış İmalat Sektörüne Kredi Verme Oranlarında Bankaların Payları (2020).....	97
Şekil 5.51 Banka Kredilerinde Tüm Sektörlere Göre Başka Yerlerde Sınıflandırılmamış İmalat Sektörünün Oranı (2020)	98
Şekil 5.52 Bankaların Turizm Sektörüne Katkısı (2005-2020).....	99
Şekil 5.53 Turizm Sektörüne Kredi Verme Oranlarında Bankaların Payları (2020)	100
Şekil 5.54 Banka Kredilerinde Tüm Sektörlere Göre Turizm Sektörünün Oranı (2020).....	101
Şekil 5.55 Bankaların İnşaat Sektörüne Katkısı (2005-2020).....	102
Şekil 5.56 İnşaat Sektörüne Kredi Verme Oranlarında Bankaların Payları (2020).....	103
Şekil 5.57 Banka Kredilerinde Tüm Sektörlere Göre İnşaat Sektörünün Oranı (2020).....	104
Şekil 5.58 Bankaların Eğitim Sektörüne Katkısı (2005-2020).....	105
Şekil 5.59 Eğitim Sektörüne Kredi Verme Oranlarında Bankaların Payları (2020)	106
Şekil 5.60 Banka Kredilerinde Tüm Sektörlere Göre Eğitim Sektörünün Oranı (2020)	107
Şekil 5.61 Bankaların Finans Sektörüne Katkısı (2005-2020).....	108
Şekil 5.62 Finans Sektörüne Kredi Verme Oranlarında Bankaların Payları (2020)	109
Şekil 5.63 Banka Kredilerinde Tüm Sektörlere Göre Finans Sektörünün Oranı (2020).....	109
Şekil 5.64 Finans Sektöründeki Alt Sektörlerin Dağılımı (2020)	110
Şekil 5.65 Bankaların Finansal Aracılık Sektörüne Katkısı (2005-2020).....	112
Şekil 5.66 Finansal Aracılık Sektörüne Kredi Verme Oranlarında Bankaların Payları (2020).....	113
Şekil 5.67 Banka Kredilerinde Tüm Sektörlere Göre Finansal Aracılık Sektörünün Oranı (2020).....	113
Şekil 5.68 Bankaların Ferdi Krediler (Konut) Sektörüne Katkısı (2005-2020)	115
Şekil 5.69 Ferdi Krediler (Konut) Sektörüne Kredi Verme Oranlarında Bankaların Payları (2020).....	116
Şekil 5.70 Banka Kredilerinde Tüm Sektörlere Göre Ferdi Krediler (Konut) Sektörünün Oranı (2020).....	116
Şekil 5.71 Bankaların Ferdi Krediler (Otomobil) Sektörüne Katkısı (2005-2020).....	117
Şekil 5.72 Ferdi Krediler (Otomobil) Sektörüne Kredi Verme Oranlarında Bankaların Payları (2020)	118
Şekil 5.73 Banka Kredilerinde Tüm Sektörlere Göre Ferdi Krediler (Otomobil) Sektörünün Oranı (2020)	119
Şekil 5.74 Bankaların Ferdi Krediler (Diğer) Sektörüne Katkısı (2005-2020)	120
Şekil 5.75 Ferdi Krediler (Diğer) Sektörüne Kredi Verme Oranlarında Bankaların Payları (2020).....	121
Şekil 5.76 Banka Kredilerinde Tüm Sektörlere Göre Ferdi Krediler (Diğer) Sektörünün Oranı (2020).....	122
Şekil 5.77 Bankaların Kredi Kartları Sektörüne Katkısı (2005-2020)	123
Şekil 5.78 Kredi Kartları Sektörüne Kredi Verme Oranlarında Bankaların Payları (2020).....	124
Şekil 5.79 Banka Kredilerinde Tüm Sektörlere Göre Kredi Kartları Sektörünün Oranı (2020).....	125
Şekil 5.80 Bankaların Diğer Sektörlere Katkısı (2005-2020)	126
Şekil 5.81 Diğer Sektörlere Kredi Verme Oranlarında Bankaların Payları (2020).....	127
Şekil 5.82 Banka Kredilerinde Tüm Sektörlere Göre Diğer Sektörlerin Oranı (2020).....	128
Şekil 5.83 Bankaların Verdiği Kredilerin Yıllara Göre Dağılımı (2005-2020)	130
Şekil 5.84 Tüm Bankacılık Sektörünün Verdiği Kredilerin Piyasadaki Sektörlere Dağılımı (2020)	131
Şekil 5.85 Mevduat Bankalarının Verdiği Kredilerin Piyasadaki Sektörlere Dağılımı(2020).....	132
Şekil 5.86 Katılım Bankalarının Verdiği Kredilerin Piyasadaki Sektörlere Dağılımı(2020).....	133
Şekil 5.87 Kalkınma ve Yatırım Bankalarının Verdiği Kredilerin Piyasadaki Sektörlere Dağılımı (2020) ..	134
Şekil 7.1 Mevduat ve Katılım Bankalarının Sektörel Yoğunlaşma Endeksi (2005-2020).....	140

Şekil 7.2 2005-2020 Dönemi Katılım Bankaları ROESA Değişkeni.....	143
Şekil 7.3 2005-2020 Dönemi Katılım Bankaları GSYİH Değişkeni	143
Şekil 7.4 2005-2020 Dönemi Katılım Bankaları Sektörel Yoğunlaşma Endeksi (HHI) Değişkeni.....	144
Şekil 7.5 2005-2020 Dönemi Katılım Bankaları İşsizlik Oranı Değişkeni	144
Şekil 7.6 2005-2020 Dönemi Katılım Bankaları Reel Kur Endeksi Değişkeni	144
Şekil 7.7 2005-2020 Dönemi Katılım Bankaları Takipli Alacaklar / Toplam Nakdi Krediler Oranı Değişkeni	145
Şekil 7.8 2005-2020 Dönemi Katılım Bankaları Takipteki Krediler Değişkeni	145
Şekil 7.9 2005-2020 Dönemi Katılım Bankaları Takipteki Krediler/ Toplam Aktifler Oranı Değişkeni.....	145
Şekil 7.10 2005-2020 Dönemi Katılım Bankaları Toplam Nakdi Krediler/ Toplam Mevduat Oranı Değişkeni	146
Şekil 7.11 2005-2020 Dönemi Katılım Bankaları Toplam Özkaynak/ Toplam Aktifler Oranı Değişkeni...	146
Şekil 7.12 CUSUM Testi	151
Şekil 7.13 CUSUM-kare Testi	152
Şekil 7.14 2005-2020 Dönemi Mevduat Bankaları ROESA Değişkeni.....	157
Şekil 7.15 2005-2020 Dönemi Mevduat Bankaları GSYİH Değişkeni	158
Şekil 7.16 2005-2020 Dönemi Mevduat Bankaları Sektörel Yoğunlaşma Endeksi (HHI) Değişkeni.....	158
Şekil 7.17 2005-2020 Dönemi Mevduat Bankaları İşsizlik Oranı Değişkeni	159
Şekil 7.18 2005-2020 Dönemi Mevduat Bankaları Reel Kur Endeksi Değişkeni	159
Şekil 7.19 2005-2020 Dönemi Mevduat Bankaları Takipli Alacaklar / Toplam Nakdi Krediler Oranı Değişkeni.....	160
Şekil 7.20 2005-2020 Dönemi Mevduat Bankaları Takipteki Krediler Değişkeni	160
Şekil 7.21 2005-2020 Dönemi Mevduat Bankaları Takipteki Krediler/ Toplam Aktifler Oranı Değişkeni .	161
Şekil 7.22 2005-2020 Dönemi Mevduat Bankaları Toplam Nakdi Krediler/ Toplam Mevduat Oranı Değişkeni.....	161
Şekil 7.23 2005-2020 Dönemi Mevduat Bankaları Toplam Özkaynak/ Toplam Aktifler Oranı Değişkeni .	162
Şekil 7.24 CUSUM Testi	167
Şekil 7.25 CUSUM-kare Testi	168

TABLO LİSTESİ

Tablo 2.1 2020 Yılı İtibariyle Türkiye Bankacılık Sisteminin Büyüklüğü (Milyon TL).....	5
Tablo 2.2 Tüm Bankaların Şube ve ATM Sayıları	18
Tablo 2.3 Tüm Bankaların Personel Sayıları	19
Tablo 2.4 Tüm Bankaların Aktif Büyüklükleri (Milyon TL).....	20
Tablo 4.1 Bankaların Özkaynakları	41
Tablo 4.2 Bankaların Topladığı Yabancı Kaynak Fonlar	43
Tablo 4.3 Bankaların Toplam Kaynakları (Pasifler)	45
Tablo 5.1 Bankaların Tarım, Avcılık, Ormancılık ve Balıkçılık Sektörlerine Katkısı (2005-2020).....	48
Tablo 5.2 Bankaların Madencilik ve Taşocakçılığı Sektörlerine Katkısı (2005-2020).....	51
Tablo 5.3 Bankaların Hizmet Sektörüne Katkısı (2005-2020).....	54
Tablo 5.4 Bankaların Elektrik, Gaz ve Su Kaynakları Ürt. Dağıt. Sektörüne Katkısı(2005-2020)	57
Tablo 5.5 Bankaların Toptan ve Perakende Ticaret, Motorlu Araçlar Servis Hizm. ile Kişisel ve Hane Halkı Ürünleri Sektörüne Katkısı (2005-2020).....	60
Tablo 5.6 Bankaların İşçi Çalıştıran Özel Kişiler Sektörüne Katkısı (2005-2020)	64
Tablo 5.7 Bankaların Taşımacılık, Depolama ve Haberleşme Sektörüne Katkısı(2005-2020)	67
Tablo 5.8 Bankaların Emlak Kom., Kiralama ve İşletmecilik Sektörüne Katkısı(2005-2020).....	70
Tablo 5.9 Bankaların Sağlık ve Sosyal Hizmetler Sektörüne Katkısı (2005-2020)	73
Tablo 5.10 Bankaların Diğer Hizmetler Sektörüne Katkısı (2005-2020)	76
Tablo 5.11 Bankaların İmalat Sanayi Sektörüne Katkısı (2005-2020)	79
Tablo 5.12 Bankaların Gıda, Meşrubat ve Tütün Sanayi Sektörüne Katkısı (2005-2020)	83
Tablo 5.13 Bankaların Tekstil İmalat Sanayi Sektörüne Katkısı (2005-2020)	86
Tablo 5.14 Bankaların Ağaç İmalat Sanayi Sektörüne Katkısı (2005-2020)	88
Tablo 5.15 Bankaların Petro-Kimya İmalat Sanayi Sektörüne Katkısı (2005-2020)	91
Tablo 5.16 Bankaların Makine-Metal İmalat Sanayi Sektörüne Katkısı (2005-2020).....	93
Tablo 5.17 Bankaların Başka Yerlerde Sınıflandırılmamış İmalat Sanayi SektörüneKatkısı (2005-2020)....	96
Tablo 5.18 Bankaların Turizm Sektörüne (Otel ve Restoranlar) Katkısı (2005-2020)	99
Tablo 5.19 Bankaların İnşaat Sektörüne Katkısı (2005-2020)	102
Tablo 5.20 Bankaların Eğitim Sektörüne Katkısı (2005-2020).....	105
Tablo 5.21 Bankaların Finans Sektörüne Katkısı (2005-2020)	108
Tablo 5.22 Bankaların Finansal Aracılık Sektörüne Katkısı (2005-2020)	111
Tablo 5.23 Bankaların Ferdi Kredi (Konut) Sektörüne Katkısı (2005-2020)	114
Tablo 5.24 Bankaların Ferdi Kredi (Otomobil) Sektörüne Katkısı (2005-2020)	117
Tablo 5.25 Bankaların Ferdi Kredi (Diğer) Sektörüne Katkısı (2005-2020)	120
Tablo 5.26 Bankaların Kredi Kartları Sektörüne Katkısı (2005-2020)	123
Tablo 5.27 Bankaların Diğer Sektörlere Katkısı (2005-2020)	126
Tablo 5.28 Bankaların Verdiği Krediler (2005-2020).....	129
Tablo 5.29 Banka Kredilerinin Sektörlere Göre Dağılımı (2020).....	131
Tablo 6.1 Kredi Portföylerinde Sektörel Yoğunlaşma ve Banka Kârlılığı Arasındaki İlişkiyi İnceleyen Araştırmalar.....	138
Tablo 7.1 Çalışmada Kullanılan Değişken Tablosu	142
Tablo 7.2 Değişkenlerin Düzey Değerleri İçin ADF Testi Sonuçları	147
Tablo 7.3 Değişkenlerin Düzey Değerleri İçin KPSS Testi Sonuçları.....	147
Tablo 7.4 Değişkenlerin Birinci Farkları İçin ADF Testi Sonuçları	148
Tablo 7.5 Değişkenlerin Birinci Farkları İçin KPSS Testi Sonuçları	149
Tablo 7.6 ARDL (3,0,3,1,3,3,0,3,3,2) Modelinin Tahmin Sonuçları.....	150
Tablo 7.7 Varsayım Testlerinin Sonuçları	151
Tablo 7.8 Uzun Dönem Sınır Testleri Sonuçları	153
Tablo 7.9 Uzun Dönem Tahmin Sonuçları	154
Tablo 7.10 Kısa Dönem Tahmin Sonuçları.....	155
Tablo 7.11 Kısa Dönem Sınır Testleri Sonuçları	157
Tablo 7.12 Değişkenlerin Düzey Değerleri İçin ADF Testi Sonuçları	162

Tablo 7.13 Değişkenlerin Düzey Değerleri İçin KPSS Testi Sonuçları.....	163
Tablo 7.14 Değişkenlerin Birinci Farkları İçin ADF Testi Sonuçları.....	164
Tablo 7.15 Değişkenlerin Birinci Farkları İçin KPSS Testi Sonuçları	164
Tablo 7.16 ARDL (3,3,2,1,2,3,1,3,3,3) Modelinin Tahmin Sonuçları.....	166
Tablo 7.17 Varsayım Testlerinin Sonuçları	167
Tablo 7.18 Uzun Dönem Sınır Testleri Sonuçları.....	169
Tablo 7.19 Uzun Dönem Tahmin Sonuçları	170
Tablo 7.20 Kısa Dönem Tahmin Sonuçları.....	171
Tablo 7.21 Kısa Dönem Sınır Testleri Sonuçları	173
Tablo 8.1 Banka Kredilerinin Sektörlere Göre Dağılımı (2020).....	179

BÖLÜM 1. GİRİŞ

1.1. PROBLEMİN TANIMI

1980’li yıllardan itibaren hem Türkiye’de hem de dünya da yükselişe geçen muhafazakarlık eğilimleri milyonlarla ifade edilen muhafazakar bir kitlenin ortaya çıkmasına ya da zaten var olan bir muhafazakar kitlenin büyüyerek artmasına neden olmuştur.

1980’li yıllardan itibaren başta Türkiye olmak üzere bir kısım islam ülkelerinde muhafazakarlık eğilimi ve dini hassasiyet geniş kitlelerce önemsenir hale gelirken; aynı tarihlerden itibaren bu coğrafya da muhafazakar kesimin ekonomiye ve özellikle sanayi ve ticarete yöneldikleri görülmektedir. Bir yandan sanayi ve ticaretle uğraşıp gün be gün zenginleşen ama bir yandan da dini hassasiyetleri nedeniyle bankacılık işlemlerinden ve hizmetlerinden çekinip uzak duran hatırı sayılır bir kitle ortaya çıkmıştır. Bu durum bir yandan muhafazakar kesimin yastık altındaki birikimlerini ekonomiye kazandırabilmek için öte yandan da muhafazakar sanayi ve ticaret erbabına bankacılık hizmeti verebilmek için büyük bir fırsat oluşturmuştur.

Artık bankacılık sisteminin içerisinde yer alacak bir katılım bankacılığı anlayışına ihtiyaç vardır. İşte bu ihtiyaç katılım bankalarının 80’li yıllardan sonra başta Türkiye olmak üzere birçok İslam ülkesinde hızla yaygınlaşmasına neden olmuştur.

Katılım Bankaları kurulduğu günden bugüne geçtiğimiz otuz beş yıl içerisinde Türkiye ekonomisinin gelişimine önemli katkılarda bulunmuştur. Gelecekte de Türk ekonomisinin gelişmesinde ve Türk toplumunun kalkınmasında katkı vermeye devam edecektir. Bu çalışma katılım bankalarının Türkiye ekonomisine katkıları üzerine durmaktadır.

Günümüzde katılım bankaları mali sektör içinde hem konvansiyonel bankaların yaptıkları birçok bankacılık faaliyeti hem de sigortacılık, finansal kiralama, faktoring gibi finansman faaliyetlerini yapmaktadır. Hemen hemen tüm bankacılık hizmetlerini farklı usullerle yapan katılım bankaları, bir bakıma konvansiyonel bankaların bir alternatifi olurken, mevduat bankalarının faize dayanan bazı işlemleri yapmadıkları içinde konvansiyonel bankaları tamamlamakta ve finans sektörünün derinleşmesini sağlamaktadır.

Katılım bankaları 1980’li yılların başından 2000 krizine kadar olan dönemde muhafazakâr kesim tarafından büyük bir ilgiyle karşılanmış ve rağbet görmüştür. 2001 ekonomik krizleri sırasında ihlas finansın iflas etmesi ve tasfiyesi ve katılım bankacılığı sektöründe yaşanan bir kısım yapısal sıkıntılar, muhafazakâr kesimin katılım bankalarına karşı güvensizlik duygusuna kapılmalarına neden olmuştur.

Ancak 2005 yılında katılım bankalarının bankacılık sisteminin içerisine alınmasıyla beraber tekrar tesis edilen bu güven ortamı 2008-2012 yılları arasında yaşanan ABD merkezli ve dünya çapında etkili ekonomik krizin sonlarına kadar devam etmiştir. 2012- 2020 yılları arasında katılım bankalarına gösterilen ilginin azaldığını ve muhafazakar kitlenin katılım bankalarından daha ziyade

mevduat bankalarına rağbet gösterdiğini görmekteyiz.

Ülkemizde son yıllarda yıldızı parlayan katılım bankalarının aslında sektördeki payının istenilen düzeyde artmadığı görülmektedir. Katılım bankalarının konvansiyonel bankalara göre bir kısım farklılıkları olması, onlara bazı avantajlar kazandırırken bazı dezavantajlar sağlamaktadır.

Bu çalışmada katılım bankalarının sektöre katkıları mevduat ve yatırım bankalarıyla karşılaştırılmalı olarak hem fon toplama hemde fon kullandırma açısından ele alınmıştır.

Ayrıca katılım bankalarının ve mevduat bankalarının yoğunlaştıkları sektörler karşılaştırılmıştır. Çünkü finans sektörü ve reel sektör ekonominin temel iki bileşenidir. Finans sektörünü oluşturan finansal kurumlar ve sermaye piyasaları, tasarrufları fon fazlası olan birimlerden toplayıp fon ihtiyacı olan birimlere aktarırlar. Finansal kurumlar arasında en önemlileri bankalardır ve kredi mekanizması bankaların finansal kurumlar içinde öne çıkmasındaki temel etkenlerden birisidir. Ticari bankaların aktif toplamaları içerisinde sahip oldukları en kritik bileşen ise kredi portföyleridir. Bu itibarla, bankaların amaçlarından başında kredi portföylerini kullanarak en yüksek kâr elde etmek gelmektedir. Ancak kredi mekanizması aynı zamanda bir bankanın en riskli faaliyetidir. Çünkü, kredinin geri ödenmemesi durumunda banka likidite ve kâr-zarar riskiyle karşı karşıya kalmaktadır.

Kredi portföyünün çeşitlendirilmesi, bankaların kredi riskini azaltmaya yönelik başlıca mekanizması olarak görülür. Ancak çeşitli sebeplerle birçok ticari banka kredilerini bazı sektörlerle yoğunlaştırmaktadır. “Sektörel kredi yoğunlaşması”, bir bankanın kredilerinin büyük bölümünün bir veya birden fazla sektörde toplanmasıdır. Bankalar belirli sektörlerle kredilerini yoğunlaştırdığı gibi, belirli müşterilere veya belirli coğrafi bölgelere de yoğun kredi açabilmektedir.

Bankaların kredi portföylerinin yoğunlaştığı sektörleri incelemek, hem bankaların risk ve kârlılığını analizinde bir gösterge oluştururken hem de bir ülke ekonomisinin finansal istikrarı içinde bir gösterge oluşturmaktadır. Kredi yoğunlaşmasının tespit edilmesi ve izlenmesi, risklerin tespitinde erken uyarı mekanizması oluşturmaktadır. Ayrıca uzun vadeli kalkınma politikaları oluşturulması içinde bir araç oluşturmaktadır.

1.2. AMAÇ

Bu çalışmanın amacı:

- Katılım bankalarını mevduat bankalarına mukayese ederek, artılarını ve eksilerini analiz etmektir.
- Bankaların kullandıkları kredilerin sektörlerle göre dağılımı, katılım bankalarının hangi sektörlerle ne kadar önem verdiği ve mevduat bankalarından ayrıştığı noktaları dikkate alarak katılım bankalarının Türkiye ekonomisine katkılarını ortaya koymaktır.
- Banka kredilerinde sektörel yoğunlaşma ve kredi portföy çeşitlendirmesi arasındaki

tercihin banka performansı ve kârlılığı üzerindeki etkilerini analiz etmektir.

1.3. ÖNEM

Katılım Bankalarını literatürde olumlu bakış ile anlatan birçok çalışma bulunmaktadır. Ancak objektif ve eleştirel bir bakış açısıyla bu kuruluşların svot analizini yapabilen ve bunların artılarını ve eksilerini ortaya koyabilen ve eksileri için çözüm önerileri getirebilen çalışma sayısı oldukça azdır.

Bu çalışmanın önemi objektif bir gözle katılım bankalarının sektördeki yerini konvansiyonel bankalarla mukayeseli olarak ele alınmasıdır. Bu çalışmanın diğer çalışmalardan farklı katılım bankalarının kredi yapısının sektörel analizi yapılmış olmasıdır. Burada hangi bankaların hangi sektörlerle daha fazla ağırlık verdiği ve katılım bankalarının sektör içindeki payının belirlenmesi, katılım bakıcılığının son otuz yıldageldiği yeri belirlemek ve gelecek projeksiyonu çıkarmak için çalışmayı oldukça önemli hale getirmektedir.

Bu çalışmanın diğer çalışmalardan bir diğer farkı da mevduat bankaları ve katılım bankalarının banka kredilerinde sektörel yoğunlaşma ve kredi portföy çeşitlendirmesinin banka kârlılığını karşılaştırarak analiz etmektir.

1.4. ARAŞTIRMA SORULARI

Bu araştırmanın soruları şunlardır:

- Katılım bankaları muhafazakar kesimin yastıkaltı birikimlerini ekonomiye kazandırarak, Türkiye ekonomisine ne oranda katkı sağlamaktadır?
- Katılım bankaları topladığı yabancı kaynak fonu toplama açısından ticari bankalara göre avantajlı mı, dezavantajlı mıdır?
- Katılım bankaları kredi sağlama açısından hangi sektörlerle yoğunlaşmaktadır?
- Katılım bankaları tarafından verilen krediler sektörel olarak çeşitlilik mi arz ediyor yoksa yoğunlaşma mı göstermektedir?
- Katılım bankaları sektördeki diğer bankalara göre verdiği kredilerin sektörel yoğunlaşması ve çeşitlenmesinin banka kârlılığı üzerinde etkisi nedir?

BÖLÜM 2. FİNANSAL SİSTEM VE BANKACILIK

2.1. TARİHSEL SÜREÇ

“Ülkemizde tanzimattan önce bankacılığa ait izlere rastlanmamaktadır. Bunun asıl nedeni, Osmanlı ekonomisinin Batı Avrupa’da gerçekleştirilen Sanayi devrimine ayak uyduramaması ve yakın zamanlara kadar esnaf ve sanatkârlığa dayanan kapalı bir ekonomi sistemine sahip olmasıdır. Bunda Türk halkının özellikle askerlik ve yöneticilik gibi işlerle uğraşmaları; ticaret, sarraflık, bankacılık gibi meslekleri Türk veya Müslüman olmayan kimselere bırakmaları önemli rol oynamıştır” (Takan, 2001, 4).

Cumhuriyetten önce kurulan bankalar daha çok yabancı sermaye tarafından veya yabancı sermaye iştiraki ile kurulmuştur. Osmanlı döneminde kurulan ve şube açarak faaliyet gösteren yabancı bankalar arasında en önemlisi Osmanlı Bankası’dır.

“Cumhuriyetin ilk yıllarında bankacılık alanında başlıca gelişmeler; 1924 yılında İş Bankası’nın kurulması, yine bu yıl (1924) Ziraat Bankası’nın anonim ortaklık haline getirilmesi ve 1930 yılında Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası’nın kurulmasıdır.” (İşbankası, 2003, s. 4)

“2. Dünya savaşını izleyen yıllarda ülkemizde ticari faaliyetlerin hızla artması, bankacılığa olan ihtiyacı giderek arttırmış, 1944 yılında Yapı Kredi Bankası, 1948 yılında Akbank kurulmuştur. 1950’den sonra özel girişimin teşvik edilmesi, özel bankaların gelişmesinde etkin bir rol oynamıştır” (TBB, 2009).

“1980 yılında alınan 24 Ocak kararları ile ekonomide deregülasyon (yeniden yapılandırma) dolayısıyla serbestleşme dönemi başlamış ve bireysel bankacılığın en önemli kalemlerinden biri olan tüketici kredisi kullandırmaları da 1980’li yılların sonlarına doğru başlamıştır” (Şakar, 2000, s.14).

Yine bu dönemde Türkiye’de faizsiz bankacılığın kurulmasına ilişkin yasa 1983 yılında çıkmış ve ilk faizsiz banka Özel Finans Kurumu adıyla 1985 yılında kurulmuştur. Ortadoğu’dan Türkiye’ye fon transferi gerçekleştirme amacıyla kurulan Özel Finans Kurumları yıllar itibariyle ciddi bir gelişim göstermiştir.

1980’li yıllardan sonra özellikle kurumsal bankacılık alanında önemli gelişmeler gözlemlenmiş ve artan şirket sayısına paralel olarak bankaların teminat ve kredi alternatifleri artmaya başlamıştır. Fakat bankaların sermaye yapılarının yetersiz oluşu ve 2000’li yılların başına kadar uygulanan yurtdışından alınan nispeten düşük faizli borçların TL’ye dönüştürülüp Hazine Bonosu ve Devlet tahvili gibi yüksek getirili enstrümanlara yatırılması ile sağlanan kolay kazanç bankaların yeteneklerini önemli ölçüde etkilemiş ve asıl fonksiyonları olan kredi verme ile fon toplama faaliyetlerini sekteye uğratmıştır. Bu husus ayrıca muhtemel finansal krizlerden de olumsuz etkilenmelerini sağlamış, birçok banka 1994, 2000 ve 2001 krizlerinden büyük yaralar almış, hatta önemli bir kısmı iyileştirilemeyip ya birleştirilmiş ya da TMSF’ye devredilmişlerdir.

Fakat özellikle 2005 yılında hükümet tarafından çıkarılan bankacılık yasası sayesinde bankacılık sektörünün krizlere karşı dayanıklılığı daha güçlü hale getirilmiştir.

Ülkemizde Özel Finans Kurumları özellikle 2001 yılından sonra büyük bir katılım içerisine girmiş ve diğer ticari bankalar ile rekabet edebilir hale gelmişlerdir. Bunda özellikle 1999- 2001 yıllarında yapılan değişiklik ile Özel Finans Kurumlarının Bankalar Kanununa tabi olması ve ticari bankalar ile büyük ölçüde eşit haklara kavuşmasının ve 2005 yılında çıkarılan kanunla güvence fonu tasarruf mevduatı sigorta fonuna devredilmesinin önemli etkisi bulunmaktadır.

2.2. FİNANSAL SİSTEM

2.2.1. Finansal Sistemin Unsurları

Finansal sistem; finansal kurumlar, finansal araçlar ve finansal piyasalardan oluşan dev bir sistemdir. Bu sistem piyasada bulunan fon fazlası birikimleri fon açığı olan kurum ve kuruluşlara, tüzel ve gerçek kişilere aktarmak suretiyle ekonomiye canlılık katar. Bu sayede finansal sistem fonları en uygun fiyatla, en hızlı bir sürede ve en doğru kaynaklara yönelmesine ve bu sayede ekonominin canlanarak gelişmesine hayati derecede önemli bir katkıda bulunur.

Finansal sistemin temelinde ise mevcut geliri gelecekteki gelire, üzerinden mutabakata varılan bir getiri karşılığında, değiştirme ve tasarrufa dönüştürme güdüsü bulunmaktadır.

Tablo 2.1 2020 Yılı İtibariyle Türkiye Bankacılık Sisteminin Büyüklüğü (Milyon TL)

BANKALAR (31.12.2020)	Aktif Toplam
Mevduat Bankaları	5.281.462
Katılım Bankaları	437.119
Yatırım Bankaları	387.834
Toplam	6.106.415

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr>

Daha öncede belirttiğimiz gibi finansal sistem; finansal kurumlar, finansal araçlar ve finansal piyasalar olmak üzere üç ana unsur üzerinde durur.

2.2.1.1. Finansal Kurumlar

Finansal araçların alınıp satıldığı ve el değiştirdiği finans piyasası kurumlarına ve bunları denetleyen denetleyici ve düzenleyici kurumların tamamına finansal kurumlar denir.

Finansal kurumlar finans sektöründe piyasa oluşturan kurumlardır. Bu yüzden finansal araçların fiyatları bu kurumların oluşturduğu piyasalarda belirlenir. Bu cihetle finansal kurumlar bir ülke için hayati derecede önem taşımaktadır.

Bir ülke için en önemli finansal kurum Merkez Bankası'dır. Merkez bankasını takiben bankalar, borsalar ve sigortalar şeklinde uzayıp giden bu listeyi şu şekilde özetlemek mümkündür.

- 2.2.1.1.1. Merkez Bankası (MB)
- 2.2.1.1.2. Mevduat Bankaları
- 2.2.1.1.3. Katılım Bankaları
- 2.2.1.1.4. Kalkınma ve Yatırım Bankaları
- 2.2.1.1.5. Sigorta şirketleri
- 2.2.1.1.6. Borsalar
- 2.2.1.1.7. Finansman şirketleri
- 2.2.1.1.8. Yatırım ortaklıkları
- 2.2.1.1.9. Takasbank
- 2.2.1.1.10. Derecelendirme (Raiting) kuruluşları
- 2.2.1.1.11. Düzenleme ve Denetleme Kurumları
- 2.2.1.1.12. Sermaye Piyasası Kurulu (SPK)
- 2.2.1.1.13. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu (BDDK)
- 2.2.1.1.14. Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF)
- 2.2.1.1.15. Hazine Müsteşarlığı (HM)

2.2.1.2. Finansal Araçlar

Finansal araçları, “gelecek belli bir tarihte, genelde para şeklindeki bir değerin (fonun), bir taraftan diğer tarafa aktarılmasında kullanılan yazılı resmi belge” olarak kısaca tanımlayabiliriz.

Finansal araçlar, bir finansal kurum ile yapılan kontrata bağlı olarak mülkiyet hakkı sağlayan ve değer yaratan varlıklardır. Değerleri, fonların kullanıldığı yerin bu fonlardan ekonomik fayda sağlayıp sağlamadığına, ya da ne kadar fayda sağladığına bağlıdır.

Fonların ekonomik birimler arasında el değiştirmesi finansal piyasaların var olmasına neden olurken, taraflar arasındaki fon aktarımının ispat belgeleri olarak da finansal varlıklar (araçlar) ortaya çıkmaktadır. Bu cihetle, finansal varlıklar borçlanma araçları ve sermaye araçları olarak iki grupta incelenebilir.

Örneğin; krediler ve kredi evrakları, devlet tahvilleri, bonolar, hisse senetleri, emeklilik fonları ve mevduat sertifikası sermaye araçlarına verilebilecek başlıca örneklerdir. Bunlar içerisinde en bilinen ve yaygın olan sermaye araçları hisse senetleridir.

Finansal araçların özellikleri:

- Bir taraftan diğer bir tarafa değeri olan bir şeyi aktarma yükümlülüğü getirir.
- Gelecekte belli bir tarihte ödemenin yapılacağını ifade eder.
- Finansal araç, ödemenin yapılma şartlarını belirtir.
- Finansal araç, devletin yaptırımına bağlı yazılı yasal bir yükümlülüktür.

2.2.1.3. Finansal Piyasalar

Finansal sistemin merkezinde kredi hacmini, tasarruf miktarını, faiz oranlarını, menkul kıymet fiyatını belirleyen; yatırımcılar, tasarruf sahipleri ve hükümetlerden meydana gelen finansal pazarlar bulunmaktadır. Bu pazarlara finansal piyasalar denir.

Finansal sistem içerisinde yer alan finansal pazarlar vade, spekülasyon, arbitraj, rekabet şartları ve asimetrik bilgi akışı nedeniyle birbirlerine bağlıdırlar. Bu nedenle finansal pazarların herhangi birinde meydana gelen bir değişim bütün finansal sistemi etkilemektedir.

Dolayısıyla finansal sistem; dinamik bir yapıya sahip olup, toplumun ve kamunun talep ettiği fon toplama hizmeti, kredi hizmeti, sigorta hizmeti ve aracılık hizmeti gibi hizmetleri üreten, dağıtan ve bunları satan finansal hizmet birimlerinin (finansal kurumların) para ve sermaye piyasalarında bir araya gelmesinden oluşmaktadır.

2.2.2. Finansal Sistemin Fonksiyonları

Dikkatle bakılırsa görülecektir ki finansal piyasaların üç ana fonksiyonu vardır. Bu üç ana fonksiyon şöyle özetlenebilir.

2.2.2.1. Kredi Fonksiyonu

Finansal sistemlerin en önemli fonksiyonlarından birisi kredi fonksiyonudur. Sanayi ve imalat sektörü, inşaat sektörü, hizmet sektörü ve turizm sektörü başta olmak üzere tüm reelsektör unsurları hem kuruluşlarında hem de işleyişlerinde devamlı ve istikrarlı bir şekilde düşük maliyetli ve uzun vadeli kredi ihtiyacı duyarlar. Bu yüzden finansal sistemin ekonomiye en büyük katkısı kredi fonksiyonu aracılığıyla olur.

2.2.2.2. Likidite Fonksiyonu

Finansal sistemin önemli fonksiyonlarından biriside likidite fonksiyonudur. Bu fonksiyon sayesinde sistem piyasanın likidite ihtiyacını karşılar ki bu likidite ihtiyacı hem ödeme aracı görevini hem politika oluşturma görevini gerçekleştirmeye imkân verir.

2.2.2.2.1. Ödeme Aracı

Finansal sistemin likidite ihtiyacını karşılaması sayesinde firmalar ve kurumlar ödemelerini gününde ve eksiksiz bir şekilde yapma imkânını elde ederler. Şayet bu fonksiyon yerine getirilmezse firmalar ve kurumlar ödemelerini yapacak likiditeyi bulamadıkları için krize girerek piyasada kaos oluşmasına neden olurlar.

2.2.2.2.2. Politika Oluşturma

Finansal sistemin likidite fonksiyonunun bir faydası da; firmaların ve kurumların gerek kısa vadeli ve gerekse de uzun vadeli ödeme politikalarını oluşturmalarına zemin hazırlar. Bu politikalar

sayesinde firmaların hem stratejik, hem tatik planlamalar yapmaları ve bu yapılan planlara uygun bir şekilde hareket edebilmelerine zemin oluşur.

2.2.2.3. Tasarruf Fonksiyonu ve Servet Biriktirme

Finansal sistemin önemli fonksiyonlarından birisi de tasarruf fonksiyonudur. Özellikle gelişmiş ve gelişmesini tamamlamak üzere olan ülkelerde hem nüfus artışının azalması ve hatta durması hem de yatırımların doyması nedeniyle meydana gelen fazlalar (cari fazla, bütçe fazlası ve bireysel tasarruf) doğal olarak piyasalarda tasarrufa yatkınlık oluşmasına neden olur. Bu fazlalar finans sektöründe sisteme girerek hem ülke hem de dünya ekonomisine yeniden kazandırılır. Özellikle gelişmekte olan ülke piyasaları için bu fazlalarhayati dercede önem taşımaktadır. Çünkü gelişmekte olan piyasalar bu gelişmiş piyasalardan aldığı kredileri kullanarak yatırım yaparlar ve büyürler.

2.2.3. Finansal Sistemde Para, Kredi ve Faiz İlişkisi

Finansal sistem içerisinde bulunan finansal varlıkları iki grupta toplayabiliriz. Bunlardan birincisi ve en önemlisi nakit araç olan paradır. İkincisi ise; hisse senetleri, tahvil senetleri, borç senetleri vb. türev enstrümanlardır.

Şüphesiz, bir ekonomide en önemli finansal varlık paradır. Çünkü bütün finansal varlıklar para ile değerlendirilmekte ve borç alan ile borç veren arasındaki fon akışını sağlamaktadır.

Ayrıca para, finansal sistem içerisinde en çok likit olan finansal varlıktır. Likit varlıkların, finansal piyasalarda bir getiri sağladığı da gerçektir. Finansal sistem içerisinde yer alan para ve sermaye pazarları, tasarruf sahiplerine çok geniş bir yelpazede getiri imkânı sağlayarak tasarrufu artırabilir ve bunları yatırıma yönlendirerek ekonominin büyümesini sağlayabilirler. Bu sistemin parçaları olan tasarruf sahipleri ile borç alarak yatırım yapanları birbirine bağlayan en önemli etken faiz oranlarıdır. Faiz oranı, borç alanın borç verene anlaşılan süre sonunda ödemek zorunda olduğu bir fiyattır. Diğer bir deyişle faiz kredinin fiyatıdır.

Faiz oranları borç alana, borç verene, tasarruf sahibine ve yatırımcıya birtakım sinyaller verir. Örneğin; faiz oranlarının yüksek olması tasarrufu artırarak borç vermeyi teşvik ederken, borç almayı ve sermaye yatırımlarını azaltmakta; faiz oranlarının düşük olması tasarrufu aşağı çekerek borç verme aktivitelerini azaltırken borçlanmayı ve yatırım harcamalarını özendirilmektedir. Faiz oranlarındaki bu farklılaşma finansal kurumların politikalarını ve performanslarını etkiler. Bu nedenle finansal kurumların yöneticileri faiz oranlarındaki değişimin nedenlerini iyi analiz etmeleri gerekmektedir.

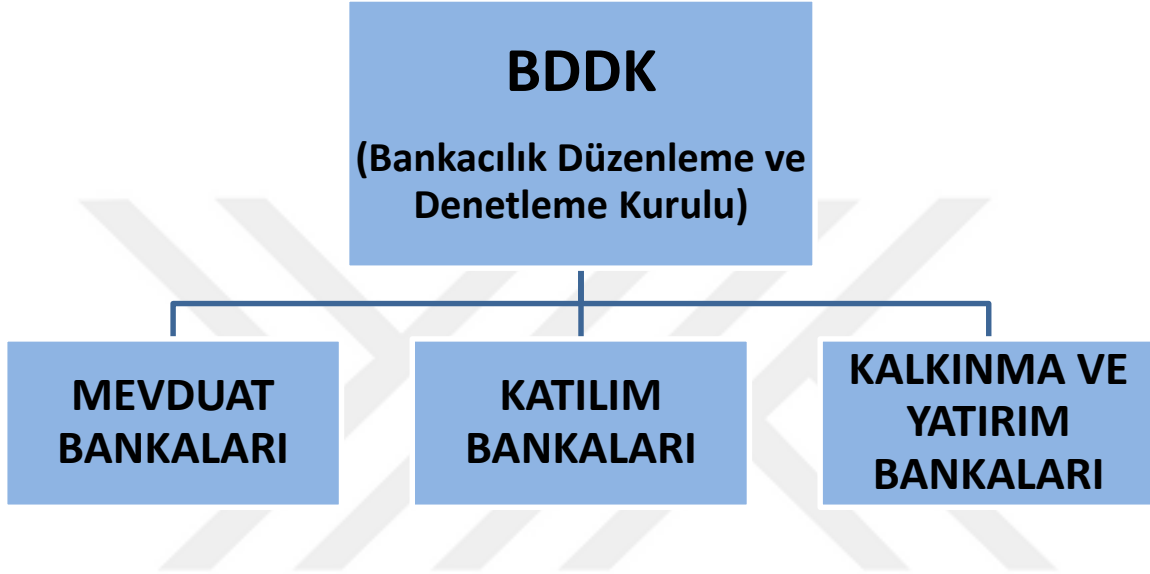
Faiz teorilerinin hemen hepsinin ortak noktası, faizi ekonomik hayatın temel parçalarından biri olarak görmeleridir. Bunun nedeni ise batı iktisatçılarının parayı (sermayeyi) üretim faktörleri arasında göstererek kendisine potansiyel bir nema yüklemiş olmalarıdır.

2.3. BANKACILIK SİSTEMİ

Modern bankacılığın finans sistemi içerisindeki misyonlarına göre sınıflandırdığımızda dört çeşit bankacılık olduğunu görürüz.

2.3.1. Banka Çeşitleri

Şekil 2.1 Bankacılık Sistemi

Kaynak: <http://www.tkbb.org.tr>

2.3.1.1. Merkez Bankaları

Başlangıçta banknot ihraç ederek devletin bankerliğini yapmak üzere ihdas edilen Merkez Bankaları, günümüzde modern ekonomilerin en önemli finansal kurumlarından başında gelmektedir. Merkez bankası, bir ekonomide finansal sistemin faaliyetlerini gözetmek ve bu sistemin para arzını kontrol etmek gibi önemli kamu politikası oluşturma fonksiyonları bulunan bir devlet birimidir. Merkez bankalarının direkt olarak kamu politikası oluşturmaktan çok, finansal sistemin parçaları olan ticaret bankaları arasındaki koordinasyonu sağlayarak ve bir takım araçlar kullanarak politika üretmeye yardımcı olduğu görülmektedir.

Merkez Bankaları kurulmaya başladığı yıllarda enflasyonu kontrol etmek, tam istihdamı sağlamak, ekonomik büyümede süreklilik sağlamak, ödemeler dengesini sağlamak gibi dört temel esasa hizmet etmelerine rağmen, son kırk yıl içerisinde dünyanın ileri gelen merkez bankaları kendilerine temel misyon olarak enflasyonu kontrol altında tutmayı ve fiyat istikrarını esas almışlardır.

2.3.1.2. Mevduat Bankaları

Mevduat bankaları, bilanço dışı işlemlerin önemli olmadığı, toptancı bankacılığın aksine faaliyetlerini küçük hacimli olarak küçük işletmeler ve bireyler için gerçekleştiren ve çok geniş bir toplum kesiminin finansal ihtiyaçlarını karşılamayı amaçlayan bankacılıktır.

Mevduat bankalarında müşteri ile banka arasındaki ilişki genellikle borçlu-alacaklı düzeyinde olması nedeniyle bu bankaların asıl fonksiyonu yatırımcı ile tasarruf sahibi arasında aracılık yapmak, diğer bir deyişle mevduat toplayıp kredi vermektir.

Yerel ve Euro-piyasalarda küçük hacimli işlemler yapan mevduat bankaları, şube bankaları, perakende bankaları veya ticari bankalar olarak da isimlendirilmektedir.

2.3.1.3. Yatırım Bankaları

Yatırım bankaları; müşterilerinden gelen büyük hacimli kredi taleplerini karşılamak üzere, başka şirketlerden ve uluslararası para ve sermaye piyasalarından büyük hacimli fonlar temin eden, müşterileri ile yakın ilişkileri bulunan, az sayıda şube ve uzman personel ile çalışan ve müşterilerini daha çok büyük şirketler, hükümetler ve hükümet kuruluşlarının oluşturduğu bankacılık çeşididir. Bu bankalar nitelikten çok niceliğe önem veren bankalardır. Bu bankalara toptancı bankalar da denir. Bunlar; tacir bankalar, yatırım bankaları, kıyı bankaları ve uluslararası bankalar olmak üzere farklı kategorilere ayrılmaktadır.

2.3.1.4. Katılım Bankaları

İslam dininin sıcak para satışından gelen faizi (riba) yasaklamasından (haram kılmasından) kaynaklanan bir faiz sorunu ve bundan dolayı muhafazakâr müslüman kitlenin bankacılık işlemlerine dâhil olmalarını engelleyen bir defacto durum mevcut idi.

Dini değerlerine sıkı sıkıya bağlı muhafazakâr kesim ellerindeki parayı yastık altında tutmayı tercih ettiğinden çok büyük miktarda likitin piyasaya girmesi ve ekonomiye kazandırılması mümkün olamamaktaydı.

Diğer yandan aynı muhafazakâr kesim banka kredisi kullanmadığından hem ekonominin büyüme hızından kendisine düşen payı alamamakta hem de finansal sistemin büyümesine herhangi bir katkı sunamamaktaydı.

Bu durum 1980'lerin başlarına kadar devam etti. İşte bu defacto durumu dikkate alarak İslam'ın muhafazakâr sistemine uygun ve katılımcı bir bankacılık modeli geliştirilmeye başlandı. 1980'lerin başından itibaren başlayan bu yeni oluşum ile ortaya çıkan kurumlara önce "özel finans kurumları" daha sonra ise "katılım bankaları" dendi.

2.3.2. Bankacılık Sisteminin Fonksiyonları

Bankacılık sisteminin fonksiyonlarına dikkatle bakıldığında zaman görülecektir ki, bu sistemin

doğrudan (direkt) ve dolaylı olmak üzere iki tip fonksiyonu vardır.

2.3.2.1. Bankacılık Sisteminin Doğrudan (Direkt) Fonksiyonları

Bankacılık sisteminin doğrudan fonksiyonları; finansal aracılık fonksiyonu, kaydi para yaratma fonksiyonu, dış ticareti fonlama ve ihracata destek fonksiyonu, uluslararası mali piyasalarda risk yönetimi fonksiyonu ve kaynakların etkin kullanılmasını sağlama olmak üzere beş fonksiyondan oluşmaktadır.

2.3.2.1.1. Finansal Aracılık Fonksiyonu

2.3.2.1.1.1. Mevduat Bankaları

Fertler, firmalar ve kurumlar biriktirdikleri tasarrufları kendi kasalarında tuttıkları müddetçe bir artı değer oluşturamazlar. Bu ekonomik birimler hem tasarruflarını çalınma ve kaybolma gibi risklere karşı korumak, hem de bir gelir elde etmek üzere bankalara yatırırlar. Bankalarda toplanan bu fonlar başka bireylere, firmalara ve devlete belirli bir süre ve faiz karşılığında kullanılır. Böylece bankalar tasarrufların toplandığı, nemalandırıldığı ve kredi olarak tekrar ekonomiye kazandırıldığı bir havuz görevini üstlenmektedirler.

2.3.2.1.1.2. Katılım Bankaları

Faizsiz bankacılık sistemi de diğer bankalarda olduğu gibi aynı aracılık fonksiyonunu ifa eder. Ancak fon toplarken faiz esasına göre değil kar-zarar ortaklığı esasına göre toplar; fon kullanırken de şirketlere ortak olarak veya ticari işlemlere iştirak ederek yahut peşin al vadeli sat usulu ile taşıt ve konut kredisi gibi krediler vererek kullanır. Bu kuruluşlar nakit kredisi veremezler, devlete belli bir faiz karşılığında fon kullanıramazlar.

2.3.2.1.2. Kaydi Para Yaratma Fonksiyonu

2.3.2.1.2.1. Mevduat Bankaları

“Ekonomide iki türlü para vardır. Biri Merkez Bankasının piyasaya sürdüğü kâğıt ve ufak paralardan oluşan asli para; diğeri de bankalar tarafından yaratılan kaydi para veya banka parasıdır. Kaydi para, asli paranın icra ettiği; değer ölçüsü olmak, değişim aracı olmak, tasarruf aracı olmak ve ödeme aracı olmak gibi fonksiyonları yerine getirebilir”(Alkin, 1977, s.177-178).

“Bankalar aktiflerine aldığı reel kıymetleri parasallaştırarak para yaratırlar “ (Parasız, 1985, s.217). “Para yaratma gücü banka sisteminin elindedir. Özel kişiler kendi aralarında borç-alacak ilişkisi kurarak para yaratamazlar”(Altan, 1998, s. 46).

2.3.2.1.2.2. Katılım Bankaları

İşte bu kaydi para yaratma fonksiyonu Katılım Bankaları tarafından da çoğunlukla yerine getirilmektedir.

2.3.2.1.3. Kaynakların Etkin Kullanılmasını Sağlama Fonksiyonu

2.3.2.1.3.1. Mevduat Bankaları

“Bankalar, topladıkları kaynakları ekonominin ve toplumun ihtiyaç duyduğu öncelikli alanlara aktararak, hem kaynakların yeniden tahsisine aracılık etmiş hem de mevcut atıl fonları ekonomiye kazandırmış olurlar” (Akgüç, 1987, s. 5). Ayrıca bankalar, topladıkları tasarrufları kredi olarak kullanırken, kredi talep edenler arasında seçici davranarak kaynakların etkin kullanımını sağlarlar.

2.3.2.1.3.2. Katılım Bankaları

Katılım bankaları da diğer bankaların sağlamış olduğu kaynakların etkin kullanılması fonksiyonunu eksiksiz olarak yerine getirirler. Bu fonksiyonu yerine getirirken faizsiz sistemle çalıştığı için fon toplamada kar-zarar ortaklığı esasını; fon dağıtmada peşin al – vadeli sat esasını benimserler.

2.3.2.1.4. Dış Ticareti Fonlama ve İhracata Destek Fonksiyonu

2.3.2.1.4.1. Mevduat Bankaları

Yatırım malları ve hammadde ithalatını finanse etmek için gerekli döviz kaynağı, ihracat ve dış borç olmak üzere iki kaynaktan sağlanabilir Dış borç şeklinde sağlanan kaynak, ülkeye faiz yükü getirdiği için tercih edilmez. Döviz yetersizliğinin giderilmesi geniş ölçüde ihracat imkânlarına dayanmalıdır. İhracatın gelişmesi ise, ülkenin takip ettiği dış ticaret politikasına ve ihracat işlemlerinin hızlı, güvenli ve daha kolay yürütülmesini sağlayacak ve ihracatı finanse edecek bir sistemin bulunmasına bağlıdır. Ülkede bulunan bankacılık sistemi bu ihtiyaca cevap verir.

“Bankacılık sistemi içerisinde geliştirilen, belge karşılığı ödeme, peşin ödeme, alıcı firma prefinansmanı, banka teminatı, akreditif, forfaiting ve factoring gibi bankacılık işlemleri dış ticareti finanse ederek, firmaların ithalat-ihracat işlemlerinin daha kolay, hızlı ve güvenilir bir şekilde yürütülmesini sağlamaktadır ve ihracatı teşvik etmektedir” (Altan, 1998, s. 43).

2.3.2.1.4.2. Katılım Bankaları

Klasik bankacılıkta verilen bu hizmetlerin tamamı Katılım Bankalarında da verilmektedir. Ayrıca günümüzde, faizsiz bankalar dış ticaretin gelişmesine çok yönlü fayda sağlayabilecek kurumlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu faydalar şu şekilde açıklanabilir:

“Faizsiz bankaların, ticari fonksiyonlarının oldukça ağırlıklı olduğu bilinmektedir. Bu bankalar, sırf bankacılık hizmeti sunmakla kalmaz, bir tüccar gibi ticaret ve bir yatırımcı gibi yatırım yaparlar. Durum böyle olunca da, bulundukları ülkede ithalat ve ihracata katkıda bulunurlar. Bu ithalat ve ihracatı kardeş kuruluşlar aracılığı ile yapmayı tercih ederler. Yine bunun gibi, ortaklarının yabancı ülkelerden olması ve bulundukları ülkelerin iç ve dış ticaretinde söz sahibi

olmaları da bir başka avantajlarıdır. Bu ortaklar, ithal etmek istedikleri malları ilgili faizsiz banka aracılığı ile temin ederler. Bu yolla hem faizsizbanka fon kullandırmış olur, hem de ithalatçı firma karının dışarıya sızmasına izin vermeden ithalatını yapmış olur” (Uçar, 1992, s. 171).

“Faizsiz bankaların önemli bir diğer fonksiyonu da, özellikle Ortadoğu ülkeleri ve diğer İslam ülkeleriyle ülkemiz arasında bir köprü vazifesi görüp, Türkiye’nin dış ticaret hacminin büyümesine ve ekonomik imkânlarının daha iyi şartlarda değerlendirilmesine aracı olmalarıdır” (Küçükkoçaoğlu, 2005).

2.3.2.1.5. Uluslararası Mali Piyasalarda Risk Yönetimi Fonksiyonu

2.3.2.1.5.1. Mevduat Bankaları

“1970’li yılların başlarında Bretton-Woods anlaşmasının yürürlükten kaldırılması ile sabit kur sistemine son verilerek dalgalı kur sistemine geçilmiştir. Döviz kurlarının dalgalanırılığı ise döviz kuru risklerinin yönetilmesi gereğini gündeme getirmiştir. Çünkü kur riski gelişmekte olan ülkelerin ithalatını, para değerleri düşük olduğu için, büyük ölçüde azaltmıştır. Bu da gelişmiş devletlerin gelişmekte olan ülkelere mal satmasının önünde önemli bir engel teşkil etmiştir. Bu durum dünya ticaretinde gelişmiş ülkeler aleyhine durgunluğa neden olmuştur. Gelişmekte olan ülkelerin uluslararası ticarete etkin katılımını sağlayarak, dünya ticaretinin rayına oturmasını sağlamak için, ihtiyaca uygun finansal teknikler geliştirme ihtiyacı duyulmuştur” (Mc Kenzie, 1992, s. 187-188).

Gelişmekte olan ülkeler ile gelişmiş ülkeler arasındaki ithalat-ihracat işlemlerinde bizzat fonlama fonksiyonunu yerine getiren bankalar; akreditasyon, faktoring, forfaiting gibi finansal tekniklerle uluslararası mali piyasalardaki riski bizzat kendi yönetimi altına almıştır.

2.3.2.1.5.2. Katılım Bankaları

İşte katılım bankaları bir yandan diğer bankalar gibi uluslararası mali piyasalardaki risk yönetimi fonksiyonunu ifa ederken; bir yandan da özellikle Ortadoğu başta olmak üzere İslam coğrafyasında bulunan İslam ülkeleri arasındaki ithalat-ihracat işlemlerini fonlama ve bu piyasalardaki risk yönetimi fonksiyonunu yerine getirme görevini yapmaktadır.

2.3.2.2. Bankacılık Sisteminin Dolaylı Fonksiyonları

2.3.2.2.1. Gelir ve Servet Dağılımını Etkileme Fonksiyonu

2.3.2.2.1.1. Mevduat Bankaları

“Servet ile tasarruf, tasarruf ile gelir seviyesi arasında doğrusal bir ilişki bulunmaktadır. Gelir dağılımındaki eşitsizlik alt gelir grupları için tasarrufu imkânsız hale getirir. Tasarrufun olmaması da servet oluşturma imkânını ortadan kaldırır. Böylece adil olmayan gelir dağılımı; yeniden, adil olmayan bir servet dağılımına yol açar. Küçük gelir grupları, ellerindeki tasarruflarını yatırıma

yönlendiremeyeceklerinden, bankalara yönlendirmek suretiyle, faiz geliri elde ederek refah seviyesini artırmaya çalışırlar” (Serter, 1993, s. 30-40).

Bankacılık sistemi, izlediği kredilendirme politikaları ile de ekonomide gelir ve servet dağılımı üzerinde etkili olabilmektedir. Bankaların öncelikli sektörlerle veya yörelere sağlayabileceği düşük faizli krediler neticesinde oluşan istihdam alanları alt gelir gruplarının gelirlerinin nisbi olarak yükselmesine yol açarak daha adil bir gelir dağılımına imkân sağlayabilir.

2.3.2.2.1.2. Katılım Bankaları

“İslami finansman tekniklerini kullanan Katılım Bankalarında ise toplanan fon kar- zarar esasına dayalı olarak toplanır ve ekonomide servetin sirkülasyonunu sağlama görevini ticari bankalarda olduğu gibi yerine getirir. Bu fonları kullanarak sermayesi bulunmayan sosyal sınıflara fırsatlar oluşturur. Sermaye sahibi ile beşeri kaynak mudarebe (emek-sermaye ortaklığı) anlaşmasıyla ortak oldukları ve karı paylaştıkları için, elde edilen fayda, sermayedar ile emek arasında daha adil dağıtılır. Bu dağıtım emeğin sabit ücret, sermaye sahibinin faydanın tamamını aldığı sistemden daha adildir” (Nienhaus, 1983, s. 37-47).

Ayrıca kredi kullananın ödeme planı ticari bankalara göre çok daha esnektir. Makul bir süre içerisindeki gecikmeler günlük faiz oranıyla değerlendirilmediği gibi katılım bankaları istedikleri zaman kredileri geri çağırılmazlar. Bu durum katılım bankalarını diğer bankalardan bir adım öne çıkarmaktadır.

2.3.2.2.2. Para ve Maliye Politikalarının Yürütülmesine Yardımcı olma Fonksiyonu

2.3.2.2.2.1. Mevduat Bankaları

Hükümetlerde para ve maliye politikalarının ortak amacı, enflasyonu ve banka faiz oranlarını kontrol altında tutmak, bankaların kaydi para yaratma işlevini kontrol altına almak, yatırımları artırmak, vergi gelirlerini artırmak, ekonomik istikrar sağlamak, istihdam oluşturmak, borçlanma ve harcamaları kontrol etmek ve bütçe açıklarını azaltmaktır. Hükümetler bu amaçlara ulaşmak için bir takım para ve maliye araçları uygulamak zorundadırlar, tüm bu politikaları ancak bankacılık sistemiyle ortak hareket ederek yürütebilirler.

2.3.2.2.2.2. Katılım Bankaları

Katılım bankaları bankacılık sisteminin bir parçası olduğundan para ve maliye politikalarının yürütülmesine yardımcı olma fonksiyonu itibarıyla ticari bankaların icra etmiş olduğu fonksiyonları da aynen yerine getirirler.

2.3.2.2.3. Enflasyonu Kontrol Altında Tutmaya Yardımcı olma Fonksiyonu

2.3.2.2.3.1. Mevduat Bankaları

“Merkez bankaları, para politikası araçlarını, fiyat istikrarı sağlamak amacıyla arz ve talep yönlü

olarak kullanırlar. Çünkü para talebi, reel getirinin artmasıyla birlikte artarken, enflasyon beklentisiyle birlikte azalır” (Barro, 1981, s. 74).

“Reel faiz oranı enflasyona bağlı olarak yükselir veya düşer. Bu nedenle tasarruf sahiplerinin beklentileri reel mevduat faizlerinden çok enflasyon oranından etkilenir. Diğer bir deyişle reel mevduat faiz oranı ile tasarruf arasındaki ilişki enflasyon oranına bağlıdır. Enflasyon oranının yükselmesinde ise para arzının genişlemesi önemli bir yer tutar. Para arzının kontrol altına alınmasında, bankalar aracılığı ile uygulanan parapolitikası araçları kullanılır” (Altan, 1996, s. 51).

2.3.2.2.3.2. Katılım Bankaları

Katılım bankaları da finansal sistem içerisinde ticari bankalar gibi enflasyonu kontrol altında tutmaya yardımcı olma dolaylı fonksiyonunu ifa ederler.

2.3.2.2.4. Ekonomide Büyümeyi ve Gelişmeyi Destekleyerek Tam İstihdamın Sağlanmasına Yardımcı Olma Fonksiyonu

2.3.2.2.4.1. Mevduat Bankaları

Ekonomide uygulanan para politikası araçları; banka faiz oranı etkisi, servet etkisi ve mali etki olmak üzere üç etki meydana getirir. Hükümetler, para politikalarını merkez bankası aracılığı ile uygulayarak, düşük enflasyon, sürekli büyüyen GSMH ve yüksek istihdam sağlamayı amaçlarlar. Ancak, enflasyon ile istihdam arasındaki ters yönlü ilişki bu üç amacın birlikte gerçekleşmesini engeller. Çünkü merkez bankalarının; zorunlu karşılık oranlarını artırarak, açık piyasa işlemlerine alıcı olarak girerek ve reeskont oranlarını yükselterek uyguladığı sıkı para politikası ekonomik büyümeyi yavaşlatarak işsizliği artırırken, bunun tersi olarak uygulanan gevşek para politikası enflasyonu artırırken işsizliği azaltır.

2.3.2.2.4.2. Katılım Bankaları

Mevduat bankaları ve katılım bankaları iş dünyasına kredi fonlayarak mevcut işyerlerinin büyütülmesi ve kapasite artırımı, ya da yeni yatırımların finanse edilmesini sağladığından GSMH’nın büyümesine ve tam istihdamın gerçekleşmesine aracı olan en önemli aktörlerdir.

Gerek ticari bankalar, gerek katılım bankaları bu misyonu yerine getirirken kamunun üzerinden yatırım zorunluluğunu ve sorumluluğunu alarak; yüklendiği misyonla enflasyonun kontrolüne de dolaylı olarak katkıda bulunurlar.

2.3.2.3. Bankacılık Sisteminin Diğer Fonksiyonları

2.3.2.3.1. Faizsiz Bankacılığın Diğer Fonksiyonları

2.3.2.3.1.1. Faizin Haram Olduğuna İnanan Büyük Bir Kitlenin Yastık Altı Birikimlerini Ekonomiye Kazandırma Fonksiyonu

“Katılım bankalarının iktisadi kalkınma açısından en önemli katkısı halkımızın bir kesiminin

faizden sakınması sebebiyle atıl duran ve mali sisteme girmeyen tasarrufları toplayıp, iktisadi hayata dâhil etmiş olmalarıdır” (Zaim, 2000, s. 189).

Her ne kadar istenilen seviyeye ulaşılammış ve sahip olunan potansiyelden çok uzakta olunmasına rağmen, yastık altı birikimlerinin ekonomiye kazandırılması konusunda katılım bankalarının yerine getirdikleri işlev Türkiye ekonomisine önemli getiriler sağlamaktadır.

2.3.2.3.1.2. Reel Sektörün Gelişimine ve Tam İstihdama Dayalı Ekonomiye Destekleme Fonksiyonu

“Katılım bankaları çalışma sistemleri gereği topladıkları fonları Devlet İç Borçlanma Senetleri gibi menkul kıymetlere plase etmemekte ve Merkez Bankası’nda blokesi mecburi fonlar ile günlük nakit ihtiyaçları dışında kalan paralarla doğrudan doğruya reel ekonomiye finanse etmektedirler” (Tosun, 2000, s. 189).

“Türkiye ekonomisinin en önemli problemlerinden birisi ekonominin üretim ekonomisinden rant ekonomisine dönüşmüş olmasıdır. Bankalar tarafından toplanan mevduatın büyük bir kısmı tarım, sanayi, ticaret ve hizmet gibi reel ekonomik sektörlerle kredi olarak sunulmamaktadır” (Özsoy, 1997, s. 186-187).

Ekonomide durgunluk ve kriz dönemlerinde dahi katılım bankaları reel sektörü finanse etmeye devam eder. Mevduat bankaları tarafından başvuru verilen kredileri geri çağırma gibi yollara başvurmazlar. Ayrıca katılım bankalarının topladıkları fonları, proje bazında kullandırmaları ve reel karşılığı olmayan projeleri desteklememeleri kaynakların etkin şekilde kullanılmasını sağlamaktadır

2.3.2.3.1.3. Sosyal İhtiyaçları Karşılama ve Sosyal Yardımlaşmayı Sağlamaya Katkıda Bulunma Fonksiyonu

Faizsiz bankacılık sisteminde, devlet tarafından, zekât ve gönüllü yardımlarla oluşturulan refah bütçesinden, ihtiyaç sahiplerine yardım sağlanır. Bu yardımlar, evlilik, işsizlik, eğitim vb. amaçlı olur. Sosyal yardımlaşma bankası olarak oluşturulan bu bankalar, toplumda birbirini tanımayan, birbirinin ihtiyacı olup olmadığını bilmeyen bireyler arasında dolaylı olarak dayanışma sağlayan sivil toplum örgütlerine (Kutup Yıldızı Derneği, Deniz Feneri Derneği vb.) kazançlarının bir bölümünü aktararak yardımda bulundukları gibi; direkt olarak da yardımda bulunabilirler.

Ayrıca bu bankalar; iş sahibi olan ancak çeşitli nedenlerle zor durumlara düşen, ödeme ve idame sıkıntısı çeken kişilere de makul bir vadeyi geçmemek şartı ile “**Karz-ı Hasen**” şeklinde (sıfır faizli) borç verme usulu ile sosyal yardımlaşmaya katkıda bulunur.

Mesela; kendisinden taşıt kredisi kullanarak borçlanan müşterilerinden devamlı müşteri olması iyi niyetine inandığı müşterilerinin taksit ödemeleri sırasında meydana gelebilecek üç-beş günlük aksamaları ve hatta müşterinin durumuna göre bir aya kadar gerçekleşen sarkmaları Karz-ı Hasen fonundan absorbe edebilir. Burada müşterinin güvenilirliği ve banka nezdindeki kredibilitesi

önem taşır.

2.3.2.3.2. Ticari Bankaların Diğer Fonksiyonları

2.3.2.3.2.1. Doğrudan Finansman Desteği

Ticari bankaların önemli hizmetlerinden birisi de doğrudan finansman desteğidir. Ancak bu destek katılım bankaları tarafından yapılamamaktadır. Katılım bankaları doğrudan finansman desteğini faiz uygulaması olarak kabul ettiğinden bu fonksiyonu yerinegetirememektedir.

İşte bu yüzden doğrudan finansman desteği ticari bankaların katılım bankalarında bulunmayan ekstra fonksiyonları arasında kabul edilmektedir.

2.3.2.3.2.2. Kambiyo

Ticari bankaların ekstra fonksiyonlarından birisi de kambiyo hizmetleridir. Kambiyo hizmetleri sırasında uygulanan faiz işlemi nedeniyle katılım bankaları kambiyo işlerine girmemektedir.

Özellikle uluslararası kambiyo hizmetleri ve bu hizmetleri vermekte kullanılan kambiyo araçlarının (çek, senet, kıymetli evrak gibi) alım, satım ve takası sırasında uygulanan faizli işlem dinen mahsurlu görüldüğünden katılım bankaları bu alana girmemektedir.

İşte bu yüzden kambiyo işlemleri ticari bankaların katılım bankalarında bulunmayan ekstra fonksiyonları arasında kabul edilmektedir.

2.3.2.3.2.3. Tahvil ve Bono

Ticari bankaların ekstra fonksiyonlarından birisi de tahvil ve bono hizmetleridir. Tahvil ve bono hizmetleri sırasında uygulanan faiz işlemi nedeniyle katılım bankaları tahvil ve bono işlerine girmemektedir. Özellikle Hazine'nin tahvil ve bono ihraçları ticari bankaları için önemli bir mecra teşkil ederken katılım bankaları bu alana dini sebeplerden dolayı girememektedir.

İşte bu yüzden tahvil ve bono işlemleri ticari bankaların katılım bankalarında bulunmayan ekstra fonksiyonları arasında kabul edilmektedir.

2.3.3. Bankacılık Sisteminde Genel Durum

Tablo 2.2 Tüm Bankaların Şube ve ATM Sayıları

	Katılım Bankaları		Mevduat Bankaları		Kalkınma ve Yatırım Bankaları		Toplam	
YILLAR	Şube	ATM	Şube	ATM	Şube	ATM	Şube	ATM
2005	292	307	6241	14529	35	0	6568	14836
2006	356	380	6904	16133	42	0	7302	16513
2007	422	500	7658	18295	42	0	8122	18795
2008	536	679	8724	21274	44	0	9304	21953
2009	569	801	8968	23151	44	0	9581	23952
2010	607	924	9419	26680	40	0	10066	27604
2011	685	1062	9791	30600	41	0	10517	31662
2012	829	1335	10191	33374	41	0	11061	34709
2013	965	1886	10981	38226	40	0	11986	40112
2014	990	2026	11180	41642	40	0	12210	43668
2015	1080	2137	11149	44083	40	0	12269	46220
2016	959	1523	10749	44850	39	0	11747	46373
2017	1032	1688	10503	45650	49	0	11584	47338
2018	1122	1922	10397	46639	53	0	11572	48561
2019	1179	2166	10134	47038	59	0	11372	49204
2020	1254	2293	9873	47001	61	0	11188	49294

Kaynak: BDDK verilerinden derlenmiştir.

Şube sayısında mevduat bankalarının payı 2005 yılında %95,0 iken, bu durum son yıllarda katılım bankalarının şubeleşme konusundaki etkin politikaları ile %89,1'e gerilemiştir. Katılım bankalarının 2020 yıl sonunda şube sayısı 1254'e ulaşmıştır ve sektörden aldığı payı %11,2'ye yükselmiştir.

Tablo 2.3 Tüm Bankaların Personel Sayıları

Yıllar	Mevduat Bankaları	Katılım Bankaları	Kalkınma ve Yatırım Bankaları	Toplam
2005	127851	5747	5126	138724
2006	138599	7112	5255	150966
2007	153212	9187	5361	167760
2008	166326	11032	5307	182665
2009	167063	11802	5340	184205
2010	173133	12677	5370	191180
2011	176579	13851	4841	195271
2012	181197	15356	4900	201453
2013	192219	16763	5244	214226
2014	195109	16280	5523	216912
2015	195584	16554	5366	217504
2016	191084	14465	5337	210886
2017	188012	15029	5239	208280
2018	186669	15652	5392	207713
2019	183410	16040	5176	204626
2020	181244	16848	5131	203223

Kaynak: BDDK verilerinden derlenmiştir.

Katılım bankalarının bankacılık sektöründen personel sayısı açısından aldığı pay, 2005'teki %4,1 seviyesinden 2020'de %8,2 seviyesine çıkmıştır. Son 15 yıllık dönemde katılım bankalarının personel sayısı bazı dönemlerde çift haneli artış gösterirken, 2016 yılında dikkat çekici bir azalma görülmüştür. Bunun sebebi sektördeki bir katılım bankasının (Bankasya) faaliyet izninin iptal edilmesidir.

2017 yılından itibaren personel sayısı önceki dönemler kadar dikkat çekici olmasa da artmaya başlamıştır. Son yıllarda yurt içinde yaşanan ekonomik sıkıntılar bazı katılım bankalarının personel sayılarını azaltmalarına neden olmaktadır.

Tablo 2.4 Tüm Bankaların Aktif Büyüklükleri (Milyon TL)

Yıllar	Mevduat Bankaları	Katılım Bankaları	Kalkınma ve Yatırım Bankaları	Toplam
2005	384.096,92	9.945,43	12.866,56	406.908,90
2006	470.634,57	13.751,58	15.344,68	499.730,84
2007	543.272,47	19.445,32	18.888,11	581.605,91
2008	683.823,26	25.770,13	22.942,77	732.536,15
2009	773.357,13	33.628,04	27.028,83	834.014,00
2010	932.370,68	43.338,70	30.957,68	1.006.667,05
2011	1.119.910,66	56.148,34	41.636,32	1.217.695,31
2012	1.247.653,13	70.279,38	52.757,59	1.370.690,10
2013	1.566.190,40	96.074,73	70.135,69	1.732.400,83
2014	1.805.437,99	104.319,07	84.571,46	1.994.328,52
2015	2.130.600,52	120.182,94	106.648,54	2.357.431,99
2016	2.455.365,62	132.873,84	142.797,24	2.731.036,70
2017	2.922.703,53	160.136,50	175.002,38	3.257.842,40
2018	3.403.304,61	206.930,72	257.190,27	3.867.425,60
2019	3.904.022,14	284.459,00	302.336,48	4.490.817,62
2020	5.281.461,78	437.145,51	387.834,22	6.106.441,51

Kaynak: BDDK verilerinden derlenmiştir.

Katılım bankaları kuruldukları günden bu yana hızlı bir büyüme göstermektedir. Özellikle 2000’li yılların başlarından itibaren toplam aktiflerde çift haneli büyüme rakamları (2014 yılı hariç) gerçekleşmektedir. 2005 yılında katılım bankalarının aktif büyüklüğü 10 milyar TL civarındayken, 2020 yılsonunda bu rakam 437,1 milyar TL’ye yükselmiştir. Türkiye’de bankacılık sektörünün toplam aktifleri de 2020 yılında 6,1 trilyon TL civarındadır.

Katılım bankalarının büyüme trendi dikkat çekici bir şekilde diğer grup bankalarının üzerinde olup, 2005 yılında toplam içerisindeki payı %2,4 iken 2020 yılsonunda %7,2’ye yükselmiştir. 2020 yılında katılım bankaları yine diğer banka gruplarının oldukça üzerinde %53,6’lık bir büyüme gerçekleştirmiştir. Bu hızlı büyüme sonrasında katılım bankaları son 15 yıllık dönemdeki en yüksek sektör payını (%7,2) görmüştür.

BÖLÜM 3. KATILIM BANKACILIĞI VE TİCARET BANKACILIĞI FONKSİYONLARININ KARŞILAŞTIRILMASI

3.1. TÜRKİYE’DE KATILIM BANKACILIĞI

Ülkemizin ekonomik sistemi, batılılaşma sebebiyle karma liberal ekonomik sistem üzerine oturtulmuş olduğundan faizli bankacılık hâkim durumdadır. Bu nedenle, faizli bankacılığa ilaveten ülkemizde İslâm prensiplerine uygun çalışabilecek finans kurumlarının kurulması konusundaki çalışmalara 1980’li yıllarda başlanmıştır.

Faizsiz finansman konusundaki en önemli adım, Özel Finans Kurumlarının kurulması hakkındaki 16.12.1983 tarih ve 83/7506 sayılı Bakanlar Kurulu Kararnamesinin çıkarılması olmuştur. Bu kararname 25 Şubat 1984 tarih ve 18323 sayılı Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Yedinci Cumhurbaşkanı Kenan Evren döneminin başbakanı Bülent Ulusu’nun hazırladığı ve Turgut Özal’ın ilk başbakanlık günlerinde kabul edip hayata geçirdiği bu yeni bankacılık anlayışının esas amacı, Ortadoğu’dan Türkiye’ye fon transferi gerçekleştirmektir.

Ülkemizde kurulan ilk Özel Finans Kurumları sırasıyla şunlardır: Al Baraka Türk ÖFK A.Ş. (1985), Faisal Finans Kurumu A.Ş. (1985), Kuveyt Türk Evkaf ÖFK A.Ş. (1989), Anadolu Finans Kurumu A.Ş. (1991), İhlas Finans Kurumu A.Ş. (1995) ve Asya Finans Kurumu A.Ş.’dir (1996).

Özel Finans Kurumları’nın faaliyetleri, 1999 yılında Bankacılık Kanunu kapsamına girinceye kadar geçen süreçte bir yandan Bakanlar Kurulu Kararları, diğer yandan ise Merkez Bankası ve Hazine Müsteşarlığı’nın tebliğleri ile yürütülmüştür. Fakat bu tarihten sonra 19 Aralık 1999 tarihli Resmi Gazete’de yayınlanan 4491 sayılı Kanun ile 4389 sayılı Bankalar Kanunu kapsamına alınmışlar ve 5411 sayılı kanun ile de tüm faaliyetleri ve denetimleri bankalarla aynı kapsama getirilmiştir. Ayrıca 12.12.2005 tarihi itibarıyla Özel Finans Kurumlarının adı, “**Katılım Bankaları**” şeklinde değiştirilmiştir. Aynı zamanda Güvence Fonu da Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonuna devredilmiştir.

2001 yılına kadar toplam 6 özel finans kurumu sektörde boy gösteriyordu. 2001 Şubat’ında İhlas Finans Kurumu’nun kötü yönetim nedeniyle batmasıyla sonuçlanan süreç bütün ÖFK’larda “tusinami” etkisi meydana getirmiştir. Ayakta kalan beş kurum (AlBaraka, Anadolu, Asya, Family ve Kuveyt Türk) binlerce mudinin paralarını çekmek için şubelere yığılmasıyla zor günler yaşamış, o günlerdeki fon kaybı %50’lere ulaşmıştır. Sıkıntılı günler geçiren ÖFK’lar 2002 yılından itibaren yeniden atağa kalkmışlardır. Ülker Grubu Ortaklığı olan Faisal Finans Kurumu A.Ş., daha sonra ismi Family Finans Kurumu olarak değiştirilmiş ve 2005 yılında Anadolu Finans Kurumu ile birleşerek Türkiye Finansadını almıştır.

3.2. KATILIM BANKALARININ TİCARİ BANKALARLA FARKLILIKLARI

Faizsiz bankalar ve mevduat bankaları arasında benzer yönlerin çokluğuna karşın; 3 temel farklılık vardır. Ancak faizsiz bankacılığı mevduat bankalarından ayıran da; bu 3 temel farklılıktır.

Birinci temel farklılık: Mevduat bankaları topladıkları fonları faiz esasına dayalı olarak alırlar. Katılım bankaları ise topladıkları fonları kâr – zarar esasına katılım olarak alırlar. Bankaların mevduat sahipleri ile ilişkisi, bir borçlu alacaklı ilişkisidir. Bu sebeple biri diğerinin zararına katlanamaz. Fon sahipleri ile özel finans kurumunun ilişkisi ise bir ortaklık ilişkisidir, biri diğerinin kârından da zararından da etkilenir.

Mevduat bankalarının ihtimale dayanarak faaliyette bulunmalarının aksine, katılım bankaları ihtimale göre değil olana göre faaliyetlerini düzenlemektedirler. Şöyle ki; bankalar tasarruf sahiplerinden mevduat toplarken bir tahmini gelir hesap etmektedirler. Bu mevduatı kullandıracak ve faiz geliri elde edeceklerdir. Elde etmeyi umdukları gelirin bir kısmını mevduat faizi olarak daha baştan hesap sahiplerine ödemeyi vaat etmektedirler. Mevduatın kredi olarak kullanılmasından faiz geliri elde edilip edilemeyeceği ve edilecekse miktarı belirsiz ya da tahminden ibarettir. Katılım bankaları ise kâr – zarar esasına dayandıkları için baştan bir kar ve faiz oranı belirtmezler. Bu yüzden katılım bankaları faiz baskısı ve yükü altında kalmazlar ve daha rahat hareket ederler.

İkinci temel farklılık: Mevduat bankaları fon kullanırken, belirli bir faiz esasına ve bir faiz politikasına dayanır. Fonlarındaki paranın büyük bir kısmını devlet iç borçlanma senetleri vb. usullerle hazineye para vererek, büyük bir kısmını da nakit esaslı faize dayalı kredi kullandırma yoluyla çalışır. Bu yüzden reel ekonomiye ve direkt yatırıma dönen miktar belli bir oranı geçmediği için mevduat bankaları rant ekonomisi esasına dayalı olarak çalışır.

Bankalar hizmet verme yanında para ticareti yaparken, katılım bankaları, bankacılık hizmeti vermenin yanında bizzat ticaret de yapmaktadırlar. Mevduat bankalarıyla katılım bankaları arasındaki temel fark ve yaklaşım, paraya yüklenen fonksiyondur.

Katılım bankaları fonlarında toplanan paranın tamamını reel ekonomiye aktarır. Tahvil ve hazine bonosu gibi devlete borç verme usullerini kullanmadığı gibi; nakit esaslı faizli kredi de veremediğinden, fonlarının tamamını reel sektöre peşin al vadeli sat (murabaha), mevcut yatırımlara ortaklık (müşareke), emeğe ve sanata destek (mudarebe) veya kiralama usulleri (icare) gibi usullerle kullandırır.

Ayrıca bankalar, geciken borçlara temerrüt faizi uygularken, aldıkları teminatları nakde çevirebilirler. Katılım Bankalarının müşterileri ise bu gibi sıkıntıları yaşamaz. Çünkü katılım bankaları temerrüt faizi alamazlar.

Yine ayrıca katılım bankaları müşterilerine karz-ı hasen (sıfır faizli borç) verebilirler. Katılım bankaları karz-ı hasen uygulamasını sadece devamlı ve istikrarlı müşterilerine kullandırır. Böylece müşterinin kredi taksidini gününde ödeyemeyip aksatması halindeki üç beş günlük

gecikmeler ya da çek ödemesi günü hesabında para bulunmaması hallerinde, banka birkaç günlüğüne karz-ı hasen yaparak müşterisine sahip çıkar. Bu durum müşterinin güvenilirliği, istikrarı ve banka nezdindeki kredibilitesi ile doğru orantılı olarak bir ya da birkaç aya kadar çıkarılabilir.

Üçüncü temel farklılık: Mevduat bankaları nakit esasına göre faizli kredi verebildikleri için, şirketlere kredili, borçlu cari hesaplar açarak günlük likit ihtiyaçlarını ve nakit akışlarını rahatlatıp, şirketlerin nakit çemberinin rahat dönmesini ve aylık ödemelerinin hesapta para olsun ya da olmasın aksamadan yürümesini sağlarlar. Bu hizmet şirketin cari harcamalarını düzenli yapmasına katkıda bulunur. Bu katkı sayesinde işçilerin maaşlarının düzenli ödenmesi; elektrik, su, doğalgaz gibi faturaların düzenli ödemeleri; tarihi gelmiş çeklerin ödenmesi gibi durumlar, bu kredi hesapları sayesinde kolayca karşılanabilir. Daha sonra firmanın nakit ve alacaklı çekleri geldikçe cari hesaba kaydedilir.

Hâlbuki katılım bankaları şirketler için nakit esasına dayalı faizli cari kredi hesapları açamadıkları için bu hizmeti veremezler.

Yukarıda zikretmiş olduğumuz 3 temel farklılıktan birinci ve ikinci temel farklılık katılım bankalarını mevduat bankaları önünde daha avantajlı kılarken, üçüncü temel farklılık katılım bankalarını mevduat bankaları karşısında dezavantajlı hale getirmektedir.

Ayrıca katılım bankalarında şube sayısının azlığı ve ATM ve BTM hizmetlerinin yetersizliği çok ciddi bir sorundur. Her türlü bankacılık hizmetlerini çok yüksek bir kalitede vermelerine rağmen, bu ciddi sorundan dolayı bankacılık hizmetleri açısından mevduat bankalarına alternatif olamamışlardır. Bu durum (yani şube sayısının azlığı) müşteri sayısına ve mevduat oranına da etki etmektedir. Mevcut durum itibarıyla faizsiz bankalar ticari bankalara alternatif değil, tamamlayıcı rol üstlenmektedir. Bu çalışmada bu gerçeğin altı çizilmeye çalışılmıştır.

3.3. TİCARİ BANKACILIKTA VE KATILIM BANKALARINDA FON TOPLAMA YÖNTEMLERİ

Faizsiz bankacılıkta fon toplama yöntemleri ve banka müşteri ilişkisine dikkatle bakıldığı zaman görülecektir ki; tasarruf sahibiyle banka arasında bir borç-alacak ilişkisi değil, bir kâr-zarar ortaklığı ilişkisi söz konusudur.

Faizsiz çalışma esasına dayalı kâr payı ise, taraflarca belirlenen vadeye kadar ticari veya sınai bir ekonomik faaliyette kullanılan anaparanın elde ettiği kârın vadesi geldiğinde anlaşılan oranda taraflara dağıtılan kısmıdır.

Kısaca ve basitçe belirtmek gerekirse, kâr payı ile faiz arasındaki temel fark, faizde anaparanın vade sonundaki kazancı net ve kesin bir şekilde taahhüt edilirken, kâr payında kazancın miktarı projenin gerçekleşmesinin sonunda kesinleşmesidir. Bu nedenle proje sonunda dağıtılacak kâr payı destek verilen projelerin verimliliğine göre oluşacaktır.

Katılım bankalarında sermaye yapısı; vadeli mevduatlar, vadesiz mevduatlar, dövizsahı vadeli

ve vadesiz mevduatlar, fon toplama kaynakları olarak değerlendirilirken; merkez bankaları kredileri tahvil ihracı, VDMK, döviz borçlanmaları ve repo ile fon toplama metodları İslam'a uygun görülmediğinden kullanılmamaktadır.

Bankacılık sisteminde fon toplama yöntemleri ve katılım bankalarının farklılıkları şu şekilde özetlenebilir.

3.3.1. Sermaye

3.3.1.1. Ticari Bankalar

Bankaların kuruluş esnasında ortakların iştirak olarak koydukları, banka faaliyetlerinin sürdürülmesi için gerekli olan, banka mudilerine güvence sağlayan ve asgari miktarı kanunlarda belirlenen özkaynağa sermaye denir.

5411 sayılı Bankacılık Kanununun 7. Maddenin F fıkrasına göre bir bankanın kurulup faaliyete geçebilmesi için nakden ve her türlü muvazaadan âri olarak ödenmiş sermayesi belirleyen bir alt limit kanunca belirlenmiştir. Bankaların sermayeleri bu kanuni tahditin altında olamaz.

“Sermayenin fonksiyonları altı başlık altında toplanabilir. Bunlar: Kuruluş için gerekli olma, bankanın iş hacmini sınırlandırma, kâr dağıtımını belirleme, zararları karşılama, mudiye güvence sağlama, fon kaynağı olmadır. Diğer taraftan bankaların sermayeleri ve yedek akçeleri bankanın açabileceği şube sayısını ve verebilecekleri kredinin toplamını belirlemede; ortakların kâr paylarının tesbitinde, bankanın zararı halinde bu zararı karşılamada kullanılmaktadır” (Öçal, 1990, s. 48).

3.3.1.2. Katılım Bankaları

Mevduat bankalarında olduğu gibi katılım bankalarının da bir kurucu sermayesi mevcuttur ve bu sermaye ticari bankalarda olduğu gibi fon olarak değerlendirilmektedir.

3.3.2. Merkez Bankası Kredileri

3.3.2.1. Ticari Bankalar

Merkez Bankalarının, bankalara kısa vadeli fon gereksinimlerini karşılamak için reeskont ve avans şeklinde açtıkları kredilerdir. Vadesi bir gün veya birkaç hafta olan bu kaynağın maliyeti reeskont oranlarıdır.

“Merkez bankası kredisi başlıca üç şekilde sağlanabilir. Bunlar: İskonto edilmiş senetlerin reeskontu, senetler karşılığı kredi, tahvil ve kıymetli maden rehni karşılığında avanslardır” (Altan, 2008, s. 56).

3.3.2.2. Katılım Bankaları

Katılım bankaları mal karşılığı olmayan paranın alım-satımını ve bu alım-satımdankaynaklanan faiz miktarını İslami açıdan meşru görmediğinden bu bankalar Merkez Bankası kredilerinden fon toplamazlar.

3.3.3. Vadeli Mevduatlar (Yatırım Hesabı)

3.3.3.1. Ticari Bankalar

“Para ekonomisinin hâkim olduğu toplumlarda paranın en önemli işlevlerinden birisi tasarruf aracı olarak kullanılmasıdır. Tasarruf işlemleri toplumun her kesimi tarafından gerçekleştirilebilir. Bireyler, aileler, işletmeler ve hükümetlerin tasarrufları finansal sistemin bir parçası olan bankalar tarafından hem muhafaza edilmekte hem de sahiplerine gelir (faiz) sağlamaktadır. Bankaların tasarruf sahiplerinden topladığı bu paralar mevduatolarak isimlendirilmektedir” (Öçal, 1990, s. 50).

“Bankalar Kanununa göre bankalar mevduatlarını vade ve türlerine göre sınıflandırmak zorundadırlar. Bankaların bilançolarında yer alan mevduat türleri; tasarruf mevduatı, ticari mevduat, resmi kuruluş mevduatı, mevduat sertifikası, döviz tevdiatı ve diğer mevduat olarak altı başlık altında incelenmektedir” (Sungur, 1993, s. 60).

3.3.3.2. Katılım Bankaları

Yatırım hesabı, modern banka sistemindeki vadeli hesabın karşılığıdır. Bu hesaplar, kâr-zarar paylaşımı hesabı veya katılım hesabı olarak da adlandırılmaktadır. Ancak bu hesaplar modern bankaların vadeli hesaplarından bazı yönlerden ayrılır.

Bunlardan ilki, modern bankalarda vadeli mevduat faiz temelinde çalıştırılırken, İslâm bankalarında yatırım hesapları kâr zarar paylaşımı temelinde çalıştırılır.

Katılım bankaları topladıkları mevduatlara kesin bir faiz oranı söylemezler. Çünkü kar- zarar katılımı esasına dayalı olarak fon toplarlar. Ancak topladıkları fona ay sonunda verdikleri kar miktarı diğer bankaların vermiş olduğu faiz miktarına aşağı yukarı denktir. Bunun sebebi şudur:

Katılım bankalarının gelirlerinin büyük bir bölümünün peşin al vadeli sat esasına göre konut kredisi, taşıt kredisi, iş makinaları kredi ve leasinglerine dayanıyor olmasındandır. Bu peşin al vadeli sat sisteminde uygulanan vade farkı diğer bankaların uygulamış oldukları faiz oranına eşit tutulduğundan, vadeli hesapta kar-zarar ortaklığı şeklinde parasını tutan vatandaşın ay sonu almış olduğu kar payı ile ticari bankaların vermiş olduğu faiz miktarı birbirine oldukça yakın çıkmaktadır.

Yatırım hesaplarının diğer özellikleri şöyledir:

- a) Bu hesaplar, genellikle üç ay, altı ay, bir yıl veya daha uzun vadeli olarak açılabilirler.
- b) Vadeli hesaplar bir yıl ve daha az süreli olursa katılım hesabı; bir yıldan uzun vadeli olursa

tasarruf hesabı adını alırlar.

- c) Bankalar isterlerse yatırım hesabı açmak ve çalıştırmak için minimum bir miktar şartı getirebilirler.
- d) Bankalar isterlerse mudiler için, üzerinde vadesi ve mevduat şartları belirtilen mevduat sertifikası ihraç edebilirler.

3.3.4. Vadesiz Mevduatlar

3.3.4.1. Ticari Bankalar

Tüm bankalarda vadesiz mevduat hesapları bir fon toplama kaynağıdır. Ancak vadesiz mevduatlar sahipleri tarafından ne zaman bankadan talep edilecekleri bilinmemesi dolayısıyla riskli fonlar olduğundan, uzun vadeli fonlarda kullanmak yerine daha ziyade gününbirlik nakit ihtiyacını ve giriş çıkışını karşılamada kullanılmaktadırlar.

Bankalar tarafından çalıştırılan bu hesapların temel özellikleri şunlardır:

- e) Bu hesaplar gerçek ve tüzel kişiler tarafından eğer ülkenin yasaları müsait ise yerli para veya döviz olarak açılabilir.
- f) Banka, talep edildiğinde bu mevduatın tamamının geri dönmesini garanti eder ve mudiye herhangi bir kâr payı veya başka herhangi bir getiri ödenmez.
- g) Mudi, fonlarını bankanın değerlendirmesi konusunda bankaya yetki verir. Bundan dolayı, bu fonların kullanımından dolayı herhangi bir kâr meydana gelirse bu bankaya ait olur, aynı şekilde zararı da banka yüklenir.
- h) Bu hesaplarda, para yatırma ve çekme hususunda herhangi bir şart yoktur.
- i) Genellikle hesap sahipleri bu hesaplar için çek yazma hakkına sahiptirler.

3.3.4.2. Katılım Bankaları

Bütün katılım bankalarında bulunan vadesiz mevduat hesapları, diğer bankacılık sistemi ile aynı özelliklere sahiptir. Bu hesaplar tüm bankalarda olduğu gibi günlük nakit ihtiyacının regülasyonu ve gerçek ve tüzel kişi müşterilerin yararına ve müşterilerin rahatlığı için kullanılmaktadırlar.

3.3.5. Tahvil İhracı

3.3.5.1. Ticari Bankalar

Diğer firmalarda olduğu gibi bankalar da arazi, bina, araç-gereç v.b. gibi sabit yatırımlar yaparlar. Bu yatırımların finansmanı için uzun vadeli fonlara ihtiyaç duyulmaktadır.

“Bankalar sabit yatırımlarının finansmanı için tahvil ihraç ederek uzun vadeli fonsağlayabilirler. Ancak bankalarda sabit yatırımın daha az olması bu kaynağa sıkça başvurmayı gerektirmemektedir “(Aydoğan, 1993, s. 27).

3.3.5.2. Katılım Bankaları

Katılım bankaları bu işlemi İslami kurallara uygun görmediğinden tahvil ihracı yoluyla fon toplama yapmamaktadırlar.

3.3.6. Varlığa Dayalı Menkul Kıymet

3.3.6.1. Ticari Bankalar

Bir finansal kurumun bazı alacaklarını teminat göstererek veya devrederek karşılığında çıkardığı menkul kıymetler, varlığa dayalı menkul kıymet olarak tanımlanmaktadır. Bankalar, tüketici kredileri, konut kredileri, leasing sözleşmesi alacakları, ihracat kredileri, bireysel tarım kredilerinden doğan alacaklarını karşılık göstermek suretiyle VDMK ihraç ederek fon temin edebilmektedirler.

3.3.6.2. Katılım Bankaları (Sukuk)

Katılım bankaları faizsiz sistem üzerine oturduğundan VDMK'lerin faiz getirilerini ve geleceğe yönelik alacaklarını şimdiden tahsilini helal görmediğinden, Katılım Bankaları VDMK yoluyla fon toplamazlar. Ancak katılım bankalarında bunun yerine sukuk ihracı yoluyla fon toplama metodu kullanılır. Sukukda bir nevi varlığa dayalı menkul kıymet kabul edilebilir.

Sukuk (Kira Sertifikası): Her türlü varlık ve hakkın finansmanını sağlamak amacıyla varlık kiralama şirketleri tarafından ihraç edilen ve sahiplerinin bu varlık veya haktan elde edilen gelirlerden payları oranında hak sahibi olmalarını sağlayan, faizsiz bankacılık ilkelerine uygun bir yatırım aracıdır. Bu varlıklar bizzat mal ve bir malın kullanım hakkı / hizmet hakkı (menfaat) yahut mal, menfaat, para ve deynin karışımı olabilir. Söz konusu varlıkların bizzat mevcut olması veya sukuk satışından elde edilen gelirle meydana getirilmesi gerekir.

Bağlı bulunduğu akde ve kullanım amacına göre sukuk türleri farklılık arz etmektedir. Sukuk çeşitlerine baktığımızda icare sukuku, mudarebe sukuku, selem sukuku, istisna sukuku, müzaraa sukuku, müsakat sukuku, mugarese sukuku, vekalet yoluyla yapılan sukuk ve mürekkep sukuk gibi çeşitleri bulunmaktadır.

3.3.7. Döviz Borçlanmaları

3.3.7.1. Ticari Bankalar

Kısa vadeli fona ihtiyaç duyan bir ulusal banka, bu gereksinimini ülke dışından herhangi bir banka veya kurumdan veya Eurodolar piyasalardan karşılaması halinde Eurodolar borçlanmış olacaktır. Döviz borçlanmaları Türkiye'deki bankaların sıkça başvurdukları bir yoldur.

3.3.7.2. Katılım Bankaları

Özellikle toptancı piyasalarda faaliyet gösteren bankaların sıkça başvurdukları bir finansman kaynağı olan bu yöntem, nakit paranın faiz karşılığı kullandırılmasına dayandığından İslami bankalar döviz borçlanmaları yoluyla fon toplamazlar.

Ancak yurt dışında çalışan Türk ve Müslüman nüfusun birikimlerini ve Ortadoğu sermayesini, yurt dışındaki şubeleri aracılığıyla döviz cinsinden alarak döviz fonları oluşturup bu fonları yurt içinde ve yurt dışındaki kişi ve kurumlara döviz cinsinden kullandıran bir yapıya sahiptirler.

3.3.8. Repo

3.3.8.1. Ticari Bankalar

Repo, taraflardan birinin menkul değerlerini diğerine, belirlenen bir tarihte belirlenen bir fiyattan geri satınalma garantisiyle satma anlaşmasıdır. Bankalar birkaç günlük fona ihtiyaç duydukları zaman repoya fon kaynağı olarak müracaat ederler. Genellikle bankalar ellerindeki hazine bonolarını firmalara çok kısa bir süre sonra geri almak kaydıyla satarak kaynak ihtiyaçlarını karşılarlar.

“Repo işlemleri büyük bankalar, büyük şirketler ve hükümet kuruluşları arasındaki telekomünikasyon ağı ile gerçekleştirilmektedir. Reponun maliyeti merkez bankası kredi maliyetinden daha düşüktür. Bankalar için repo işlemleri mevduat olarak da yorumlanabilir” (Ak, 1993, s. 38).

3.3.8.2. Katılım Bankaları

Katılım bankaları faizsiz sistem üzerine oturduğundan, repo getirilerini helal görmediğinden, repo yoluyla fon toplamazlar. Çünkü repoda nakit paranın direkt olarak alım-satımı ve bu alım-satımdan kaynaklanan faiz geliri (riba) mevcuttur.

3.3.9. Diğer Kaynaklar

3.3.9.1. Ticari Bankalar

Bankaların faaliyetleri süresince bir yandan gelip, bir yandan iade veya sevk edilen birtakım paraları vardır. Bu paralar kısa aralıklarla da olsa bankada kaynak olarak kullanılmaktadırlar. Bu kaynakların belli başlıları; tediye emirleri ve talep olunmamış kıymetlerdir. Bu hesaplar içerisinde, müşteri havaleleri, bekletilen faizler, vadesi sonaermiş mevduatlar yer alırlar.

Ayrıca bankanın yapmış olduğu havale-eft işlem ücreti, kredi kartları ücreti, hesabişletim ücreti vb. hizmetlerden doğan miktarlar da bankalara bir fon girişi sağlamaktadır.

3.3.9.2. Katılım Bankaları

Katılım bankaları da mevduat bankaları gibi bu kaynakları kullanarak fon girişı sağlamaktadır. Ancak bu kaynaklardan İslami kurallara göre faiz grubuna girenleri ayıklayarak bu fon girişlerini hizmet dışında tutmuşlardır.

3.4. TİCARİ BANKACILIKTA VE KATILIM BANKALARINDA FON KULLANDIRMA YÖNTEMLERİ

3.4.1. Kredi Verme

3.4.1.1. Ticari Bankalar

Kredi, bankanın kaynaklarını bir bedel karşılığında (faiz ve komisyon v.b.) daha sonra geri almak üzere girişimcilere aktarmasıdır.

“Bankanın bir kimseye kredi vermesi o kimse için hem mali imkân olurken, aynı zamanda itibarını da artırmaktadır. Çünkü bankalar kredi verirken müşterinin güvenilir olmasını ve verdiği kredinin geri dönmesini temel kriterler olarak alırlar. Bu arada verilen kredinin veriminin yüksek olmasına da dikkat edilir” (Altan, 1998, s. 67).

3.4.1.2. Katılım Bankaları

Katılım Bankaları mal karşılığı olmayan nakit paranın kendi kendine nemalanmasını diğer bir deyişle nakit krediyi helal görmediğinden, kredilendirme sistemini peşin al – vadeli sat esasına dayanan murabaha yoluyla yapar.

“Murabaha, Katılım bankaları arasında en popüler finansman tekniğidir. Yaklaşık olarak, katılım bankalarının toplam finansman işlemlerinin %80'ini bugün için murabaha işlemleri oluşturmaktadır” (Orhan, 2018, s. 290-307).

Katılım bankaları murabaha satış kavramını, kısa vadeli finansmanda olduğu kadar, hammadde, malzeme, makina, araç gereç ve dayanıklı tüketim malları gibi çeşitli finansman gereksinimlerini karşılama da kullanırlar.

Katılım bankalarında tipik bir murabaha işleminin işleyişı şöyledir:

- Müşteri, bankaya belirli bir ihtiyacını finanse etmek gayesiyle gider. Bu ihtiyaç sermaye malı, hammadde, malzeme, makina, araç gereç veya dayanıklı tüketim malı olabilir.
- Müşteri malın pazardaki elde edilebilirliği, yapısı ve fiyatı hakkında bilgi verir. Banka, projenin yapılabilirliğine ikna edildikten sonra, orjinal fiyat üzerinden bankanın kâr marjı konusunda müşteriye bilgi verir. Banka, müşteri hakkında araştırma yaparak kendisini kefalet, ipotek vb. şekilde güvenceye alabilir.
- Eğer vade ve diğer şartlar her iki tarafa da uygun ise, müşteri ile banka arasında murabaha anlaşması imzalanır.

- Banka, müşteri tarafından istenen ve özellikleri belirlenen malı satın alır, satıcıya parasını direkt ve nakit olarak tamamını öder.
- Müşteri, banka ile üzerinde anlaştıkları bankanın kâr marjı ile birlikte, malı satın almayı taahhüt eder. Bankanın karını içeren malın nihai fiyat üzerinden ödemesi daha sonraki bir tarihe ertelenir. Belirli durumlarda banka bu ödemeleri taksitli olarak da kabul edebilir. Böyle durumlarda müşteri, taksit sayısını, herbir taksidin miktarını ve herbir taksidin tarihini bilir.

Murabaha iki şekilde yapılır.

1. Bey-i Muahher: (Vadeli Satış)

Bu satış tipinde müşterinin istediği malı banka peşin parayla alır. Sonra ikinci bir satış sözleşmesi ile müşteriye satar. Banka müşteriye satmış olduğu bu malın bedelini aylık taksitler halinde almak yerine müşterinin talebi üzerine mesela 6 ay sonra tek kalemde ve peşin olarak tahsil eder. Bu altı ay için bir vade farkı uygular. Bedel altı ay sonra nakit olarak ödendiğinden bu ismi alır.

2. Bey-i Müeccel (Taksitli Satış)

Bu finansman tekniği şöyle çalışır: Müşteri bankaya hammadde, çeşitli girdiler, stoklar vb. malların alımının finansmanı için gider. Banka talep edilen malı alır ve malı müşteriye üzerinde anlaşılan fiyattan bedeli sonraki bir tarihte taksitler halinde ödenmek üzere tekrar satar. Üzerinde anlaşılan fiyat, malın bankaya olan maliyeti ile bankanın kâr marjının toplamından oluşur. Müşteri üzerinde anlaşılan fiyatı vadesinde taksitler halinde öder.

Katılım bankacılığının, kaynakları harekete geçirmede ve bu kaynakları murabaha temelinde karlı bir şekilde kullanılmasındaki başarısı, birçok ülkedeki modern bankaların İslâmi finansman tekniklere yönelmesini sağlamıştır.

3.4.2. Leasing (İcare)

3.4.2.1. Ticari Bankalar

Leasing, yatırım ve finansman amacıyla bir menkul veya gayrimenkulün sahibi tarafından bir edim karşılığı kullanma hakkını kiracıya devrini öngören bir sözleşmedir.

“Leasing, yatırımcıya daha az özkaynakla daha likit çalışma olanağı sağlayan bir finansman yöntemidir” (Ahıska, 1985, s. 1-3).

Konusu maddi (makina, techizat, bina, arazi) ve gayri maddi (patent, lisans) kıymetler olabilen leasing işlemleri fonksiyonları açısından; faaliyet kiralaması ve finansal kiralama olmak üzere iki şekilde gerçekleşmektedir.

Katılım bankaları ve kalkınma ve yatırım bankaları doğrudan leasing verebilir ancak mevduat bankaları Bankacılık Yasası’nın 4. Maddesinin (t) bendi gereği, doğrudan leasing yapamazlar. Bu nedenle mevduat bankaları ayrı bir kurumsal kimlik altında kurdukları leasing şirketleri kanalıyla

bu hizmeti ifa ederler.

3.4.2.2. Katılım Bankaları

Diğer bankalarda olduğu gibi katılım bankalarında da leasing(icare) iki şekilde uygulanmaktadır.

Birincisi finansal kiralama (icare-i maliye):

Bu finansman şekli altında, banka bir gayrimenkulu satın alır (banka özellikleri müşteri tarafından belirlenen bir varlığı da alabilir) ve müşteriye kiralar. Kiralama süresi, varlığın yapısına göre taraflarca müşterek olarak belirlenir. Kiralama süresince, varlık bankanın mülkiyetinde fakat malın fiziki zilyetliği ve kullanım hakkı kiracıya transfer edilmiş durumdadır. Kiralama süresi dolduktan sonra mal kiralayan ilk sahibe döner. Finansmanın vadesine ve miktarına bağlı olarak bir kira ödeme programı üzerinde banka ile kiracı anlaşmaya varırlar. Anlaşma ilave süre içerebilir de içermeyebilir de. İslâmi görüşe göre, kiralama süresince varlığın bakımı varlığın sahibinin sorumluluğu altındadır. Kiralama süresi bittiğinde mal sembolik bir fiyatla bankanın zilyetliğinden müşterinin mülkiyetine aktarılır.

Bu uygulama özellikle KDV oranlarının %1 gibi sembolik ve düşük tutulduğu dönemlerde çokça tercih edilen bir metod idi. Ancak bu avantajın kaldırıldığı 1 Ocak 2008 tarihinden sonra bu tip kiralama sistemi fazlaca rağbet görmez oldu.

İkincisi faaliyet kiralaması (İcare-i Mülkiye):

Bu finansman şeklinde banka kiraya vermek üzere, bina, dükkân, daire, otomobil ya da iş makinası, hatta uçak ve gemi gibi araç-gereç ya da mülkiyeti satın alır. Mülkiyetindeki bu nesneleri belli bir kira karşılığında şahıs ya da kurumlara verir.

Örneğin bir finans kurumu almış olduğu beş adet Boeing 837-800 uçak ile kurmuş olduğu şirket üzerinden bu uçakları diğer havayollarına belli bir kira karşılığında kiraya verir.

Yine örneğin bir finans kurumu almış olduğu otomobillerle filolar kurup şirketlere kiraya verebilir. Araç ya da uçak kiralayan firma, kiralamış olduğu aracın amortismanından, bakım maliyeti ve sorumluluğundan ve en önemlisi çok yüksek meblağda şirket nakitini bu araçlara bağlama zorunluluğundan kurtulmuş olur. Bu tip kiralamalarda aracın satın alma maliyeti, bakım maliyeti ve amortisman maliyeti leasing şirketine yani icare yapana aittir.

3.4.3. İştirakte Bulunma

3.4.3.1. Ticari Bankalar

Bankalar ana faaliyet konuları para, sermaye piyasaları ile sigortacılık olan ve bu konularda özel kanunlara göre izin ve ruhsat ile faaliyet gösteren mali kurumlardır. Bankalar bu faaliyet alanının dışındaki bir ortaklığa, bedelsiz hisseler dahil, özkaynaklarının en fazla % 15'i oranında iştirak edebilirler ve toplam iştirakleri özkaynaklarının % 60'ını aşamaz. Bu düzenlemedeki amaç sanayide

tekelleşmeyi engelleyerek rekabeti artırmak ve sanayiye geliştirmek, ayrıca banka mudilerini kısa vadede güvence altına almaktır.

Banka iştiraklerinin amaçları özel ve kamu bankaları açısından farklılık göstermektedir. Kamu bankaları sosyal faydayı ön planda tutarken, özel bankalar karlılığı ön planda tutmaktadırlar (Öçal, 1990, s. 108-109).

3.4.3.2. Katılım Bankaları

Katılım bankalarında iştirakte bulunma Mudarebe ve Müşareke adıyla genelde iki şekilde olur.

Bunlardan birincisi mudarebedir. Mudarebe, Kirad ve Mukarada olarak da bilinir. Bu tür finansman tekniğinde taraflardan biri diğer tarafa sermaye sağlar, sermaye sağlanan taraf bunu bir ticarete kullanır, elde edilen kâr müşterek olarak üzerinde anlaşılan oranda (ki bu oran genel itibarıyla emek sahibi %20; sermaye sahibi %80 olarak kullanılmaktadır) aralarında bölüştürülür; zarar ise tamamen sermaye sağlayan tarafa aittir.

İslâm bankacılığı konusundaki teorik literatürde bu teknik her ne kadar şiddetle önerilmiş olsa da mudarebenin çağdaş uygulamalarında bazı zorluklar bulunmaktadır. Örneğin, ülkedeki yasal sistem sermaye sahibine yasal bir güvence sağlamalı ki bu kişiler projeleri mudarebe temelinde finanse etsinler. Bu nedenle mudarebe temelinde finansman sağlayan banka sayısı çok değildir. Mudarebeyi bir finansman tekniği olarak kullanan bankalar arasında bile, bu tekniğin kullanım sıklığı çok yüksek değildir.

Mudarebenin uygulanmasında en çok karşılaşılabilecek olan yöntem risk sermayesidir. Belirli buluş ve icadın sermayeye aktarılması için banka kurulacak şirketi finanse eder ve kârdan, mucitle anlaşılan oranda pay alır. Zararlar ise bankaya aittir.

Bunlardan ikincisi müşarekedir. Müşareke bir işletmenin sermayesine katılma ve ona ortak olma anlamına gelmektedir. Bu faaliyet türünde esas olarak hem sermaye hem de kâr-zarar ortaklığı öngörülür. Müşarekede, sermayedar bir işletmeye sermaye koyar, ortak olur, karı ve zararı paylaşır. Müşarekenin mudarebeden iki farkı vardır:

Birincisi mudarebebe etkin olan bir sermayedar diğer tarafta emeğini, tecrübesini ortaya koyan etkin olmayan bir girişimci olduğu halde; müşareke hem sermayedar hem de girişimcinin etkin olduğu bir ortaklıktır.

İkincisi mudarebede mali zararın sermayedara ait olmasına karşılık, müşarekede zarar paylaşılmaktadır.

Birçok İslâm bankası şirketin öz varlıklarına devamlı veya azalan müşareke şeklinde katılmaktadırlar.

a) Devamlı müşaraka (Permanent Müşaraka):

Banka, şirketin özkaynaklarına katılır ve önceden belirlenen oranda kardan yıllık pay alır. Anlaşmanın sona erme tarihi belirlenmez. Bu finansman tekniği süreklilik gösterir.

b) Azalan Muşaraka (Diminishing Muşaraka):

Bu müşareke tipi Türkiye’de pek kullanılan bir model değildir. Bazı Arap ülkelerinde kullanıldığı bilinmektedir. Azalan müşareke bir projeyi veya bir varlığın sahipliğini müşteri ile belli bir noktaya kadar götüren özel bir müşaraka şeklidir. Bu tür müşarakada banka, bir projenin tamamına veya bir kısmına ortak olarak katılır ve projenin geliri tahmin edilir. Banka ile diğer ortak arasında, bankanın kardan alacağı payın belirlendiği bir anlaşma imzalanır. Anlaşma, banka tarafından kullanılan anaparanın itfasını da kapsar. Diğer ortak geri kalan gelire hak kazanır. Bu yolla, bankanın özkaynaktaki payı giderek azalır ve diğer ortağın payı artarak en sonunda tam sahip konumuna gelir.

3.4.4. Direkt Yatırım

3.4.4.1. Ticari Bankalar

Mevduat bankaları için genelde çok tercih edilen bir teknik değildir. Direkt yatırım risk demektir, yakından ilgilenmek, emek harcamak demektir ve en önemlisi zaman demektir. Bu yüzden mevduat bankaları direkt yatırım yerine mevcut yatırımları ve projeleri fonlamayı ve diğer bankacılık işlemlerini tercih ederler.

3.4.4.2. Katılım Bankaları

Direkt yatırım katılım bankaları için önemli ve verimli bir finansman tekniğidir. Direkt yatırım ile bir katılım bankasının fonksiyonları, finansal aracı kuruluşlardan çok, bir yatırım şirketine benzer. Modern bankalar ile mukayesesinde, bu durum İslâm bankalarına, sosyal faydayı artırmada bir avantaj sağlar. Direkt yatırım opsiyonu katılım bankasına, seçilen sektörlerde, öncelikli projelerle yatırım yapma imkânı sağlar. Bu yolla bankalar fonlarını istedikleri yere kanalize edebilirler.

Katılım bankalarının direk yatırımları iki temel şekilde olur:

Birincisi; katılım bankaları her türden şirketin kurulmasına ve yönetilmesine öncülük ederek, yatırım, ticaret, inşaat, gayrimenkul, sigorta ve reasürans alanında direkt yatırımda bulunabilir. Şirketler katılım bankalarının bizzat kendileri tarafından kurulur ve kamuya katılmaları için davetiye çıkarılır. Bu durumda katılım bankaları öz sermayeyi, kâr ve zararı diğer bireyler ve şirketler ile paylaşırlar.

Katılım bankalarının yüklendiği ikinci bir direkt yatırım metodu ise, bankaların kendisi tarafından geliştirilen ve uygulanan özel projelerdir. Konut kompleksi inşaatı, alış-veriş merkezi inşaatı vb. gibi.

Her durumda katılım bankaları, projenin kamu yararına ve İslâmi kurallara uygun olması konularında dikkatli davranmaları gerekmektedir.

3.4.5. Proje Finansmanı

3.4.5.1. Ticari Bankalar

Proje finansmanı, bir kredi kurumunun petrol, doğalgaz, maden üretimi ya da ulaşım projeleri gibi büyük hacimli bir yatırımın finanse edilmesi için verdiği kredinin, projenin gelecekteki nakit akışıyla karşılanması esasına dayanan bir finansman şeklidir. Mesela; İstanbul metrosu projesinin finanse edilmesi gibi.

3.4.5.2. Katılım Bankaları

Katılım bankaları da proje finansmanı yapmaktadır. Mesela bir inşaat şirketi bir inşaat projesini getirerek finansman talep edebilir. Ancak katılım bankalarında nakit kredi faiz kabul edildiğinden finansmana nakit desteği yerine şöyle bir yol uygulanır:

1. Proje finansmanı için proje sahibi şirketle banka arasında bir anlaşma imzalanır.
2. Proje finansmanı kadar bir miktar proje finansman fonuna aktarılır.
3. İnşaat şirketi projesini uygularken ihtiyacı olan demir, çimento, tuğla, inşaat ve hafriyat araçlarının kiralanması gibi ihtiyaçlarını zamanı geldikçe istediği firmadan satın alır, faturayı bankaya gönderir. Banka gelen faturanın bedelini direkt olarak fatura üzerinde adıgeçen firmaya ödeme yapar.
4. Banka ödeme yaptığı her faturayı ödeme tarihinden itibaren ya da projenin tamamlanma tarihinden itibaren bey-i müeccel metoduyla taksitlendirerek ileriki tarihe yayar.

Böylece inşaat firması fondan ihtiyaçlarını karşılayarak peşin al – vadeli sat metoduyla taksitlendirerek dolaylı olarak kredi kullanmış olur. Arada mal alım-satımı olduğundan ve nakit paraya faiz uygulanmadığından, İslami açıdan da bir sorun teşkil etmemiş olur.

3.4.6. Ticari Emtia Piyasası İşlemleri

3.4.6.1. Ticari Bankalar

Bankacılık sisteminin diğer önemli bir işlevi de ticari emtia piyasalarındaki, mal ticareti işlemlerinin finansmanına katkıda bulunmalarıdır. Mesela; petrol, demir-çelik, altın piyasalarında yapılan işlemleri finanse etmesi gibi.

3.4.6.2. Katılım Bankaları

Katılım bankaları da emtia piyasaları işlemlerini fonlayabilir. Bu fonlama murabaha yoluyla olur. Müşteri adına peşin parayla alınan emtia ileriki bir tarihe tek ödeme halinde vadelendirilebileceği gibi (bey-i muahher); ileriki tarihlere taksitlendirmek suretiyle de yapılabilir (bey-i müeccel).

Ancak İslami iş çevresi emtia piyasaları işlemlerinde genel olarak ve şimdilik uzak

durduğundan katılım bankalarının uygulamada emtia piyasası işlemleri mevcut değildir.

3.4.7. Teminat Mektubu

3.4.7.1. Ticari Bankalar

Teminat mektubu, resmi daire ve kuruluşlara, özel teşekküllere veya kişilere hitaben belli bir işin yapılması veya bir borcun ödenmesinin, belirtilen şartlar içinde yerine getirileceğinin taahhüdü, bu taahhüdün yerine getirilmemesi halinde işi yüklenenin teminat olarak ödemesi gerekli belli bir meblağın banka tarafından muhataba ödeneceğine dair garanti verilmesidir (Usta, 1992, s. 1).

Teminat mektubu vermekle banka kasasından herhangi bir şekilde nakit çıkmamaktadır. Bu nedenle teminat mektupları kısa vadeli gayri nakdi kredilerdir. Teminat mektupları bir tür banknot gibidirler. Bankalar bu banknotlar mukabilinde müşterisinden komisyon alırlar. Teminat mektupları kıymetli evrak olmadığı için haczedilemez, ayrıca gecikme faizi uygulanamaz (Sungur, 1993, s.101-102).

3.4.7.2. Katılım Bankaları

Katılım bankalarında da teminat mektubu hizmeti diğer bankalarda olduğu gibi aynen uygulanmaktadır. Uygulama şekli ve alanı diğer bankalarla aynıdır.

3.4.8. Kredi Kartları

3.4.8.1. Ticari Bankalar

“Ülkemizde ilk kredi kartı uygulaması 1980’li yılların sonunda başlatılmış, ancak yaygın uygulama 1990’lı yılların ortalarında gerçekleşmiştir. Bankalar tarafından müşterisine verilen kredi kartları; banka, banka müşterisi ve üye işyeri arasında yapılan

üçlü bir anlaşma ile uygulamaya konulur ve muhasebe işlemleri açısından hem banka hem de işyeri için oldukça güvenli bir ödeme aracıdır” (Aydın, 1994, s. 21).

Kredi kartı kullanımı, ekonomik hayatta makro ve mikro olmak üzere iki önemli alanda kolaylık sağlamıştır. Bunlar:

3.4.8.1.1. Mikro Ekonomik Etkileri

Kredi kartının tüketiciye bakan ve mikro ekonomik yapıya katkıda bulunan faydalarına odaklanıldığında şu iki husus ön plana çıkar.

3.4.8.1.1.1. Ödeme Güvenliği ve Kolaylığı:

Kredi kartları sayesinde bireyler yanlarında nakit taşıma ihtiyacı duymadan alışverişlerde anında ödeme yapabilirler. Bu sayede alışveriş sırasında yüklü miktarda nakit para taşıma riski

alınmamış olur. Bir kredi kartıyla dilediği kadar alışveriş yapan tüketici, her harcamadan sonra şifresini girerek harcama miktarını onayladığından kartın kaybolması veya çalınması dahi tüketici için bir risk teşkil etmez.

3.4.8.1.1.2. Döner Kredi İmkânı:

Kredi kartı sahipleri alışverişlerinde harcadıkları miktarın geri ödemesini ay sonunda (hesap kesim tarihi) yaptıklarından geri ödeme süresini uzatarak kendileri için bir nevi kısa vadeli faizsiz kredi yaratmış olurlar.

Ayrıca hesap kesim tarihinden sonraki dönem içinde makul bir vade farkıyla kendilerine bir tüketici kredisi yaratmış olurlar.

Yine bu kredi kartları sayesinde yapılan alışverişleri taksitlendirmekte mümkündür. Bu cihetle bir yandan kredi kullanarak ve krediyi vadelenendirilerek elde edilen alım gücü, diğer yandan da harcama sırasında taksitlendirilerek kuvvetlendirilen alım gücüyle birleşir ve tüketici için büyük bir avantaj haline dönüşür. Ancak tüketicinin bu eğilim etkisine kapılarak gereksiz harcama yapmaktan ve ekonomik gücünü aşan borçlanmalara girmekten azami derece imtina etmesi gerekmektedir.

3.4.8.1.2. Makro Ekonomik Etkileri

Kredi kartlarının bireysel harcamalara ve mikroekonomiye katkıları olduğu gibi makro ekonomik sisteme de büyük katkıları vardır. Bu bağlamda şu iki nokta ön plana çıkmaktadır.

3.4.8.1.2.1. Piyasada Harcama Eğilimini Artırarak Ekonomiye Canlandırması

Kredi kartları gerek tüketiciye anında kredi kullanma imkanı sağlamasıyla; gerekse tüketicinin aldığı mal ve hizmetin taksitlendirilmesiyle piyasada harcamayı kolaylaştırdığından bu eğilimi artırır ve ekonomiye bir canlanma getirir.

Bu sistemde tüketici almak istediği ürünleri, mal ve hizmeti satın alabilmek için belli bir süre tasarruf etmek ve beklemek zorunda kalmaz. Geleneksel ekonomik yapıdaki “önce biriktir, tasarruf et; sonra satın al” ilkesinin yerini “önce satın al; sonra taksit taksit öde” ilkesi alır.

Bu durum aynı zamanda tüketicinin harcama eğilimini artırır. Bu eğilimin artmasının tüketici açısından sakıncaları da vardır. Hiç ihtiyaç olmayan şeylerin, ihtiyaçmış gibi satın alınması, gereksiz ve hesapsız harcamaların yapılmasına neden olabilir. Bu yüzden kredi kartı kullanıcıları bu hususa dikkat ederek kredi kartını kullanmalıdır. Aksi taktide ödenmeyen kredi kartları dönem dönem milyonlarca müşteri ile bankaları karşı karşıya getirmektedir.

3.4.8.1.2.2. Kayıtdışı Ekonominin Kayıt Altına Alınması:

Kredi kartlarının makro ekonomik sisteme en önemli katkılarından birisi de kayıt dışı ekonomiye kayıt altına almasıdır. Kredi kartları sayesinde kayıt dışı ekonomi, kayıt altına alındıkça vergi kaçakları da önlenmiş olur.

Kredi kartı öncesi ekonomik düzende milyonlarca firma sattıkları malların karşısında fiş ya da fatura kesmeyerek çok yüklü bir miktarı kayıt dışına taşıyor ve bu sayede çok yüklü miktarda vergi kaçaklarının oluşmasına neden oluyordu. Ancak kredi kartlarının yaygınlaşmasıyla paralel olarak firmalar satışlarını kayıt dışına taşıyamadıkları için devletlerin vergi tahsilatlarında olaganüstü artışlar olmuştur.

Bugün bireysel tüketicinin hanehalkı harcamalarının yüzde kırkı (BKM, 2019) kredi kartları üzerinden yapılmaktadır. Ve bu sayede kayıtdışı ekonomi büyük oranda kayıta altına alınmıştır. Kredi kartı kullanımı yaygınlaştıkça ve yüzde yüzlere yaklaştıkça kayıtdışı ekonomide tamamına yakın bir miktarda kayıt altına girecektir.

3.4.8.2. Katılım Bankaları

Katılım bankaları da diğer bankalar gibi kredi kartı hizmeti vermektedir. Bu kredi kartlarıyla hem peşin alışveriş hem de taksitli alışveriş yapma imkânı vardır. Çünkü kredi kartıyla yapılan alışverişleri banka müşterisi adına satıcı firmadan peşin olarak almakta, müşterisine bir ay vadeli peşin ödeme (bey-i muahher) ya da çok ay ödemeli taksitli bir şekilde (bey-i müeccel) satmaktadır.

Ancak katılım bankalarının kredi kartları nakit kredi hizmeti vermemektedir. Çünkü bankamatikten kredi kartı yoluyla çekilen nakit ve bu nakite uygulanan vade nakit paraya uygulanan vade olduğundan ribadır. İslam’da riba haramdır.

3.4.9. Çek Ödemeleri

3.4.9.1. Ticari Bankalar

“Çek, emre ya da hamiline yazılı olarak düzenlenebilen, üzerinde yazılı meblağın hamiline veya ismi yazılı olan şahsa ödenmesi konusunda bankaya talimat veren, ticari hayatta para dolaşımını kolaylaştıran, hızlandıran ve para yerine ödeme aracı olarak kullanılabilen kıymetli evraktır. Çekler Türk Ticaret Kanunu’na göre kambiyo senedi niteliğinde olup, düzenlenmesi kanunla belirlenen biçim şartlarına bağlıdır” (Antmen, 1993, s. 72).

Bankalar müşterilerine çek defteri vermek suretiyle kasalarından nakit çıkışı olmadan ekstra fon kullandırabilirler. Bu yüzden çekler teminat mektubu gibi bankaların güvenilirliği esasına dayanan fon kullandırma yöntemidir.

3.4.9.2. Katılım Bankaları

Katılım bankaları da diğer bankalar gibi çek hizmetini eksiksiz olarak aynen vermektedirler. Çek hizmetleri açısından mevduat bankalarıyla katılım bankaları arasında herhangi bir fark yoktur.

3.4.10. Forfaiting

3.4.10.1. Ticari Bankalar

“Forfaiting; mal ve hizmet ihracatından doğan ve belli bir ödeme planına bağlı bir kambyo senedi, garanti mektubu veya alacağın devrine izin veren başka bir araç ile belgelenmiş alacakların, ihracatçıya veya belge lehdarına rücu hakkı olmaksızın bir banka veya finansman kuruluşu tarafından satın alınmasıdır” (Dikmen, 1992, s. 113).

İhracatçılar için bir finansman imkânı sağlayan forfaiting, 1950'lerden itibaren yatırım mallarında meydana gelen aşırı talep nedeniyle ihracatçılar ile ithalatçılar arasında oluşan nakit sıkıntısını gidermiştir.

“Forfaiting işleminde bankalar ithalatçının borcunun tamamını veya bir kısmını ödemeyi taahhüt ederek piyasada güven oluşturmakta ve forfaiterin, elindeki senetleri ikincil piyasada satmasını kolaylaştırarak sermaye piyasasının gelişmesine katkı sağlamaktadırlar. Ancak aval veren bankanın güvenilirliği ve bulunduğu ülkenin riskderecesi belirleyici bir etkidir” (Dikmen, 1992, s. 116-117).

3.4.10.2. Katılım Bankaları

Katılım bankaları forfaiting hizmeti vermemektedir. Çünkü forfaiting geleceğe yönelik alacakların devri esasına dayanan ve bu esas gereği mal karşılığı bulunmayan nakit paraya (yani alacak miktarına) belli bir vade karı uyguladığından faiz olur. Katılım bankaları faizli işlem yapamazlar.

3.4.11. Factoring

3.4.11.1. Ticari Bankalar

Factoring, tüketim mallarının büyük miktarlarda kredili satışını yapan firmaların bu satışlardan doğan alacak haklarının "factor" veya "factoring şirketi" olarak adlandırılan finansal kuruluşlar tarafından satın alınması esasına dayanan bir faaliyettir.

Bir factoring anlaşması ile factoring şirketi, satıcı firmanın yaptığı kredili satışlarla ilgili olarak; her türlü muhasebe kayıtlarının tutulması, alacaklarının tahsil ve takip edilmesi, alacaklarının tahsil edilememesi halinde muhtemel kayıpların karşılanması, satıcı firmaya satış tutarının belli bir oranında finansman imkânı sağlanması, müşteriler hakkında bilgi toplanması ve piyasa araştırmalarının yapılması gibi yükümlülükleri üstlenmektedir.

Buna karşılık satıcı firma, üstlenilen riskin ve yapılan çeşitli harcamaların karşılığı olarak factoring şirketine gerçekleştirilen kredili satış miktarının belli oranında ücret ve komisyon öder.

“Factoring işlemi bankacılıkta bilanço dışı işlemler olarak nazım hesaplarda takip edilmektedir. Factoring işlemiyle bankanın elde ettiği iki çeşit gelir vardır.

Bankanın birinci gelir kaynağı komisyon geliridir. Komisyon gelirleri; kredi ve piyasa araştırmaları, alacak kayıtlarının tutulması ve alacakların tahsilatı gibi işler için yapılan harcamalar ile kredi riskinin üstlenilmesinin karşılığı olarak satışların %'si şeklinde hesaplanmaktadır.

Bankanın ikinci gelir kaynağı ise vadesinden önce çekilen paranın faizidir. Borçlunun kredi değerkililiği ile uygulanan iskonto oranı ters orantılıdır" (Ataç, 1991, s. 64).

3.4.11.2. Katılım Bankaları

Biraz evvel bahsettiğimiz gibi faktoring şirketlerinin iki faaliyet alanı vardır.

Birincisi factoring işlemiyle bankanın elde ettiği komisyon geliri; kredi ve piyasa araştırmaları, alacak kayıtlarının tutulması ve alacakların tahsilatı gibi işler için yapılan harcamalar ile kredi riskinin üstlenilmesinin karşılığı olarak satışların yüzdesi şeklinde hesaplanmaktadır. Daha sade bir ifade ile başlı başına bir uzmanlık alanı olan tahsilat konusunu ve sorumluluğunu üzerine alan faktör, diğer firma adına firmanın tahsilatlarını yapar ve bu tahsilatın maliyeti ile kendi ücretini toplayarak bir yüzde oranına dönüştürür. Ve yapmış olduğu her tahsilattan bu yüzdeyi tahsilat ücreti olarak alır.

Katılım bankalarında bu kısım faktoring hizmetleri verilmektedir.

Mesela; bir dersanenin ya da kolejın öğrencilerinin senetleri katılım bankasına verilmekte ve katılım bankası yıl boyunca o senetlerin tahsilâtını takip etmektedir. Ve her yapmış olduğu tahsilat miktarı üzerinden tahsilat ücreti olan yüzdeyi almaktadır.

Bu tür işlemlerde verilen bir hizmet vardır, alınan yüzde miktarı o hizmetin ve emeğin karşılığıdır. Bu yüzden katılım bankaları bu hizmeti vermekten çekinmezler.

İkincisi ise vadesinden önce çekilen paranın faizidir. Vadesi gelmeden; yani tahsil edilmeden parayı talep etmek demek, faktörün kasasından nakit borç istemek demektir. Faktörden talep edilen bu nakite karşılık ödenen vade farkı ribadır. Katılım bankaları faizli işlem yapamadıklarından, faktoring şirketlerinin ve bankaların yapmış olduğu bu hizmeti ifa edemezler.

3.4.12. Karz-ı Hasen (Faizsiz Borç Verme)

İslâmda faiz, bütün kredilerde yasaklandığı için; İslâmi prensiplere göre verilen borçlar faizsiz olmak zorundadır. Burada, ihtiyaç duyulduğu anda, para yetersizliğinin neden olduğu, finansal sıkıntıdan kurtarmak için merhamete dayalı bir faizsiz borç verme söz konusudur.

Karz-ı Hasen (faizsiz borç verme) İslam toplumlarında genelde şahışlar arasında uygulanan bir metoddur. Müslümanlar birbirlerine hatta Müslüman olmayanlara bile darda kaldıkları zaman borç vererek maddi yardımda bulunur; vermiş olduğu borcu geri alırken herhangi bir faiz talep etmezler ve edemezler. İslam'da karz-ı hasen bir sadaka çeşidir. Darda kalan birisine faizsiz borç vermek ve o insanı dardan kurtarmak büyük bir sevaptır. Ancak bu borç vermeler elbette ki kısa vadeli ve makul miktarlar için geçerli olabilecektir. Uzun vadeli ve yüksek miktarlı borçlanmalar için karz-ı hasen günlük hayatta pek kullanılabilir bir metod değildir.

Bankalar kâr amaçlı organizasyonlar olduğu için, bu tekniğe fazlaca başvuramazlar. Çünkü böyle bir uygulama halinde banka sıfır faizli kredi verecektir, dolayısıyla olağanüstü bir taleple karşılamak, elindeki fonlarını tamamen buraya kanallize etmek zorunda kalacak ve birçok alanda su-i istimale sebebiyet verebilecektir.

Bu yüzden katılım bankaları karz-ı hasen uygulamasını sadece devamlı ve istikrarlı müşterilerine kullanırlar. Böylece müşterinin kredi taksidini gününde ödeyemeyip aksatması halindeki üç beş günlük gecikmeler ya da çek ödemesi günü hesabında para bulunmaması hallerinde banka birkaç günlüğüne karz-ı hasen yaparak müşterisine sahip çıkar. Bu durum müşterinin güvenilirliği, istikrarı ve banka nezdindeki kredibilitesi ile doğru orantılı olarak bir ya da birkaç aya kadar çıkarılabilir.

BÖLÜM 4. TÜRKİYE BANKACILIK SİSTEMİNİN PASİF YAPISI (2005-2020)

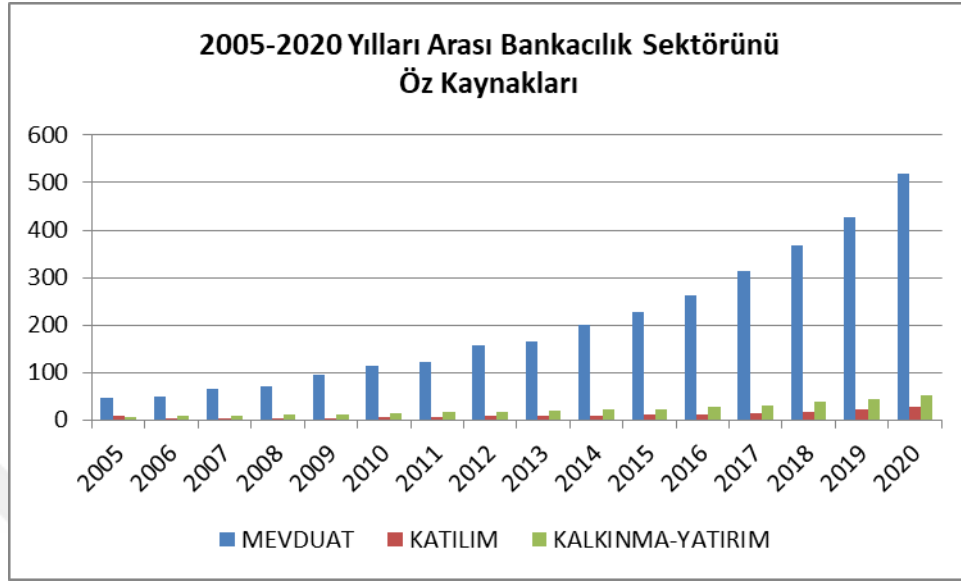
4.1. BANKALARIN ÖZKAYNAKLARI

Tablo 4.1 Bankaların Özkaynakları

YILLAR	ÖZKAYNAKLAR			TOPLAM
	MEVDUAT	KATILIM	KALKINMA-YATIRIM	
2005	47.482	951	6.254	54.687
2006	50.409	1.560	7.568	59.537
2007	64.533	2.364	8.952	75.850
2008	72.060	3.729	10.635	86.424
2009	93.833	4.420	12.635	110.887
2010	114.979	5.457	14.106	134.542
2011	123.007	6.194	15.445	144.646
2012	157.553	7.377	17.010	181.940
2013	165.954	8.833	18.936	193.724
2014	201.116	9.673	21.217	232.007
2015	228.144	10.645	23.470	262.259
2016	262.503	11.496	26.286	300.285
2017	314.519	13.645	30.512	358.676
2018	367.745	16.769	37.513	422.027
2019	425.808	21.767	44.600	492.175
2020	519.022	27.607	52.962	599.591

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr>

Şekil 4.1 Bankaların Özkaynakları (2005-2020)

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr>

Katılım Bankalarının 2005-2020 yılları arasında toplam banka özkaynakları %2.802,94 oranında artış gerçekleşmiştir. Mevduat bankaları ise toplam banka özkaynaklarını %993,09 oranında artırmıştır. Kalkınma ve yatırım bankaları ise %746,85 oranında artış göstermiştir. Ayrıca tüm bankalar arasında toplam özkaynak karşılaştırması yaptığımızda, katılım bankalarının tüm bankalar içindeki payı %4,11 'dir. Kalkınma ve Yatırım Bankalarının payı %9,38 iken, Mevduat Bankaları %86,51 ile en büyük paya sahiptir.

Analiz:

Türk Bankacılık Sistemi'nde 2005-2020 yılları arasında özkaynak miktarlarında ciddi bir artış olduğu ve bankacılık sisteminin öz kaynak yeterliliği açısından gün be gün daha iyiye gittiği aşikar olmakla birlikte; Türk Bankacılık Sistemi'nin öz sermaye yapısı incelendiğinde özkaynak yetersizliğinin hala devam ettiği açıkça görülmektedir.

Bu bağlamda Türk Bankacılık Sistemi yabancı kaynak fonlara bağımlı bir şekilde bankacılık faaliyetlerini devam ettirmektedir. Bu durum bankacılık sektörünü ve bankacılık sektöründen beslenen Türkiye ekonomisini kırılgan hale getirmektedir.

Çünkü muhtemel uluslararası ve evrensel bir krizin çıkışı, ülkeler arası gerçekleşecek savaşlar ve virüs salgını gibi dünya çapında etkili doğal afetler olasılığı neticesinde yavaşlayan ya da duraklama dönemine giren uluslararası fon piyasası doğrudan Türk Bankacılık Sistemi'ni etkileyecek bir ilişki hassasiyetine sahiptir.

Öte taraftan ulusal bazda iç siyaseti etkileyecek negatif olaylar (darbe girişimi 2016 ya da gezi olayları gibi) ve bu olaylar neticesinde hukuk yapısının ve/veya makro ekonomik dengelerin

bozulması neticesinde uluslararası piyasalarda Türkiye ekonomisine olan güvenin azalması gibi durumlarda da uluslararası para piyasasının Türk Bankacılık Sistemi'ne desteğini olumsuz yönde etkileyecektir.

Bu cihetle Türk Bankacılık Sistemi'nin özsermaye artırımına ve özkaynaklarını güçlendirmeye fazlasıyla ihtiyaç vardır.

Katılım bankalarına gelince özsermaye yapısı bir kat daha hassas hale gelmektedir. Çünkü Türk Bankacılık Sistemi'nin toplam mevduat içerisinde özsermaye payı zaten %9,82 iken ve mevduat bankalarının toplam mevduat yapısı içerisinde özsermaye payı yine %9,83 iken, katılım bankalarında bu oran sadece %6,32'dir. Yani genel oranın 3'te 2'si seviyesindedir.

Zaten Türk Bankacılık Sistemi'nde özsermaye yapısı zayıfken katılım bankalarında bu zaafiyet daha da belirgin hale gelmektedir.

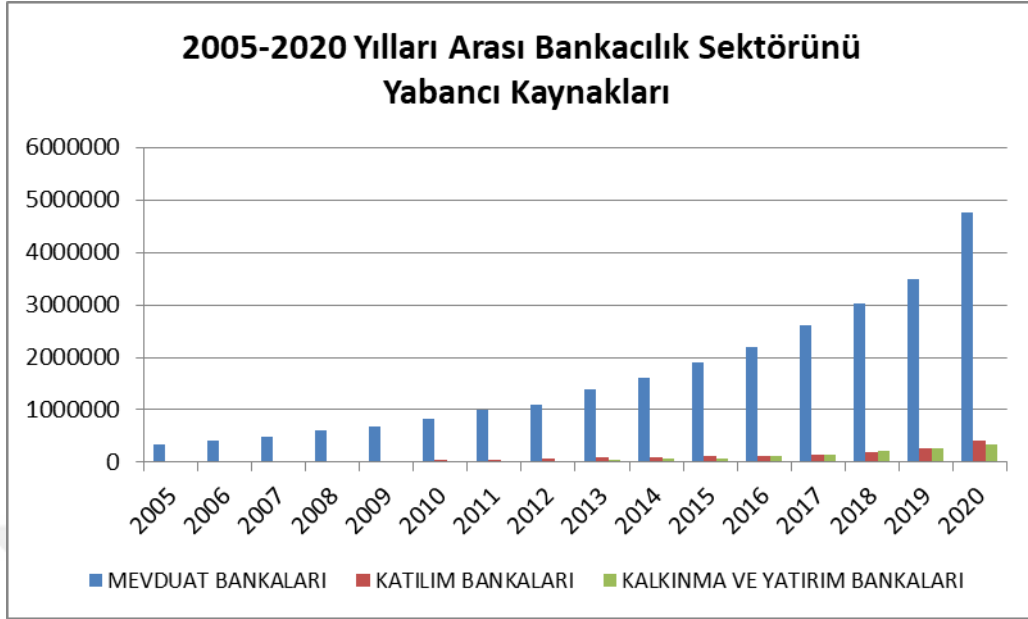
4.2. BANKALARIN TOPLADIĞI YABANCI KAYNAK FONLAR

Tablo 4.2 Bankaların Topladığı Yabancı Kaynak Fonlar

YILLAR	MEVDUAT BANKALARI	KATILIM BANKALARI	KALKINMA VE YATIRIM BANKALARI	TOPLAM
2005	336.615	8.994	6.613	352.222
2006	420.225	12.192	7.776	440.194
2007	478.739	17.082	9.936	505.756
2008	611.763	22.041	12.308	646.112
2009	679.525	29.208	14.394	723.127
2010	817.392	37.882	16.852	872.125
2011	996.903	49.955	26.191	1.073.049
2012	1.090.100	62.903	35.747	1.188.750
2013	1.400.236	87.242	51.199	1.538.677
2014	1.604.322	94.646	63.354	1.762.322
2015	1.902.457	109.538	83.179	2.095.173
2016	2.192.862	121.378	116.511	2.430.752
2017	2.608.185	146.492	144.490	2.899.167
2018	3.035.559	190.162	219.677	3.445.398
2019	3.478.214	262.692	257.737	3.998.643
2020	4.762.440	409.513	334.872	5.506.825

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr>

Şekil 4.2 Bankacılık Sektörünün Yabancı Kaynakları (2005-2020)

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr>

Katılım Bankalarının 2005 yılından 2020 yılına kadar %4.453,17 artış gerçekleşmiştir. Mevduat Bankaları ise Toplam Yabancı Kaynaklar %1.314,80 artırmıştır. Kalkınma ve Yatırım Bankaları ise %4.963,84 artış gözlenmiştir. Ayrıca Toplam Yabancı Kaynaklarda, Katılım Bankalarının tüm bankalar içindeki payı %5,63'tür. Kalkınma ve Yatırım Bankaları'nın payı %4,75 iken Mevduat Bankaları %89,61 oran ile en büyük paya sahiptir.

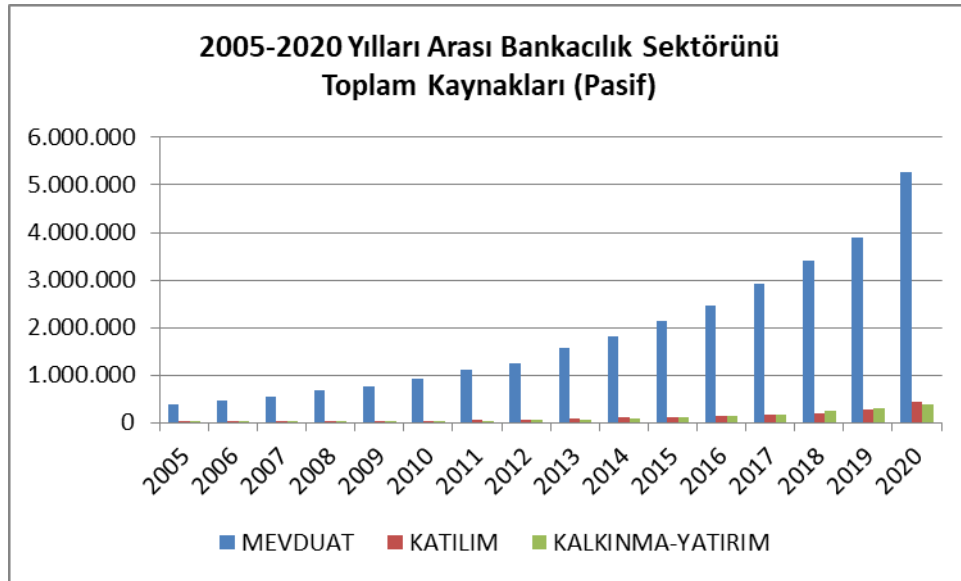
4.3. BANKALARIN TOPLAM KAYNAKLARI (PASİFLER)

Tablo 4.3 Bankaların Toplam Kaynakları (Pasifler)

YILLAR	TOPLAM PASİFLER			TOPLAM
	MEVDUAT	KATILIM	KALKINMA-YATIRIM	
2005	384.097	9.945	12.867	406.909
2006	470.635	13.752	15.345	499.731
2007	543.272	19.445	18.888	581.606
2008	683.823	25.770	22.943	732.536
2009	773.357	33.628	27.029	834.014
2010	932.371	43.339	30.958	1.006.667
2011	1.119.911	56.148	41.636	1.217.695
2012	1.247.653	70.279	52.758	1.370.690
2013	1.566.190	96.075	70.136	1.732.401
2014	1.805.438	104.319	84.571	1.994.329
2015	2.130.601	120.183	106.649	2.357.432
2016	2.455.366	132.874	142.797	2.731.037
2017	2.922.704	160.136	175.002	3.257.842
2018	3.403.305	206.931	257.190	3.867.426
2019	3.904.022	284.459	302.336	4.490.818
2020	5.281.462	437.119	387.834	6.106.415

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr>

Şekil 4.3 Bankacılık Sektörünün Toplam Kaynakları (2005-2020)

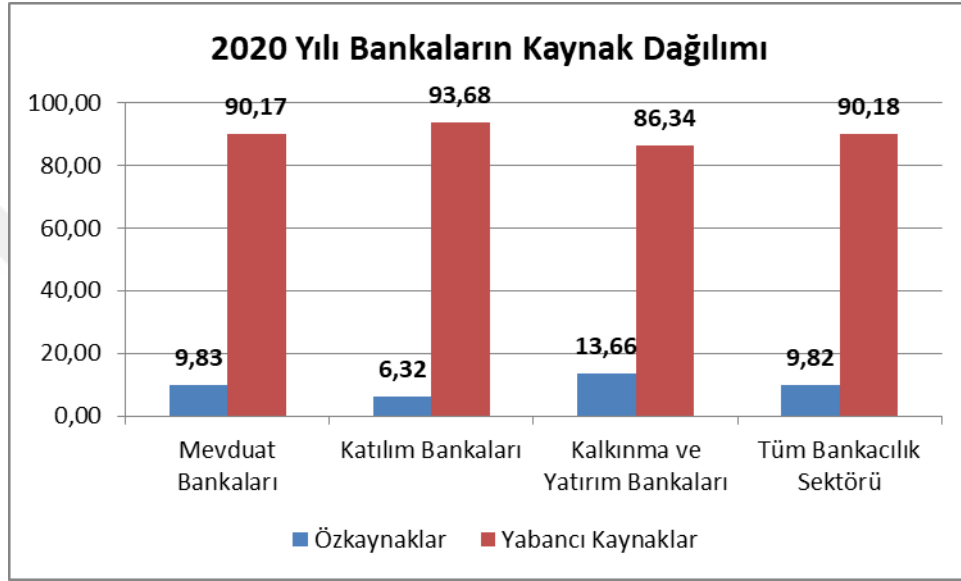

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr>

Katılım Bankalarının 2005 yılından 2020 yılına kadar toplam pasif oranlarında %4.295,36 artış gerçekleşmiştir. Mevduat Bankaları ise Toplam Pasif oranını %1.275,03 artırmıştır. Kalkınma ve Yatırım Bankaları ise %2.914,17 artış göstermiştir.

Ayrıca 2020 yılı itibariyle toplam pasiflerde Katılım Bankalarının tüm bankalar içindeki payı %5,46'dır. Kalkınma ve Yatırım Bankalarının payı %5,26 iken Mevduat Bankaları %89,26 ile en büyük paya sahiptir.

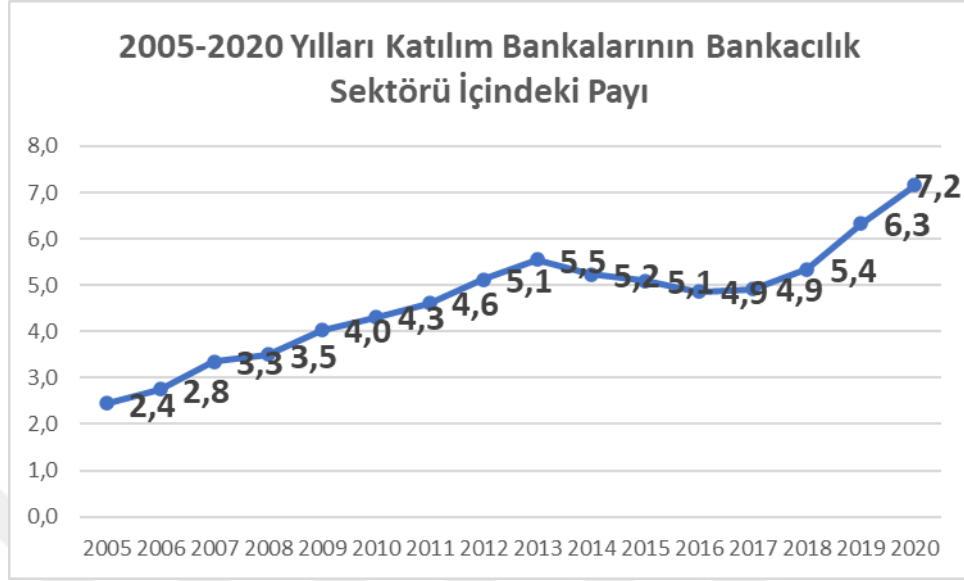
Şekil 4.4 Bankaların Kaynak Dağılımı (2020)

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr>

Türk Bankacılık Sistemi'nin toplam mevduat içerisinde özsermaye payı zaten %9,82 iken ve mevduat bankalarının toplam mevduat yapısı içerisinde özsermaye payı yine %9,83 iken, katılım bankalarında ise bu oran sadece %6,32'dir. Yani genel oranın 3'te 2'si seviyesindedir.

Şekil 4.5 Katılım Bankalarının Toplam Kaynak Yapısına Göre Bankacılık Sektöründeki Payı (2005-2020)

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr>

Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi katılım bankalarının toplam kaynak yapısına göre bankacılık sektöründeki payı 2013 yılına kadar artarak devam etmiştir. 2005 yılında bu pay %2,4 iken 2013 yılında %5,5'e kadar tırmanışa devam ettiği görülmektedir. 2014 yılından itibaren 2019 yılına kadar payın %5,0 ile %5,5 arasında salındığı görülmektedir. 2019 ve 2020 yıllarında ise Covid-19 salgınına rağmen bu payın önce 2019 yılında %6,3'e sonra 2020 yılında %7,2'e tırmandığı görülmektedir.

BÖLÜM 5. KATILIM BANKALARININ TÜRKİYE EKONOMİSİNE KATKILARI (2005-2020)

5.1. BANKALARIN SEKTÖRLERE GÖRE ETKİSİ

5.1.1. Tarım, Avcılık ve Ormancılık Sektörüne Etkisi

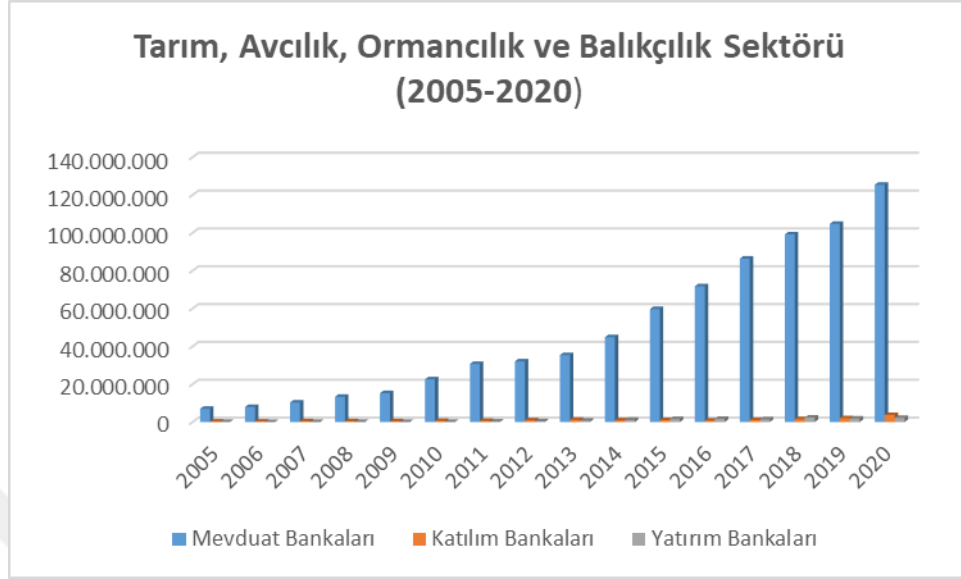
Tablo 5.1 Bankaların Tarım, Avcılık, Ormancılık ve Balıkçılık Sektörlerine Katkısı (2005-2020)

Tarım, Avcılık, Ormancılık ve Balıkçılık*				
	Mevduat Bankaları	Katılım Bankaları	Yatırım Bankaları	Toplam
2005	7.011.896	201.783	53.908	7.267.587
2006	7.971.125	252.771	20.020	8.243.916
2007	10.348.121	424.401	31.298	10.803.820
2008	13.354.482	425.615	50.602	13.830.699
2009	15.277.942	380.807	34.504	15.693.253
2010	22.614.495	598.449	70.962	23.283.906
2011	30.710.542	598.796	231.243	31.540.581
2012	32.078.064	898.980	446.276	33.423.320
2013	35.375.227	1.190.337	786.568	37.352.132
2014	44.833.703	884.325	1.131.045	46.849.073
2015	59.713.043	998.870	1.631.917	62.343.830
2016	71.773.258	751.990	1.715.647	74.240.895
2017	86.384.454	1.116.085	1.426.040	88.926.579
2018	99.218.974	1.529.505	2.331.096	103.079.575
2019	104.792.520	2.036.100	1.846.673	108.675.293
2020	125.452.987	3.726.043	2.231.314	131.410.344

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr>

Tarım sektörüne tüm bankalarının sağladığı krediler 2005 yılında 7 milyar 267 milyon 587 bin TL iken bu rakam 2020 yılında 131 milyar 410 milyon 344 bin TL hacme ulaşmıştır. Yine 2005-2020 tarihleri arasında katılım bankalarının tarım sektörüne ayırdığı kredi hacmi 2005 yılında 201 milyon 783 bin TL iken, 2020 yılında artarak 3 milyar 726 milyon 043 bin TL düzeyine tırmanmıştır.

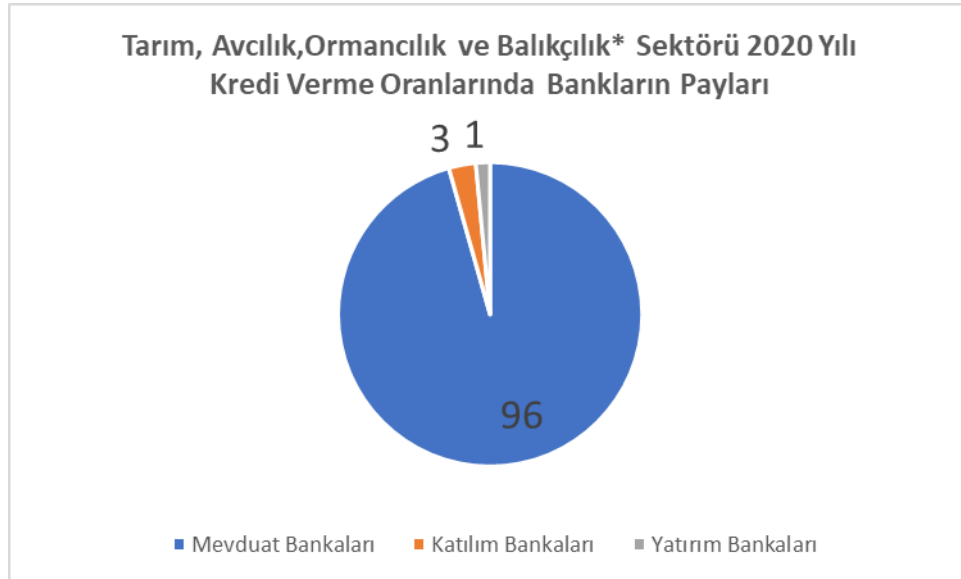
Şekil 5.1 Bankaların Tarım, Avcılık, Ormancılık ve Balıkçılık Sektörlerine Katkısı (2005-2020)

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr>

Tarım sektörüne 2005-2020 yılları arasında mevduat bankalarının sağladığı kredi oranındaki artış %1669 iken, katılım bankalarının sağladığı kredi oranındaki artış %1776 olmuş, tüm bankaların sağladığı kredi oranındaki artış %1686 olmuştur.

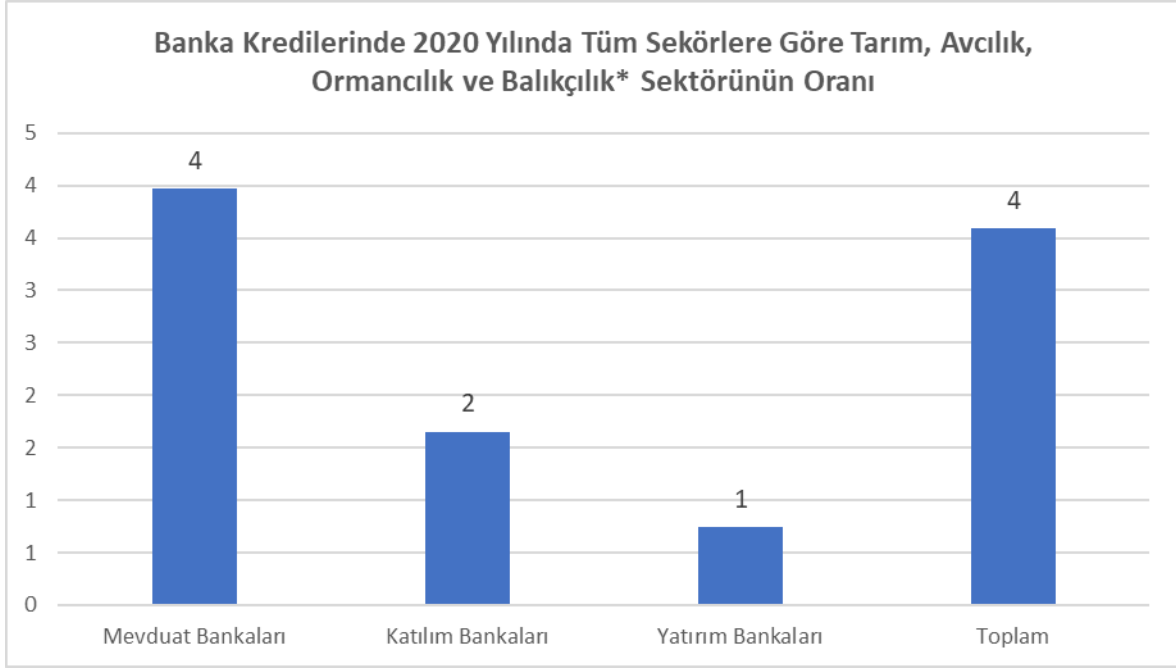
Şekil 5.2 Tarım, Avcılık, Ormancılık ve Balıkçılık Sektörlerine Kredi Verme Oranlarında Bankaların Payları (2020)

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr>

Tarım sektörüne 2020 yılında tüm bankaların verdiği kredilere bakıldığında, kredi payının %96'sını mevduat bankaları oluştururken %3'ünü katılım bankaları oluşturmakta ve %1'ini ise yatırım bankaları oluşturmaktadır.

Şekil 5.3 Banka Kredilerinde Tüm Sektörlere Göre Tarım, Avcılık, Ormancılık ve Balıkçılık Sektörünün Oranı (2020)

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr>

Tarım sektörünün 2020 yılında tüm sektörler göre kredi verilme oranlarına baktığımızda mevduat bankaların tüm fonlarının %4'ünü tarım sektörüne ayırırken, katılım bankaları %2'ini ayırmakta, yatırım bankaları ise %1'ini ayırmaktadır. Bankacılık sektörünün geneli açısından bakıldığında ise tarım sektörü tüm kredilerin %4'ünü oluşturmaktadır.

Analiz:

Bu rakamlar da göstermektedir ki tarıma verilen destek 2005 yılından 2020 yılına kadar yaklaşık 17 kat artmıştır. Bu durum bankacılık sektörünün her geçen gün tarıma daha fazla önem verdiği gerçeğini bize gösterir.

Yine bu rakamlar bize gösterir ki; bankacılık sektöründeki tarıma desteğin artış oranı ile katılım bankalarının tarıma desteğinin artış oranı birbirine denktir. Yani katılım bankaları sektörün genel eğilimini takip etmektedir.

Bu rakamlar bize göstermektedir ki tarıma destek ağırlıklı olarak mevduat bankaları tarafından verilmektedir. Çünkü katılım bankalarının toplam mevduat içindeki payının % 6 olduğu düşünülürse, katılım bankaları bu konuda daha geri planda kaldığı görülecektir.

Bu rakamlar bize göstermektedir ki;2020 yılında mevduat bankaları ellerindeki fonunun%4'ünü

katılım bankaları %2'sini ve yatırım bankalarında %1'inn tarıma ayırmıştır.

Bu durum tarıma hala yeterince destek verilmediğini göstermektedir. Halbuki 21. Yüzyılın en önemli unsurlarının başında tarım ve hayvancılık gelmektedir. Birleşmiş milletlerin nüfus tahminine göre 2050 9 milyar 2100 de 14 milyar olması beklenen dünya nüfusu için en hayati şey tarım ve hayvancılık sektörüdür.

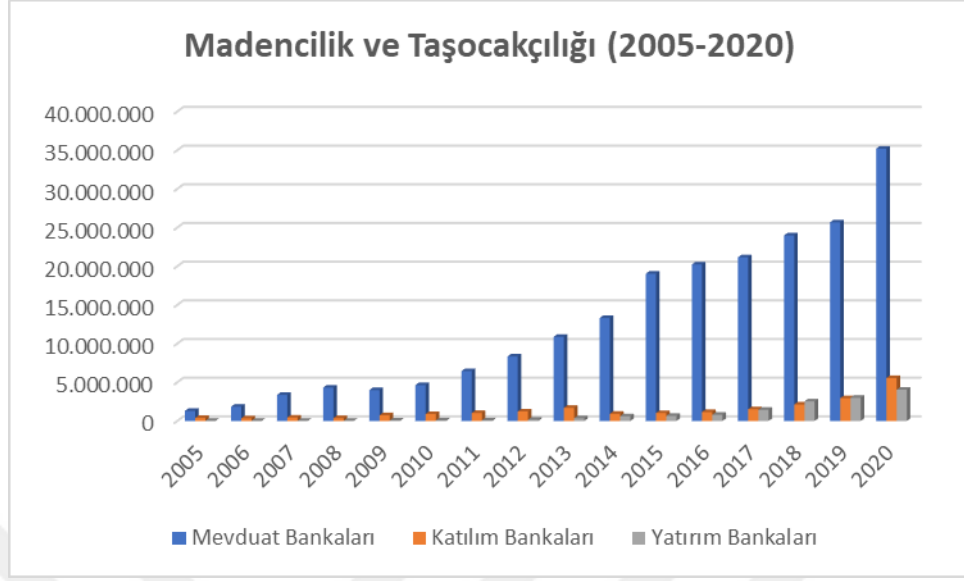
5.1.2. Madencilik ve Taş Ocağı Sektörüne Etkisi

Tablo 5.2 Bankaların Madencilik ve Taşocaklığı Sektörlerine Katkısı (2005-2020)

Madencilik ve Taşocaklığı				
	Mevduat Bankaları	Katılım Bankaları	Yatırım Bankaları	Toplam
2005	1.302.587	387.045	12.764	1.702.396
2006	1.845.270	339.433	16.334	2.201.037
2007	3.371.638	444.460	26.683	3.842.781
2008	4.313.532	369.466	25.656	4.708.654
2009	3.990.155	742.677	72.017	4.804.849
2010	4.635.247	899.964	79.955	5.615.166
2011	6.442.889	1.026.758	79.838	7.549.485
2012	8.334.646	1.226.439	157.103	9.718.188
2013	10.871.533	1.694.964	350.414	12.916.911
2014	13.304.901	923.579	606.096	14.834.576
2015	19.035.383	1.019.608	653.974	20.708.965
2016	20.227.147	1.159.726	803.216	22.190.089
2017	21.159.353	1.515.956	1.446.460	24.121.769
2018	23.986.730	2.131.024	2.528.573	28.646.327
2019	25.675.311	2.948.476	3.001.626	31.625.413
2020	35.198.699	5.547.569	4.038.176	44.784.444
* Enerji Üreten Madenlerin Çıkarılması, Enerji Üretmeyen Madenlerin Çıkarılması				

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr>

Şekil 5.4 Bankaların Madencilik ve Taşocakçılığı Sektörlerine Katkısı (2005-2020)

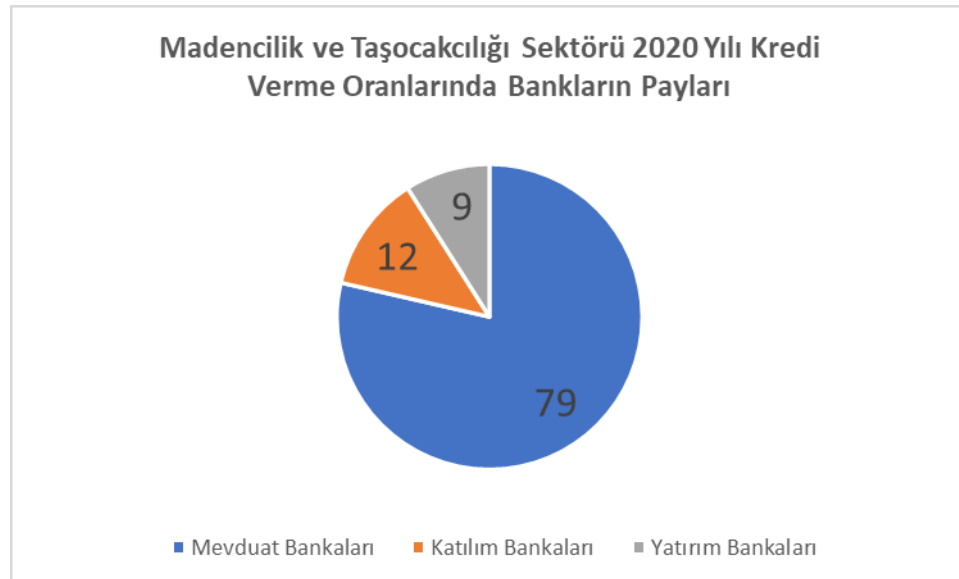

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr>

Madencilik ve Taşocakçılığı sektörüne tüm bankalarının sağladığı krediler 2005 yılında 1 milyon 702 milyon 396 bin TL iken bu rakam 2020 yılında 44 milyar 784 milyon 444 bin TL'lik hacme ulaşmıştır. Yine 2005-2020 tarihleri arasında katılım bankalarının Madencilik ve Taşocakçılığı sektörüne ayırdığı kredi hacmi 2005 yılında 387 milyon 045 bin TL iken, 2020 yılında artarak 5 milyar 547 milyon 569 bin TL düzeyine çıkmıştır.

Madencilik ve taş ocağı sektörüne 2005-2020 yılları arasında mevduat bankalarının sağladığı kredi oranındaki artış %2602 iken, katılım bankalarının sağladığı kredi oranındaki artış %1333 olmuş, tüm bankaların sağladığı kredi oranındaki artış %2531 olmuştur.

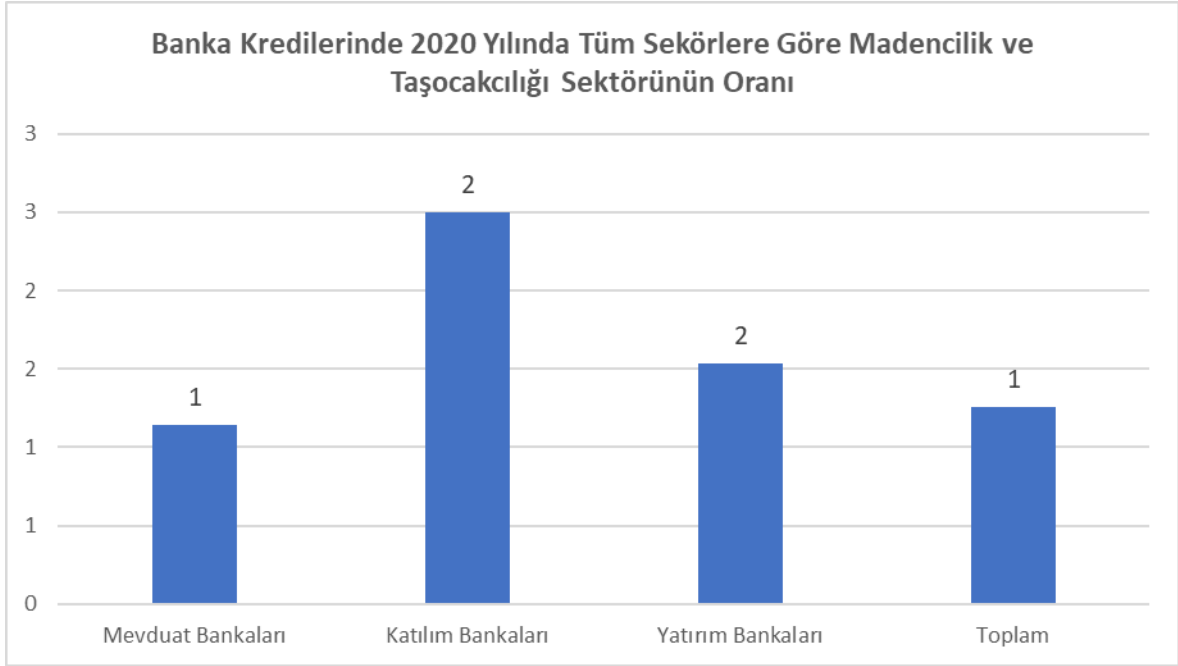
Şekil 5.5 Madencilik ve Taşocakçılığı Sektörlerine Kredi Verme Oranlarında Bankaların Payları (2020)

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr>

Madencilik ve taş ocağı sektörüne 2020 yılında tüm bankaların verdiği kredilere bakıldığında, kredi payının %79'unu mevduat bankaları oluştururken %12'ini katılım bankaları oluşturmakta ve %9'unu ise yatırım bankaları oluşturmaktadır.

Şekil 5.6 Banka Kredilerinde Tüm Sektörlere Göre Madencilik ve Taşocakçılığı Sektörünün Oranı (2020)

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr>

Madencilik ve taş ocağı sektörünün 2020 yılında tüm sektörler göre kredi verilme oranlarına baktığımızda mevduat bankaların tüm fonlarının %1'ünü madencilik sektörüne ayırırken, katılım bankaları %2'ini ayırmakta, yatırım bankaları ise %1'ini ayırmaktadır. Bankacılık sektörünün geneli açısından bakıldığında ise madencilik sektörü tüm kredilerin %1'ini oluşturmaktadır.

Analiz:

Bu rakamlar göstermektedir ki madencilik sektörüne bu 15 yıl içerisinde verilen destek ortalama 26 kat artmıştır. Bu durum bankacılık sektörünün maden sektörüne verdiği önemin her geçen yıl süratle arttığını göstermektedir. Katılım bankalarındaki artış 13 kat düzeyinde kalmıştır. Burada da katılım bankalarının madencilik sektörüne önem verdiğini ancak mevduat bankaları kadar bu sektöre yoğunlaşmadığını göstermektedir.

Bu rakamlar göstermektedir ki 2020 yılı itibarıyla tüm madencilik sektörüne verilen kredinin %79'u mevduat bankaları %12'si ise katılım bankaları tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu rakamlar göstermektedir ki hem mevduat hem yatırım bankaları fonlarının %1'ini

madencilikçeyırırken katılım bankaları fonlarının %2'sini bu sektöre ayırmaktadır. Burada katılım bankalarının son yıllarda madencilik sektörüne ekstra bir ilgi gösterdiği görülmektedir.

Gerek sektöre verieln toplam kredi içindeki payı itibariyle gerekse bankanın toplam mevduatı içerisinde madencilikçe ayırdığı pay dikkate alınsın her iki durumda da katılım bankalarının kendisinden beklenen ortalamanın üstünde bir performans gösterdiği görülmektedir.

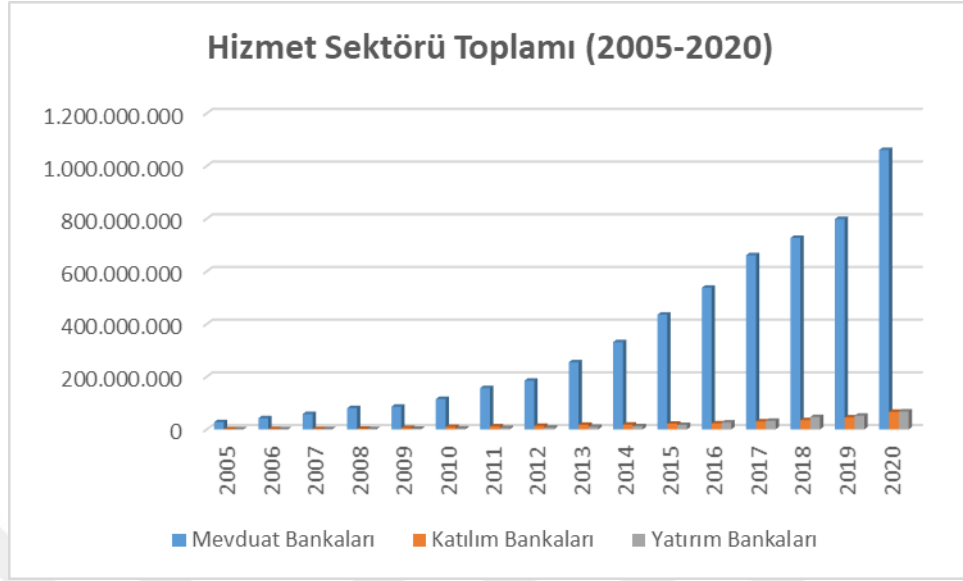
5.1.3. Hizmet Sektörüne Etkisi

Tablo 5.3 Bankaların Hizmet Sektörüne Katkısı (2005-2020)

Hizmet Sektörü Toplamı*				
	Mevduat Bankaları	Katılım Bankaları	Yatırım Bankaları	Toplam
2005	27.594.070	753.100	347.536	28.694.706
2006	42.777.898	1.327.891	554.363	44.660.152
2007	58.627.044	1.558.122	1.039.220	61.224.386
2008	80.849.434	2.586.334	1.522.033	84.957.801
2009	86.376.642	5.659.776	2.271.816	94.308.234
2010	115.446.084	8.984.481	3.409.375	127.839.940
2011	156.968.627	11.383.507	5.532.971	173.885.105
2012	185.117.759	13.255.090	6.780.793	205.153.642
2013	254.895.667	17.509.787	9.897.525	282.302.979
2014	331.441.975	18.371.716	12.255.696	362.069.387
2015	436.036.622	21.853.689	17.145.008	475.035.319
2016	537.912.188	23.230.363	26.075.153	587.217.704
2017	661.624.603	30.357.533	32.913.012	724.895.148
2018	727.201.606	35.205.427	47.106.992	809.514.025
2019	798.851.465	45.378.933	52.213.612	896.444.010
2020	1.061.107.423	66.995.745	68.327.009	1.196.430.177
* Elektrik, Gaz ve Su Kaynakları Ürt. Dağıt. San., Toptan ve Perakende Ticaret, Motorlu Araçlar Servis Hizm. İle Kişisel ve Hane Halkı Ürünleri, İşçi Çalıştıran Özel Kişiler, Taşımacılık, Depolama ve Haberleşme, Emlak Kom., Kiralama ve İşletmecilik Faal., Sağlık ve Sosyal Hizmetler				

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr>

Şekil 5.7 Bankaların Hizmet Sektörüne Katkısı (2005-2020)

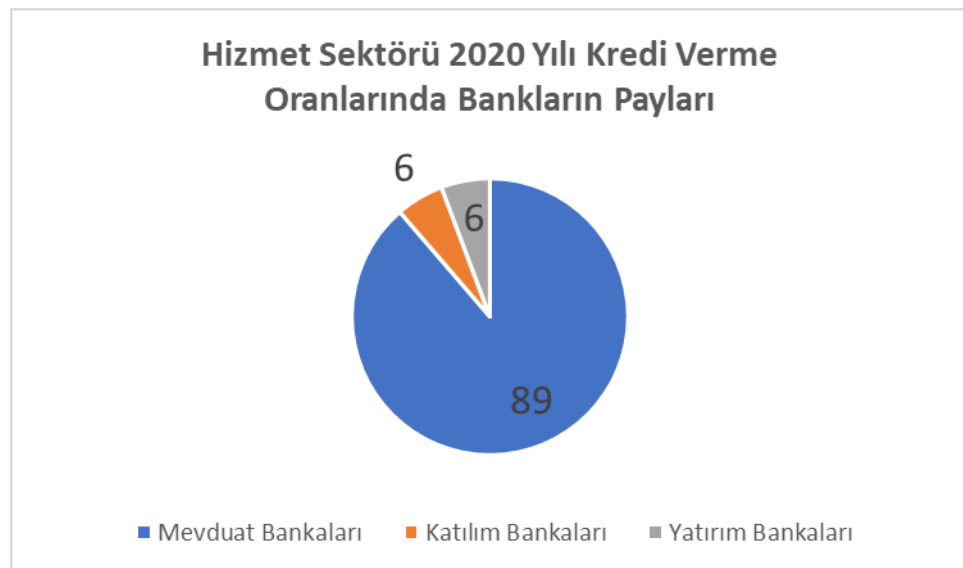

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr>

Hizmet sektörüne tüm bankaların sağladığı krediler 2005 yılında 28 milyon 694 bin 706TL iken bu rakam 2020 yılında 1 milyar 196 milyon 430 bin TL'lik hacme ulaşmıştır. Yine 2005-2020 tarihleri arasında katılım bankalarının Hizmet sektörüne ayırdığı kredi hacmi 2005 yılında 753 bin 100 TL iken, 2020 yılında artarak 66 milyon 995 bin TL düzeyine çıkmıştır.

Hizmet sektörüne 2005-2020 yılları arasında mevduat bankalarının sağladığı kredi oranındaki artış %3745 iken, katılım bankalarının sağladığı kredi oranındaki artış %8796 olmuş, tüm bankaların sağladığı kredi oranındaki artış %4070 olmuştur.

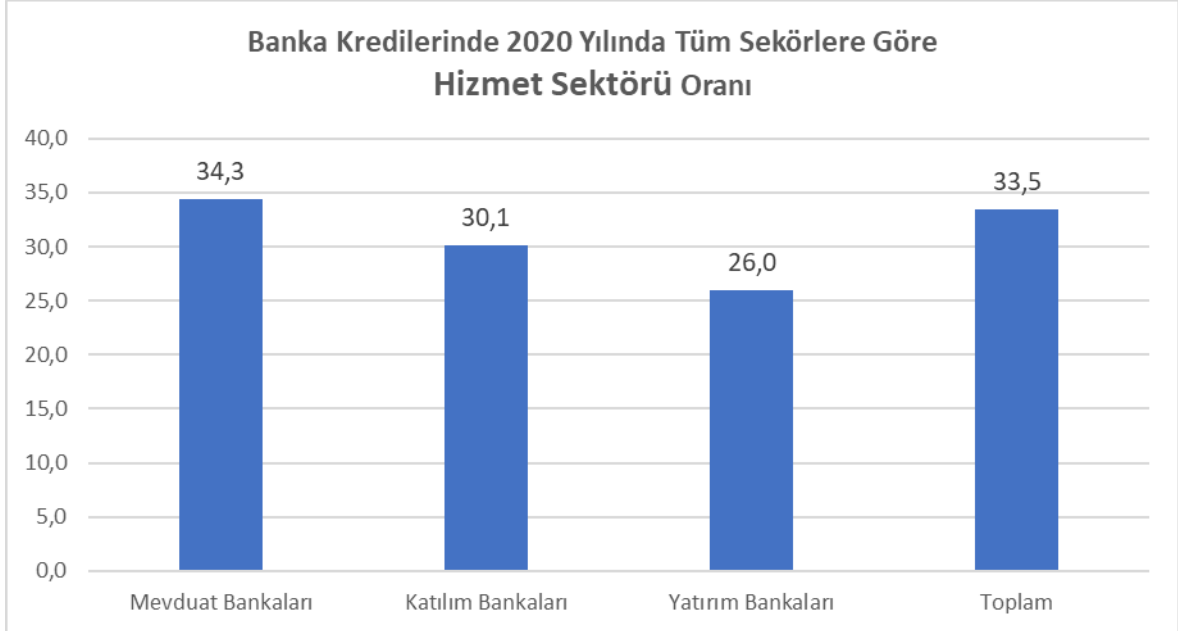
Şekil 5.8 Hizmet Sektörüne Kredi Verme Oranlarında Bankaların Payları (2020)

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr>

Hizmet sektörüne 2020 yılında tüm bankaların verdiği kredilere bakıldığında, kredi payının %89'unu mevduat bankaları oluştururken %6'nı katılım bankaları oluşturmakta ve %6'nı ise yatırım bankaları oluşturmaktadır.

Şekil 5.9 Banka Kredilerinde Tüm Sektörlere Göre Hizmet Sektörünün Oranı (2020)

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr>

Hizmet sektörünün 2020 yılında tüm sektörler için kredi verilme oranlarına baktığımızda mevduat bankalarının tüm fonlarının %34,3'ünü hizmet sektörüne ayırırken, katılım bankaları %30,1'ini ayırmakta, yatırım bankaları ise %26'ını ayırmaktadır. Bankacılık sektörünün geneli açısından bakıldığında ise hizmet sektörü tüm kredilerin %33,5'ini oluşturmaktadır.

Analiz:

Hizmet sektöründe kredi artış oranı mevduat bankalarında 37 kat artış gösterirken katılım bankalarında bu oran 87 kat olarak gerçekleşmiştir. Bu durum katılım bankalarının en çok yoğunlaştığı sektörlerden birinin hizmet sektörü olduğunu göstermektedir.

Hizmet sektörüne 2020 yılı itibarıyla verilen toplam kredinin %89'unu mevduat bankası %6'sında katılım bankasının vermiş olması da bu durumu teyit etmektedir.

Hizmet sektörünün 2020 yılında tüm sektörler için kredi verme oranlarına göre bakıldığında mevduat bankalarının tüm fonlarının 3'te 1'ini hizmet sektörüne ayırdığı görülmektedir (%34). Yine Katılım bankaları da toplam mevduatlarının 3'te 1'ine yakın bir oranını (%30) bu sektöre ayırdığını görüyoruz.

Gerek mevduat gerek katılım gerekse yatırım bankaları olsun toplam mevduat hacimlerinin 3'te

1 oranına yakın bir bütçeyi hizmet sektörüne ayırmış olması bankacılık sektörünün en çok odaklandığı sektörün hizmet sektörü gerçeğini bize göstermektedir.

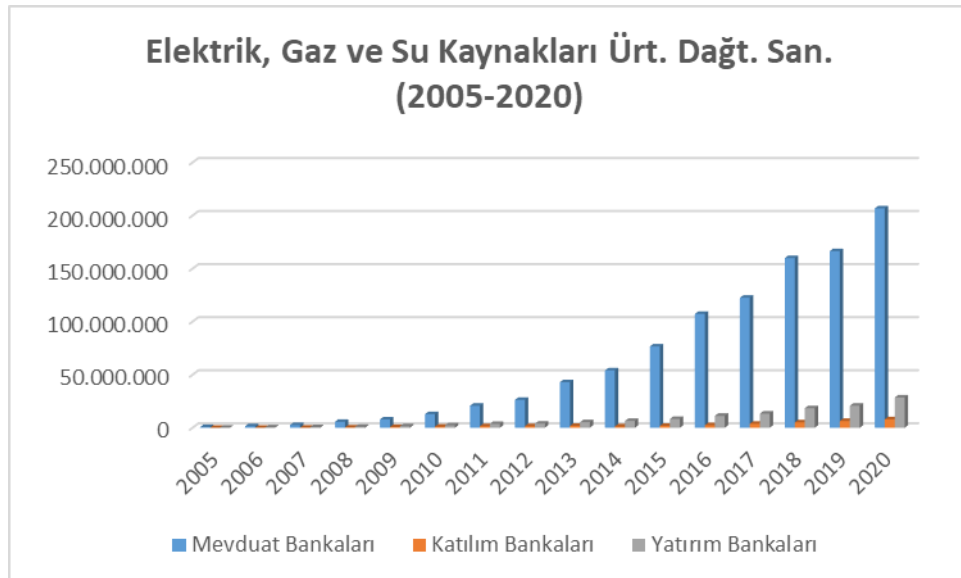
5.1.3.1. Elektrik, Gaz ve Su Kaynakları Ürt. Dağıt. San. Sektörüne Etkisi

Tablo 5.4 Bankaların Elektrik, Gaz ve Su Kaynakları Ürt. Dağıt. Sektörüne Katkısı (2005-2020)

Elektrik, Gaz ve Su Kaynakları Ürt. Dağıt. San.				
	Mevduat Bankaları	Katılım Bankaları	Yatırım Bankaları	Toplam
2005	705.052	12.321	163.980	881.353
2006	1.508.052	18.374	372.148	1.898.574
2007	2.560.108	89.811	512.235	3.162.154
2008	5.642.188	340.425	917.048	6.899.661
2009	7.844.266	734.107	1.444.614	10.022.987
2010	12.857.894	1.104.985	2.293.869	16.256.748
2011	20.772.325	1.472.541	3.616.840	25.861.706
2012	26.251.317	1.512.262	3.863.235	31.626.814
2013	42.894.061	1.802.087	5.250.349	49.946.497
2014	54.044.440	1.288.945	6.436.285	61.769.670
2015	76.620.115	1.772.204	8.248.584	86.640.903
2016	107.363.111	2.404.662	11.265.460	121.033.233
2017	122.600.308	3.742.945	13.375.755	139.719.008
2018	159.964.006	5.103.106	18.424.871	183.491.983
2019	166.447.603	6.406.177	20.798.671	193.652.451
2020	206.736.154	7.969.570	28.505.231	243.210.955

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr>

Şekil 5.10 Bankaların Elektrik, Gaz ve Su Sektörüne Katkısı (2005-2020)

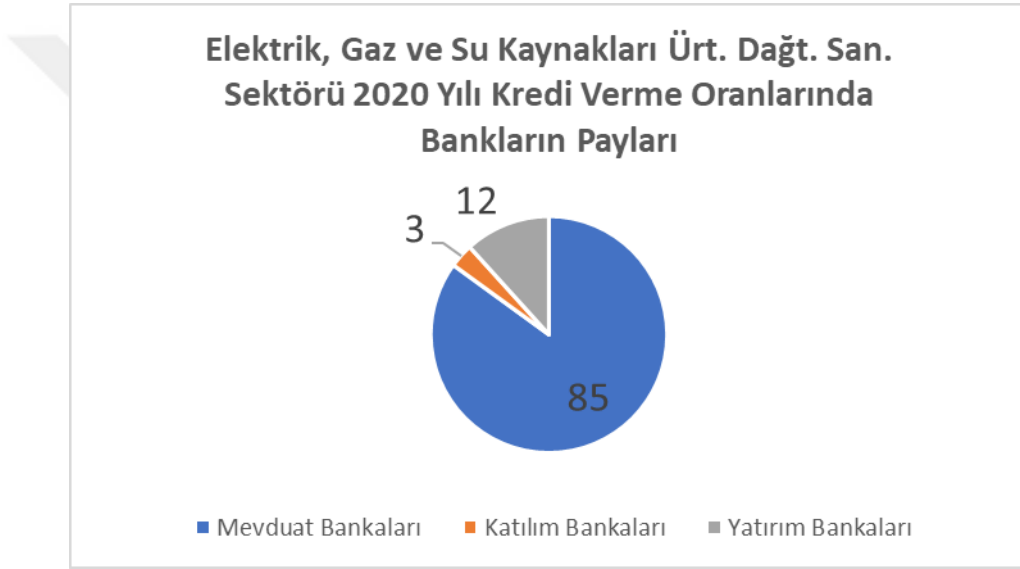

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr>

Elektrik, Gaz ve Su Kaynakları Ürt. Dağıt. San. sektörüne etkisi tüm bankaların sağladığı krediler 2005 yılında 881 bin 353 TL iken bu rakam 2020 yılında 243 milyon 210 bin TL'lik hacme ulaşmıştır. Yine 2005-2020 tarihleri arasında katılım bankalarının bu sektöre ayırdığı kredi hacmi 2005 yılında 12 bin 321 TL iken, 2020 yılında artarak 7 milyon 969 bin TL düzeyine çıkmıştır.

Elektrik, Gaz ve Su Kaynakları Ürt. Dağıt. San. sektörüne 2005-2020 yılları arasında mevduat bankalarının sağladığı kredi oranındaki artış %29222 iken, katılım bankalarının sağladığı kredi oranındaki artış %64583 olmuş, tüm bankaların sağladığı kredi oranındaki artış %27495 olmuştur.

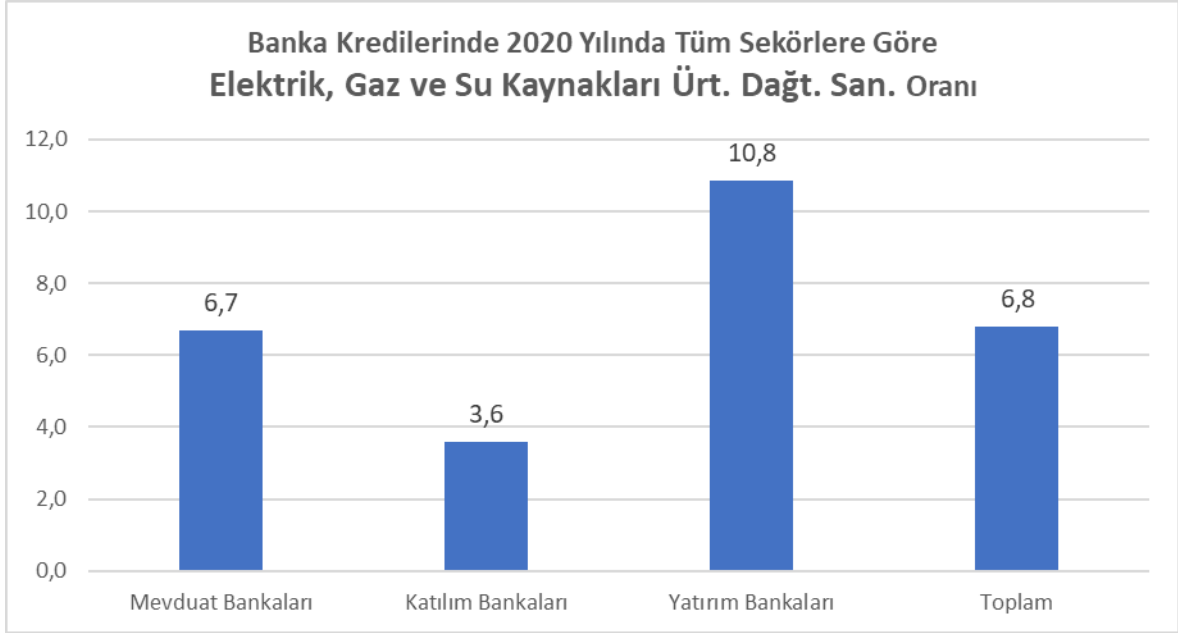
Şekil 5.11 Elektrik, Gaz ve Su Sektörüne Kredi Verme Oranlarında Bankaların Payları (2020)

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr>

Elektrik, Gaz ve Su Kaynakları Ürt. Dağıt. San. sektörüne 2020 yılında tüm bankaların verdiği kredilere bakıldığında, kredi payının %85'ini mevduat bankaları oluştururken %3'ünü katılım bankaları oluşturmakta ve %12'ini ise yatırım bankaları oluşturmaktadır.

Şekil 5.12 Banka Kredilerinde Tüm Sektörlere Göre Elektrik, Gaz ve Su Sektörünün Oranı (2020)

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr>

Elektrik, Gaz ve Su Kaynakları Ürt. Dağıt. San. sektörünün 2020 yılında tüm sektörler için kredi verilme oranlarına baktığımızda mevduat bankalarının tüm fonlarının %6,7'ini elektrik, gaz ve su kaynakları ürt. dağıt. san. sektörüne ayırırken, katılım bankaları %2'ini ayırmakta, yatırım bankaları ise %3,6'nı ayırmaktadır. Bankacılık sektörünün geneli açısından bakıldığında ise elektrik, gaz ve su kaynakları ürt. dağıt. san. sektörü tüm kredilerin %6,8'ini oluşturmaktadır.

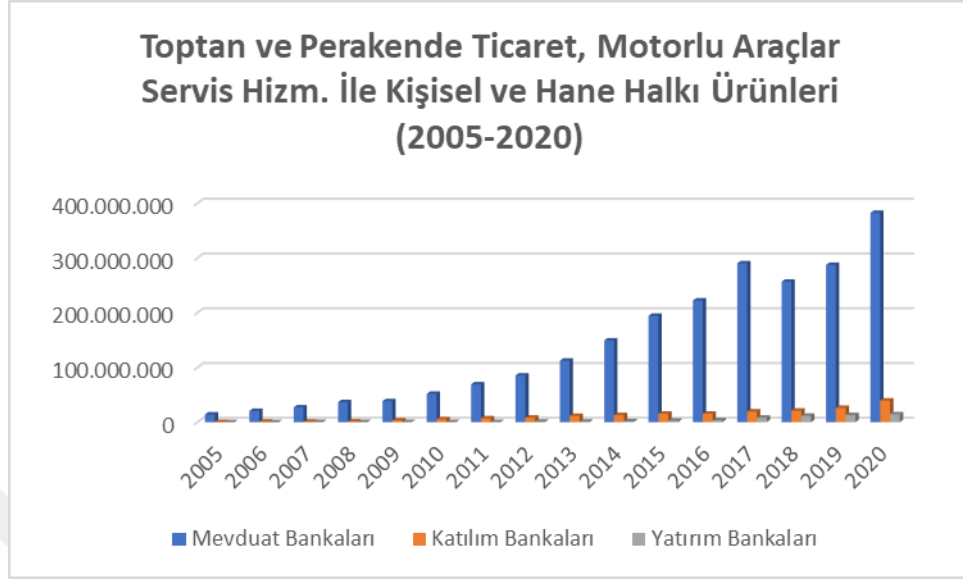
5.1.3.2. Toptan ve Perakende Ticaret, Motorlu Araçlar Servis Hizm. İle Kişisel ve Hane Halkı Ürünleri Sektörüne Etkisi

Tablo 5.5 Bankaların Toptan ve Perakende Ticaret, Motorlu Araçlar Servis Hizm. ile Kişisel ve Hane Halkı Ürünleri Sektörüne Katkısı (2005-2020)

Toptan ve Perakende Ticaret, Motorlu Araçlar Servis Hizm. ile Kişisel ve Hane Halkı Ürünleri*				
	Mevduat Bankaları	Katılım Bankaları	Yatırım Bankaları	Toplam
2005	13.913.567	312.777	36.784	14.263.128
2006	20.272.648	710.874	40.366	21.023.888
2007	26.964.888	679.578	119.103	27.763.569
2008	36.430.641	1.072.379	89.507	37.592.527
2009	38.248.611	3.140.401	79.817	41.468.829
2010	51.744.656	5.248.678	85.014	57.078.348
2011	69.036.100	6.947.044	200.797	76.183.941
2012	85.164.320	8.063.694	781.269	94.009.283
2013	112.188.560	11.444.383	807.294	124.440.237
2014	149.144.539	12.891.217	1.402.234	163.437.990
2015	194.244.590	15.383.555	2.635.424	212.263.569
2016	222.155.686	15.373.623	3.450.013	240.979.322
2017	290.023.853	19.530.618	8.157.632	317.712.103
2018	256.438.978	21.039.932	11.532.103	289.011.013
2019	287.067.800	25.953.163	12.849.714	325.870.677
2020	382.033.757	39.474.849	14.381.155	435.889.761
* Motorlu Araçlar ve Yakıtlarının Perakende Satışı, Toptan Ticaret ve Komisyonculuk, Perakende Ticaret ve Kişisel Ürünler				

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr>

Şekil 5.13 Bankaların Toptan ve Perakende Ticaret, Motorlu Araçlar Servis Hizm. ile Kişisel ve Hane Halkı Ürünleri Sektörüne Katkısı (2005-2020)

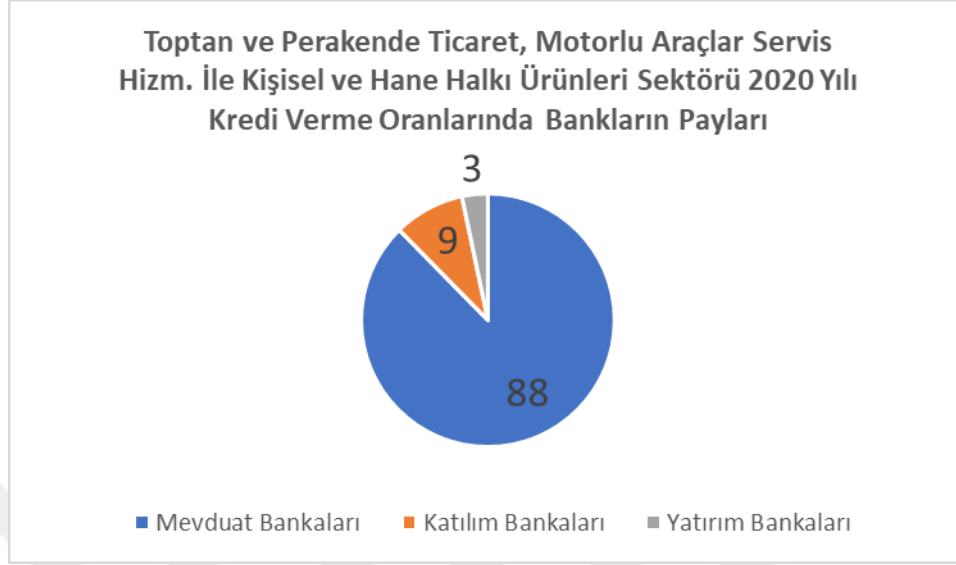

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr>

Toptan ve Perakende Ticaret, Motorlu Araçlar Servis Hizm. ile Kişisel ve Hane Halkı Ürünleri sektörüne tüm bankalarının sağladığı krediler 2005 yılında 14 milyar 263 milyon 128 bin TL iken bu rakam 2020 yılında 435 milyar 889 milyon 761 bin TL'lik hacme ulaşmıştır. Yine 2005-2020 tarihleri arasında katılım bankalarının Toptan ve Perakende Ticaret, Motorlu Araçlar Servis Hizm. ile Kişisel ve Hane Halkı Ürünleri sektörüne ayırdığı kredi hacmi 2005 yılında 312 milyon 777 bin TL iken, 2020 yılında artarak 39 milyar 474 milyon 849 bin TL düzeylerine tırmanmıştır.

Toptan ve Perakende Ticaret, Motorlu Araçlar Servis Hizm. ile Kişisel ve Hane Halkı Ürünleri sektörüne 2005-2020 yılları arasında mevduat bankalarının sağladığı kredi oranındaki artış %2646 iken, katılım bankalarının sağladığı kredi oranındaki artış %12521 olmuş, tüm bankaların sağladığı kredi oranındaki artış %2956 olmuştur.

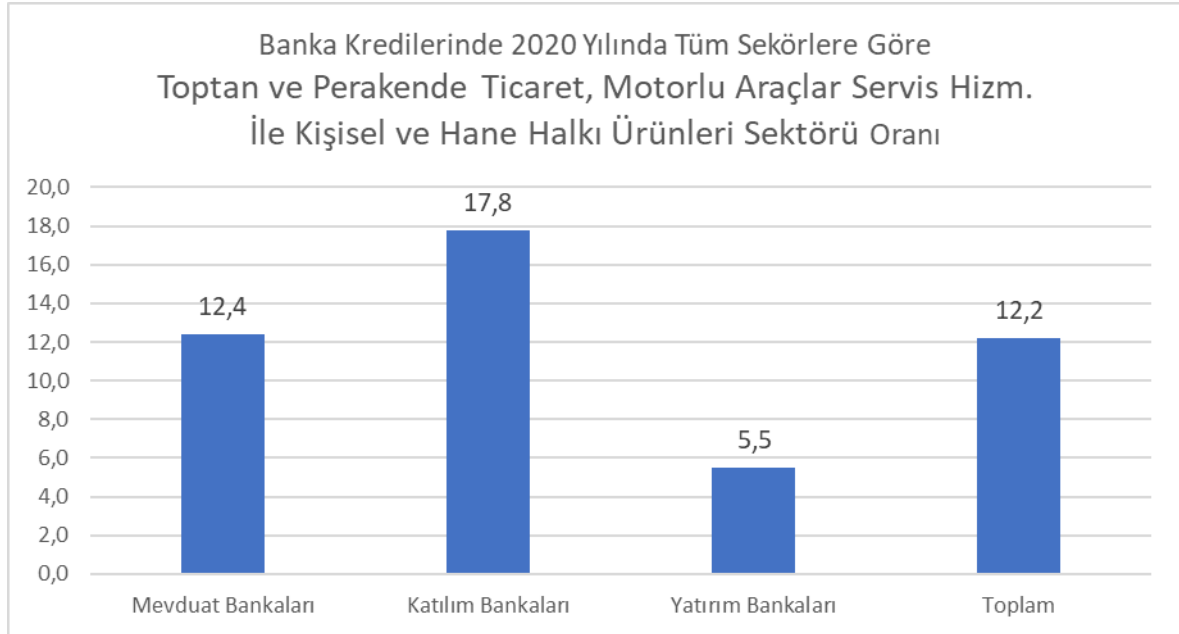
Şekil 5.14 Toptan ve Perakende Ticaret, Motorlu Araçlar Servis Hizm. ile Kişisel ve Hane Halkı Ürünleri Sektörüne Kredi Verme Oranlarında Bankaların Payları (2020)

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr>

Toptan ve Perakende Ticaret, Motorlu Araçlar Servis Hizm. İle Kişisel ve Hane Halkı Ürünleri sektörlerine 2020 yılında tüm bankaların verdiği kredilere bakıldığında, kredi payının %88'ini mevduat bankaları oluştururken %9'unu katılım bankaları oluşturmakta ve %3'ünü ise yatırım bankaları oluşturmaktadır.

Şekil 5.15 Banka Kredilerinde Tüm Sektörlere Göre Ticaret, Motorlu Araçlar Servis Hizm. ile Kişisel ve Hane Halkı Ürünleri Sektörünün Oranı (2020)

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr>

Toptan ve Perakende Ticaret, Motorlu Araçlar Servis Hizm. İle Kişisel ve Hane Halkı Ürünleri

sektörünün 2020 yılında tüm sektörler göre kredi verilme oranlarına baktığımızda mevduat bankaların tüm fonlarının %12,4'ünü toptan ve perakende ticaret sektörüne ayırırken, katılım bankaları %17,8'ini ayırmakta, yatırım bankaları ise %1'ini ayırmaktadır. Bankacılık sektörünün geneli açısından bakıldığında ise toptan ve perakende ticaret sektörü tüm kredilerin %12,2'sini oluşturmaktadır.

Analiz:

o Toptan ve Perakende Ticaret, Motorlu Araçlar Servis Hizm. İle Kişisel ve Hane Halkı Ürünleri sektörüne 2005-2020 yılları arasında mevduat bankalarının sağladığı kredi oranındaki artış %2646 iken, katılım bankalarının sağladığı kredi oranındaki artış %12521 olmuş, tüm bankaların sağladığı kredi oranındaki artış %2956 olmuştur.

o Toptan ve Perakende Ticaret, Motorlu Araçlar Servis Hizm. İle Kişisel ve Hane Halkı Ürünleri sektörlerine 2020 yılında tüm bankaların verdiği kredilere bakıldığında, kredi payının %88'ini mevduat bankaları oluştururken %9'unu katılım bankaları oluşturmakta ve %3'ünü ise yatırım bankaları oluşturmaktadır.

o Toptan ve Perakende Ticaret, Motorlu Araçlar Servis Hizm. İle Kişisel ve Hane Halkı Ürünleri sektörünün 2020 yılında tüm sektörler göre kredi verilme oranlarına baktığımızda mevduat bankaların tüm fonlarının %12,4'ünü toptan ve perakende ticaret sektörüne ayırırken, katılım bankaları %17,8'ini ayırmakta, yatırım bankaları ise %1'ini ayırmaktadır. Bankacılık sektörünün geneli açısından bakıldığında ise toptan ve perakende ticaret sektörü tüm kredilerin %12,2'sini oluşturmaktadır.

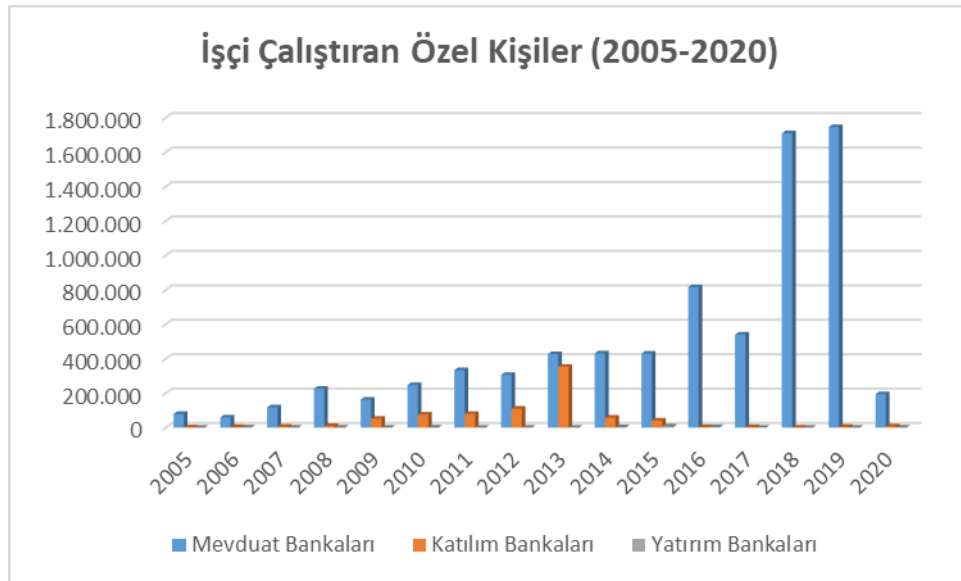
5.1.3.3. İşçi Çalıştıran Özel Kişiler Sektörüne Etkisi

Tablo 5.6 Bankaların İşçi Çalıştıran Özel Kişiler Sektörüne Katkısı (2005-2020)

İşçi Çalıştıran Özel Kişiler				
	Mevduat Bankaları	Katılım Bankaları	Yatırım Bankaları	Toplam
2005	79.775	1.894	0	81.669
2006	59.658	3.395	1.455	64.508
2007	117.945	5.573	114	123.632
2008	225.692	9.546	142	235.380
2009	163.087	52.177	0	215.264
2010	247.647	76.093	83	323.823
2011	333.868	79.814	66	413.748
2012	306.454	110.143	47	416.644
2013	427.200	353.932	26	781.158
2014	432.086	57.921	2.319	492.326
2015	429.747	41.343	7.269	478.359
2016	816.181	3.332	3.519	823.032
2017	540.850	3.403	0	544.253
2018	1.709.945	577	0	1.710.522
2019	1.746.052	4.353	0	1.750.405
2020	194.737	6.911	812	202.460

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr>

Şekil 5.16 Bankaların İşçi Çalıştıran Özel Kişiler Sektörüne Katkısı (2005-2020)

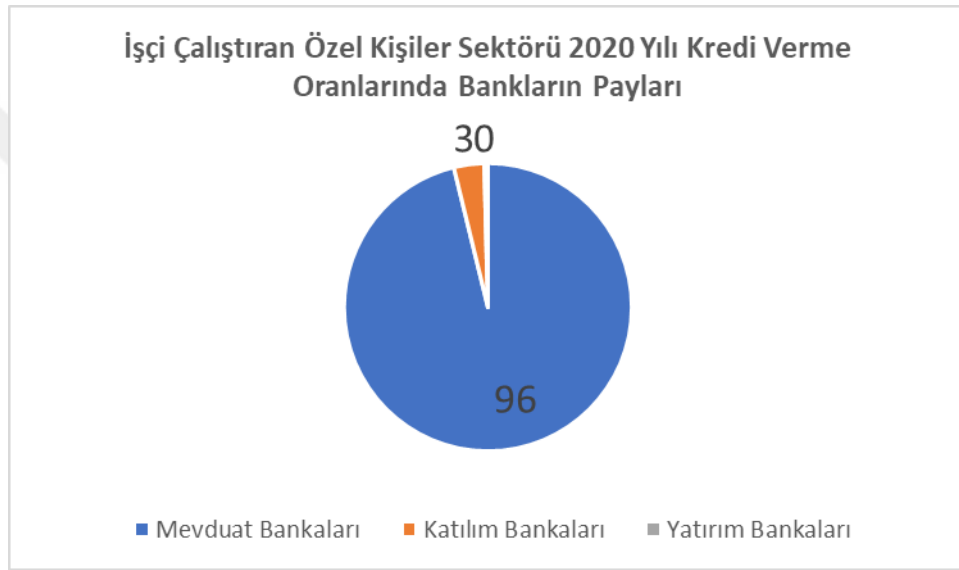
Kaynak: <http://www.bddk.org.tr>

İşçi Çalıştıran Özel Kişiler sektörüne tüm bankalarının sağladığı krediler 2005 yılında 81.669 81

milyon 669 bin TL iken 2020 yılı itibariyle 202 milyon 460 bin TL'lik hacme ulaşmıştır. Yine 2005-2020 tarihleri arasında katılım bankalarının İşçi Çalıştıran Özel Kişiler sektörüne ayırdığı kredi hacmi 2005 yılında 1 milyon 894 bin TL iken, 2020 yılında artarak 6 milyon 911 bin TL düzeyine çıkmıştır.

İşçi Çalıştıran Özel Kişiler sektörüne 2005-2020 yılları arasında mevduat bankalarının sağladığı kredi oranındaki artış %144 iken, katılım bankalarının sağladığı kredi oranındaki artış %265 olmuş, tüm bankaların sağladığı kredi oranındaki artış %148 olmuştur.

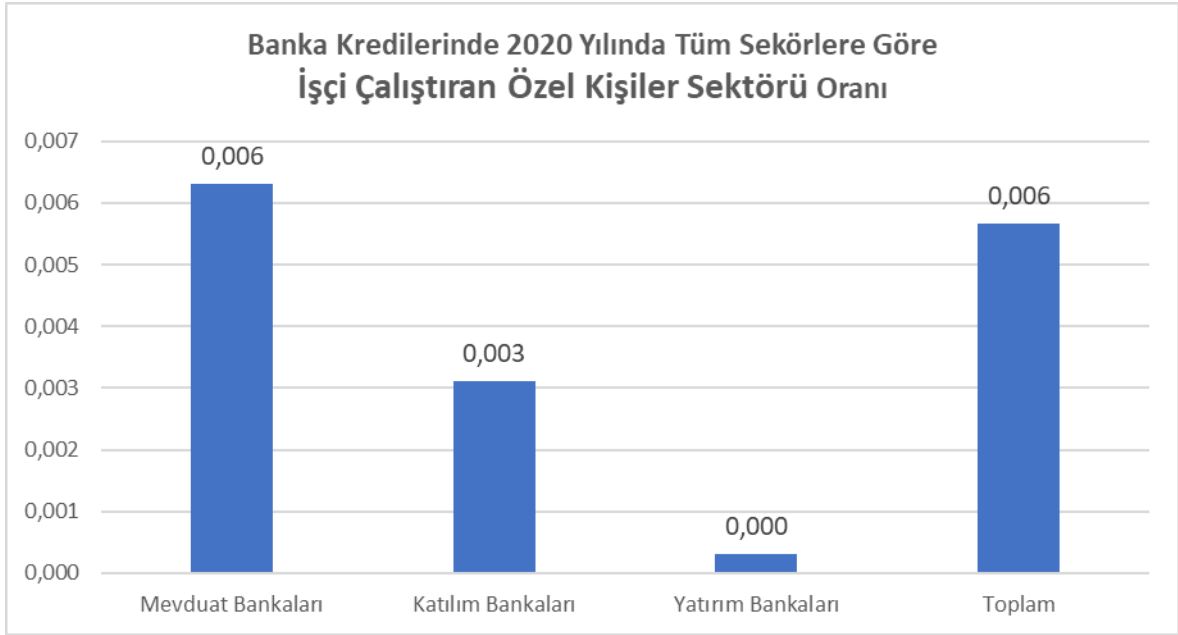
Şekil 5.17 İşçi Çalıştıran Özel Kişiler Sektörüne Kredi Verme Oranlarında Bankaların Payları (2020)

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr>

İşçi Çalıştıran Özel Kişiler sektörüne 2020 yılında tüm bankaların verdiği kredilere bakıldığında, kredi payının %96'nı mevduat bankaları oluştururken %3'ünü katılım bankaları oluşturmaktadır.

Şekil 5.18 Banka Kredilerinde Tüm Sektörlere Göre İşçi Çalıştıran Özel Kişiler Sektörünün Oranı (2020)

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr>

İşçi Çalıştıran Özel Kişiler sektörünün 2020 yılında tüm sektörler için kredi verilme oranlarına baktığımızda mevduat bankalarının tüm fonlarının %0,06'ını işçi çalıştıran özel kişiler sektörüne ayırırken, katılım bankaları %0,003'ünü ayırmaktadır. Bankacılık sektörünün geneli açısından bakıldığında ise işçi çalıştıran özel kişiler sektörü tüm kredilerin %0,006'ını oluşturmaktadır.

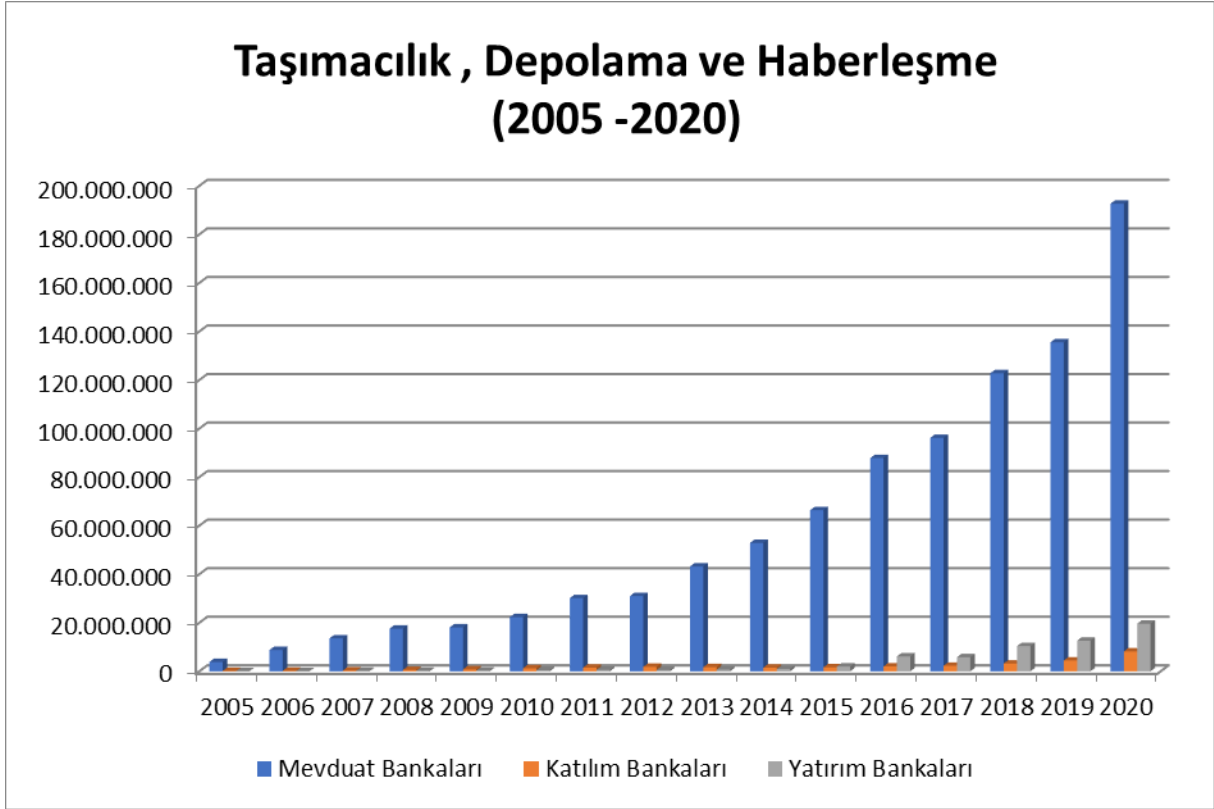
5.1.3.4. Taşımacılık, Depolama ve Haberleşme Sektörüne Etkisi

Tablo 5.7 Bankaların Taşımacılık, Depolama ve Haberleşme Sektörüne Katkısı(2005-2020)

Taşımacılık, Depolama ve Haberleşme*				
	Mevduat Bankaları	Katılım Bankaları	Yatırım Bankaları	Toplam
2005	3.833.626	144.042	62.031	4.039.699
2006	8.770.943	190.988	73.053	9.034.984
2007	13.580.046	323.244	206.618	14.109.908
2008	17.587.983	562.581	232.878	18.383.442
2009	18.101.059	788.466	318.825	19.208.350
2010	22.331.854	1.282.810	485.266	24.099.930
2011	30.156.642	1.545.581	596.042	32.298.265
2012	31.001.214	1.842.668	551.505	33.395.387
2013	43.175.095	1.725.826	724.077	45.624.998
2014	52.906.825	1.537.949	984.814	55.429.588
2015	66.386.546	1.647.889	1.971.414	70.005.849
2016	87.840.139	2.017.416	6.167.239	96.024.794
2017	96.168.427	2.297.706	5.812.558	104.278.691
2018	122.826.985	3.211.387	10.401.168	136.439.540
2019	135.546.431	4.465.053	12.626.428	152.637.912
2020	192.646.740	8.201.146	19.626.950	220.474.836
* Demiryolu Taşımacılığı, Karayolu Yolcu Taşımacılığı, Karayolu Yük Taşımacılığı, Deniz Taşımacılığı, Hava Taşımacılığı, Diğer Taşımacılık Faaliyetleri ve Depolama, Haberleşme				

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr>

Şekil 5.19 Bankaların Taşımacılık, Depolama ve Haberleşme Sektörüne Katkısı (2005-2020)

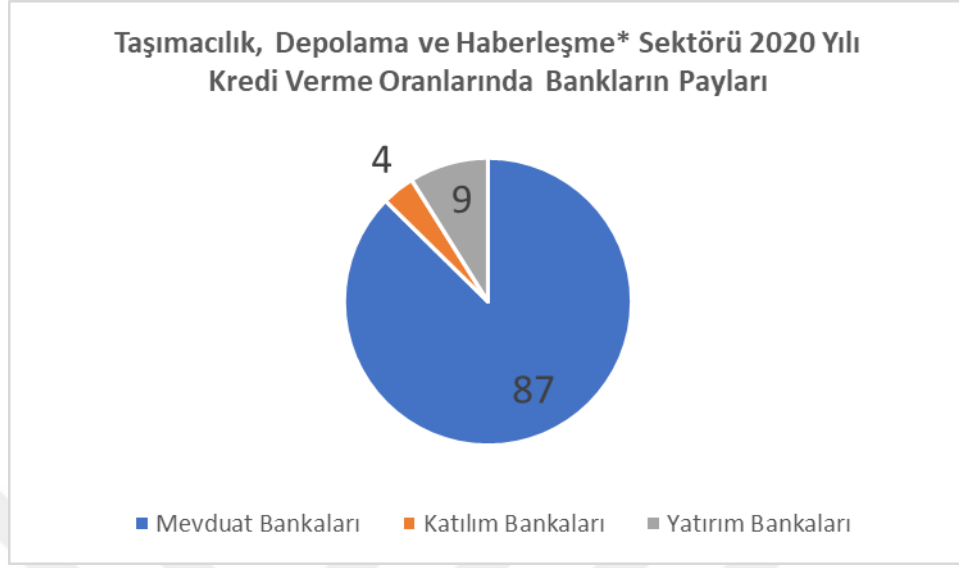

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr>

Taşımacılık, Depolama ve Haberleşme sektörüne tüm bankalarının sağladığı krediler 2005 yılında 4 milyar 39 milyon 699 bin TL iken bu rakam 2020 yılında 220 milyar 474 milyon 836 bin TL’lik hacime ulaşmıştır. Yine 2005-2020 tarihleri arasında katılım bankalarının Taşımacılık, Depolama ve Haberleşme sektörüne ayırdığı kredi hacmi 2005 yılında 144 milyon 42 bin TL iken, 2020 yılında artarak 8 milyar 201 milyon 146 bin TL seviyesine yükselmiştir.

Taşımacılık, Depolama ve Haberleşme sektörüne 2005-2020 yılları arasında mevduat bankalarının sağladığı kredi oranındaki artış %5306 iken, katılım bankalarının sağladığı kredi oranındaki artış %13097 olmuş, tüm bankaların sağladığı kredi oranındaki artış %5463 olmuştur.

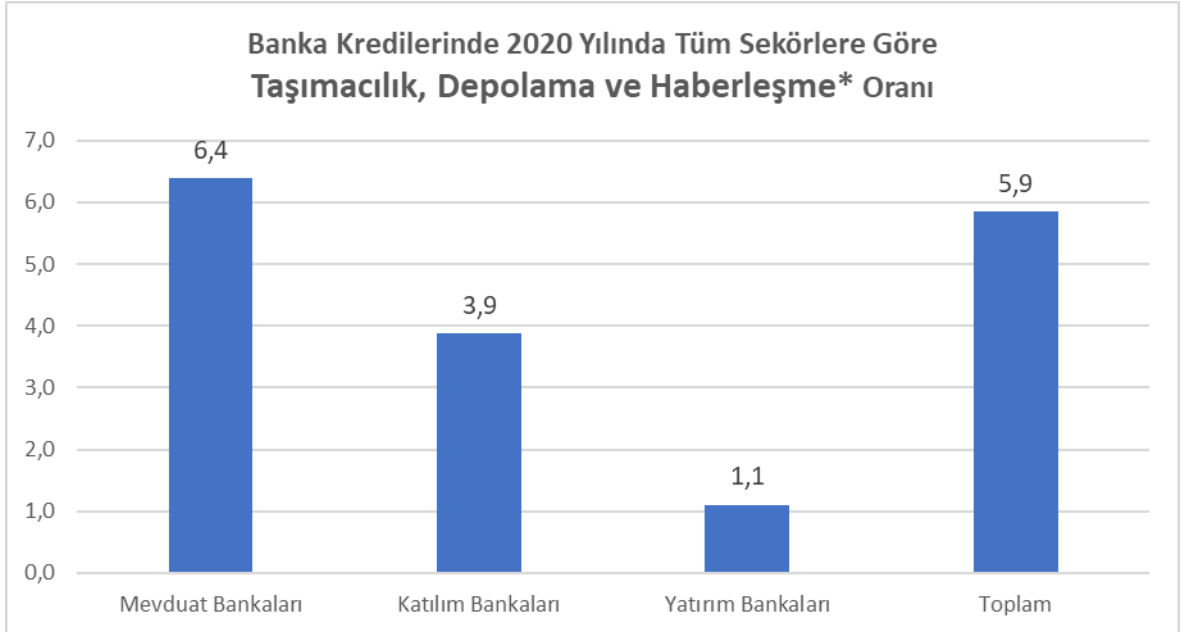
Şekil 5.20 Taşımacılık, Depolama ve Haberleşme Sektörüne Kredi Verme Oranlarında Bankaların Payları (2020)

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr>

Taşımacılık, Depolama ve Haberleşme sektörüne 2020 yılında tüm bankaların verdiği kredilere bakıldığında, kredi payının %87'ünü mevduat bankaları oluştururken %4'ünü katılım bankaları oluşturmakta ve %9'ünü ise yatırım bankaları oluşturmaktadır.

Şekil 5.21 Banka Kredilerinde Tüm Sektörlere Göre Taşımacılık, Depolama ve Haberleşme Sektörünün Oranı (2020)

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr>

Taşımacılık, Depolama ve Haberleşme sektörünün 2020 yılında tüm sektörler göre kredi verilme oranlarına baktığımızda mevduat bankalarının tüm fonlarının %6,4'ünü imalat sektörüne ayırırken, katılım bankaları %3,9'ünü ayırmakta, yatırım bankaları ise %1'ini ayırmaktadır. Bankacılık sektörünün geneli açısından bakıldığında ise imalat sektörü tüm kredilerin %5,9'unu oluşturmaktadır.

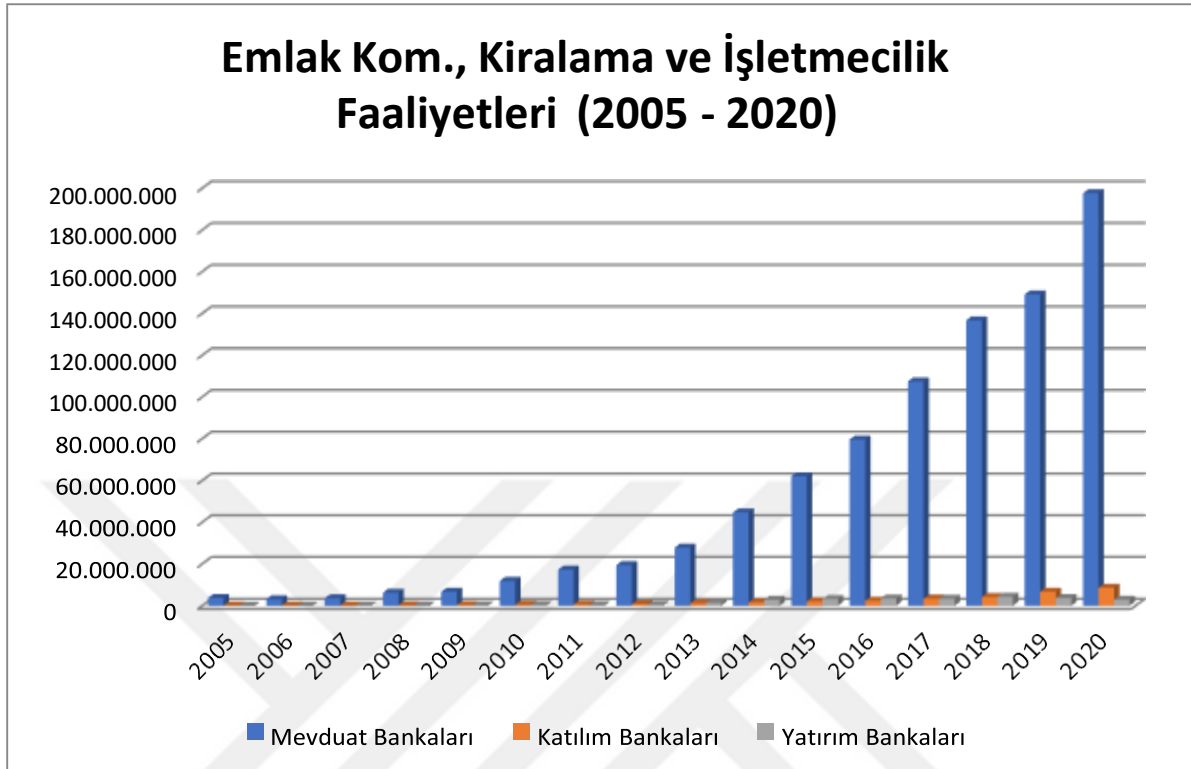
5.1.3.5. Emlak Komisyonculuğu, Kiralama ve İşletmecilik Faaliyetleri Sektörüne Bankacılık Sektörüne Etkisi

Tablo 5.8 Bankaların Emlak Kom., Kiralama ve İşletmecilik Sektörüne Katkısı(2005-2020)

Emlak Kom., Kiralama ve İşletmecilik Faal.*				
	Mevduat Bankaları	Katılım Bankaları	Yatırım Bankaları	Toplam
2005	3.655.013	65.335	38.888	3.759.236
2006	3.135.019	95.755	14.920	3.245.694
2007	3.529.764	155.798	99.135	3.784.697
2008	6.208.912	281.044	157.966	6.647.922
2009	6.654.233	315.407	237.994	7.207.634
2010	11.883.463	522.508	338.739	12.744.710
2011	17.262.900	623.615	291.403	18.177.918
2012	19.426.560	789.756	470.667	20.686.983
2013	27.868.020	1.147.797	1.305.286	30.321.103
2014	44.680.252	1.609.201	2.809.450	49.098.903
2015	61.956.589	2.102.796	3.192.532	67.251.917
2016	79.584.318	2.379.840	3.448.369	85.412.527
2017	107.446.138	3.403.105	3.336.653	114.185.896
2018	136.710.103	4.127.981	4.301.073	145.139.157
2019	149.107.387	6.718.128	3.636.680	159.462.195
2020	197.589.920	8.622.321	2.908.666	209.120.907
* Emlak Komisyonculuğu, Kiralama(Ulaşım Araç, Makina, Techizat), Bilgisayar ve İlgili Faaliyetler, Araştırma Danışmanlık Reklam ve Diğer Faaliyetler				

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr>

Şekil 5.22 Bankaların Emlak Komisyonculuğu, Kiralama ve İşletmecilik Faaliyetleri Sektörüne Katkısı (2005-2020)

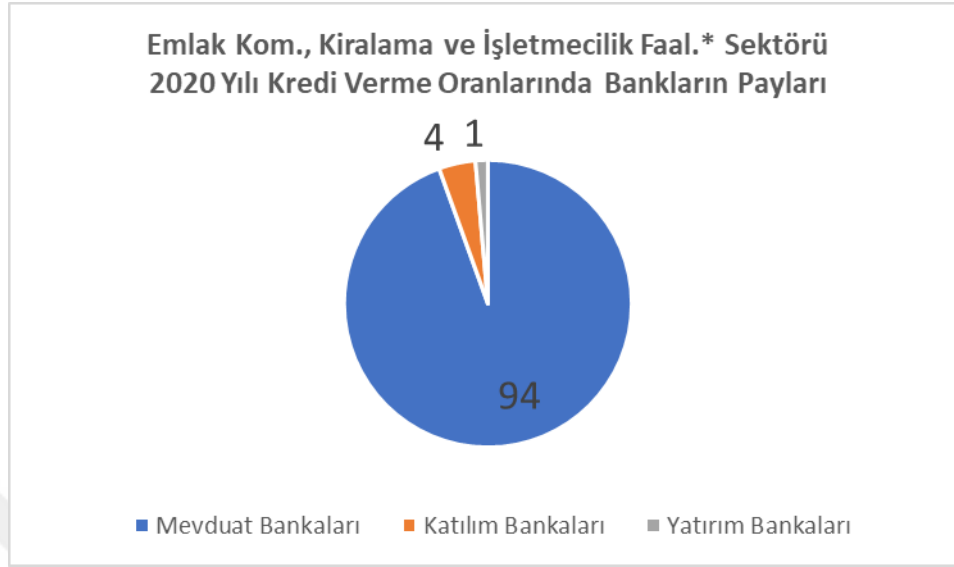

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr>

Emlak Komisyonculuğu, Kiralama ve İşletmecilik Faaliyetleri sektörüne Bankacılık sektörünün sağladığı krediler 2005 yılında 3 milyar 759 milyon 236 bin TL iken bu rakam 2020 yılında 209 milyar 120 milyon 907 bin TL’lik bir hacme ulaşmıştır. Yine 2005 -2020 tarihleri arasında katılım bankalarının Emlak Komisyonculuğu, Kiralama ve İşletmecilik Faaliyetleri sektörüne ayırdığı kredi hacmi 2005 yılında 65 milyon 335 bin TL iken, 2020 yılında artarak 8 milyar 622 milyon 321 bin TL seviyesine yükselmiştir.

Emlak Komisyonculuğu, Kiralama ve İşletmecilik Faaliyetleri sektörüne 2005-2020 yılları arasında mevduat bankalarının sağladığı kredi oranındaki artış %5306 iken, katılım bankalarının sağladığı kredi oranındaki artış %13097 olmuş, tüm bankaların sağladığı kredi oranındaki artış %5463 olmuştur.

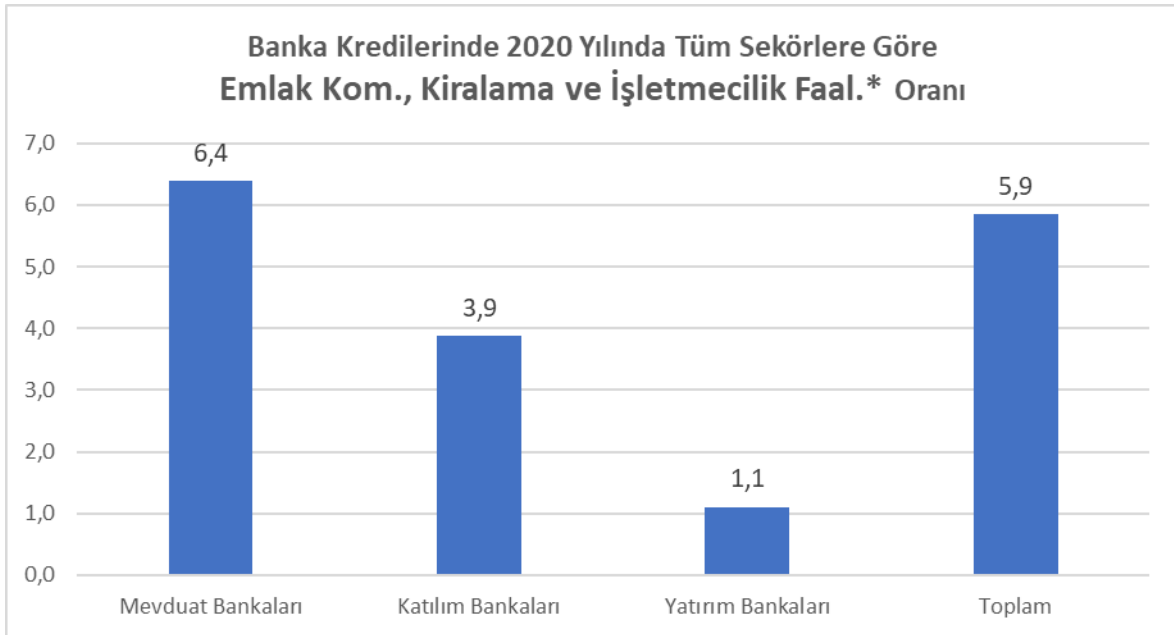
Şekil 5.23 Emlak Komisyonculuğu, Kiralama ve İşletmecilik Faaliyetleri Sektörüne Kredi Verme Oranlarında Bankaların Payları (2020)

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr>

Emlak Komisyonculuğu, Kiralama ve İşletmecilik Faaliyetleri sektörüne 2020 yılında tüm bankaların verdiği kredilere bakıldığında, kredi payının %94'unu mevduat bankaları oluştururken %4'ünü katılım bankaları oluşturmakta ve %1'ini ise yatırım bankaları oluşturmaktadır.

Şekil 5.24 Banka Kredilerinde Tüm Sektörlere Göre Emlak Komisyonculuğu, Kiralama ve İşletmecilik Faaliyetleri Sektörünün Oranı (2020)

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr>

Emlak Komisyonculuğu, Kiralama ve İşletmecilik Faaliyetleri sektörünün 2020 yılında tüm sektörler göre kredi verilme oranlarına baktığımızda mevduat bankalarının tüm fonlarının %6,4'ünü emlak komisyonculuğu, kiralama ve işletmecilik faaliyetleri sektörüne ayırırken, katılım bankaları %3,9'unu ayırmakta, yatırım bankaları ise %1'ini ayırmaktadır. Bankacılık sektörünün geneli açısından bakıldığında ise emlak komisyonculuğu, kiralama ve işletmecilik faaliyetleri sektörü tüm kredilerin %5,9'unu oluşturmaktadır.

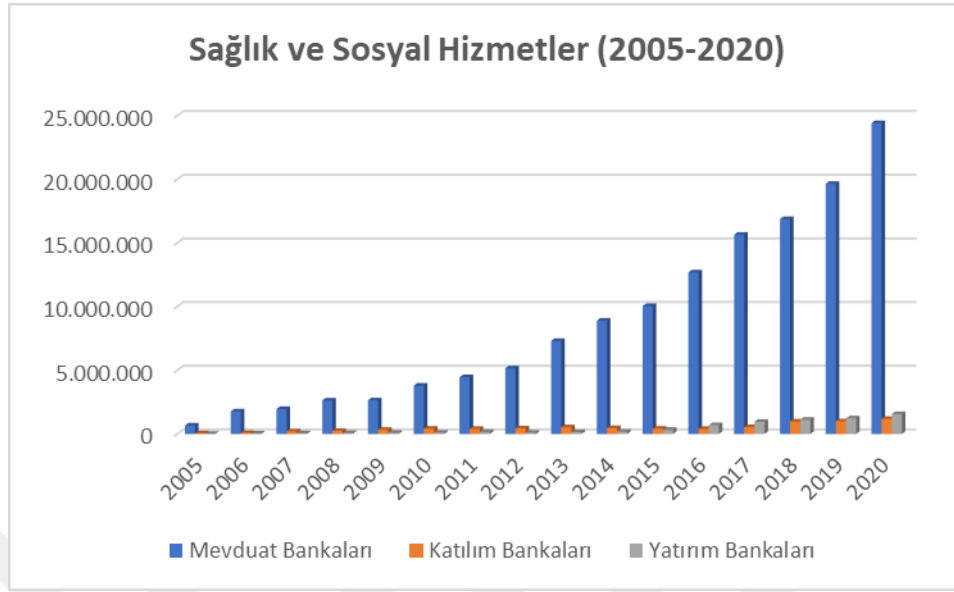
5.1.3.6. Sağlık ve Sosyal Hizmetler Sektörüne Etkisi

Tablo 5.9 Bankaların Sağlık ve Sosyal Hizmetler Sektörüne Katkısı (2005-2020)

Sağlık ve Sosyal Hizmetler				
	Mevduat Bankaları	Katılım Bankaları	Yatırım Bankaları	Toplam
2005	665.969	47.583	12.822	726.374
2006	1.768.617	79.460	35.221	1.883.298
2007	1.957.358	205.819	58.558	2.221.735
2008	2.629.258	241.450	75.272	2.945.980
2009	2.641.305	327.251	95.931	3.064.487
2010	3.795.420	417.468	102.410	4.315.298
2011	4.458.025	403.381	162.475	5.023.881
2012	5.156.476	446.508	104.892	5.707.876
2013	7.307.463	527.462	149.918	7.984.843
2014	8.897.098	464.131	182.741	9.543.970
2015	10.041.272	421.258	322.758	10.785.288
2016	12.685.746	400.120	695.700	13.781.566
2017	15.638.537	542.675	955.646	17.136.858
2018	16.872.020	980.063	1.123.988	18.976.071
2019	19.642.434	998.013	1.229.876	21.870.323
2020	24.404.350	1.182.117	1.565.147	27.151.614

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr>

Şekil 5.25 Bankaların Sağlık ve Sosyal Hizmetler Sektörüne Katkısı (2005-2020)

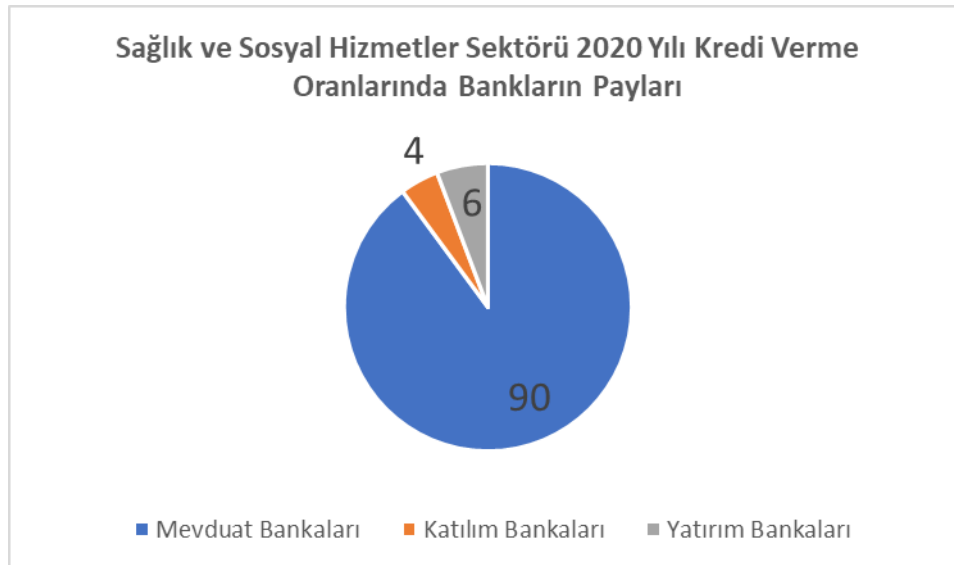

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr>

Sağlık ve Sosyal Hizmetler sektörüne tüm bankalarının sağladığı krediler 2005 yılında 726 milyon 374 bin TL iken 2020 yılı itibariyle 27 milyar 151 milyon 614 bin TL’lik hacme ulaşmıştır. Yine 2005-2020 tarihleri arasında katılım bankalarının Sağlık ve Sosyal Hizmetler sektörüne ayırdığı kredi hacmi 2005 yılında 47 milyon 583 bin TL iken, 2020 yılında artarak 1 milyar 182 milyon 117 bin TL seviyelerine ulaşmıştır.

Sağlık ve Sosyal Hizmetler sektörüne 2005-2020 yılları arasında mevduat bankalarının sağladığı kredi oranındaki artış %3564 iken, katılım bankalarının sağladığı kredi oranındaki artış %2384 olmuş, tüm bankaların sağladığı kredi oranındaki artış %3638 olmuştur.

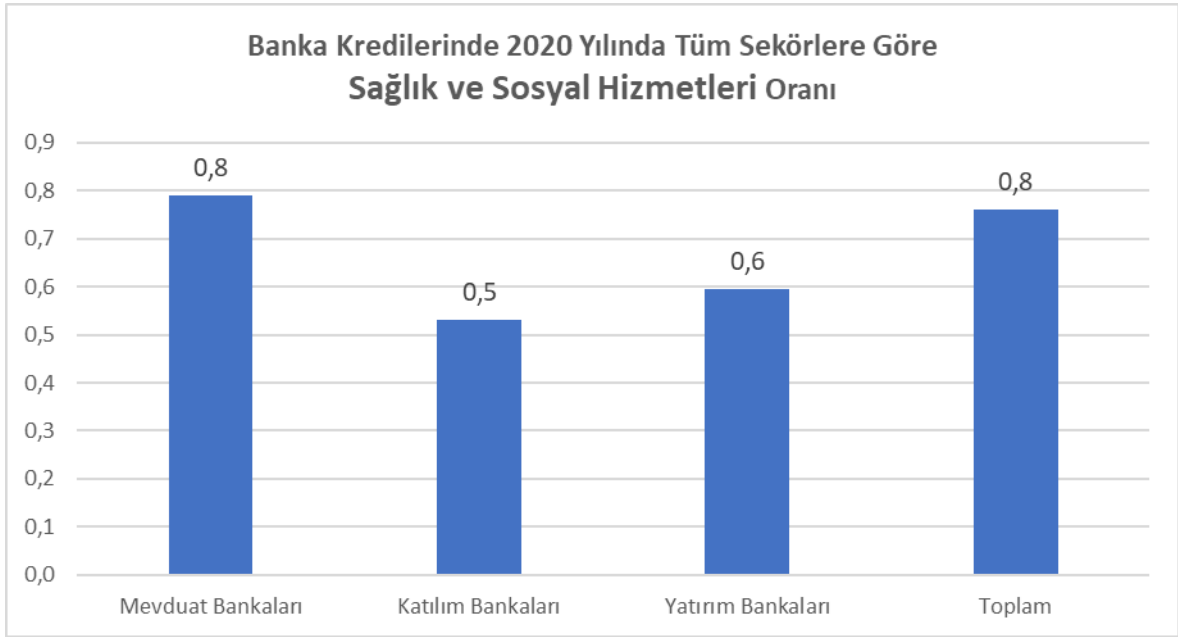
Şekil 5.26 Sağlık ve Sosyal Hizmetler Sektörüne Kredi Verme Oranlarında Bankaların Payları (2020)

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr>

Sağlık ve Sosyal Hizmetler sektörüne 2020 yılında tüm bankaların verdiği kredilere bakıldığında, kredi payının %90'ını mevduat bankaları oluştururken %4'ünü katılım bankaları oluşturmakta ve %6'nı ise yatırım bankaları oluşturmaktadır.

Şekil 5.27 Banka Kredilerinde Tüm Sektörlere Göre Sağlık ve Sosyal Hizmetler Sektörünün Oranı (2020)

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr>

Sağlık ve Sosyal Hizmetler sektörünün 2020 yılında tüm sektörler göre kredi verilme oranlarına baktığımızda mevduat bankaların tüm fonlarının %0,8'ünü sağlık ve sosyal hizmetler sektörüne ayırırken, katılım bankaları %0,5'ini ayırmakta, yatırım bankaları ise %0,6'ini ayırmaktadır. Bankacılık sektörünün geneli açısından bakıldığında ise sağlık ve sosyal hizmetler sektörü tüm kredilerin %0,8'ini oluşturmaktadır.

5.1.3.7. Diğer Hizmetler Sektörüne Etkisi

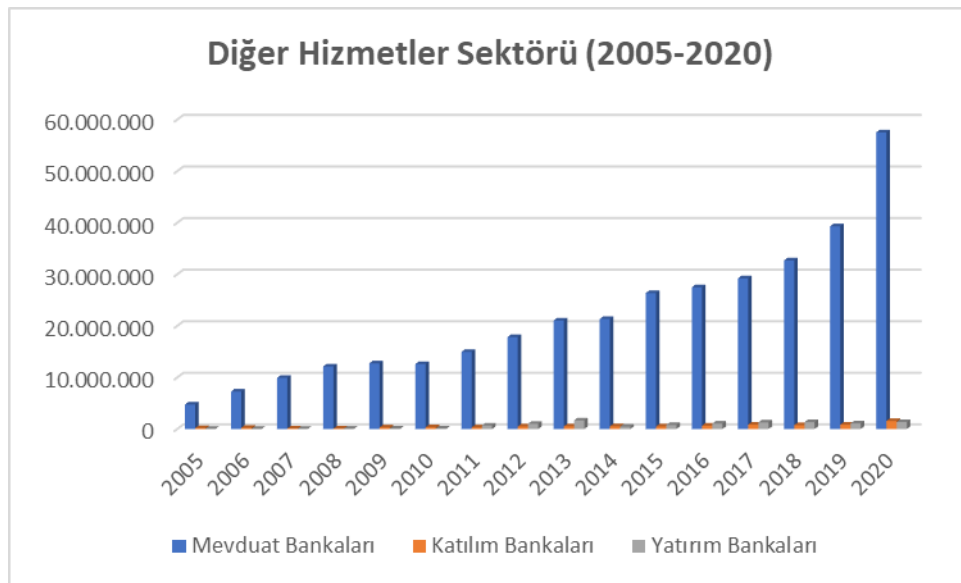
Tablo 5.10 Bankaların Diğer Hizmetler Sektörüne Katkısı (2005-2020)

Diğer Hizmetler*				
	Mevduat Bankaları	Katılım Bankaları	Yatırım Bankaları	Toplam
2005	4.741.068	169.148	33.031	4.943.247
2006	7.262.961	229.045	17.200	7.509.206
2007	9.916.935	98.299	43.457	10.058.691
2008	12.124.760	78.909	49.220	12.252.889
2009	12.724.081	301.967	94.635	13.120.683
2010	12.585.150	331.939	103.994	13.021.083
2011	14.948.767	311.531	665.348	15.925.646
2012	17.811.418	490.059	1.009.178	19.310.655
2013	21.035.268	508.300	1.660.575	23.204.143
2014	21.336.735	522.352	437.853	22.296.940
2015	26.357.763	484.644	767.027	27.609.434
2016	27.467.007	651.370	1.044.853	29.163.230
2017	29.206.490	837.081	1.274.768	31.318.339
2018	32.679.569	742.381	1.323.789	34.745.739
2019	39.293.758	834.046	1.072.243	41.200.047
2020	57.501.765	1.538.831	1.339.048	60.379.644

* Kanalizasyon ve Atıkların Tanzimi, Örgütsel Faaliyetler, Kültür Eğlence ve Spor Faal., Diğer Bireysel Hizmetler

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr>

Şekil 5.28 Bankaların Diğer Hizmetler Sektörüne Katkısı (2005-2020)

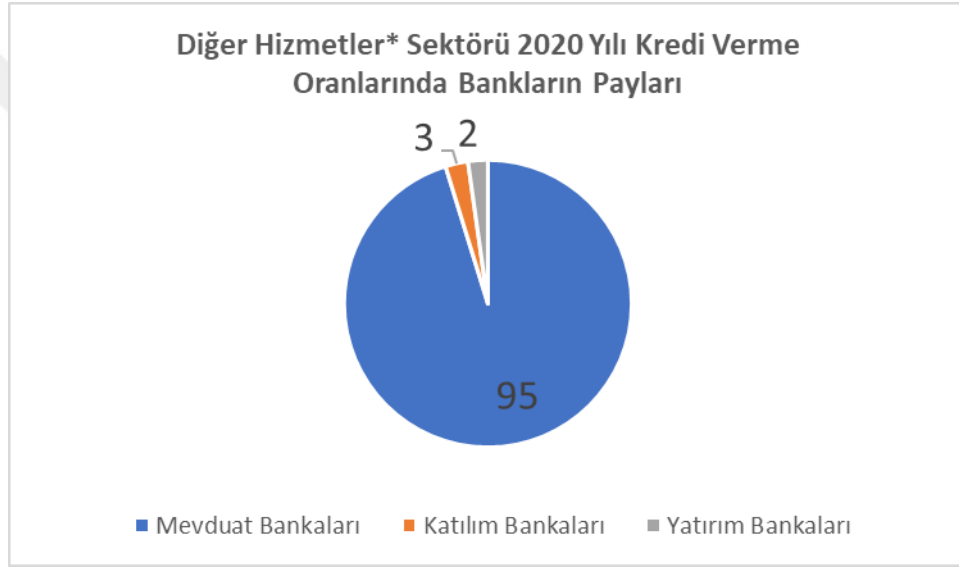

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr>

Diğer Hizmetler sektörüne tüm bankalarının sağladığı krediler 2005 yılında 4 milyar 943 milyon 247 bin TL iken 2020 yılı itibariyle 60 milyar 379 milyon 644 bin TL’lik hacme ulaşmıştır. Yine 2005-2020 tarihleri arasında katılım bankalarının Diğer Hizmetler sektörüne ayırdığı kredi hacmi 2005 yılında 47 milyon 583 bin TL iken, 2020 yılında artarak 169 milyon 148 bin TL düzeyine gelmiştir.

Diğer Hizmetler sektörüne 2005-2020 yılları arasında mevduat bankalarının sağladığı kredi oranındaki artış %1113 iken, katılım bankalarının sağladığı kredi oranındaki artış %810 olmuş, tüm bankaların sağladığı kredi oranındaki artış %1121 olmuştur.

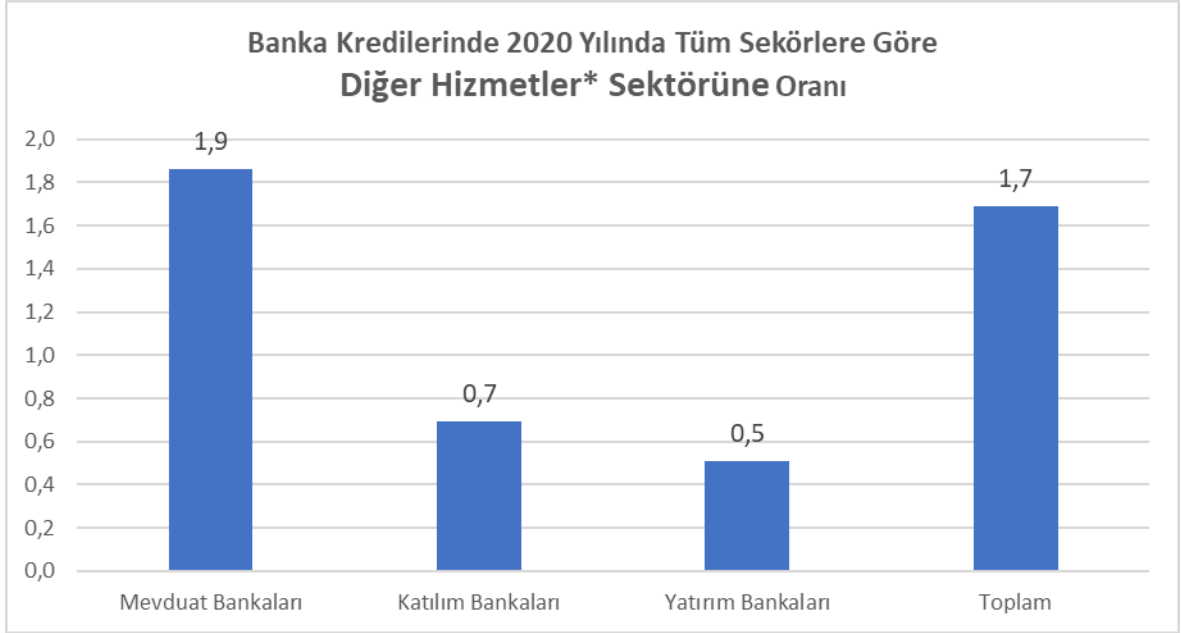
Şekil 5.29 Diğer Hizmetler Sektörüne Kredi Verme Oranlarında Bankaların Payları (2020)

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr>

Diğer Hizmetler sektörüne 2020 yılında tüm bankaların verdiği kredilere bakıldığında, kredi payının %95’unu mevduat bankaları oluştururken %3’ünü katılım bankaları oluşturmakta ve %2’ini ise yatırım bankaları oluşturmaktadır.

Şekil 5.30 Banka Kredilerinde Tüm Sektörlere Göre Diğer Hizmetler Sektörünün Oranı (2020)

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr>

Diğer Hizmetler sektörünün 2020 yılında tüm sektörler göre kredi verilme oranlarına baktığımızda mevduat bankaların tüm fonlarının %1,9'unu diğer hizmetler sektörüne ayırırken, katılım bankaları %0,7'sini ayırmakta, yatırım bankaları ise %0,5'ini ayırmaktadır. Bankacılık sektörünün geneli açısından bakıldığında ise diğer hizmetler sektörü tüm kredilerin %1,7'ini oluşturmaktadır.

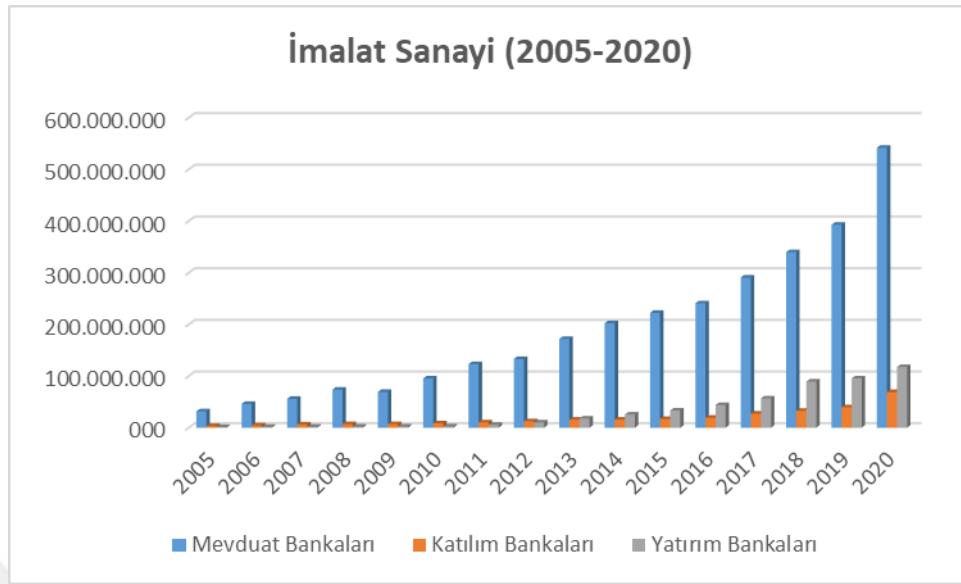
5.1.4. İmalat Sanayi Sektörüne Etkisi

Tablo 5.11 Bankaların İmalat Sanayi Sektörüne Katkısı (2005-2020)

İmalat Sanayi				
	Mevduat Bankaları	Katılım Bankaları	Yatırım Bankaları	Toplam
2005	31.893.379	3.212.481	1.539.289	36.645.149
2006	46.188.862	4.444.668	1.684.473	52.318.003
2007	55.861.712	6.319.228	1.922.563	64.103.503
2008	73.656.090	7.042.561	2.226.744	82.925.395
2009	69.212.386	6.991.239	2.375.442	78.579.067
2010	95.340.912	8.598.160	2.642.769	106.581.841
2011	123.009.669	10.400.006	5.799.413	139.209.088
2012	132.915.203	12.582.752	10.317.463	155.815.418
2013	171.899.283	15.661.989	17.850.651	205.411.923
2014	202.144.888	15.672.239	25.582.829	243.399.956
2015	222.299.268	16.923.352	33.293.415	272.516.035
2016	240.763.713	19.519.790	43.934.642	304.218.145
2017	290.559.538	27.371.841	56.619.420	374.550.799
2018	339.811.695	32.809.008	89.408.829	462.029.532
2019	392.738.760	39.554.570	95.453.074	527.746.404
2020	541.829.107	68.926.332	117.540.898	728.296.337

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr>

Şekil 5.31 Bankaların İmalat Sektörüne Katkısı (2005-2020)

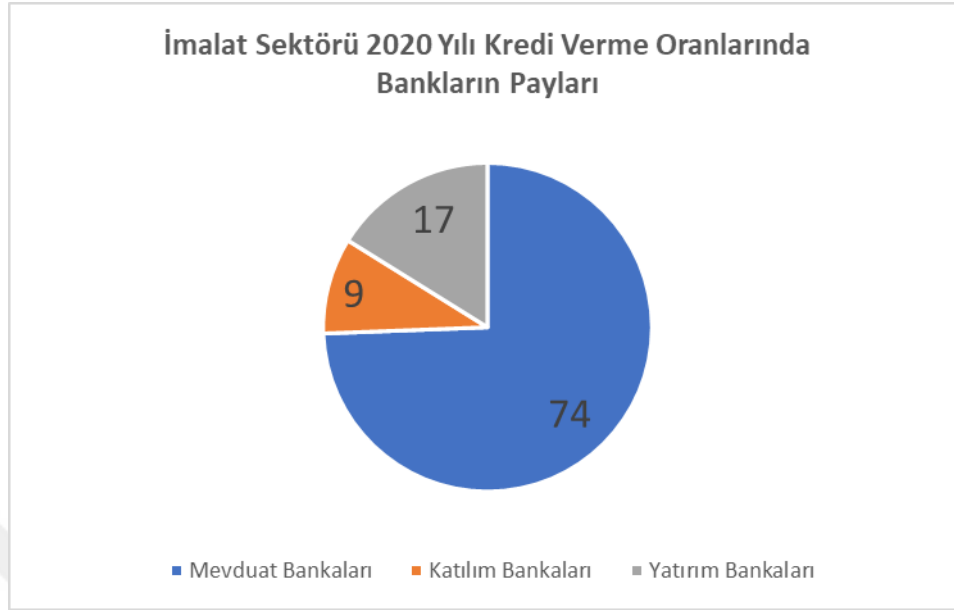

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr>

İmalat Sanayine tüm bankaların sağladığı kredi miktarı 2005 yılında 36 milyar 645 milyon 149 bin TL iken, bu rakam 2020 yılında 2005 yılına kıyasla yaklaşık yirmi kat artarak 728 milyar 296 milyon 337 bin TL olmuştur. Yine 2005-2020 yılları arasında katılım bankalarının imalat sanayine ayırdığı kredi hacmi 2005 yılında 3 milyar 212 milyon 481 bin TL iken, 2020 yılında 2005 yılına göre 19 kat artarak 68 milyar 926 milyon 332 bin TL düzeyine çıkmıştır. 2005 yılında imalat sanayinin toplam kredilerden aldığı pay % 22,82 iken bu oran 2020 yılında 20,37'ye düşmüştür. Katılım bankalarının verdiği toplam krediler içinde imalat sanayine ayrılan pay 2005 yılında % 49,18 iken, 2020 yılında % 31'e düşmüştür.

İmalat sektörüne 2005-2020 yılları arasında mevduat bankalarının sağladığı kredi oranındaki artış %1599 iken, katılım bankalarının sağladığı kredi oranındaki artış %2046 olmuş, tüm bankaların sağladığı kredi oranındaki artış %1887 olmuştur.

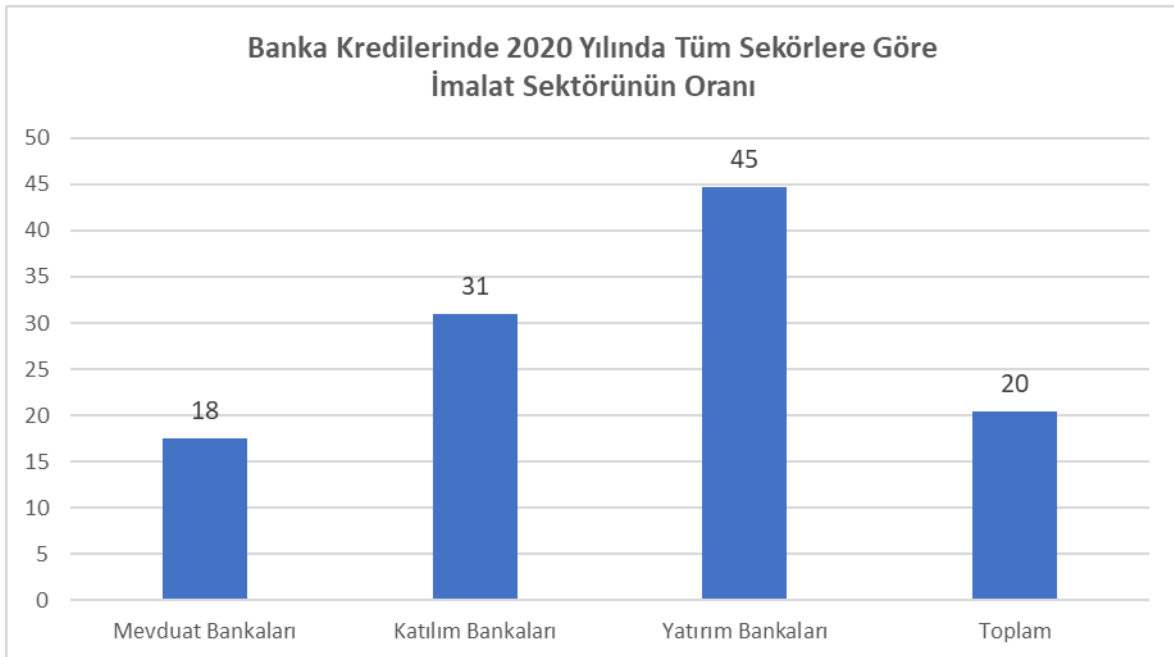
Şekil 5.32 İmalat Sektörüne Kredi Verme Oranlarında Bankaların Payları (2020)

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr>

İmalat sektörüne 2020 yılında tüm bankaların verdiği kredilere bakıldığında, kredi payının %74'unu mevduat bankaları oluştururken %9'ini katılım bankaları oluşturmakta ve %17'ini ise yatırım bankaları oluşturmaktadır.

Şekil 5.33 Banka Kredilerinde Tüm Sektörlere Göre İmalat Sektörünün Oranı (2020)

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr>

İmalat sektörünün 2020 yılında tüm sektörler göre kredi verilme oranlarına baktığımızda mevduat bankaların tüm fonlarının %18'ini imalat sektörüne ayırırken, katılım bankaları %31'ini ayırmakta, yatırım bankaları ise %45'ini ayırmaktadır. Bankacılık sektörünün geneli açısından bakıldığında ise imalat sektörü tüm kredilerin %20'sini oluşturmaktadır.

Analiz:

İmalat sektöründe 2005-2020 yılları arasındaki 15 yılda bankacılık sektörünün sağladığı kredi oranında 16 kat artış olduğu görülmektedir. Bu artış katılım bankalarının sağladığı kredi oranında 20 kata ulaşmıştır.

2020 yılında tüm bankaların verdiği kredilerin %74'ünü mevduat bankaları %9'unu da katılım bankaları vermiştir. Burada yatırım bankalarının %17'lik oranla katılım bankalarından daha fazla ilgi gösterdiği görülmektedir.

İmalat sektörünün 2020 yılında tüm sektörler verilen krediler toplam kredi içerisindeki payının %20 civarında kaldığını görüyoruz. Mevduat bankaları toplam kredi fonlarının %18'ini bu sektöre ayırırken katılım bankaları fonlarının %31'ini yani neredeyse 3'te 1'ini bu sektöre ayırdığını görüyoruz.

Hizmet sektöründen sonra imalat sektörü de katılım bankalarının toplam fonu içerisinde 3'te 1'lik payı alarak katılım bankalarının fonunun 3'te 2'sine ulaşmaktadır. Yani diğer bir deyişle katılım bankaları fonlarının 3'te 2'sini hizmet ve imalat sektörüne ayırmaktadır. Bir ülke ekonomisi için hayati değer taşıyan bu iki sektöre, katılım bankalarının mevcut ortalamasının üzerinde ilgi göstermesi ülke ekonomisi adına son derece sevindirici bir durumdur.

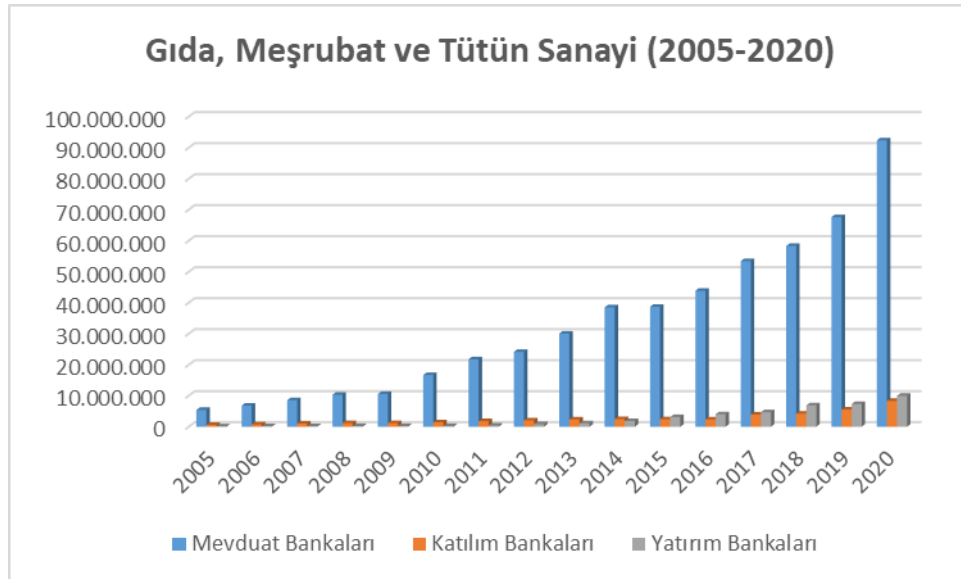
5.1.4.1. Gıda, Meşrubat ve Tütün Sanayi

Tablo 5.12 Bankaların Gıda, Meşrubat ve Tütün Sanayi Sektörüne Katkısı (2005-2020)

Gıda, Meşrubat ve Tütün Sanayi				
	Mevduat Bankaları	Katılım Bankaları	Yatırım Bankaları	Toplam
2005	5.435.829	589.822	127.895	6.153.546
2006	6.823.465	748.551	172.599	7.744.615
2007	8.567.233	1.034.055	198.648	9.799.936
2008	10.341.196	1.171.541	213.607	11.726.344
2009	10.571.188	1.168.154	213.567	11.952.909
2010	16.684.863	1.440.010	250.915	18.375.788
2011	21.738.349	1.810.904	402.665	23.951.918
2012	24.133.058	2.054.711	837.353	27.025.122
2013	30.051.753	2.370.451	1.105.313	33.527.517
2014	38.508.456	2.469.749	1.842.203	42.820.408
2015	38.678.326	2.423.999	3.118.831	44.221.156
2016	43.859.978	2.349.972	4.014.161	50.224.111
2017	53.416.977	3.937.815	4.685.079	62.039.871
2018	58.316.081	4.236.418	6.899.543	69.452.042
2019	67.605.865	5.540.428	7.329.678	80.475.971
2020	92.374.617	8.329.042	9.990.283	110.693.942

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr>

Şekil 5.34 Bankaların Gıda, Meşrubat ve Tütün Sanayi Sektörüne Katkısı (2005- 2020)

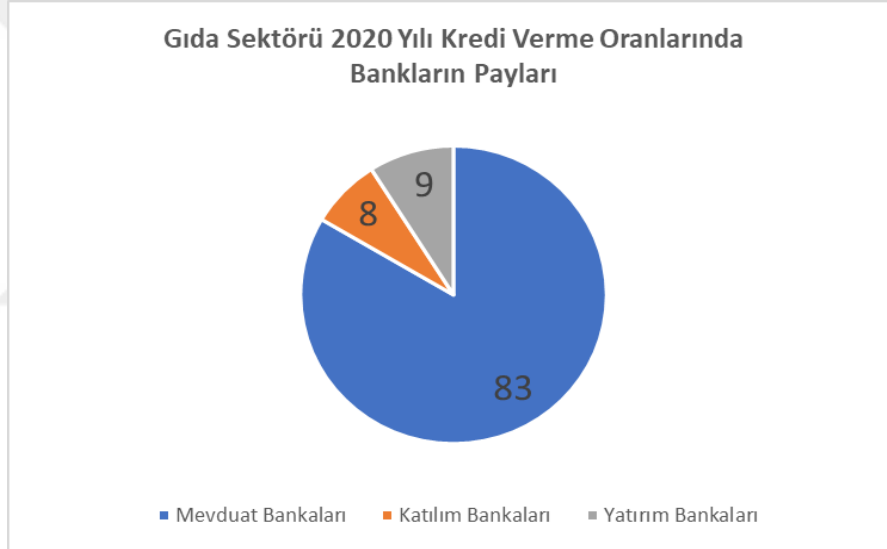

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr>

Gıda, Meşrubat ve Tütün Sanayine tüm bankaların sağladığı kredi miktarı 2005 yılında 6 milyar 153 milyon 546 bin TL iken, bu rakam 2020 yılında 2005 yılına kıyasla yaklaşık 18 kat artarak 110 milyar 693 milyon 942 bin olmuştur. Yine 2005-2020 yılları arasında katılım bankalarının Gıda, Meşrubat ve Tütün Sanayine ayırdığı kredi hacmi 2005 yılında 589 milyon 822 bin TL iken, 2020 yılında 2005 yılına göre 14 kat artarak 8 milyar 329 milyon 42 bin TL düzeyine çıkmıştır. 2005 yılında Gıda, Meşrubat ve Tütün Sanayinin toplam kredilerden aldığı pay % 3,83 iken bu oran 2020 yılında 3,10'a düşmüştür. Katılım bankalarının verdiği toplam krediler içinde Gıda, Meşrubat ve Tütün Sanayine ayrılan pay 2005 yılında % 9,03 iken, 2020 yılında % 3,75'e düşmüştür.

Gıda sektörüne 2005-2020 yılları arasında mevduat bankalarının sağladığı kredi oranındaki artış %1599 iken, katılım bankalarının sağladığı kredi oranındaki artış %1312 olmuş, tüm bankaların sağladığı kredi oranındaki artış %1699 olmuştur.

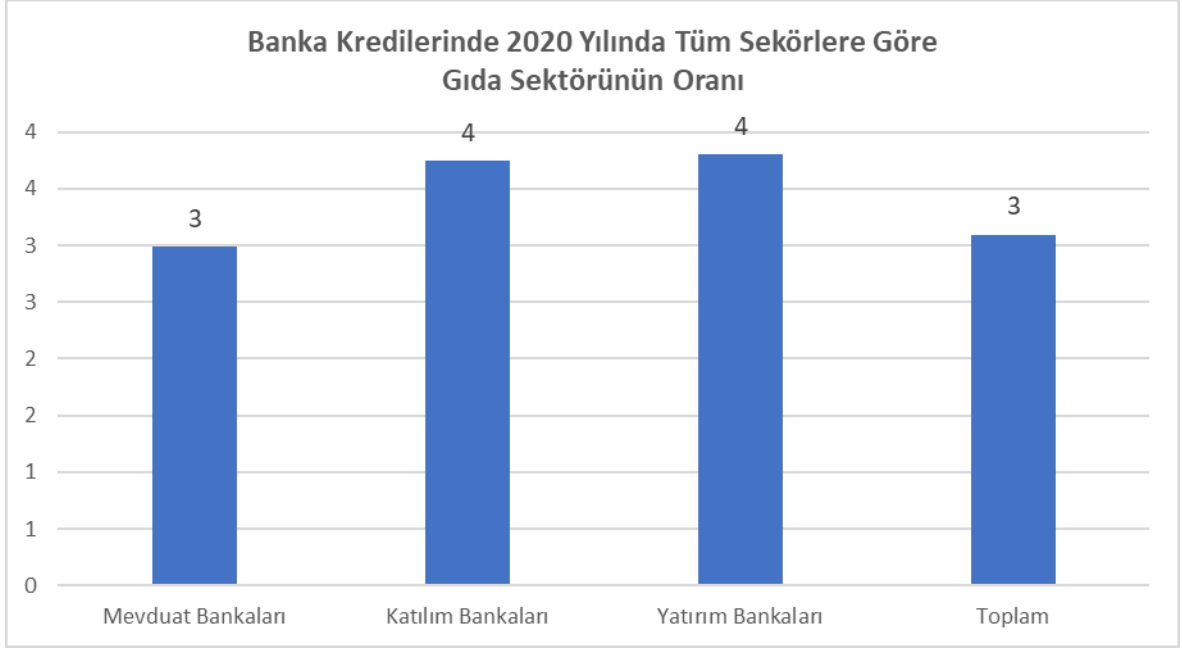
Şekil 5.35 Gıda Sektörüne Kredi Verme Oranlarında Bankaların Payları (2020)

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr>

Gıda sektörüne 2020 yılında tüm bankaların verdiği kredilere bakıldığında, kredi payının %83'ünü mevduat bankaları oluştururken %8'ini katılım bankaları oluşturmakta ve %9'unu ise yatırım bankaları oluşturmaktadır.

Şekil 5.36 Banka Kredilerinde Tüm Sektörlere Göre Gıda Sektörünün Oranı (2020)

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr>

Gıda sektörünün 2020 yılında tüm sektörler göre kredi verilme oranlarına baktığımızda mevduat bankaların tüm fonlarının %1'ünü gıda sektörüne ayırırken, katılım bankaları %2'ini ayırmakta, yatırım bankaları ise %1'ini ayırmaktadır. Bankacılık sektörünün geneli açısından bakıldığında ise gıda sektörü tüm kredilerin %1'ini oluşturmaktadır.

5.1.4.2. Tekstil ve Tekstil Ürünleri Sanayi

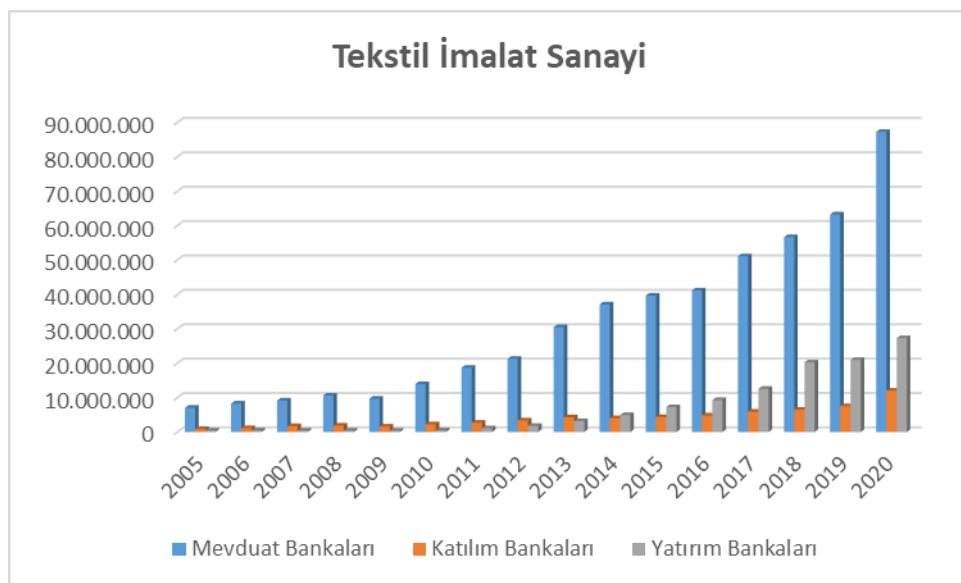
Tablo 5.13 Bankaların Tekstil İmalat Sanayi Sektörüne Katkısı (2005-2020)

Tekstil İmalat Sanayi*				
	Mevduat Bankaları	Katılım Bankaları	Yatırım Bankaları	Toplam
2005	7.059.571	853.102	431.612	8.344.285
2006	8.270.532	1.121.480	454.395	9.846.407
2007	9.159.985	1.712.452	405.346	11.277.783
2008	10.589.938	1.853.065	407.653	12.850.656
2009	9.671.739	1.588.955	351.407	11.612.101
2010	13.924.198	2.231.619	444.069	16.599.886
2011	18.694.958	2.691.118	1.084.391	22.470.467
2012	21.288.338	3.360.907	1.777.503	26.426.748
2013	30.494.537	4.268.566	3.185.750	37.948.853
2014	37.119.304	4.008.806	4.938.109	46.066.219
2015	39.669.168	4.354.570	7.227.106	51.250.844
2016	41.162.638	4.788.211	9.304.381	55.255.230
2017	51.096.143	5.904.886	12.557.623	69.558.652
2018	56.693.808	6.488.080	20.234.903	83.416.791
2019	63.275.949	7.511.549	20.976.546	91.764.044
2020	87.289.422	12.030.178	27.315.782	126.635.382

* Tekstil ve Tekstil Ürünleri San., Deri ve Deri Ürünleri San.

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr>

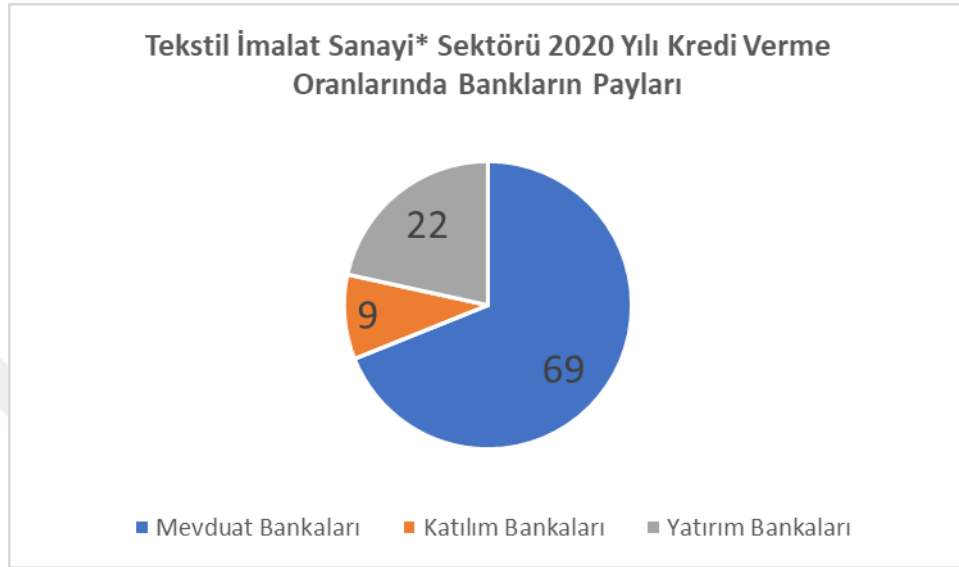
Şekil 5.37 Bankaların Tekstil Sektörüne Katkısı (2005-2020)

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr>

Tekstil İmalat Sanayi sektörüne 2005-2020 yılları arasında mevduat bankalarının sağladığı kredi oranındaki artış %1136 iken, katılım bankalarının sağladığı kredi oranındaki artış %1310 olmuş, tüm bankaların sağladığı kredi oranındaki artış %1418 olmuştur.

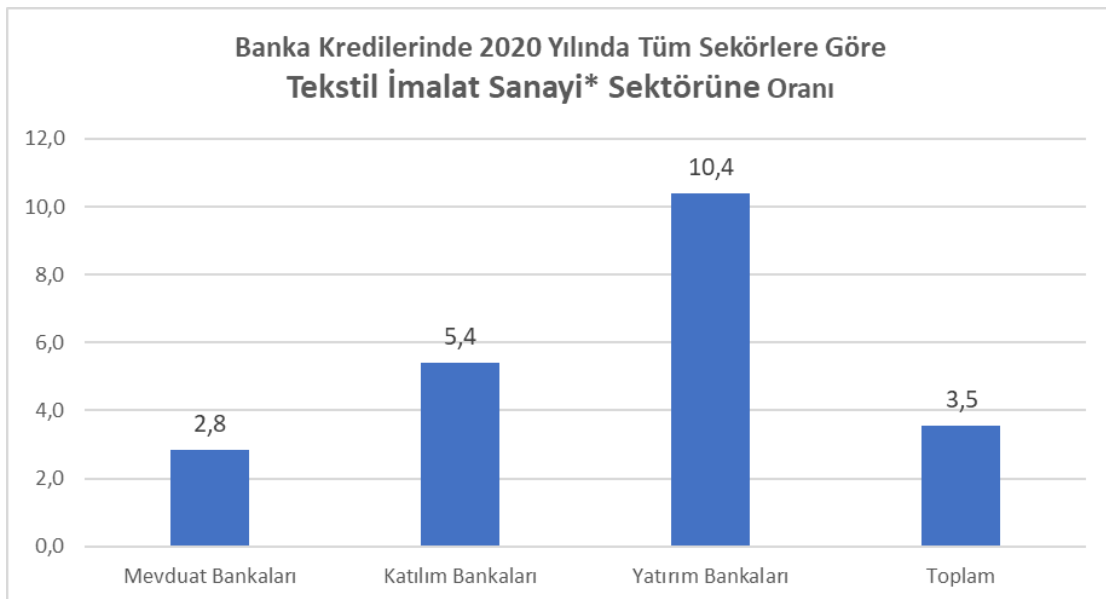
Şekil 5.38 Tekstil Sektörüne Kredi Verme Oranlarında Bankaların Payları (2020)

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr>

Tekstil İmalat Sanayi sektörüne 2020 yılında tüm bankaların verdiği kredilere bakıldığında, kredi payının %69'unu mevduat bankaları oluştururken 9'unu katılım bankaları oluşturmakta ve %22'ini ise yatırım bankaları oluşturmaktadır.

Şekil 5.39 Banka Kredilerinde Tüm Sektörlere Göre Tekstil Sektörünün Oranı (2020)

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr>

Tekstil İmalat Sanayi sektörünün 2020 yılında tüm sektörler göre kredi verilme oranlarına baktığımızda mevduat bankaların tüm fonlarının %2,8'ini gıda sektörüne ayırırken, katılım bankaları %5,4'ünü ayırmakta, yatırım bankaları ise %10,4'ünü ayırmaktadır. Bankacılık sektörünün geneli açısından bakıldığında ise gıda sektörü tüm kredilerin %3,5'ini oluşturmaktadır.

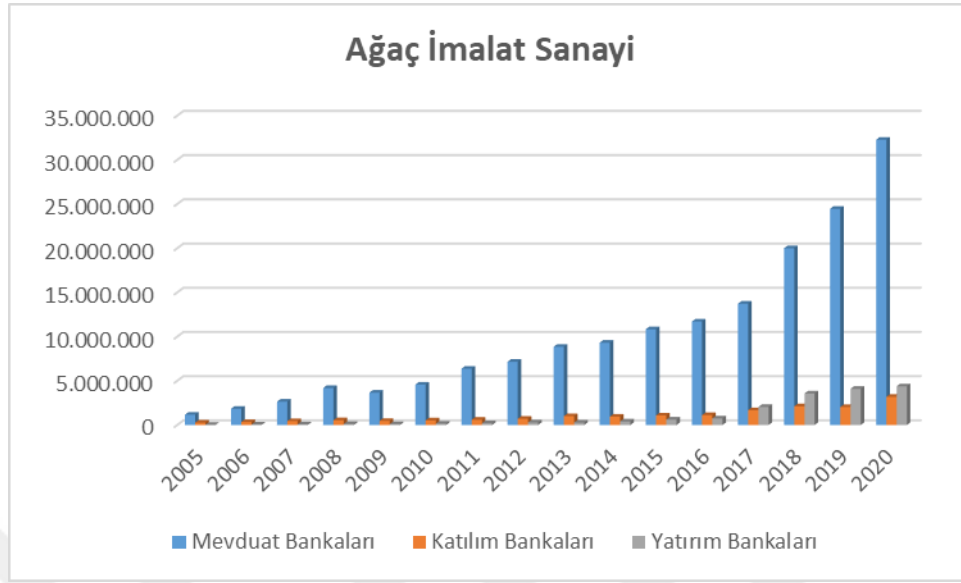
5.1.4.3. Ağaç İmalat Sanayi

Tablo 5.14 Bankaların Ağaç İmalat Sanayi Sektörüne Katkısı (2005-2020)

Ağaç İmalat Sanayi*				
	Mevduat Bankaları	Katılım Bankaları	Yatırım Bankaları	Toplam
2005	1.161.056	264.453	18.804	1.444.313
2006	1.836.748	332.105	48.785	2.217.638
2007	2.642.140	438.455	66.048	3.146.643
2008	4.183.658	541.005	108.921	4.833.584
2009	3.653.017	461.485	99.203	4.213.705
2010	4.567.156	521.140	151.021	5.239.317
2011	6.364.567	589.285	194.988	7.148.840
2012	7.149.939	703.385	287.938	8.141.262
2013	8.841.613	1.002.046	268.267	10.111.926
2014	9.305.380	950.510	394.098	10.649.988
2015	10.829.013	1.071.204	613.990	12.514.207
2016	11.704.511	1.117.983	740.508	13.563.002
2017	13.725.467	1.675.452	2.044.415	17.445.334
2018	19.993.348	2.119.985	3.561.274	25.674.607
2019	24.449.174	2.029.953	4.086.080	30.565.207
2020	32.265.924	3.183.190	4.372.246	39.821.360
* Ağaç ve Ağaç Ürünleri San., Kağıt Hammaddesi ve Kağıt Ürünleri San.				

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr>

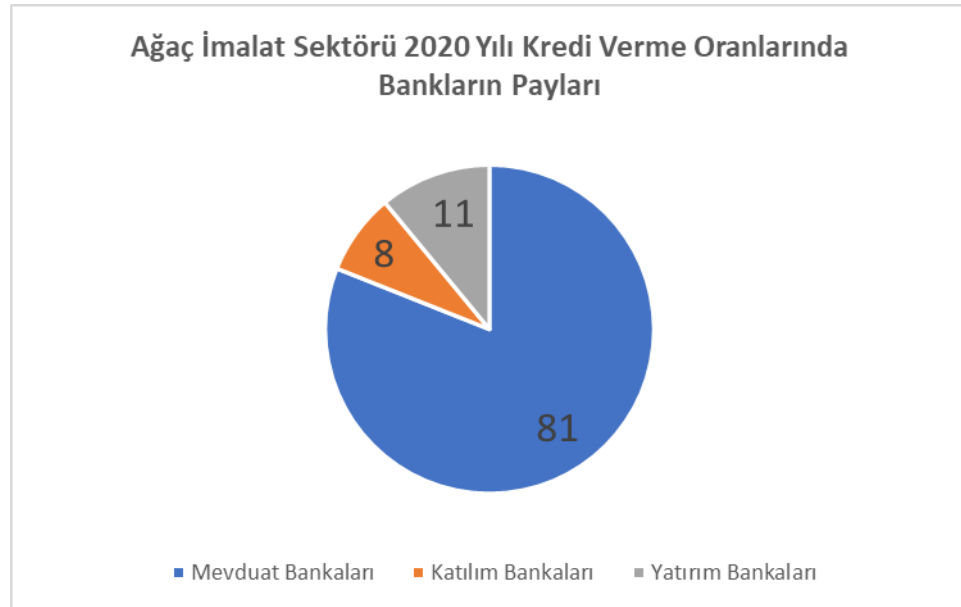
Şekil 5.40 Bankaların Ağaç İmalat Sektörüne Katkısı (2005-2020)

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr>

Ağaç imalat sektörüne 2005-2020 yılları arasında mevduat bankalarının sağladığı kredi oranındaki artış %2679 iken, katılım bankalarının sağladığı kredi oranındaki artış %1104 olmuş, tüm bankaların sağladığı kredi oranındaki artış %2657 olmuştur.

Şekil 5.41 Ağaç İmalat Sektörüne Kredi Verme Oranlarında Bankaların Payları (2020)

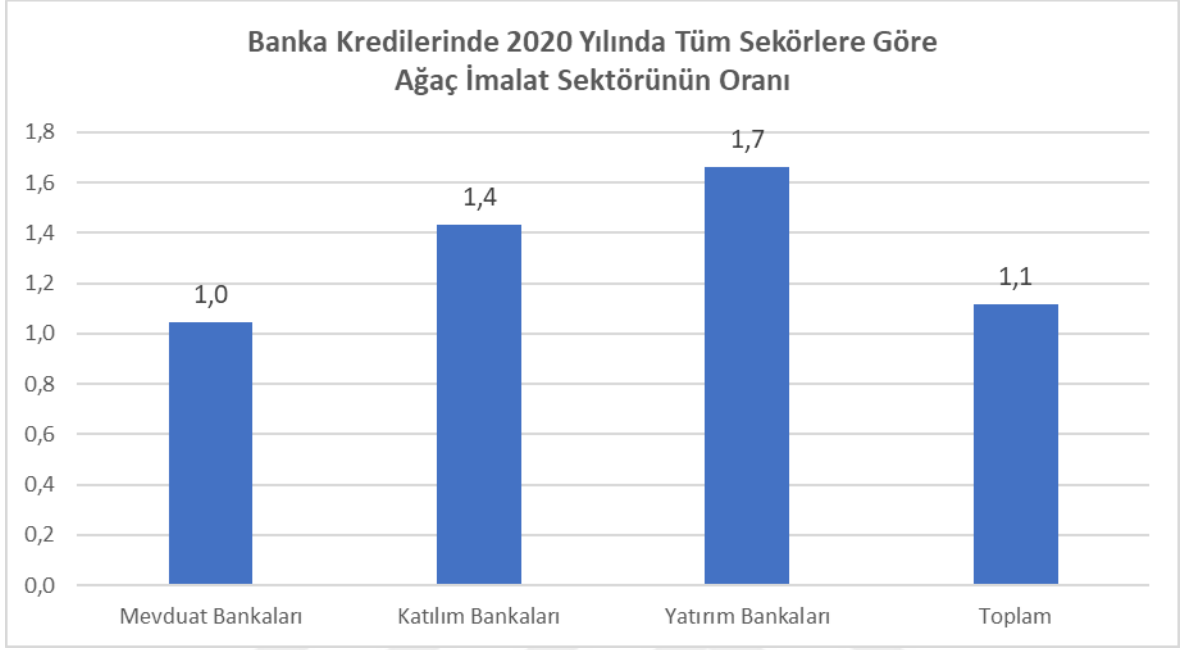

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr>

Ağaç imalat sektörüne 2020 yılında tüm bankaların verdiği kredilere bakıldığında, kredi payının

%81'ini mevduat bankaları oluştururken %8'ini katılım bankaları oluşturmakta ve %11'ini ise yatırım bankaları oluşturmaktadır.

şekil 5.42 Banka Kredilerinde Tüm Sektörlere Göre Ağağ İmalat Sektörünün Oranı (2020)

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr>

Ağağ imalat sektörünün 2020 yılında tüm sektörlere göre kredi verilme oranlarına baktığımızda mevduat bankaların tüm fonlarının %1'ini ağağ imalat sektörüne ayırırken, katılım bankaları %1,4'n ayırmakta, yatırım bankaları ise %1'ini ayırmaktadır. Bankacılık sektörünün geneli açısından bakıldığında ise ağağ imalat sektörü tüm kredilerin %1,1'ini oluşturmaktadır.

5.1.4.4. Petro-Kimya İmalat Sanayi Sanayi

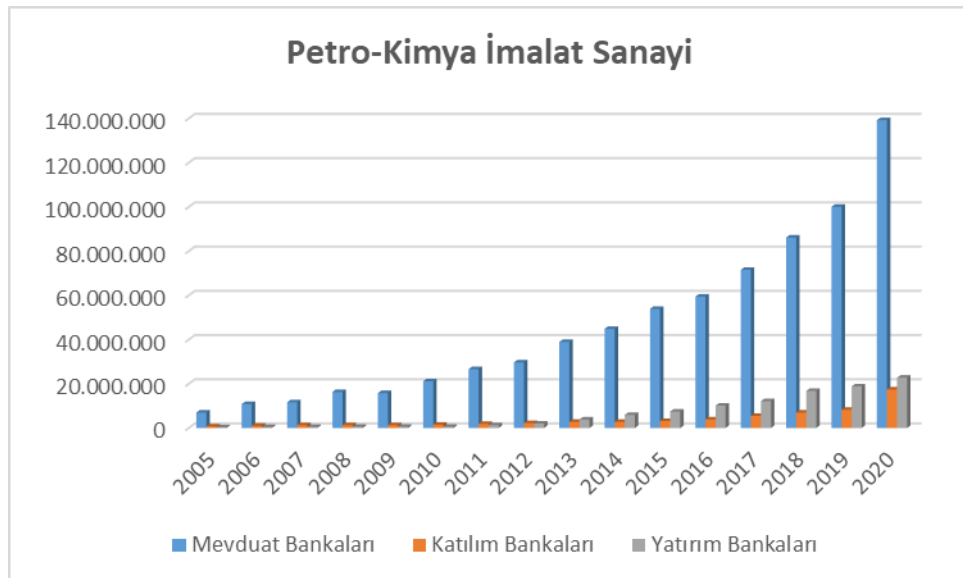
Tablo 5.15 Bankaların Petro-Kimya İmalat Sanayi Sektörüne Katkısı (2005-2020)

Petro-Kimya İmalat Sanayi*				
	Mevduat Bankaları	Katılım Bankaları	Yatırım Bankaları	Toplam
2005	7.011.350	710.225	350.689	8.072.264
2006	10.834.612	1.014.238	436.238	12.285.088
2007	11.623.102	1.287.290	496.486	13.406.878
2008	16.269.992	1.296.767	564.072	18.130.831
2009	15.802.297	1.292.510	545.089	17.639.896
2010	21.116.229	1.471.326	541.179	23.128.734
2011	26.597.815	1.847.050	1.300.493	29.745.358
2012	29.664.327	2.222.792	2.024.529	33.911.648
2013	38.924.536	2.817.933	3.853.469	45.595.938
2014	44.814.155	2.810.173	5.914.951	53.539.279
2015	53.842.381	3.178.768	7.408.252	64.429.401
2016	59.424.327	3.875.321	10.123.513	73.423.161
2017	71.501.894	5.483.463	12.158.458	89.143.815
2018	86.121.588	6.983.544	16.798.632	109.903.764
2019	100.050.507	8.241.025	18.801.381	127.092.913
2020	139.219.203	17.431.543	22.770.426	179.421.172

* Nükleer Yakıt, Petrol Rafineri ve Kok Kömür Ürt. San., Kimya Ürünleri San., Kauçuk ve Plastik Ürünler San., Diğer Metal Dışı Madenler San.

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr>

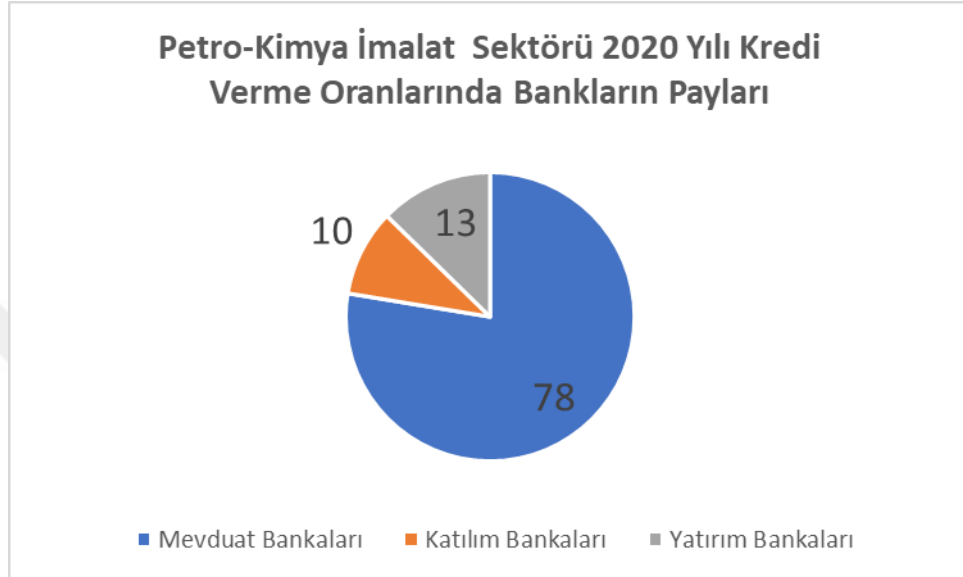
Şekil 5.43 Bankaların Petro-Kimya İmalat Sektörüne Katkısı (2005-2020)

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr>

Petro-Kimya sektörüne 2005-2020 yılları arasında mevduat bankalarının sağladığı kredi oranındaki artış %2602 iken, katılım bankalarının sağladığı kredi oranındaki artış %1333 olmuş, tüm bankaların sağladığı kredi oranındaki artış %2531 olmuştur.

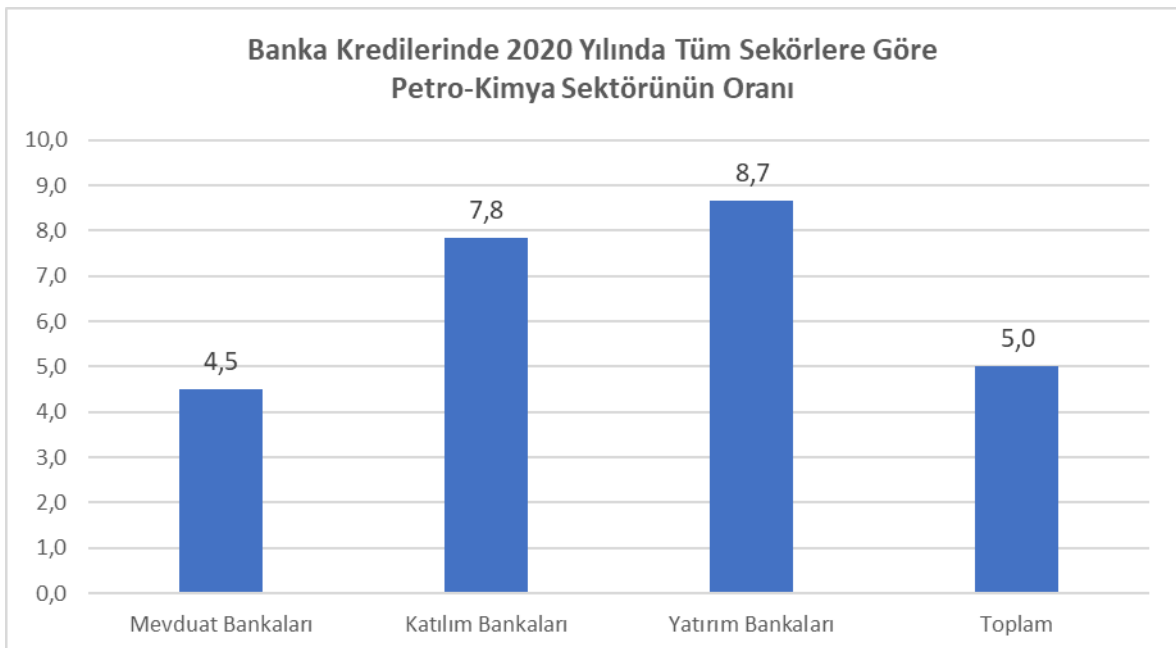
Şekil 5.44 Petro-Kimya İmalat Sektörüne Kredi Verme Oranlarında Bankaların Payları (2020)

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr>

Petro-Kimya sektörüne 2020 yılında tüm bankaların verdiği kredilere bakıldığında, kredi payının %79'unu mevduat bankaları oluştururken %12'ini katılım bankaları oluşturmakta ve %13'ünü ise yatırım bankaları oluşturmaktadır.

Şekil 5.45 Banka Kredilerinde Tüm Sektörlere Göre Petro-Kimya İmalat Sektörünün Oranı (2020)

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr>

Petro-Kimya sektörünün 2020 yılında tüm sektörler göre kredi verilme oranlarınabaktığımızda mevduat bankaların tüm fonlarının %1'ünü petro-kimya sektörüne ayırırken, katılım bankaları %2'ini ayırmakta, yatırım bankaları ise %1'ini ayırmaktadır. Bankacılık sektörünün geneli açısından bakıldığında ise petro-kimya sektörü tüm kredilerin %1'ini oluşturmaktadır.

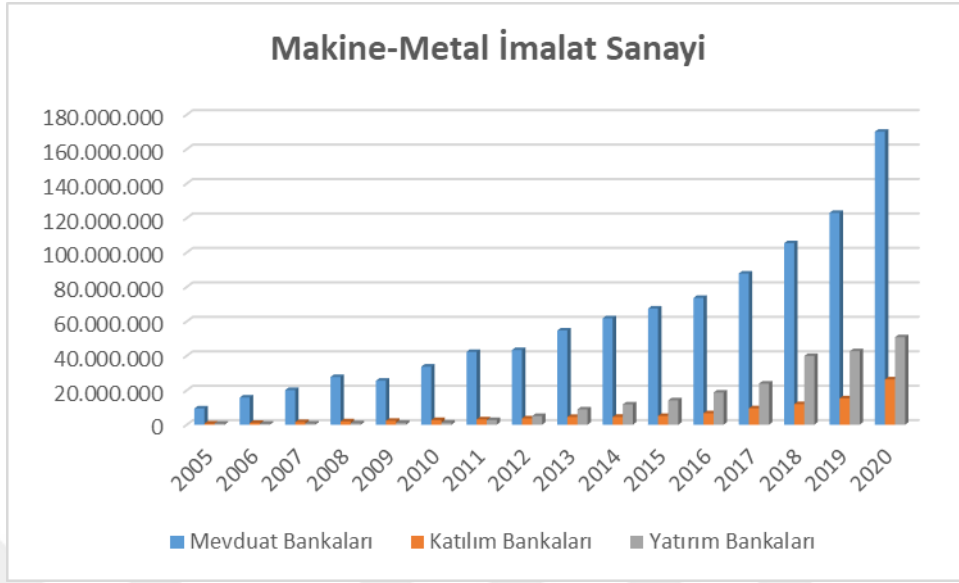
5.1.4.5. Makine-Metal İmalat Sanayi

Tablo 5.16 Bankaların Makine-Metal İmalat Sanayi Sektörüne Katkısı (2005-2020)

Makine-Metal İmalat Sanayi*				
	Mevduat Bankaları	Katılım Bankaları	Yatırım Bankaları	Toplam
2005	9.437.470	649.977	595.650	10.683.097
2006	15.779.974	1.035.092	557.545	17.372.611
2007	20.120.690	1.539.989	729.692	22.390.371
2008	27.683.502	1.956.430	901.457	30.541.389
2009	25.543.723	2.297.768	1.122.314	28.963.805
2010	33.709.261	2.700.742	1.218.662	37.628.665
2011	42.264.274	3.111.288	2.702.485	48.078.047
2012	43.387.189	3.707.316	5.048.901	52.143.406
2013	54.703.193	4.558.220	8.901.233	68.162.646
2014	61.821.252	4.577.071	11.813.918	78.212.241
2015	67.444.900	5.079.334	14.159.548	86.683.782
2016	73.604.557	6.650.143	18.680.130	98.934.830
2017	87.753.939	9.524.777	23.846.681	121.125.397
2018	105.390.258	11.964.596	39.882.632	157.237.486
2019	122.997.259	15.307.765	42.673.891	180.978.915
2020	170.107.656	26.314.746	50.815.442	247.237.844
* Metal Ana San. ve İşlenmiş Maden Ürt. San., Makina ve Techizat San., Elektrikli ve Optik Aletler San., Ulaşım Araçları San. (Gemi/Tekne Yapımı ve İmalatı, Motorlu ve Diğer Araçların İmalatı)				

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr>

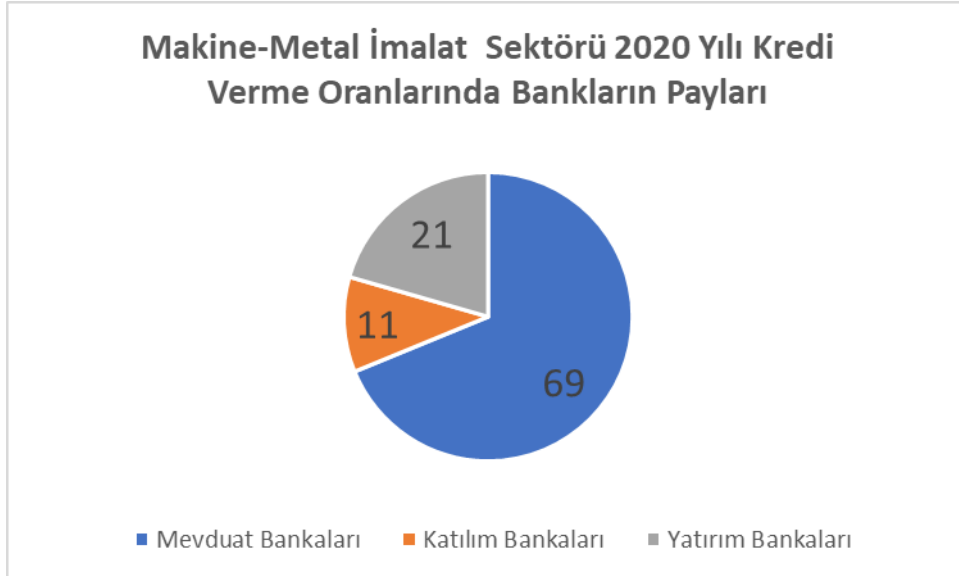
Şekil 5.46 Bankaların Makine-Metal İmalat Sektörüne Katkısı (2005-2020)

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr>

Makine metal imalat sektörüne 2005-2020 yılları arasında mevduat bankalarının sağladığı kredi oranındaki artış %1702 iken, katılım bankalarının sağladığı kredi oranındaki artış %3949 olmuş, tüm bankaların sağladığı kredi oranındaki artış %2214 olmuştur.

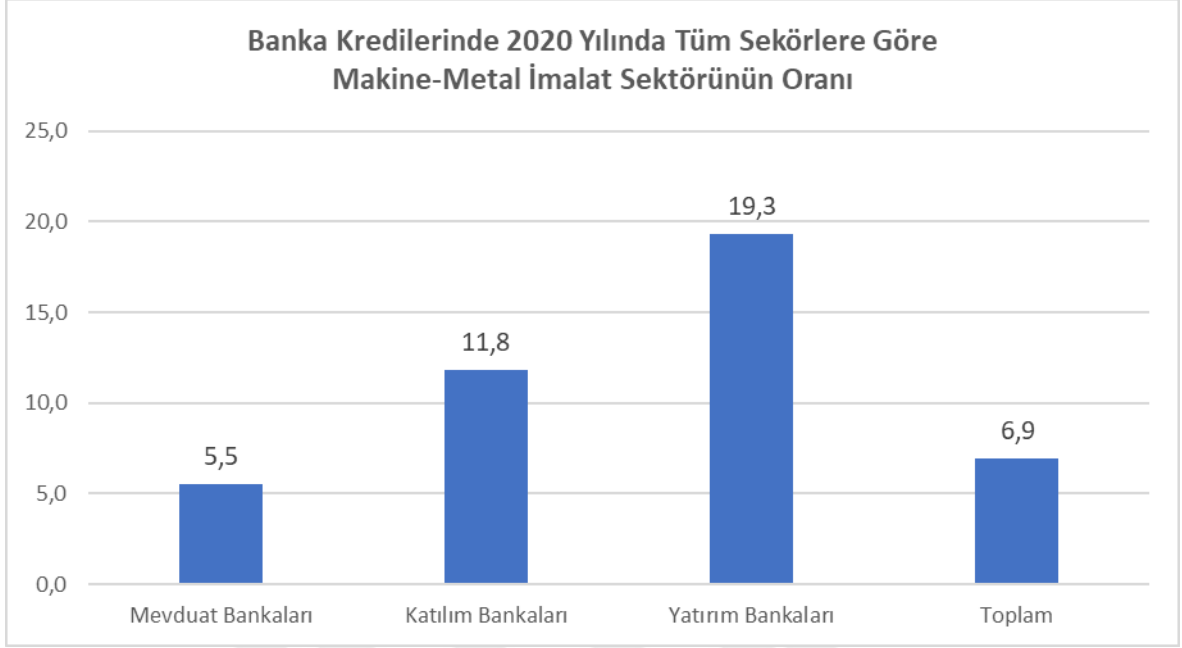
Şekil 5.47 Makine-Metal İmalat Sektörüne Kredi Verme Oranlarında Bankaların Payları (2020)

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr>

Makine metal imalat sektörüne 2020 yılında tüm bankaların verdiği kredilere bakıldığında, kredi payının %69'unu mevduat bankaları oluştururken %12'ini katılım bankaları oluşturmakta ve %21'ini ise yatırım bankaları oluşturmaktadır.

Şekil 5.48 Banka Kredilerinde Tüm Sektörlere Göre Makine-Metal İmalat Sektörünün Oranı (2020)

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr>

Makine metal imalat sektörünün 2020 yılında tüm sektörler göre kredi verilme oranlarına baktığımızda mevduat bankaların tüm fonlarının %5,5'ini imalat sektörüne ayırırken, katılım bankaları %11,8'ini ayırmakta, yatırım bankaları ise %19,3'ünü ayırmaktadır. Bankacılık sektörünün geneli açısından bakıldığında ise imalat sektörü tüm kredilerin %6,9'unu oluşturmaktadır.

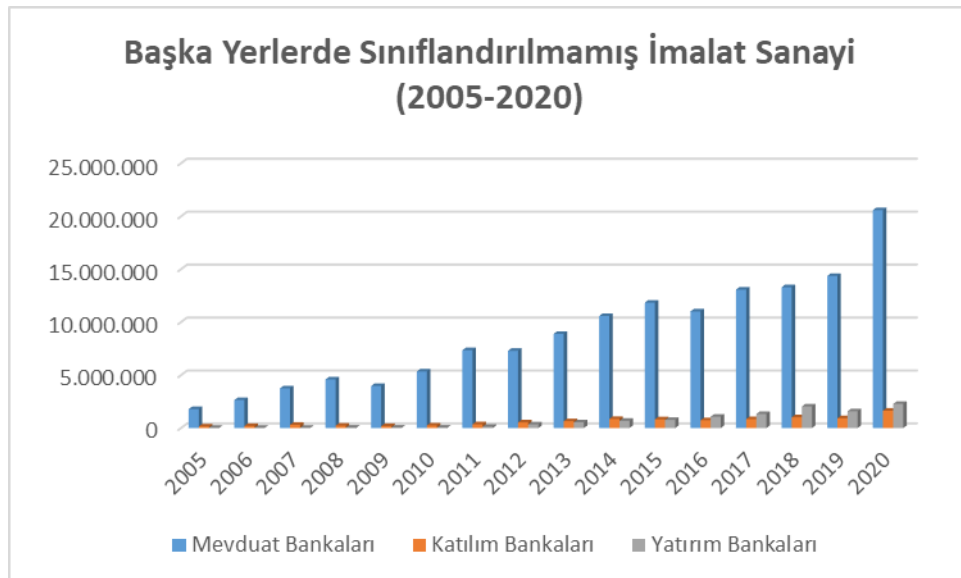
5.1.4.6. Başka Yerlerde Sınıflandırılmamış İmalat Sanayi

Tablo 5.17 Bankaların Başka Yerlerde Sınıflandırılmamış İmalat Sanayi Sektörüne Katkısı (2005-2020)

Başka Yerlerde Sınıflandırılmamış İmalat Sanayi				
	Mevduat Bankaları	Katılım Bankaları	Yatırım Bankaları	Toplam
2005	1.788.103	144.902	14.639	1.947.644
2006	2.643.531	193.202	14.911	2.851.644
2007	3.748.562	306.987	26.343	4.081.892
2008	4.587.804	223.753	31.034	4.842.591
2009	3.970.422	182.367	43.862	4.196.651
2010	5.339.205	233.323	36.923	5.609.451
2011	7.349.706	350.361	114.391	7.814.458
2012	7.292.352	533.641	341.239	8.167.232
2013	8.883.651	644.773	536.619	10.065.043
2014	10.576.341	855.930	679.550	12.111.821
2015	11.835.480	815.477	765.688	13.416.645
2016	11.007.702	738.160	1.071.949	12.817.811
2017	13.065.118	845.448	1.327.164	15.237.730
2018	13.296.612	1.016.385	2.031.845	16.344.842
2019	14.360.006	923.850	1.585.498	16.869.354
2020	20.572.285	1.637.633	2.276.719	24.486.637

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr>

Şekil 5.49 Bankaların Başka Yerlerde Sınıflandırılmamış İmalat Sektörüne Katkısı (2005-2020)

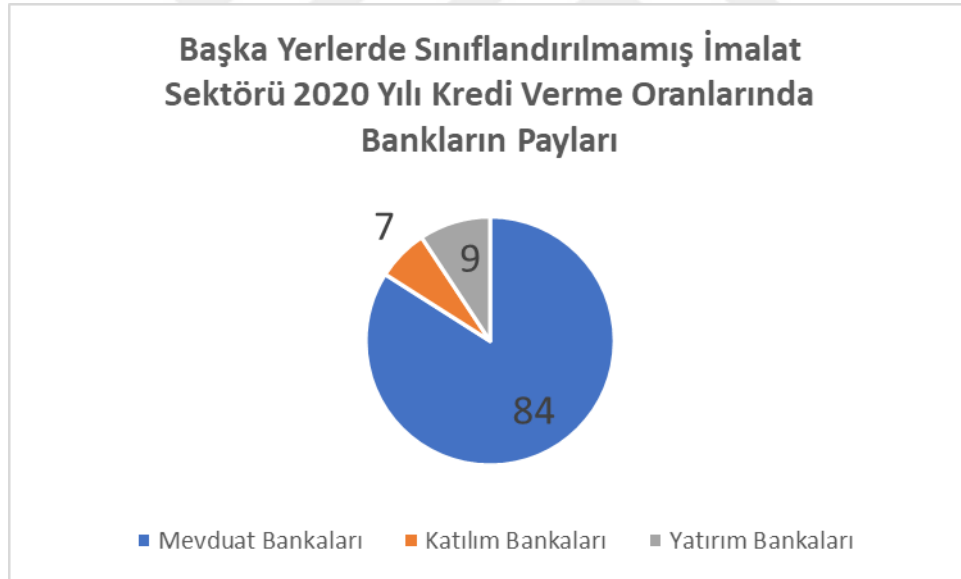

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr>

Başka Yerde Sınıflandırılmamış İmalat Sanayine tüm bankaların sağladığı kredi miktarı 2005 yılında 1 milyar 947 milyon 644 bin TL iken, bu rakam 2020 yılında 2005 yılına kıyasla yaklaşık 13 kat artarak 24 milyar 486 milyon 637 bin olmuştur. Yine 2005-2020 yılları arasında katılım bankalarının Başka Yerde Sınıflandırılmamış İmalat Sanayine ayırdığı kredi hacmi 2005 yılında 144 milyon 902 bin TL iken, 2020 yılında 2005 yılına göre 11 kat artarak 1 milyar 637 milyon 633 bin TL düzeyine çıkmıştır. 2005 yılında Başka Yerde Sınıflandırılmamış İmalat Sanayinin toplam kredilerden aldığı pay % 1,21 iken bu oran 2020 yılında 0,69 olmuştur. Katılım bankalarının verdiği toplam krediler içinde Başka Yerde Sınıflandırılmamış İmalat Sanayine ayrılan pay 2005 yılında % 2,22 iken, 2020 yılında % 0,74'e düşmüştür.

Başka yerde sınıflandırılmamış imalat sanayi sektörüne 2005-2020 yılları arasında mevduat bankalarının sağladığı kredi oranındaki artış %1051 iken, katılım bankalarının sağladığı kredi oranındaki artış %1030 olmuş, tüm bankaların sağladığı kredi oranındaki artış %1157 olmuştur.

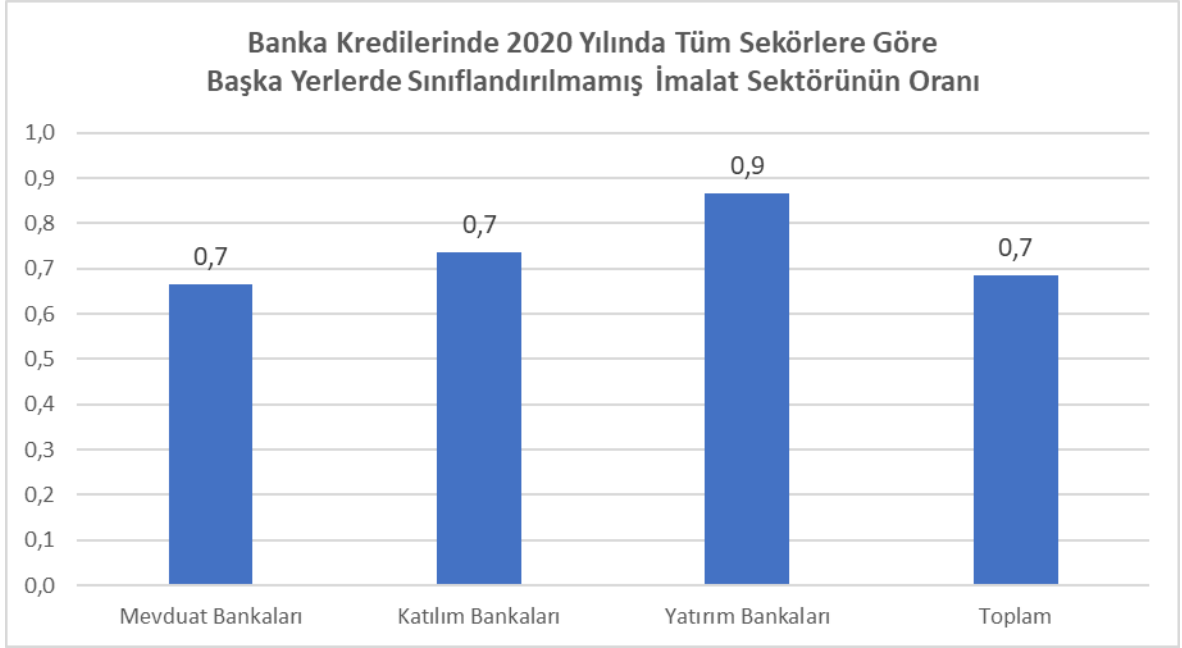
Şekil 5.50 Başka Yerlerde Sınıflandırılmamış İmalat Sektörüne Kredi Verme Oranlarında Bankaların Payları (2020)

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr>

Başka yerde sınıflandırılmamış imalat sanayi sektörüne 2020 yılında tüm bankaların verdiği kredilere bakıldığında, kredi payının %84'ünü mevduat bankaları oluştururken %7'ini katılım bankaları oluşturmakta ve %9'unu ise yatırım bankaları oluşturmaktadır.

Şekil 5.51 Banka Kredilerinde Tüm Sektörlere Göre Başka Yerlerde Sınıflandırılmamış İmalat Sektörünün Oranı (2020)

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr>

Başka yerde sınıflandırılmamış imalat sanayi sektörünün 2020 yılında tüm sektörler göre kredi verilme oranlarına baktığımızda mevduat bankalarının tüm fonlarının %1'ünü imalat sektörüne ayırırken, katılım bankaları %0,7'ini ayırmakta, yatırım bankaları ise %0,7'ini ayırmaktadır. Bankacılık sektörünün geneli açısından bakıldığında ise imalat sektörü tüm kredilerin %0,7'ini oluşturmaktadır.

5.1.5. Turizm Sektörüne Etkisi

Tablo 5.18 Bankaların Turizm Sektörüne (Otel ve Restoranlar) Katkısı (2005-2020)

Turizm Sektörü (Otel ve Restoranlar)*				
	Mevduat Bankaları	Katılım Bankaları	Yatırım Bankaları	Toplam
2005	2.489.888	56.705	348.817	2.895.410
2006	3.924.997	117.431	344.178	4.386.606
2007	4.669.457	149.167	379.326	5.197.950
2008	6.712.696	245.068	609.054	7.566.818
2009	7.551.292	259.311	598.338	8.408.941
2010	10.406.790	451.194	602.326	11.460.310
2011	14.167.482	588.861	756.983	15.513.326
2012	16.828.043	622.152	687.579	18.137.774
2013	24.057.368	706.835	730.586	25.494.789
2014	31.376.020	719.636	1.121.112	33.216.768
2015	39.027.053	782.319	1.489.184	41.298.556
2016	52.430.867	1.105.733	2.234.059	55.770.659
2017	58.341.989	1.003.191	4.007.040	63.352.220
2018	70.874.249	1.080.025	7.131.902	79.086.176
2019	78.384.407	1.159.540	8.704.564	88.248.511
2020	114.691.638	1.784.025	12.591.555	129.067.218

* Restoranlar, Diğer Turizm

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr>

Şekil 5.52 Bankaların Turizm Sektörüne Katkısı (2005-2020)

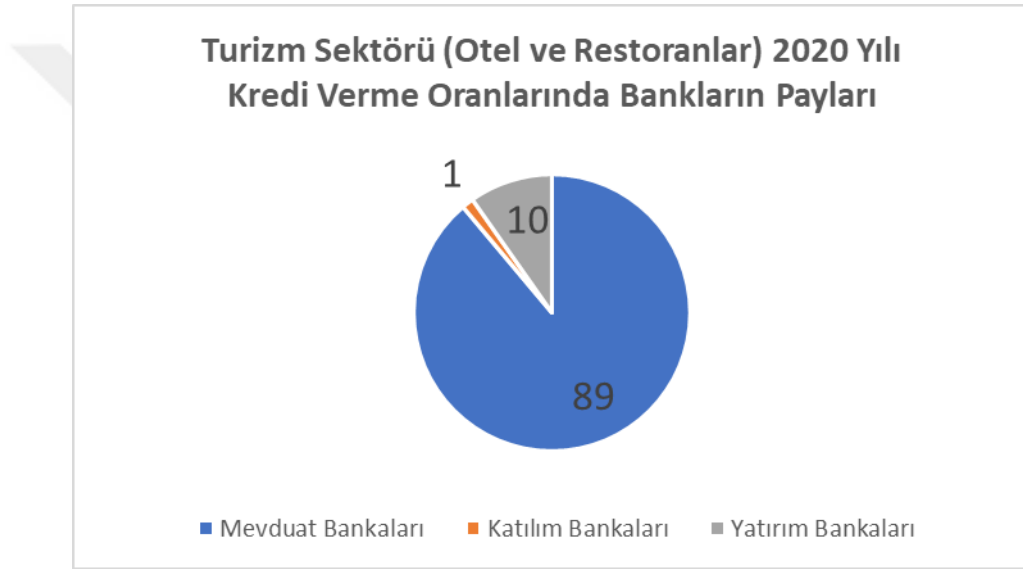

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr>

Turizm sektörüne tüm bankalarının sağladığı krediler 2005 yılında 2 milyar 895 milyon 410 bin TL iken bu rakam 2020 yılında 129 milyar 067 milyon 218 bin TL'lik hacme ulaşmıştır. Yine 2005-2020 tarihleri arasında katılım bankalarının Turizm sektörüne ayırdığı kredi hacmi 2005 yılında 56 milyon 705 bin TL iken, 2020 yılında artarak 1 milyar 784 milyon 025 bin TL düzeylerine ulaşmıştır.

Turizm sektörüne 2005-2020 yılları arasında mevduat bankalarının sağladığı kredi oranındaki artış %4506 iken, katılım bankalarının sağladığı kredi oranındaki artış %3046 olmuş, tüm bankaların sağladığı kredi oranındaki artış %4358 olmuştur.

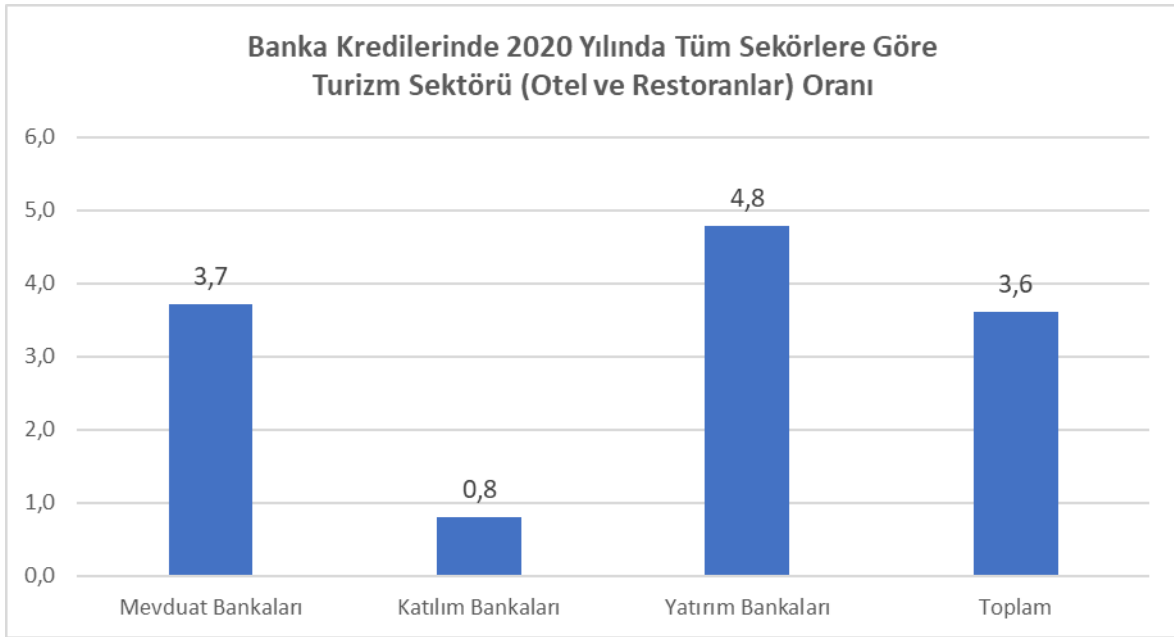
Şekil 5.53 Turizm Sektörüne Kredi Verme Oranlarında Bankaların Payları (2020)

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr>

Turizm sektörüne 2020 yılında tüm bankaların verdiği kredilere bakıldığında, kredi payının %89'unu mevduat bankaları oluştururken %1'ini katılım bankaları oluşturmakta ve %10'unu ise yatırım bankaları oluşturmaktadır.

Şekil 5.54 Banka Kredilerinde Tüm Sektörlere Göre Turizm Sektörünün Oranı (2020)

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr>

Turizm sektörünün 2020 yılında tüm sektörler göre kredi verilme oranlarına baktığımızda mevduat bankalarının tüm fonlarının %3,7'sini turizm sektörüne ayırırken, katılım bankaları %2'ini ayırmakta, yatırım bankaları ise %0,8'ini ayırmaktadır. Bankacılık sektörünün geneli açısından bakıldığında ise turizm sektörü tüm kredilerin %3,6'ını oluşturmaktadır.

Analiz:

Turizm sektörüne 2005-2020 yılları arasındaki 15 yıl boyunca mevduat bankalarının sağlamış olduğu kredi oranındaki artış 45 kat iken katılım bankalarındaki artış oranı 30 katta kalmıştır.

Turizm sektörüne verilen kredinin %89'unu mevduat bankaları %1'ini katılım bankaları vermiştir.

Ayrıca mevduat bankaları tüm fonlarının %3,7'sini turizm sektörüne ayırırken katılım bankaları tüm fonlarının sadece %2'sini turizm sektörüne ayırmaktadır.

Bu durum katılım bankalarının turizm sektörüne fazlaca ilgi göstermediğini gözler önüne sermektedir. Bunun ağırlıklı nedeni katılım bankalarındaki müşteri portföyünde gizlidir. Genellikle muhafazakar yatırımcı ile çalışan katılım bankaları doğal olarak turizm sektörüne mesafeli kalmaktadır. Çünkü müşteri portföyünü oluşturan yatırımcı turizm ve eğlence sektörüne yatırıma sıcak bakmamaktadır.

Ayrıca bazı katılım bankalarının fetva kurullarında turizm ve eğlence sektörüne yatırıma izin vermemektedir (Aktepe, 2013, s. 144).

5.1.6. İnşaat Sektörüne Etkisi

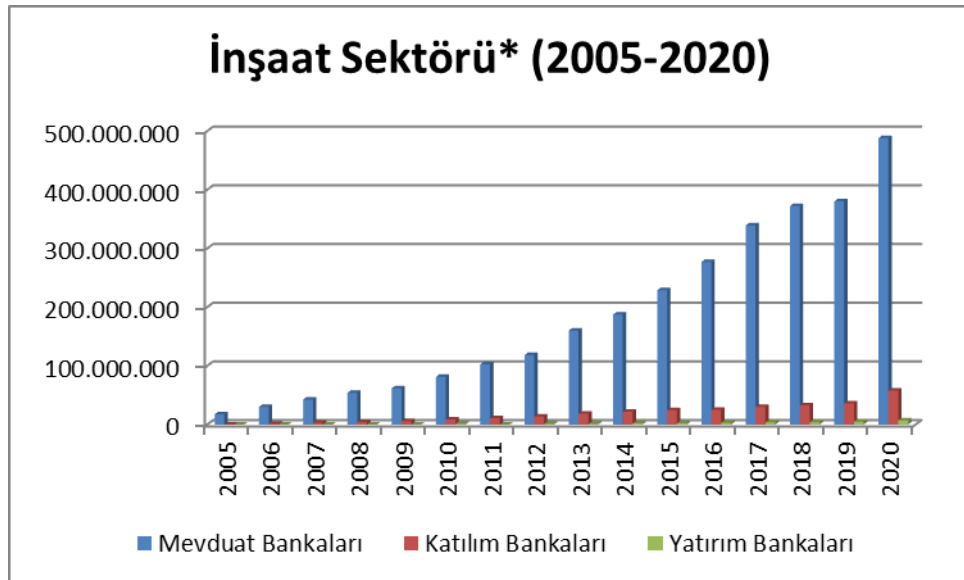
Tablo 5.19 Bankaların İnşaat Sektörüne Katkısı (2005-2020)

İnşaat Sektörü*				
	Mevduat Bankaları	Katılım Bankaları	Yatırım Bankaları	Toplam
2005	17.502.937	1.118	415	19.035.681
2006	29.882.022	1.224.497	515	32.491.368
2007	42.564.432	3.269.320	579	46.413.046
2008	54.017.306	4.175.354	923	59.115.522
2009	61.822.888	5.842.482	1.027	68.692.301
2010	81.171.282	8.527.518	1.170.273	90.912.160
2011	102.547.875	10.809.613	1.008	114.365.296
2012	118.318.167	13.573.264	1.101.805	133.010.430
2013	160.101.762	18.682.113	1.135.701	179.929.349
2014	187.502.873	21.721.467	1.942.467	211.172.311
2015	228.813.916	24.452.579	2.223.071	255.493.124
2016	277.163.592	24.951.669	2.863.263	304.980.412
2017	339.425.574	30.012.679	3.701.118	373.139.371
2018	372.183.233	32.529.455	4.007.811	408.721.622
2019	380.255.555	36.152.193	4.992.981	421.400.729
2020	487.926.912	57.687.501	7.307.346	552.921.759

* İnşaat Sektörü Kredileri ve Ferdi Konut Kredileri

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr>

Şekil 5.55 Bankaların İnşaat Sektörüne Katkısı (2005-2020)

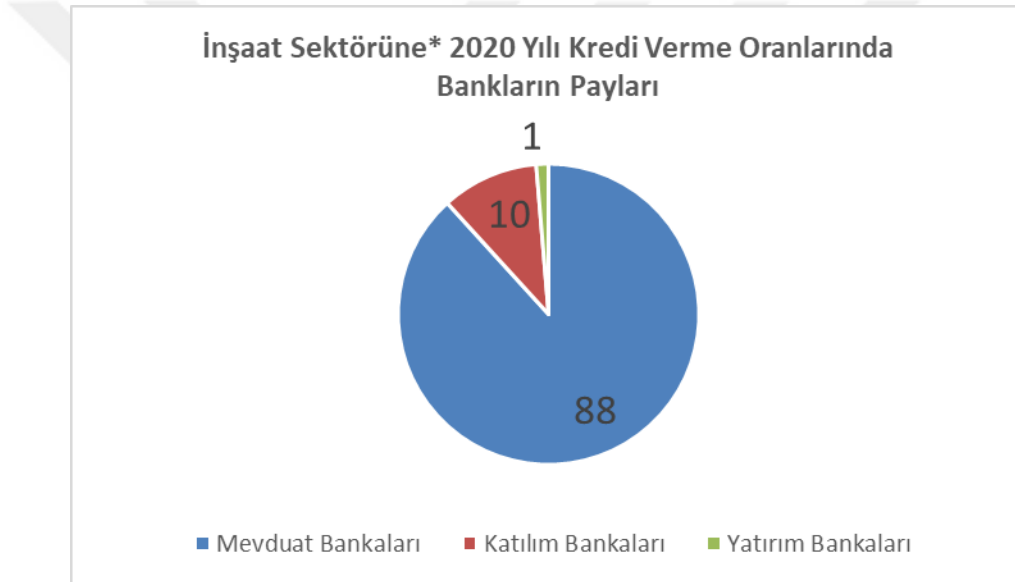

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr>

İnşaat sektörüne tüm bankalarının sağladığı krediler 2005 yılında 19 milyar 035 milyon 695 bin TL iken bu rakam 2020 yılında 552 milyar 921 milyon 759 bin TL'lik hacme ulaşmıştır. Yine 2005-2020 tarihleri arasında katılım bankalarının inşaat sektörüne ayırdığı kredi hacmi 2005 yılında 1 milyar 118 milyon TL iken, 2020 yılında artarak 57 milyar 687 milyon 501 bin TL düzeyine çıkmıştır.

İnşaat sektörüne 2005-2020 yılları arasında mevduat bankalarının sağladığı kredi oranındaki artış %2688 iken, katılım bankalarının sağladığı kredi oranındaki artış %4611 olmuş, tüm bankaların sağladığı kredi oranındaki artış %2805 olmuştur.

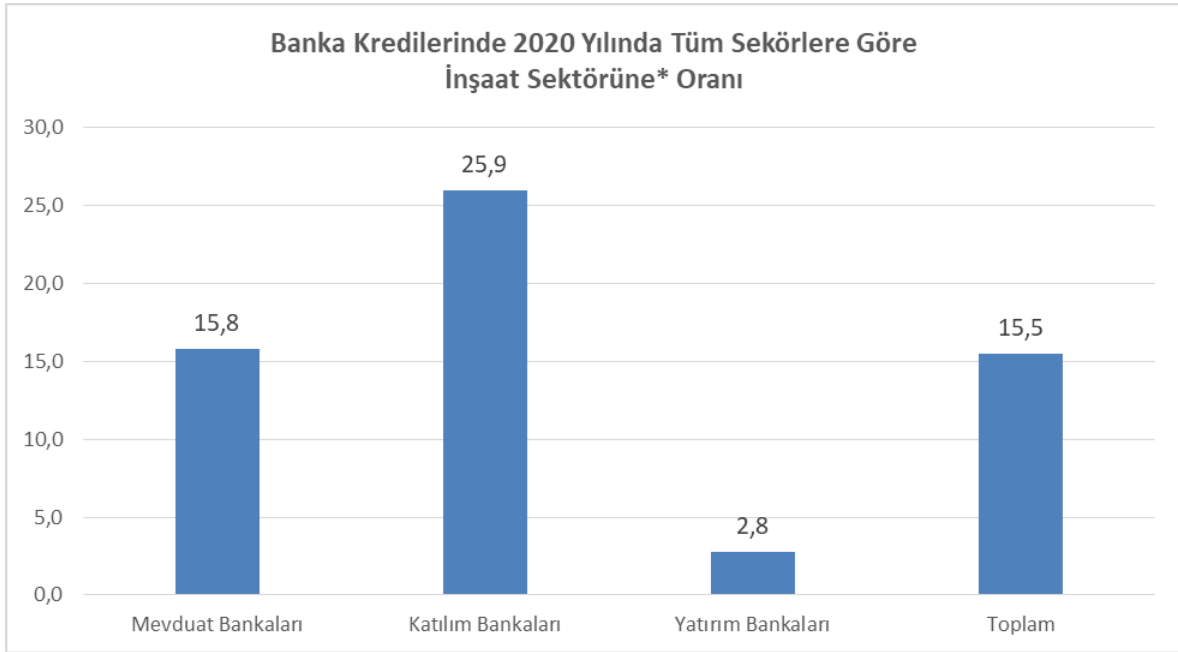
Şekil 5.56 İnşaat Sektörüne Kredi Verme Oranlarında Bankaların Payları (2020)

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr>

İnşaat sektörüne 2020 yılında tüm bankaların verdiği kredilere bakıldığında, kredi payının %88'ini mevduat bankaları oluştururken %10'unu katılım bankaları oluşturmakta ve %1'ini ise yatırım bankaları oluşturmaktadır.

Şekil 5.57 Banka Kredilerinde Tüm Sektörlere Göre İnşaat Sektörünün Oranı (2020)

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr>

İnşaat sektörünün 2020 yılında tüm sektörler için kredi verilme oranlarına baktığımızda mevduat bankalarının tüm fonlarının %15,8'ini inşaat sektörüne ayırırken, katılım bankaları %25,9'unu ayırmakta, yatırım bankaları ise %2,8'ini ayırmaktadır. Bankacılık sektörünün geneli açısından bakıldığında ise inşaat sektörü tüm kredilerin %15,5'ini oluşturmaktadır.

Analiz:

İnşaat sektörüne 2005-2020 yılları arasındaki 15 yıl boyunca mevduat bankalarının sağladığı kredi oranında 29 kat artış olurken katılım bankalarının sağladığı kredi oranındaki artış 47 kata ulaşmıştır.

İnşaat sektörüne verilen kredinin %88'i mevduat bankaları ve %10'u da katılım bankaları tarafından verilmektedir.

Bankacılık sektöründeki toplam mevduatın %15,5'i inşaat sektörüne ayrılmaktadır. Mevduat bankaları toplam fonlarının %15,8'ini inşaat sektörüne ayıtırken katılım bankaları toplam fonlarının %25,9'unu bu sektöre ayırmaktadır.

İnşaat sektörü hizmet ve sanayi-imalat sektöründen sonra katılım bankalarından enyüksek fon alan 3. sektördür. Bu durum bize katılım bankalarının inşaat sektörüne de yüksek ilgi duyduğunu göstermektedir.

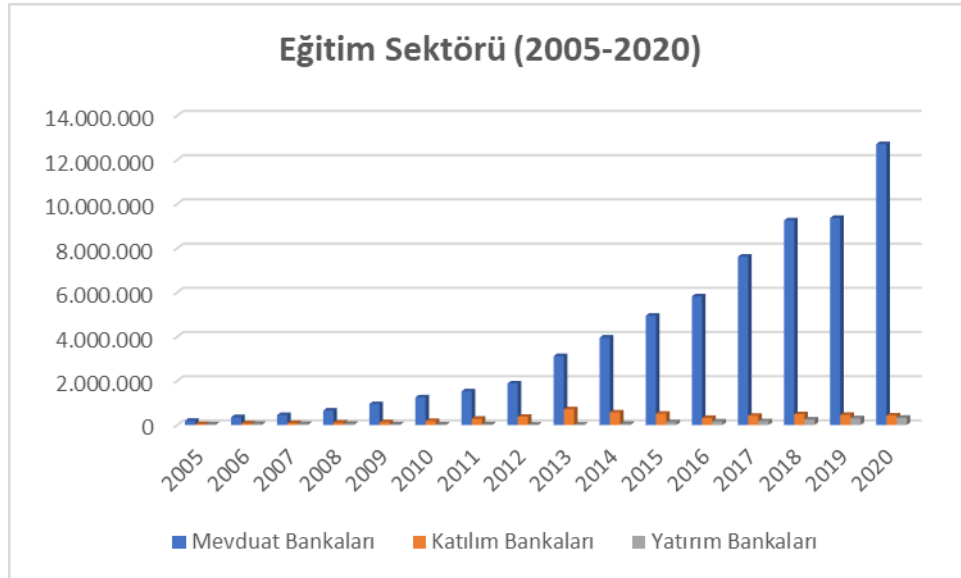
5.1.7. Eğitim Sektörü

Tablo 5.20 Bankaların Eğitim Sektörüne Katkısı (2005-2020)

Eğitim Sektörü				
	Mevduat Bankaları	Katılım Bankaları	Yatırım Bankaları	Toplam
2005	189.375	37.573	31.984	258.932
2006	353.693	70.203	49.423	473.319
2007	447.335	84.741	44.149	576.225
2008	648.958	107.779	53.810	810.547
2009	944.950	126.136	27.407	1.098.493
2010	1.247.460	178.946	21.146	1.447.552
2011	1.518.395	281.153	29.642	1.829.190
2012	1.878.913	371.898	13.182	2.263.993
2013	3.114.019	706.534	12.610	3.833.163
2014	3.953.798	568.190	47.990	4.569.978
2015	4.942.888	509.373	122.945	5.575.206
2016	5.815.029	316.336	158.593	6.289.958
2017	7.615.430	414.723	169.666	8.199.819
2018	9.257.775	487.717	243.146	9.988.638
2019	9.363.972	455.461	302.897	10.122.330
2020	12.704.844	426.872	326.251	13.457.967

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr>

Şekil 5.58 Bankaların Eğitim Sektörüne Katkısı (2005-2020)

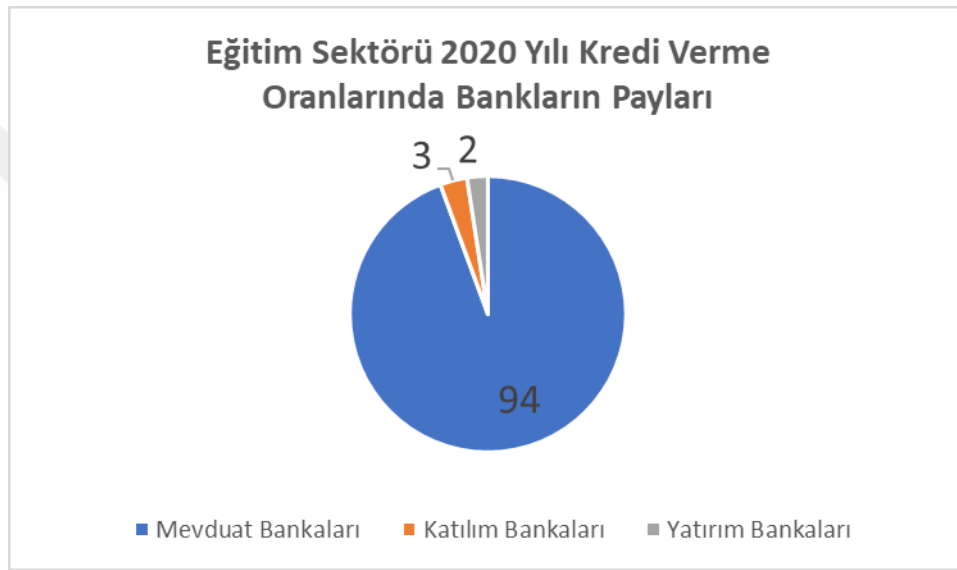

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr>

Eğitim sektörüne tüm bankalarının sağladığı krediler 2005 yılında 258 milyon 932 bin TL iken 2020 yılı itibariyle 13 milyar 457 milyon 967 bin TL’lik hacme ulaşmıştır. Yine 2005-2020 tarihleri arasında katılım bankalarının eğitim sektörüne ayırdığı kredi hacmi 2005 yılında 37 milyon 573 bin TL iken, 2020 yılında artarak 426 milyon 872 bin TL düzeylerine tırmanmıştır.

Eğitim sektörüne 2005-2020 yılları arasında mevduat bankalarının sağladığı kredi oranındaki artış %6609 iken, katılım bankalarının sağladığı kredi oranındaki artış %1036 olmuş, tüm bankaların sağladığı kredi oranındaki artış %5097 olmuştur.

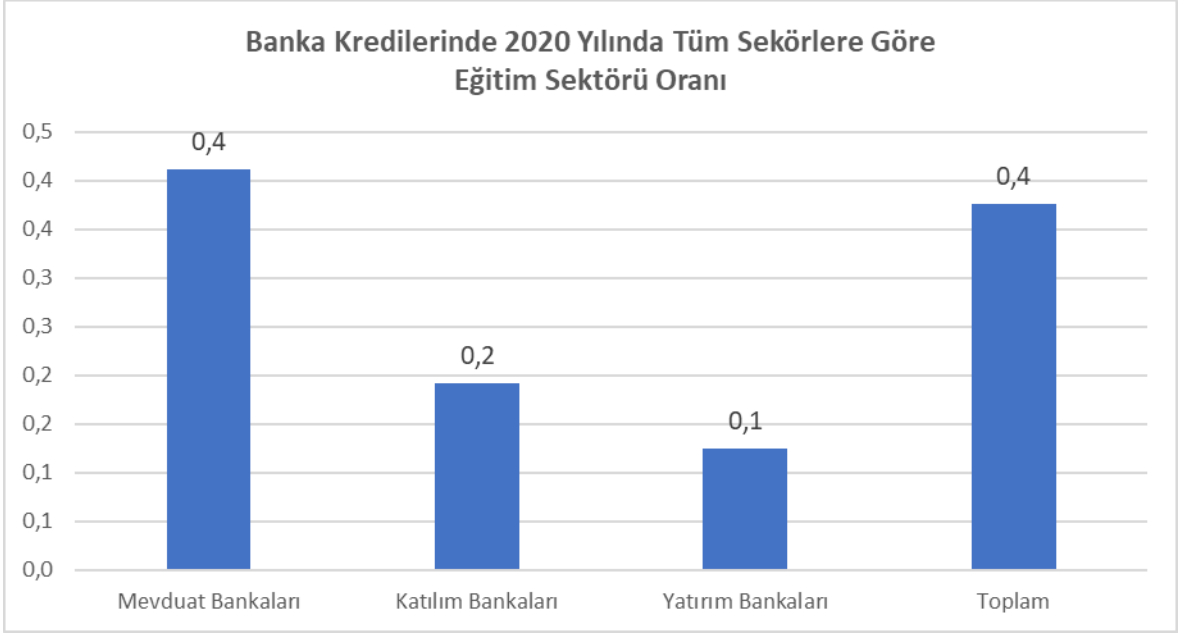
Şekil 5.59 Eğitim Sektörüne Kredi Verme Oranlarında Bankaların Payları (2020)

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr>

Eğitim sektörüne 2020 yılında tüm bankaların verdiği kredilere bakıldığında, kredi payının %94’ünü mevduat bankaları oluştururken %3’ünü katılım bankaları oluşturmakta ve %2’ini ise yatırım bankaları oluşturmaktadır.

Şekil 5.60 Banka Kredilerinde Tüm Sektörlere Göre Eğitim Sektörünün Oranı (2020)

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr>

Eğitim sektörünün 2020 yılında tüm sektörler için kredi verilme oranlarına baktığımızda mevduat bankalarının tüm fonlarının %0,4'ünü imalat sektörüne ayırırken, katılım bankaları %0,2'ini ayırmakta, yatırım bankaları ise %0,1'ini ayırmaktadır. Bankacılık sektörünün geneli açısından bakıldığında ise imalat sektörü tüm kredilerin %0,4'ünü oluşturmaktadır.

Analiz:

Eğitim sektörüne 2005-2020 yılları arasında tüm bankaların sağladığı kredi oranında 50 kat artış gerçekleşmiştir. Bu artış trendi içerisinde mevduat bankaları 66 kat artış gösterirken katılım bankalarının artış oranı sadece 10 kat olarak gerçekleşmiştir.

Eğitim sektörüne tüm bankaların verdiği krediler içerisinde mevduat bankalarının payı %94'ken katılım bankalarının payı sadece %3'tür.

Mevduat bankaları tüm fonlarının %0,4'ünü eğitim sektörüne ayırırken katılım bankaları sadece %0,2 oranında fon ayırmaktadır. İşte bu rakamlar bize gösteriyor ki gerek mevduat bankaları gerek katılım bankaları gerekse de yatırım bankaları eğitim sektörüne yatırım yapmaya çok istekli görünmemektedir. Bu durum hem eğitim sektörünün yatırım iştahının düşük olmasına hem de eğitim sektörüne yapılan yatırımın geri dönüşünün uzun vadeli olmasına bağlıdır.

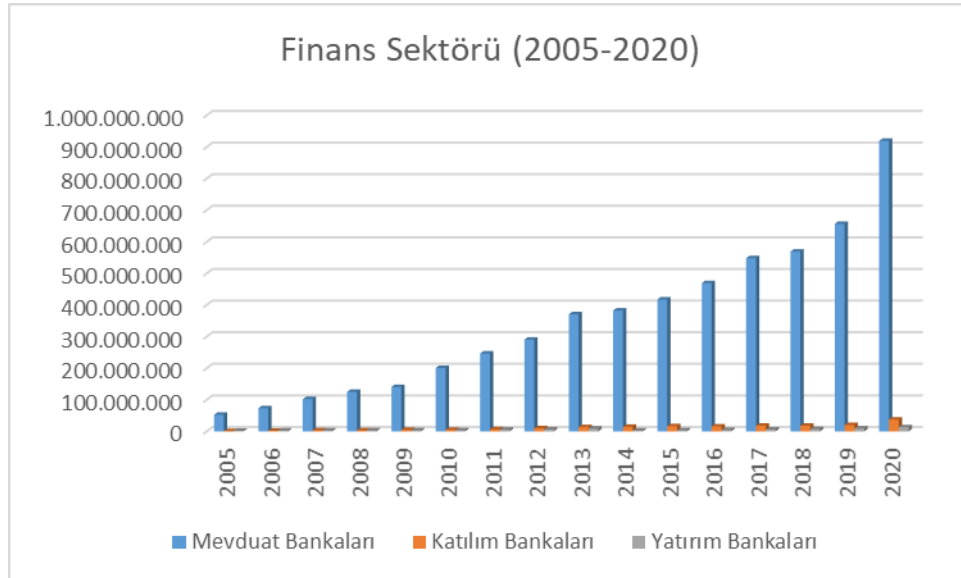
5.1.8. Finans Sektörüne Etkisi

Tablo 5.21 Bankaların Finans Sektörüne Katkısı (2005-2020)

Finans Sektörü				
	Mevduat Bankaları	Katılım Bankaları	Yatırım Bankaları	Toplam
2005	52.714.819	1.213.538	2.041.930	55.970.287
2006	73.474.418	1.943.187	2.989.790	78.407.395
2007	102.180.396	3.364.297	3.065.658	108.610.351
2008	125.371.107	3.731.412	3.689.839	132.792.358
2009	140.548.866	4.967.981	3.336.155	148.853.002
2010	200.770.299	5.269.809	3.749.378	209.789.486
2011	246.717.539	7.247.497	5.592.957	259.557.993
2012	290.434.462	10.179.122	6.372.547	306.986.131
2013	370.749.980	13.685.790	9.034.471	393.470.241
2014	382.574.405	14.630.192	3.099.445	400.304.042
2015	417.652.515	16.805.605	3.450.790	437.908.910
2016	469.161.091	15.969.897	4.561.939	489.692.927
2017	548.180.234	18.250.864	6.157.977	572.589.075
2018	568.765.221	18.366.531	7.463.736	594.595.488
2019	656.636.853	20.411.280	9.815.399	686.863.532
2020	919.245.380	37.595.090	13.436.566	970.277.036

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr>

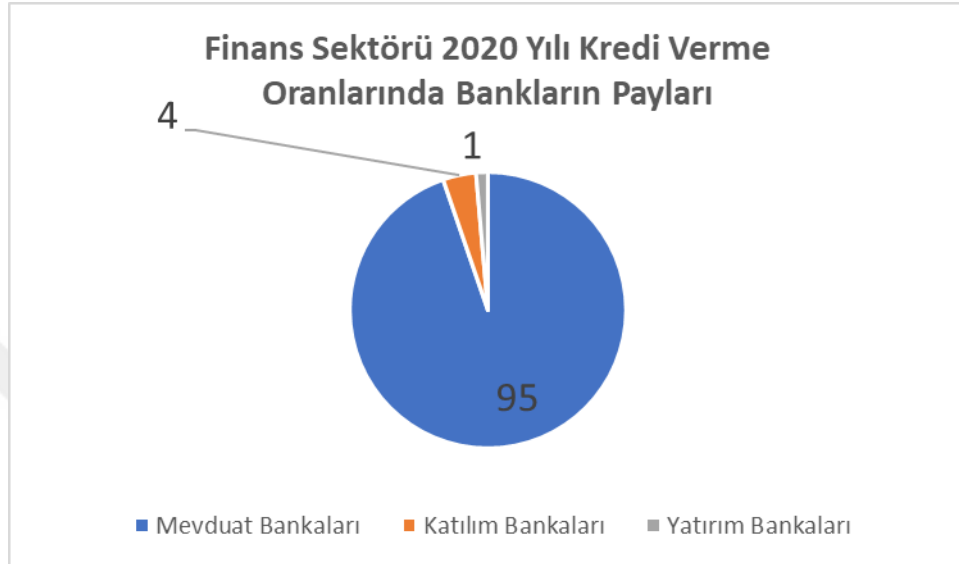
Şekil 5.61 Bankaların Finans Sektörüne Katkısı (2005-2020)

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr>

Finans sektörüne 2005-2020 yılları arasında mevduat bankalarının sağladığı kredi oranındaki artış %1644 iken, katılım bankalarının sağladığı kredi oranındaki artış %2998 olmuş, tüm bankaların sağladığı kredi oranındaki artış %1634 olmuştur.

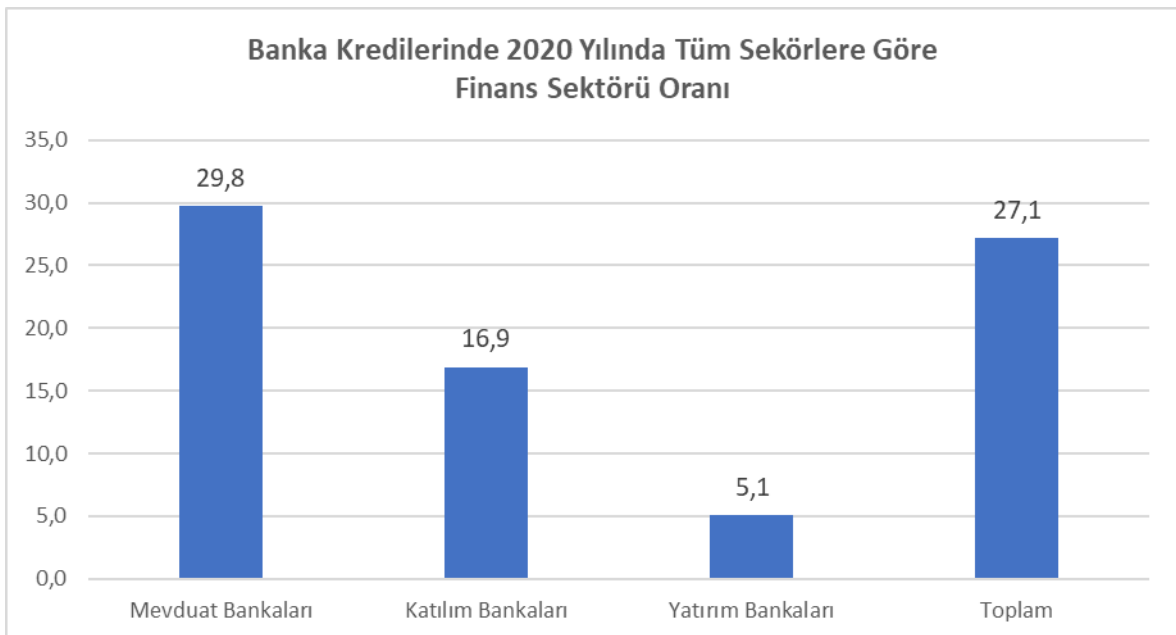
Şekil 5.62 Finans Sektörüne Kredi Verme Oranlarında Bankaların Payları (2020)

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr>

Finans sektörüne 2020 yılında tüm bankaların verdiği kredilere bakıldığında, kredi payının %95'ini mevduat bankaları oluştururken %4'ünü katılım bankaları oluşturmakta ve %1'ini ise yatırım bankaları oluşturmaktadır.

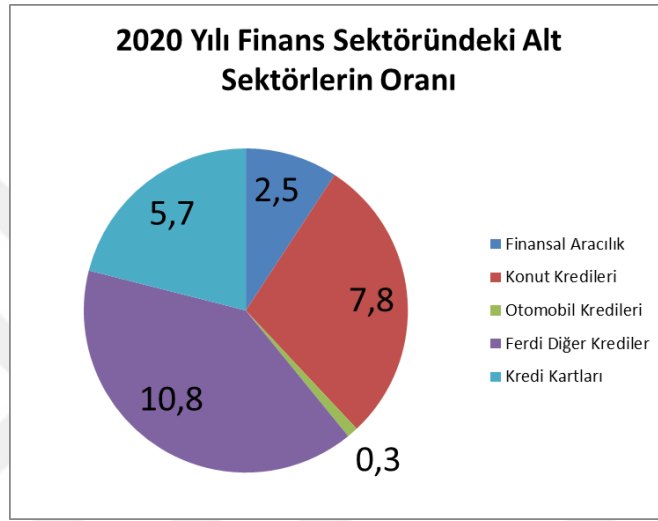
Şekil 5.63 Banka Kredilerinde Tüm Sektörlere Göre Finans Sektörünün Oranı (2020)

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr>

Finans sektörünün 2020 yılında tüm sektörlerle göre kredi verilme oranlarına baktığımızda mevduat bankaların tüm fonlarının %29,8'ünü finans sektörüne ayırırken, katılım bankaları %16,9'unu ayırmakta, yatırım bankaları ise %5,1'ini ayırmaktadır. Bankacılık sektörünün geneli açısından bakıldığında ise finans sektörü tüm kredilerin %27,1'ini oluşturmaktadır.

Şekil 5.64 Finans Sektöründeki Alt Sektörlerin Dağılımı (2020)

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr>

Toplam bankacılık sektörü içerisinde finans sektörüne ayrılan %27,1'in dağılımı şu şekildedir. Ferdî diğer krediler %10,8, konut kredisi %7,8, kredi kartları %5,7, Finansal aracılık %2,5, ve otomobil kredisi %0,3'tür.

Analiz:

Tüm bankacılık sektörünün finans sektörüne sağladığı kredi oranlarında 2005-2020 yılları arasında 16 kat artış olmuştur. Bu artış mevduat bankalarında yine 16 kat olarak gerçekleşirken katılım bankalarında bu oran 30 kat olarak gerçekleşmiştir. Burada görüldüğü gibi katılım bankalarının finans sektörüne destek verme iştahı bankacılık sektörünün genel ortalamasının hemen hemen 2 kat üzerindedir. Bunun sebebinin de katılım bankalarının konut kredisi verme iştahı olduğu görülmektedir.

Ayrıca finans sektörüne verilen toplam kredinin %95'ini mevduat bankaları %4'ünü de katılım bankaları vermektedir.

Bankacılık sektörünün geneli açısından bakıldığında ise finans sektörü tüm kredilerin %27,1'ini oluşturarak genel bankacılık sektörü içerisinde hatırı sayılır bir yeri işgal etmektedir. Bu

noktada mevduat bankaları ellerindeki tüm fonun %29,8'ini, katılım bankaları ise finans sektörüne %16,9'unu ayırmaktadır. Bu durum tüm bankacılık sisteminde olduğu gibi katılım bankalarında da son yıllarda finans sektörüne yüksek bir ilgi olduğunu göstermektedir.

Toplam bankacılık sektörü içerisinde finans sektörüne ayrılan %27,1'in dağılımı şu şekildedir. Ferdi diğer krediler %10,8, konut kredisi %7,8, kredi kartları %5,7, Finansal aracılık %2,5, ve otomobil kredisi %0,3'tür. Bu rakamlar bize göstermektedir ki; bankacılık sektörü ferdi diğer krediler, konut kredileri ve kredi kartları gibi daha az riske ve daha yüksek kar marjına sahip alanlara yoğunlaşmıştır. Bu durum iktisatın "kar maksimizasyonu" ilkesine uygun düşmektedir. Ancak bankacılık sektörünün ülke ekonomisine katkı sağlama oranını da düşürmektedir.

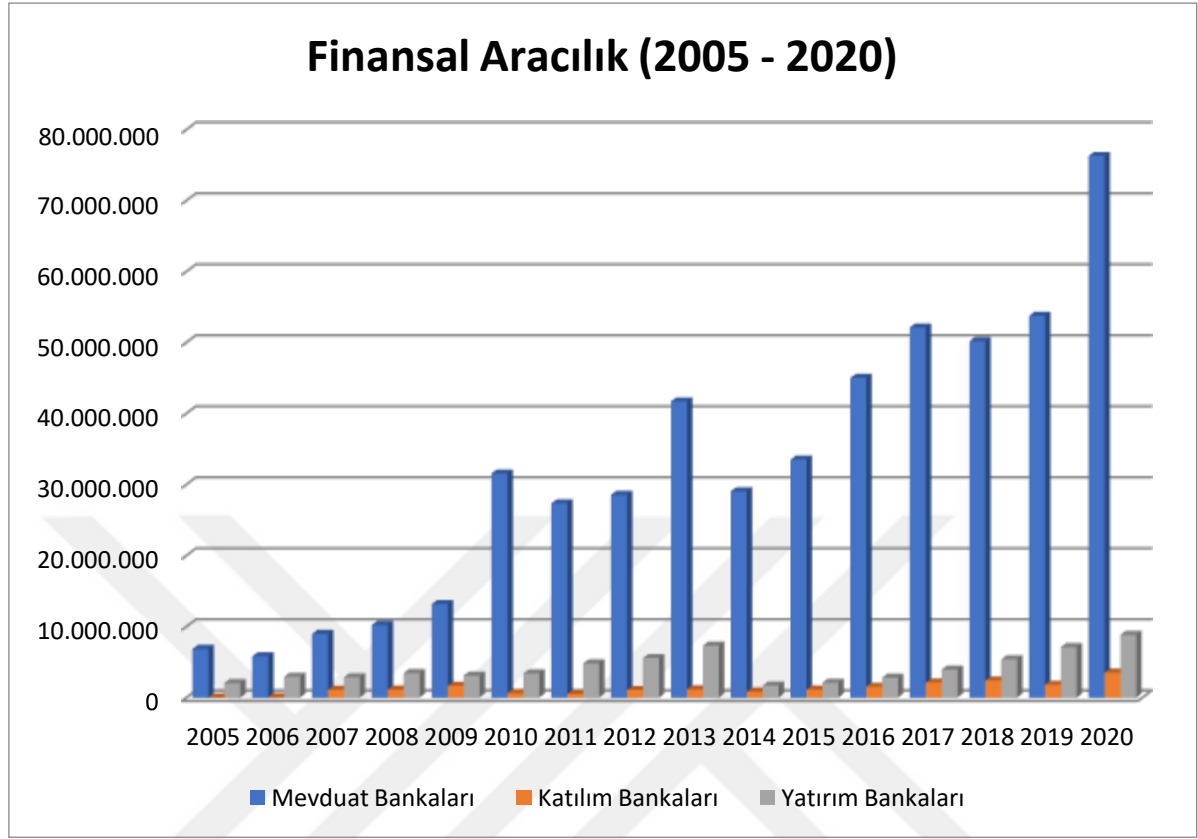
5.1.8.1. Finansal Aracılık Sektörüne Etkisi

Tablo 5.22 Bankaların Finansal Aracılık Sektörüne Katkısı (2005-2020)

Finansal Aracılık*				
	Mevduat Bankaları	Katılım Bankaları	Yatırım Bankaları	Toplam
2005	6.848.287	25.159	2.029.933	8.903.379
2006	5.810.985	52.642	2.931.332	8.794.959
2007	8.955.708	1.095.675	2.863.325	12.914.708
2008	10.229.425	1.126.081	3.441.719	14.797.225
2009	13.152.881	1.664.355	3.084.710	17.901.946
2010	31.530.103	627.964	3.399.062	35.557.129
2011	27.350.522	514.849	4.819.775	32.685.146
2012	28.525.147	1.065.463	5.572.318	35.162.928
2013	41.678.787	1.153.982	7.318.590	50.151.359
2014	29.021.157	838.537	1.698.353	31.558.047
2015	33.510.565	1.138.567	2.086.020	36.735.152
2016	44.993.788	1.513.511	2.799.609	49.306.908
2017	52.104.823	2.116.355	3.934.950	58.156.128
2018	50.173.813	2.408.205	5.385.888	57.967.906
2019	53.735.729	1.800.442	7.094.366	62.630.537
2020	76.270.322	3.517.023	8.823.100	88.610.445
* Bankalara Kullandırılan Krediler, Diğer Finansal Aracılar (Aracı Kurumlar, MKYO, GYO, RSYO), İsteğe Bağlı Sigorta ve Emeklilik Hizmetleri, Diğer Finansal Aracılık				

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr>

Şekil 5.65 Bankaların Finansal Aracılık Sektörüne Katkısı (2005-2020)

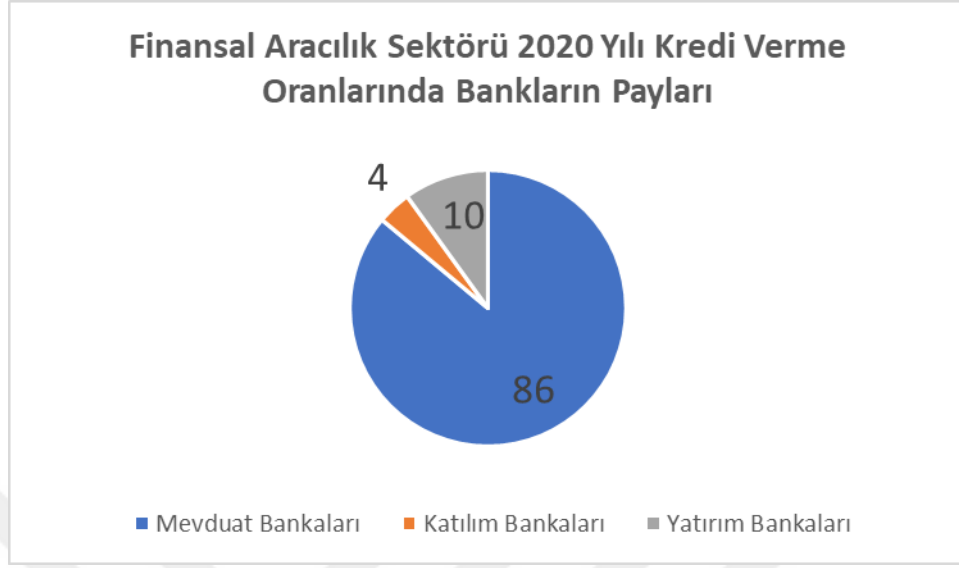

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr>

Finansal Aracılık sektörüne tüm bankalarının sağladığı krediler 2005 yılında 8 milyar 903 milyon 379 bin TL iken bu rakam 2020 yılında 88 milyar 610 milyon 45 bin TL'lik hacme ulaşmıştır. Yine 2005-2020 tarihleri arasında katılım bankalarının Finansal Aracılık sektörüne ayırdığı kredi hacmi 2005 yılında 21 milyon 159 bin TL iken, 2020 yılında artarak 3 milyar 517 milyon 23 bin TL seviyesine yükselmiştir.

Finansal aracılık sektörüne 2005-2020 yılları arasında mevduat bankalarının sağladığı kredi oranındaki artış %1014 iken, katılım bankalarının sağladığı kredi oranındaki artış %13879 olmuş, tüm bankaların sağladığı kredi oranındaki artış %895 olmuştur.

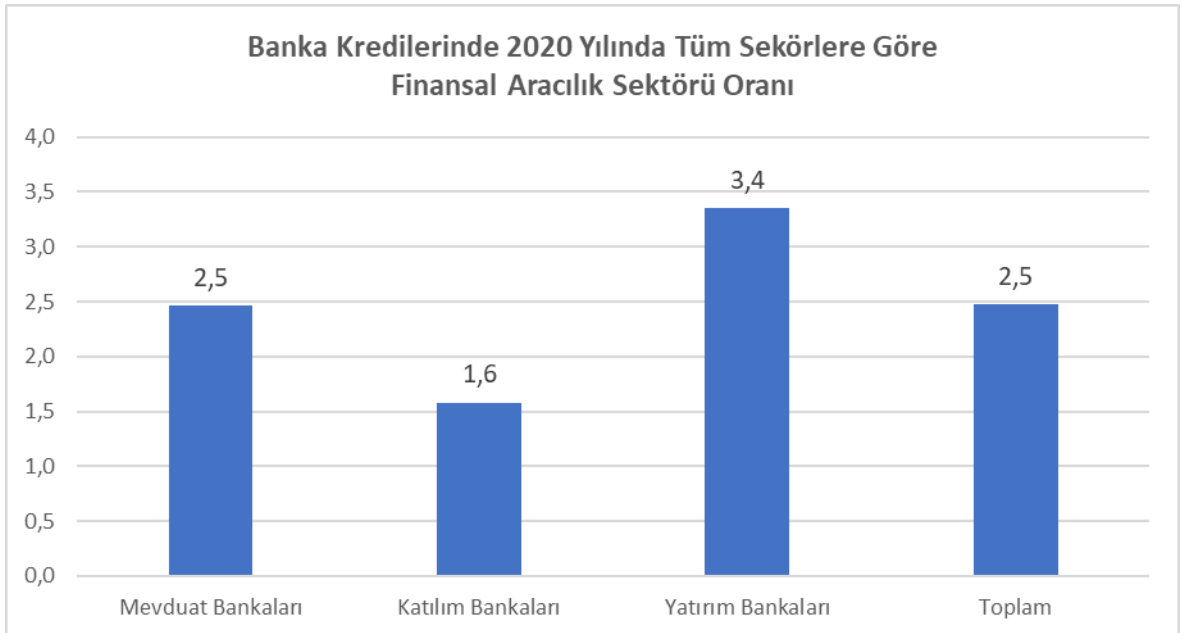
Şekil 5.66 Finansal Aracılık Sektörüne Kredi Verme Oranlarında Bankaların Payları (2020)

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr>

Finansal aracılık sektörüne 2020 yılında tüm bankaların verdiği kredilere bakıldığında, kredi payının %86'ını mevduat bankaları oluştururken %4'ünü katılım bankaları oluşturmakta ve %10'unu ise yatırım bankaları oluşturmaktadır.

Şekil 5.67 Banka Kredilerinde Tüm Sektörlere Göre Finansal Aracılık Sektörünün Oranı (2020)

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr>

Finansal aracılık sektörünün 2020 yılında tüm sektörler göre kredi verilme oranlarına baktığımızda mevduat bankaların tüm fonlarının %2,5'ini finansal aracılık sektörüne ayırırken, katılım bankaları %1,6'ını ayırmakta, yatırım bankaları ise %3,4'ünü ayırmaktadır. Bankacılık sektörünün geneli açısından bakıldığında ise finansal aracılık sektörü tüm kredilerin %2,5'ini oluşturmaktadır.

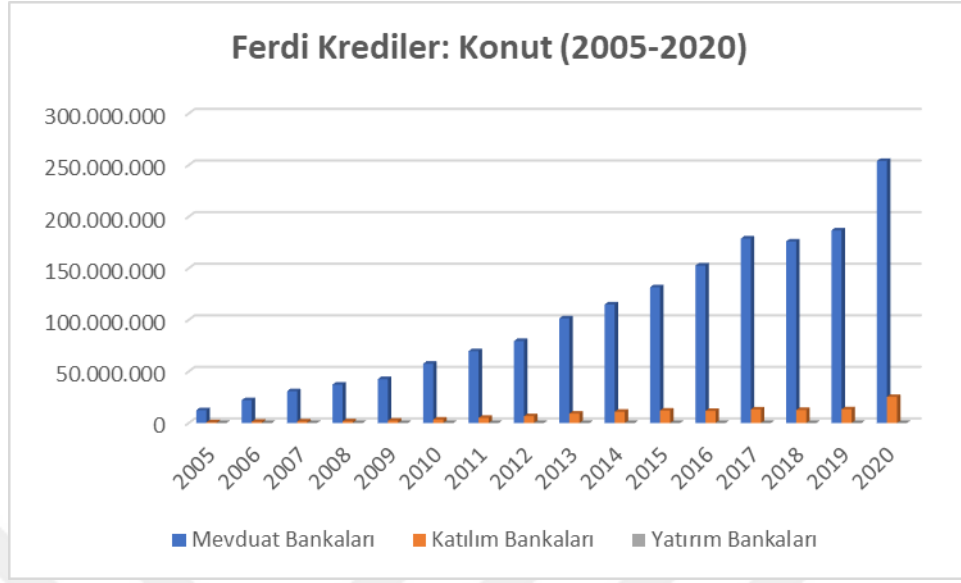
5.1.8.2. Ferdi krediler: Konut Sektörüne Etkisi

Tablo 5.23 Bankaların Ferdi Kredi (Konut) Sektörüne Katkısı (2005-2020)

Ferdî Kredi (Konut)				
	Mevduat Bankaları	Katılım Bankaları	Yatırım Bankaları	Toplam
2005	12.405.059	631.008	1.898	13.037.965
2006	22.149.434	1.223.626	4.499	23.377.559
2007	30.845.061	1.543.111	71.533	32.459.705
2008	37.167.624	1.618.765	113.655	38.900.044
2009	42.548.918	2.253.203	85.602	44.887.723
2010	57.436.677	3.320.608	43.130	60.800.415
2011	69.601.985	4.965.931	23.586	74.591.502
2012	79.467.447	6.559.962	17.211	86.044.620
2013	101.414.958	9.083.826	9.783	110.508.567
2014	114.860.835	10.893.850	5.510	125.760.195
2015	131.511.905	12.033.087	3.562	143.548.554
2016	152.555.798	11.670.443	1.890	164.228.131
2017	178.773.326	13.151.773	349	191.925.448
2018	175.961.573	12.569.072	1.124	188.531.769
2019	186.675.178	13.248.097	994	199.924.269
2020	253.962.918	25.216.386	835	279.180.139

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr>

Şekil 5.68 Bankaların Ferdi Krediler (Konut) Sektörüne Katkısı (2005-2020)

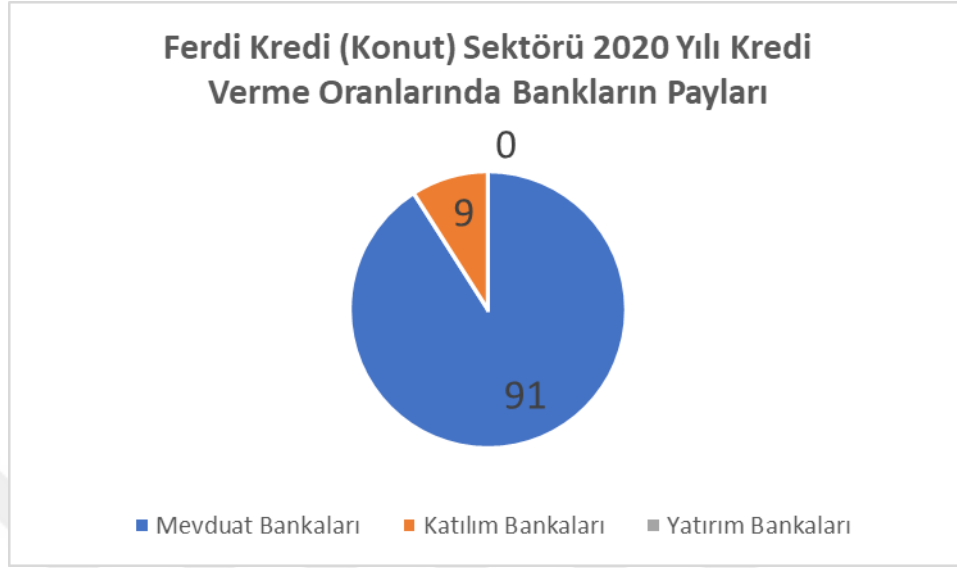

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr>

Ferdî krediler: Konut sektörüne tüm bankalarının sağladığı krediler 2005 yılında 13 milyar 037 milyon 965 bin TL iken 2020 yılı itibarıyla 279 milyar 180 milyon 139 bin TL'lik hacme ulaşmıştır. Yine 2005-2020 tarihleri arasında katılım bankalarının Ferdî krediler: Konut sektörüne ayırdığı kredi hacmi 2005 yılında 631 milyon 8 bin TL iken, 2020 yılında artarak 25 milyar 216 milyon 386 bin TL düzeyine gelmiştir.

Ferdî kredi (konut) sektörüne 2005-2020 yılları arasında mevduat bankalarının sağladığı kredi oranındaki artış %1947 iken, katılım bankalarının sağladığı kredi oranındaki artış %3896 olmuş, tüm bankaların sağladığı kredi oranındaki artış %2041 olmuştur.

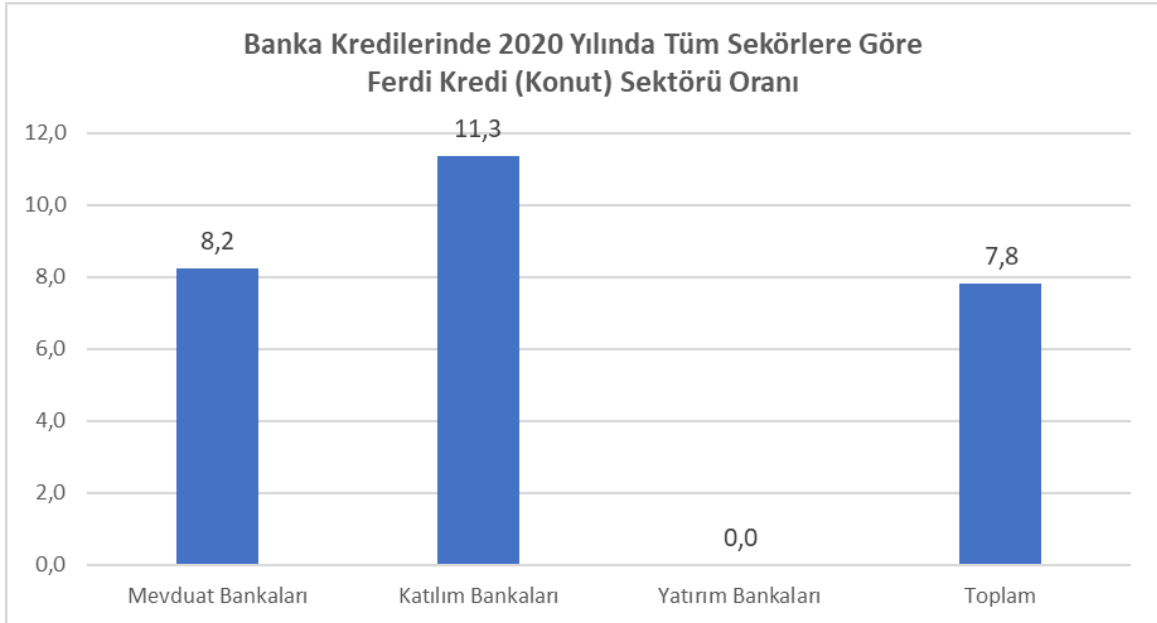
Şekil 5.69 Ferdi Krediler (Konut) Sektörüne Kredi Verme Oranlarında Bankaların Payları (2020)

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr>

Ferdi kredi (konut) sektörüne 2020 yılında tüm bankaların verdiği kredilere bakıldığında, kredi payının %91'ünü mevduat bankaları oluştururken %9'ini katılım bankaları oluşturmaktadır.

Şekil 5.70 Banka Kredilerinde Tüm Sektörlere Göre Ferdi Krediler (Konut) Sektörünün Oranı (2020)

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr>

Ferdi kredi (konut) sektörünün 2020 yılında tüm sektörler göre kredi verilme oranlarına baktığımızda mevduat bankaların tüm fonlarının %8,2'ini ferdi kredi (konut) sektörüne ayırırken, katılım bankaları %11,3'ünü ayırmaktadır. Bankacılık sektörünün geneli açısından bakıldığında ise ferdi kredi (konut) sektörü tüm kredilerin %7,8'ini oluşturmaktadır.

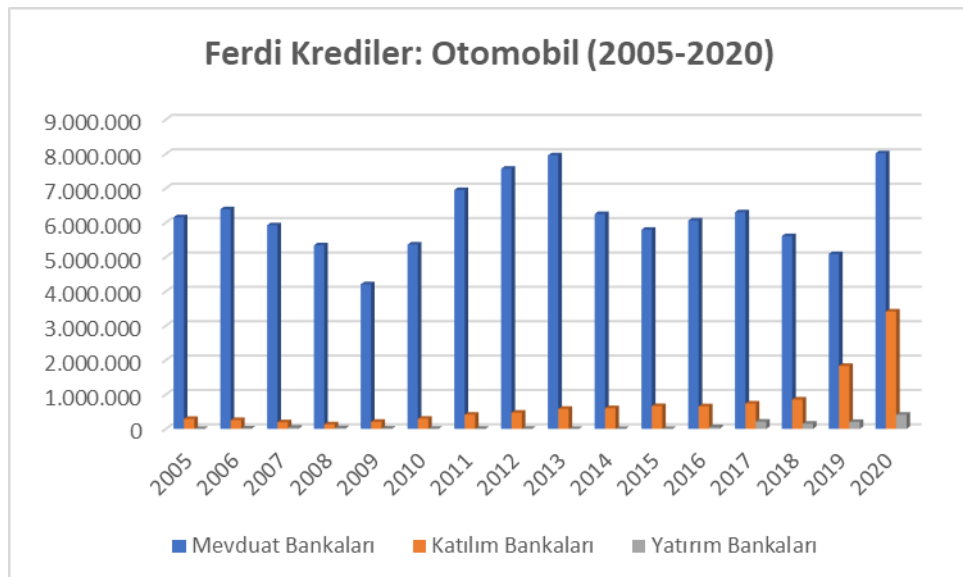
5.1.8.3. Ferdi krediler: Otomobil Sektörüne Etkisi

Tablo 5.24 Bankaların Ferdi Kredi (Otomobil) Sektörüne Katkısı (2005-2020)

Ferdî Kredi (Otomobil)				
	Mevduat Bankaları	Katılım Bankaları	Yatırım Bankaları	Toplam
2005	6.157.322	289.824	371	6.447.517
2006	6.390.468	256.855	13.325	6.660.648
2007	5.925.977	194.577	34.144	6.154.698
2008	5.343.414	131.411	23.166	5.497.991
2009	4.207.730	206.240	8.850	4.422.820
2010	5.365.340	298.137	2.457	5.665.934
2011	6.950.279	414.948	1.215	7.366.442
2012	7.570.387	473.061	771	8.044.219
2013	7.961.893	585.616	99	8.547.608
2014	6.252.324	601.631	41	6.853.996
2015	5.795.364	666.570	2	6.461.936
2016	6.063.027	659.852	49.818	6.772.697
2017	6.303.132	738.282	213.287	7.254.701
2018	5.609.557	855.442	150.557	6.615.556
2019	5.085.083	1.834.594	203.997	7.123.674
2020	8.017.343	3.417.111	412.918	11.847.372

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr>

Şekil 5.71 Bankaların Ferdi Krediler (Otomobil) Sektörüne Katkısı (2005-2020)

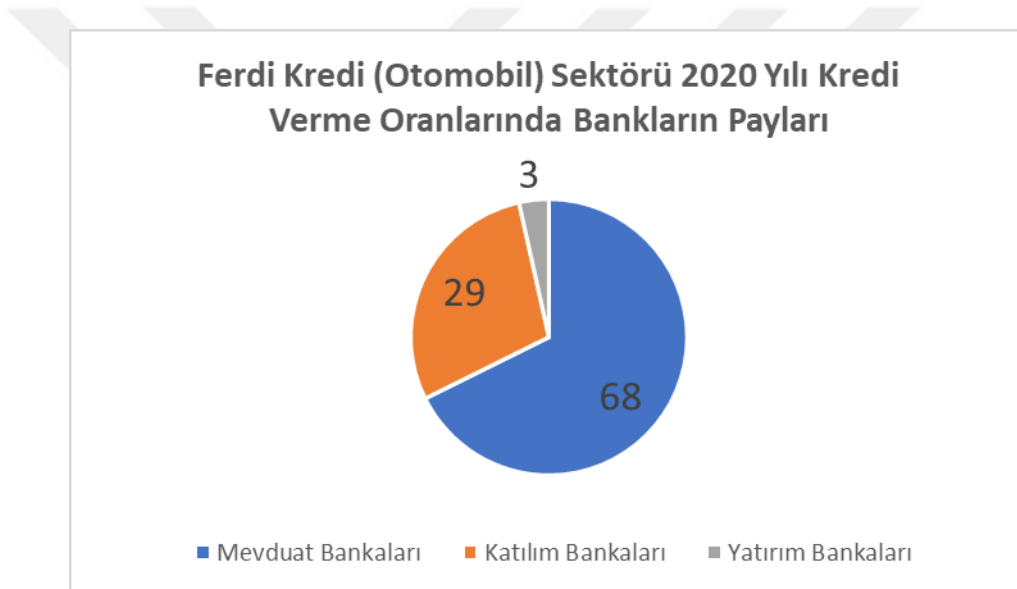

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr>

Ferdi krediler: Otomobil sektörüne tüm bankalarının sağladığı krediler 2005 yılında 6 milyar 447 milyon 517 bin TL iken 2020 yılı itibariyle 11 milyar 847 milyon 372 bin TL'lik hacme ulaşmıştır. Yine 2005-2020 tarihleri arasında katılım bankalarının Ferdi krediler: Otomobil sektörüne ayırdığı kredi hacmi 2005 yılında 289 milyon 824 bin TL iken, 2020 itibariyle 3 milyar 417 milyon 111 bin TL düzeylerine kadar çıkmıştır.

Ferdi kredi (otomobil) sektörüne 2005-2020 yılları arasında mevduat bankalarının sağladığı kredi oranındaki artış %30 iken, katılım bankalarının sağladığı kredi oranındaki artış %1079 olmuş, tüm bankaların sağladığı kredi oranındaki artış %80 olmuştur.

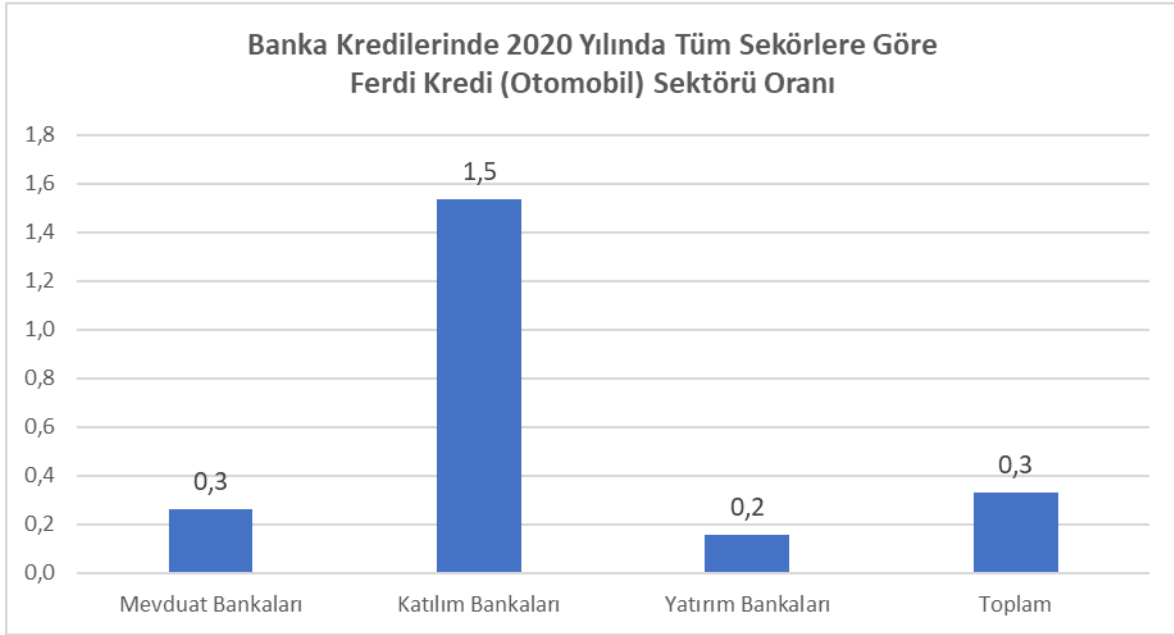
Şekil 5.72 Ferdi Krediler (Otomobil) Sektörüne Kredi Verme Oranlarında Bankaların Payları (2020)

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr>

Ferdi kredi (otomobil) sektörüne 2020 yılında tüm bankaların verdiği kredilere bakıldığında, kredi payının %68'ini mevduat bankaları oluştururken %29'unu katılım bankaları oluşturmakta ve %3'ünü ise yatırım bankaları oluşturmaktadır.

Şekil 5.73 Banka Kredilerinde Tüm Sektörlere Göre Ferdi Krediler (Otomobil) Sektörünün Oranı (2020)

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr>

Ferdî kredi (otomobil) sektörünün 2020 yılında tüm sektörler göre kredi verilme oranlarına baktığımızda mevduat bankalarının tüm fonlarının %0,3'ünü ferdi kredi (otomobil) sektörüne ayırırken, katılım bankaları %1,5'ini ayırmakta, yatırım bankaları ise %0,2'ini ayırmaktadır. Bankacılık sektörünün geneli açısından bakıldığında ise ferdi kredi (otomobil) sektörü tüm kredilerin %0,3'ünü oluşturmaktadır.

Analiz:

- Ferdî kredi (otomobil) sektörüne 2005-2020 yılları arasında mevduat bankalarının sağladığı kredi oranındaki artış %30 iken, katılım bankalarının sağladığı kredi oranındaki artış %1079 olmuş, tüm bankaların sağladığı kredi oranındaki artış %80 olmuştur.

- Ferdî kredi (otomobil) sektörüne 2020 yılında tüm bankaların verdiği kredilere bakıldığında, kredi payının %68'ini mevduat bankaları oluştururken %29'unu katılım bankaları oluşturmakta ve %3'ünü ise yatırım bankaları oluşturmaktadır.

- Ferdî kredi (otomobil) sektörünün 2020 yılında tüm sektörler göre kredi verilme oranlarına baktığımızda mevduat bankalarının tüm fonlarının %0,3'ünü ferdi kredi (otomobil) sektörüne ayırırken, katılım bankaları %1,5'ini ayırmakta, yatırım bankaları ise %0,2'ini ayırmaktadır. Bankacılık sektörünün geneli açısından bakıldığında ise ferdi kredi (otomobil) sektörü tüm kredilerin %0,3'ünü oluşturmaktadır.

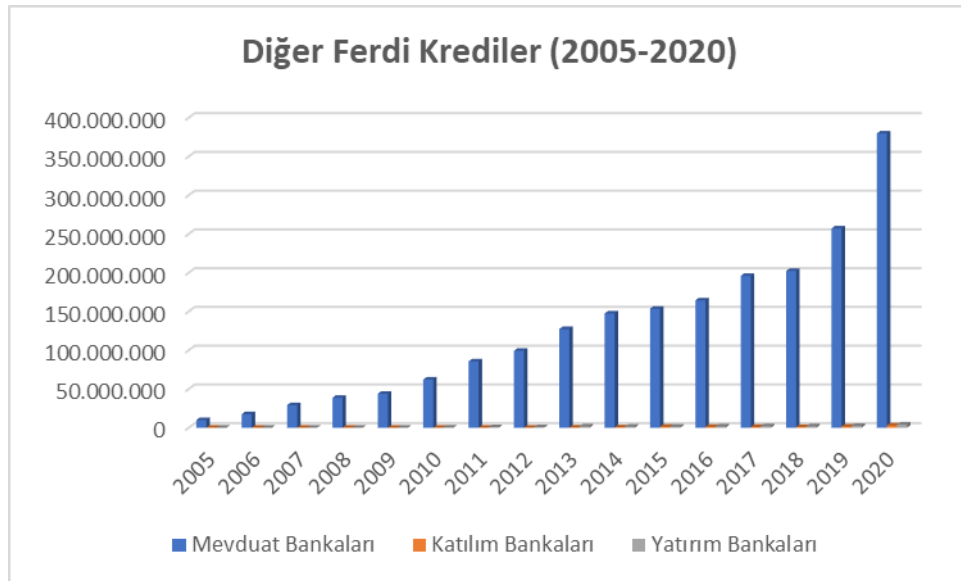
5.1.8.4. Diğer Ferdi Krediler Sektöre Etkisi

Tablo 5.25 Bankaların Ferdi Kredi (Diğer) Sektörüne Katkısı (2005-2020)

Ferdi Kredi (Diğer)				
	Mevduat Bankaları	Katılım Bankaları	Yatırım Bankaları	Toplam
2005	9.908.784	62.097	9.728	9.980.609
2006	17.387.512	108.809	40.634	17.536.955
2007	29.100.697	78.121	96.656	29.275.474
2008	38.578.954	54.165	111.299	38.744.418
2009	43.825.205	46.150	156.993	44.028.348
2010	62.175.252	95.043	304.729	62.575.024
2011	85.601.763	98.741	748.381	86.448.885
2012	99.308.789	141.721	782.247	100.232.757
2013	127.292.117	322.806	1.705.999	129.320.922
2014	147.393.395	569.843	1.387.810	149.351.048
2015	153.505.733	1.329.961	1.344.723	156.180.417
2016	164.211.695	1.195.057	1.689.680	167.096.432
2017	195.862.351	1.046.704	1.975.992	198.885.047
2018	202.244.212	1.005.491	1.879.741	205.129.444
2019	256.995.855	1.584.108	2.470.652	261.050.615
2020	379.637.225	2.944.557	4.155.752	386.737.534

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr>

Şekil 5.74 Bankaların Ferdi Krediler (Diğer) Sektörüne Katkısı (2005-2020)

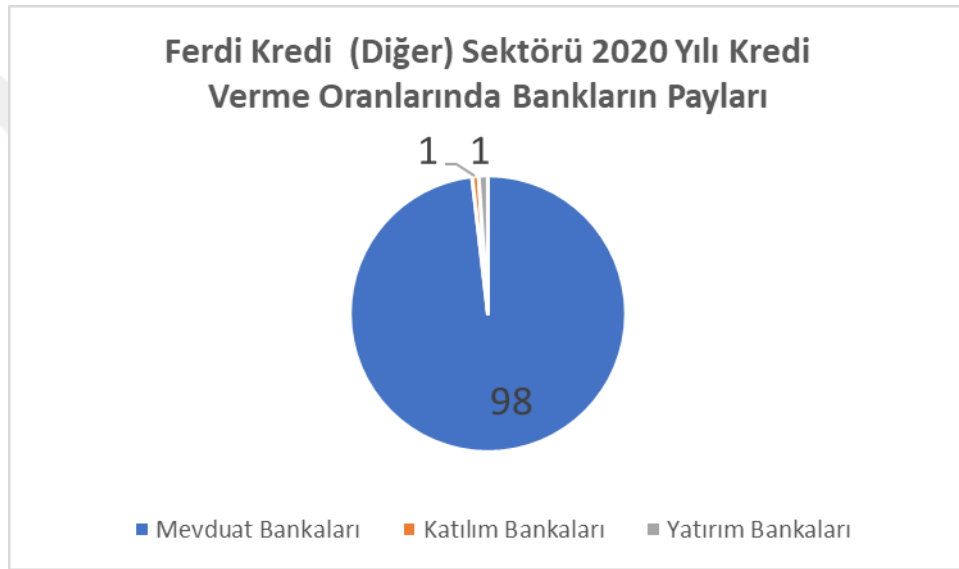

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr>

Ferdi Diğer Krediler sektörüne tüm bankalarının sağladığı krediler 2005 yılında 9 milyar 980 milyon 609 bin TL iken 2020 yılı itibariyle 386 milyar 737 milyon 534 bin TL'lik hacme ulaşmıştır. Yine 2005-2020 tarihleri arasında katılım bankalarının Ferdi Diğer Krediler sektörüne ayırdığı kredi hacmi 2005 yılında 62 milyon 97 bin TL iken, 2020 itibariyle 2 milyar 944 milyon 557 bin TL seviyesine çıkmıştır.

Ferdi kredi (diğer) sektörüne 2005-2020 yılları arasında mevduat bankalarının sağladığı kredi oranındaki artış %3731 iken, katılım bankalarının sağladığı kredi oranındaki artış %4642 olmuş, tüm bankaların sağladığı kredi oranındaki artış %3775 olmuştur.

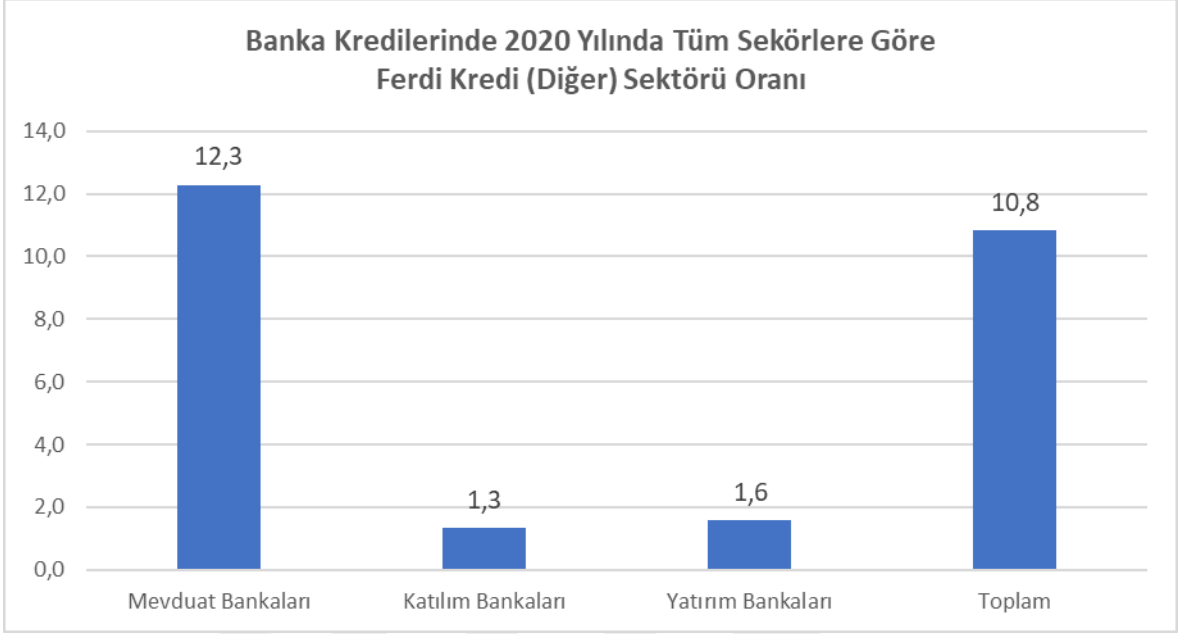
Şekil 5.75 Ferdi Krediler (Diğer) Sektörüne Kredi Verme Oranlarında Bankaların Payları (2020)

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr>

Ferdi kredi (diğer) sektörüne 2020 yılında tüm bankaların verdiği kredilere bakıldığında, kredi payının %98'ini mevduat bankaları oluştururken %1'ini katılım bankaları oluşturmakta ve %1'ini ise yatırım bankaları oluşturmaktadır.

Şekil 5.76 Banka Kredilerinde Tüm Sektörlere Göre Ferdi Krediler (Diğer) Sektörünün Oranı (2020)

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr>

Ferdî kredi (diğer) sektörünün 2020 yılında tüm sektörlerle göre kredi verilme oranlarına baktığımızda mevduat bankalarının tüm fonlarının %12,3'ünü ferdi kredi (diğer) sektörüne ayırırken, katılım bankaları %1,3'ünü ayırmakta, yatırım bankaları ise %1,6'ını ayırmaktadır. Bankacılık sektörünün geneli açısından bakıldığında ise ferdi kredi (diğer) sektörü tüm kredilerin %10,8'ini oluşturmaktadır.

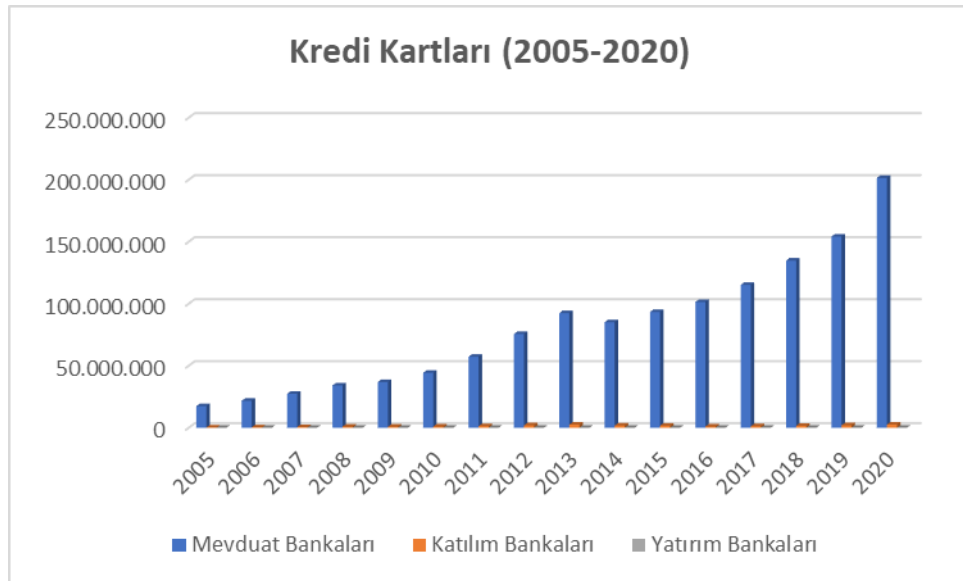
5.1.8.5. Kredi Kartları Sektörüne Etkisi

Tablo 5.26 Bankaların Kredi Kartları Sektörüne Katkısı (2005-2020)

Kredi Kartları				
	Mevduat Bankaları	Katılım Bankaları	Yatırım Bankaları	Toplam
2005	17.395.367	205.450	0	17.600.817
2006	21.736.019	301.255	0	22.037.274
2007	27.352.953	452.813	0	27.805.766
2008	34.051.690	800.990	0	34.852.680
2009	36.814.132	798.033	0	37.612.165
2010	44.262.927	928.057	0	45.190.984
2011	57.212.990	1.253.028	0	58.466.018
2012	75.562.692	1.938.915	0	77.501.607
2013	92.402.225	2.539.560	0	94.941.785
2014	85.046.694	1.726.331	7.731	86.780.756
2015	93.328.948	1.637.420	16.483	94.982.851
2016	101.336.783	931.034	20.942	102.288.759
2017	115.136.602	1.197.750	33.399	116.367.751
2018	134.776.066	1.528.321	46.426	136.350.813
2019	154.145.008	1.944.039	45.390	156.134.437
2020	201.357.572	2.500.013	43.961	203.901.546

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr>

Şekil 5.77 Bankaların Kredi Kartları Sektörüne Katkısı (2005-2020)

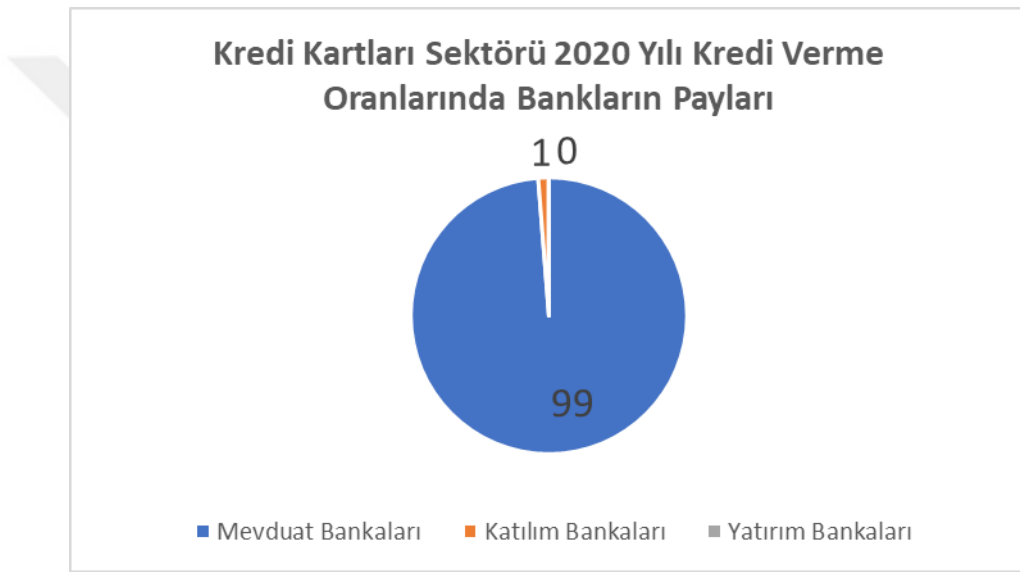

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr>

Bankacılık sektöründe Kredi kartları harcamaları tüm bankalar için 2005 yılında 17 milyar 600 milyon 817 bin TL iken bu rakam 2020 yılı itibariyle 203 milyar 901 milyon 546 bin TL'lik hacme ulaşmıştır. Yine 2005-2020 tarihleri arasında katılım bankalarının kredi kartlarıyla yapılan harcamalar ayırdığı 2005 yılında 205 milyon 450 bin TL iken, 2020 yılında artarak 2 milyar 500 milyon 13 bin TL düzeylerine kadar tırmanmıştır.

Kredi kartları sektörüne 2005-2020 yılları arasında mevduat bankalarının sağladığı kredi oranındaki artış %1058 iken, katılım bankalarının sağladığı kredi oranındaki artış %1117 olmuş, tüm bankaların sağladığı kredi oranındaki artış %1058 olmuştur.

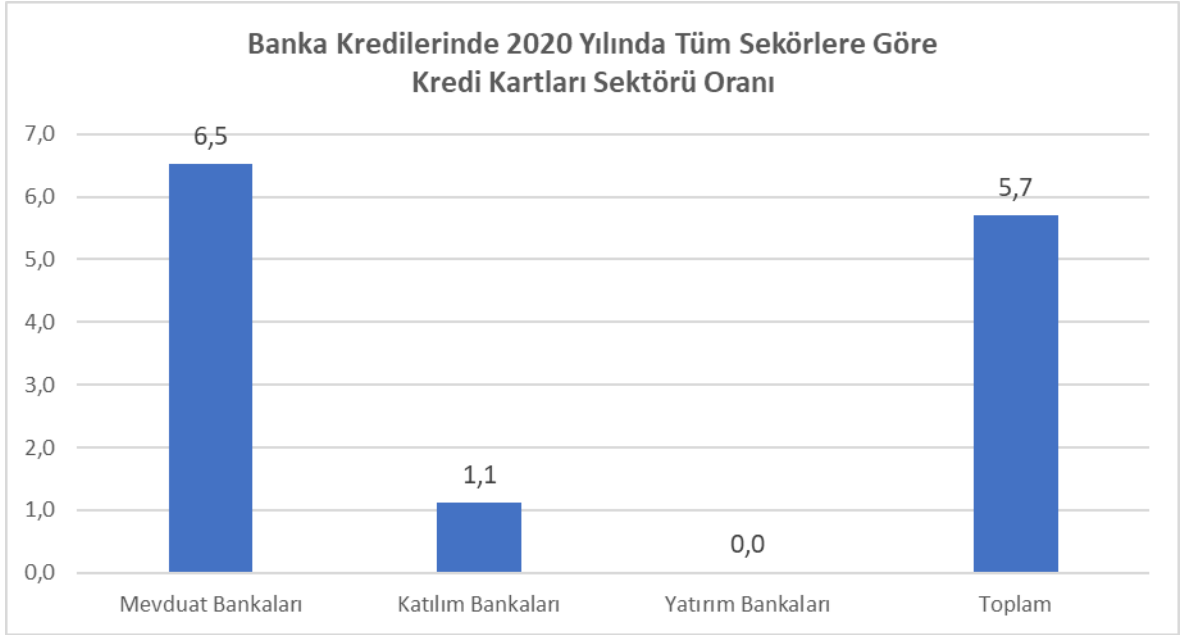
Şekil 5.78 Kredi Kartları Sektörüne Kredi Verme Oranlarında Bankaların Payları (2020)

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr>

Kredi kartları sektörüne 2020 yılında tüm bankaların verdiği kredilere bakıldığında, kredi payının %99'unu mevduat bankaları oluştururken %1'ini katılım bankaları oluşturmakta ve %1'ini ise yatırım bankaları oluşturmaktadır.

Şekil 5.79 Banka Kredilerinde Tüm Sektörlere Göre Kredi Kartları Sektörünün Oranı (2020)

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr>

Kredi kartları sektörünün 2020 yılında tüm sektörler göre kredi verilme oranlarına baktığımızda mevduat bankaların tüm fonlarının %6,5'ini kredi kartları sektörüne ayırırken, katılım bankaları %1,1'ini ayırmaktadır. Bankacılık sektörünün geneli açısından bakıldığında ise Kredi kartları sektörü tüm kredilerin %5,7'sini oluşturmaktadır.

5.1.9. Diğer Sektörlere Etkisi

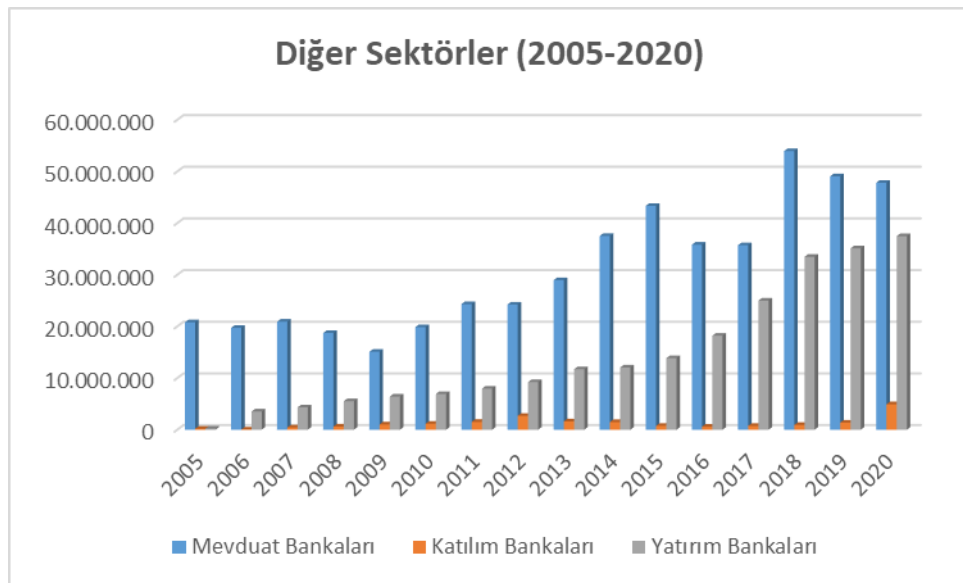
Tablo 5.27 Bankaların Diğer Sektörlere Katkısı (2005-2020)

Diğer Toplam*				
	Mevduat Bankaları	Katılım Bankaları	Yatırım Bankaları	Toplam
2005	20.793.994	188.104	221.614	21.203.712
2006	19.711.144	40.813	3.526.451	23.278.408
2007	20.917.622	445.884	4.329.998	25.693.504
2008	18.728.760	609.482	5.527.164	24.865.406
2009	15.092.923	1.020.005	6.413.760	22.526.688
2010	19.853.608	1.156.370	6.908.274	27.918.252
2011	24.304.724	1.511.168	7.956.253	33.772.145
2012	24.227.152	2.676.168	9.228.242	36.131.562
2013	28.950.025	1.603.805	11.715.392	42.269.222
2014	37.510.505	1.490.896	12.032.454	51.033.855
2015	43.328.580	749.755	13.862.771	57.941.106
2016	35.827.049	581.880	18.198.804	54.607.733
2017	35.710.686	746.686	24.982.760	61.440.132
2018	53.943.227	916.823	33.468.171	88.328.221
2019	49.044.644	1.381.487	35.115.699	85.541.830
2020	47.792.076	4.922.896	37.466.337	90.181.309

* Uluslararası Örgüt ve Kuruluşlar, Savunma ve Kamu Yönetimi ve Zorunlu Sosyal Güvenlik Kurumları ve Diğerleri

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr>

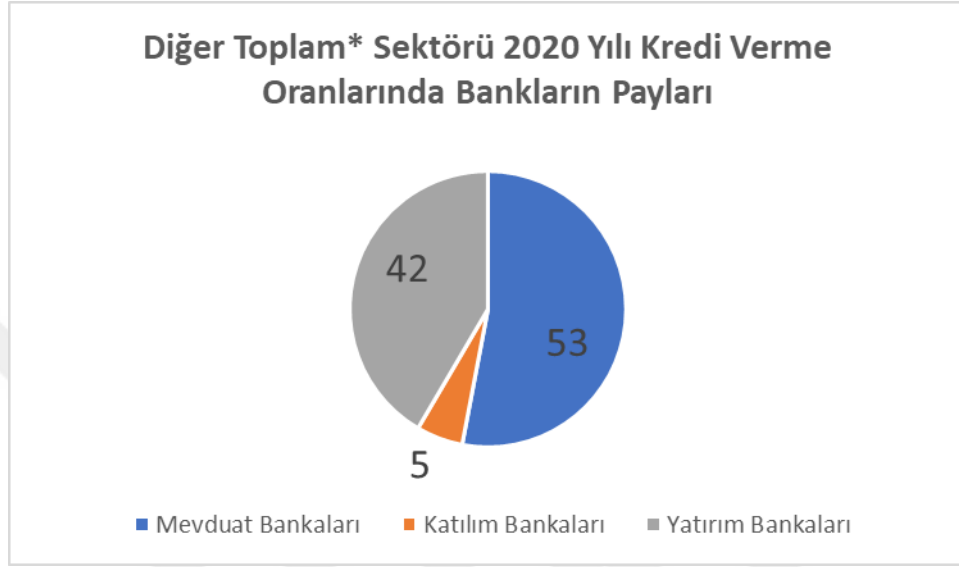
Şekil 5.80 Bankaların Diğer Sektörlere Katkısı (2005-2020)

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr>

Diğer sektörlere 2005-2020 yılları arasında mevduat bankalarının sağladığı kredi oranındaki artış %130 iken, katılım bankalarının sağladığı kredi oranındaki artış %2517 olmuş, tüm bankaların sağladığı kredi oranındaki artış %325 olmuştur.

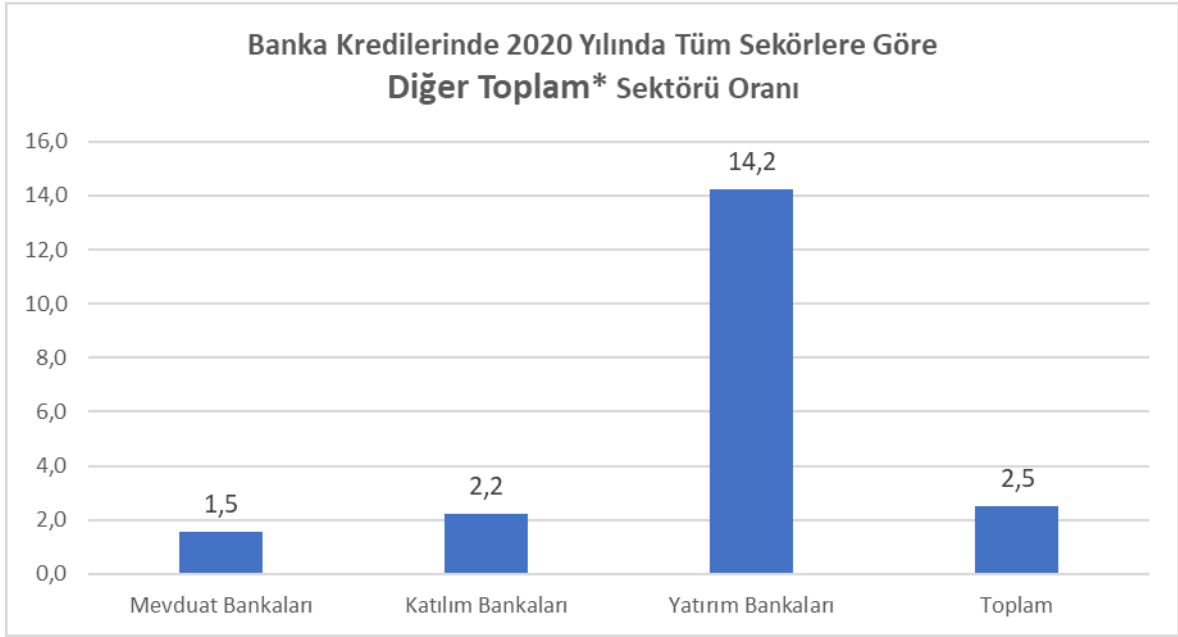
Şekil 5.81 Diğer Sektörlere Kredi Verme Oranlarında Bankaların Payları (2020)

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr>

Diğer sektörlere 2020 yılında tüm bankaların verdiği kredilere bakıldığında, kredi payının %53'ünü mevduat bankaları oluştururken %5'ini katılım bankaları oluşturmakta ve %42'sini ise yatırım bankaları oluşturmaktadır.

Şekil 5.82 Banka Kredilerinde Tüm Sektörlere Göre Diğer Sektörlerin Oranı (2020)

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr>

Diğer sektörlerin 2020 yılında tüm sektörler için kredi verilme oranlarına baktığımızda mevduat bankalarının tüm fonlarının %1,5'ini diğer sektörler için ayırırken, katılım bankaları %2,2'ini ayırmakta, yatırım bankaları ise %14,2'ini ayırmaktadır. Bankacılık sektörünün geneli açısından bakıldığında ise diğer sektörler için tüm kredilerin %2,5'ini oluşturmaktadır.

Analiz:

Bankacılık sektörü ellerindeki toplam mevduatın büyük bir oranını neredeyse tamamına yakını (%97,5) bu sekiz sektöre yönlendirmektedir. Bu sekiz sektörün haricinde kalan sektörler için sadece %2,5'ini yönlendirmektedir.

2005-2020 yılları arasında tüm bankaların diğer sağladığı kredi oranındaki artış sadece 3 kat olmuştur. Bu artış içinde mevduat bankalarının payı %130 iken katılım bankalarında bu oran %2517 olarak gerçekleşmiştir. Ancak bu rakamın yüksek olmasının sebebi katılım bankalarının 2005-2009 yılları arasında diğer sektörler için yok denecek kadar az fon ayırmasından kaynaklanmaktadır.

Diğer yandan diğer sektörler için az da olsa verilen kredinin %53'ünün yine mevduat bankaları tarafından verildiği katılım bankalarının bu bütün içindeki payının %5 civarında kaldığı görülmektedir.

Hasılı tüm bankacılık sektörümüzde olduğu gibi katılım bankalarımızda da kredilersekiz sektör üzerinde odaklanmaktadır. Bu sektörler tarım ve hayvancılık, madencilik, hizmet, sanayi-imalat, turizm, inşaat, eğitim ve finans sektöründen oluşmaktadır.

5.2. BANKALARIN GENEL OLARAK EKONOMİYE ETKİSİ

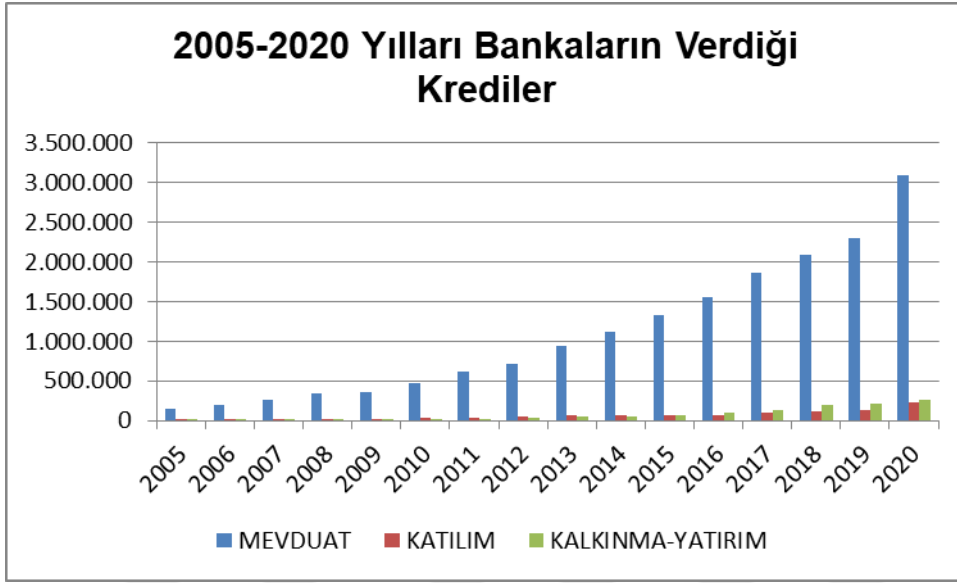
5.2.1. Tüm Bankacılık Sektörünün Verdiği Krediler

Tablo 5.28 Bankaların Verdiği Krediler (2005-2020)

TOPLAM KREDİLER				
YILLAR	MEVDUAT	KATILIM	KALKINMA-YATIRIM	TOPLAM
2005	143.975	6.474	324	153.689
2006	202.467	9.323	7.197	218.987
2007	262.572	14.072	8.972	285.616
2008	338.091	17.641	11.712	367.444
2009	355.285	23.641	13.695	392.621
2010	479.018	30.823	1.601	525.851
2011	621.379	38.538	22.976	682.893
2012	716.307	47.961	30.488	794.756
2013	939.772	62.029	45.608	1.047.409
2014	1.118.885	64.065	57.756	1.240.706
2015	1.338.445	72.038	73.773	1.484.256
2016	1.557.270	75.896	100.413	1.733.578
2017	1.868.540	97.615	131.155	2.097.310
2018	2.087.247	112.475	193.352	2.393.073
2019	2.307.033	136.202	211.142	2.654.376
2020	3.089.297	222.349	262.979	3.574.625

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr>

Şekil 5.83 Bankaların Verdiği Kredilerin Yıllara Göre Dağılımı (2005-2020)

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr>

Katılım Bankalarının 2005 yılından 2020 yılına kadar Toplam Kredi oranlarında %2300 artış gerçekleşmiştir. Mevduat Bankalarında ise Toplam Kredi %2145 artırmıştır. Kalkınma ve Yatırım Bankaları ise %8116 artış göstermiştir. Ayrıca Toplam Kredilerde Katılım Bankalarının tüm bankalar içindeki payı %3434'dir. 2020 yılında bankacılık sektörü tarafından verilen kredilerde katılım bankaların payı %6, kalkınma ve yatırım bankalarının payı %7 iken mevduat bankalarının payı %86 ile en büyük paya sahiptir.

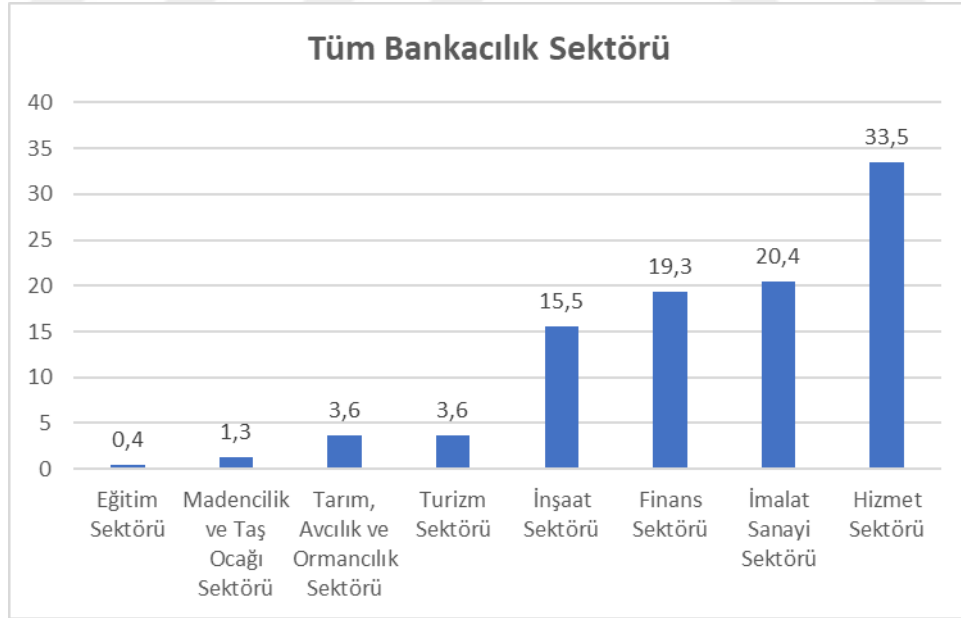
5.2.2. Tüm Bankacılık Sektörünün Kredilerinin Sektörlere Göre Dağılımı

Tablo 5.29 Banka Kredilerinin Sektörlere Göre Dağılımı (2020)

	Mevduat Bankaları	Katılım Bankaları	Kalkınma ve Yatırım Bankaları	Tüm Bankacılık Sektörü
Tarım, Avcılık ve Ormancılık Sektörü	4	1,7	0,7	3,6
Madencilik ve Taş Ocağı Sektörü	1,1	2,5	1,5	1,3
Hizmet Sektörü	34,3	30,1	26	33,5
İmalat Sanayi Sektörü	17,5	31	44,7	20,4
Turizm Sektörü	3,7	0,8	4,8	3,6
İnşaat Sektörü	15,8	25,9	2,8	15,5
Eğitim Sektörü	0,4	0,2	0,1	0,4
Finans Sektörü	21,5	5,6	5,1	19,3
Diğer Sektörler	1,5	2,2	14,2	2,5

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr>

Şekil 5.84 Tüm Bankacılık Sektörünün Verdiği Kredilerin Piyasadaki Sektörlere Dağılımı (2020)

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr>

Tüm bankacılık sektörünün verdiği kredilerin piyasadaki sektörlere dağılımına baktığımızda %33,5 ile hizmet sektörünü birinci sektördür. Ayrıca imalat sektörünün %20,4 ile ikinci, finans

sektörünün %19,3 ile üçüncü, inşaat sektörünün %15,5 ile dördüncü, turizm sektörünün %3,6 ile beşinci, tarım-avcılık-hayvancılık sektörünün %3,6 ile altıncı, madencilik ve taş ocağı sektörünün %1,3 ile yedinci ve eğitim sektörünün %0,4 ile sekizinci sektör olduğu görülmektedir.

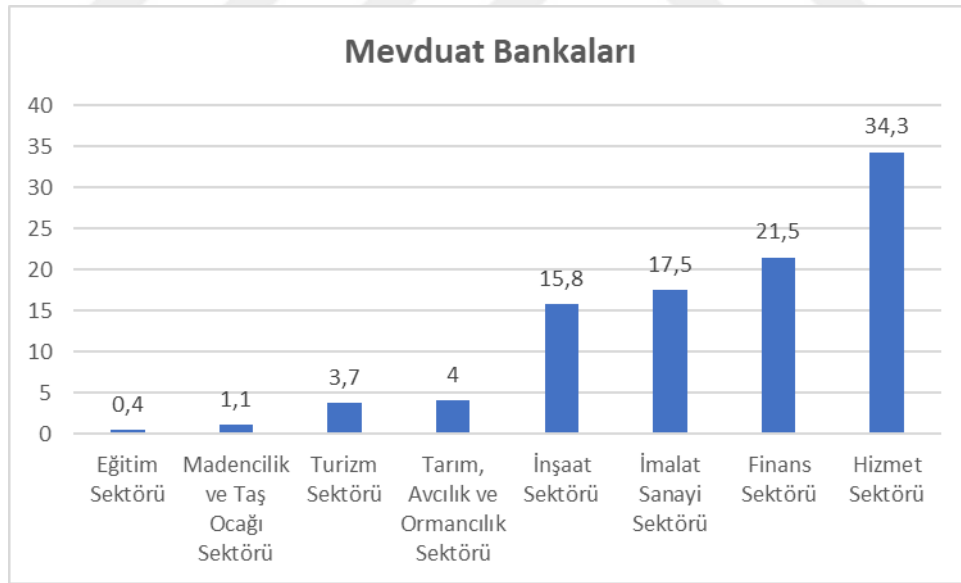
Analiz:

Bu grafikte de görüldüğü üzere Türk Bankacılık Sistemi 4 sektöre yoğunlaşmış bulunmaktadır. Bankacılık sektörünün verdiği toplam kredilerin piyasadaki sektörlere dağılımına baktığımızda %33,5 ile hizmet sektörünün birinci, %20,4 ile imalat sektörünün ikinci, %19,3 ile finans sektörünün üçüncü ve %15,5 ile inşaat sektörünün dördüncü sırada yer aldığını ve bu dört sektörün toplamda %88,7 oranla neredeyse bankacılık sektörünün tamamına yakını oluşturduğunu görmekteyiz.

Ayrıca turizm sektörüne (%3,6), tarım-hayvancılık ve ormancılık sektörüne (%3,6), madencilik sektörüne (%1,3) ve eğitim sektörüne (%0,4) verilen toplam kredinin sadece % 11,3 olduğunu görmekteyiz. Bu cihetle bu sektörlerin daha fazla desteklenmesi gerektiği sonucuna varılabilir.

5.2.3. Mevduat Bankası Kredilerinin Sektörlere Göre Dağılımı

Şekil 5.85 Mevduat Bankalarının Verdiği Kredilerin Piyasadaki Sektörlere Dağılımı (2020)

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr>

Mevduat bankalarının verdiği kredilerin piyasadaki sektörlere dağılımına baktığımızda %34,3 ile hizmet sektörünü birinci sektördür. Ayrıca finans sektörünün %21,5 ile ikinci, imalat sektörünün %17,5 ile üçüncü, inşaat sektörünün %15,8 ile dördüncü, tarım-avcılık- hayvancılık sektörünün %4 ile beşinci, turizm sektörünün %3,7 ile altıncı, madencilik ve taş ocağı sektörünün %1,1 ile yedinci

ve eğitim sektörünün %0,4 ile sekizinci sektör olduğu görülmektedir.

Analiz:

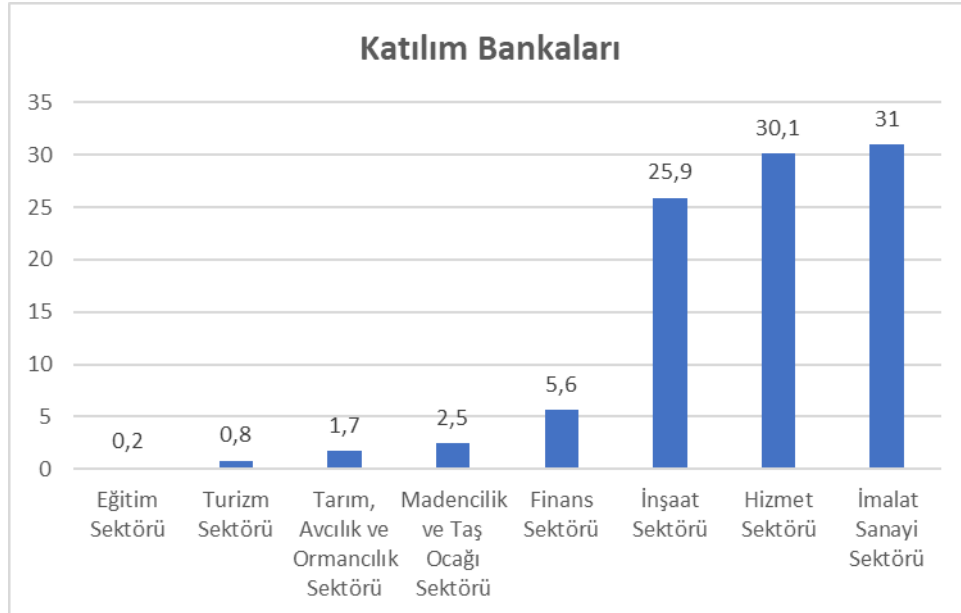
Mevduat bankalarının sektörlere göre dağılımıyla toplam bankacılık sisteminin sektörlere göre dağılımı tabloları çok ciddi bir paralellik göstermektedir. Zaten mevduat bankalarının toplam bankacılık sektörü içerisindeki payı %93 oranında olduğundan tüm bankacılık sektörünün grafiklerini domine etmesi doğaldır.

Bu cihetle bankacılık sektörü için genel olarak söylenenler burada da tekrar edilebilir. Şöyle ki: Mevduat bankalarının verdiği kredilerinin piyasadaki sektörlere dağılımına baktığımızda %34,3 ile hizmet sektörünü birinci, finans sektörünün %21,5 ile ikinci, imalat sektörünün %17,5 ile üçüncü ve inşaat sektörünün %15,8 ile dördüncü sektör olduğu net bir şekilde görülmektedir. Yani mevduat bankaları bu dört sektöre odaklanmıştır ki bu dört sektörün toplam oranı %89,1 oranına ulaşmaktadır.

Ayrıca mevduat bankalarının bankacılık sektörünün genelinde olduğu gibi; tarım-avcılık-hayvancılık sektörüne (%4), turizm sektörüne (%3,7), madencilik ve taş ocağı sektörüne (%1,1) ve eğitim sektörüne (%0,4) gerekli ilgiyi göstermemiş olduğu da görülmektedir. Çünkü bu dört sektöre ayrılan pay toplamda sadece %10,9 olarak gerçekleşmiştir.

5.2.4. Katılım Bankası Kredilerinin Sektörlere Göre Dağılımı

Şekil 5.86 Katılım Bankalarının Verdiği Kredilerin Piyasadaki Sektörlere Dağılımı (2020)

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr>

Katılım bankalarının verdiği kredilerin piyasadaki sektörlere dağılımına baktığımızda %31 ile imalat sektörünü birinci sektördür. Ayrıca hizmet sektörünün %30,1 ile ikinci, inşaat sektörünün

%25,9 ile üçüncü, finans sektörünün %5,6 ile dördüncü, madencilik ve taş ocağı sektörünün %2,5 ile beşinci, tarım-avcılık-hayvancılık sektörünün %1,7 ile altıncı, turizm sektörünün %0,8 ile yedinci ve eğitim sektörünün %0,2 ile sekizinci sektör olduğu görülmektedir.

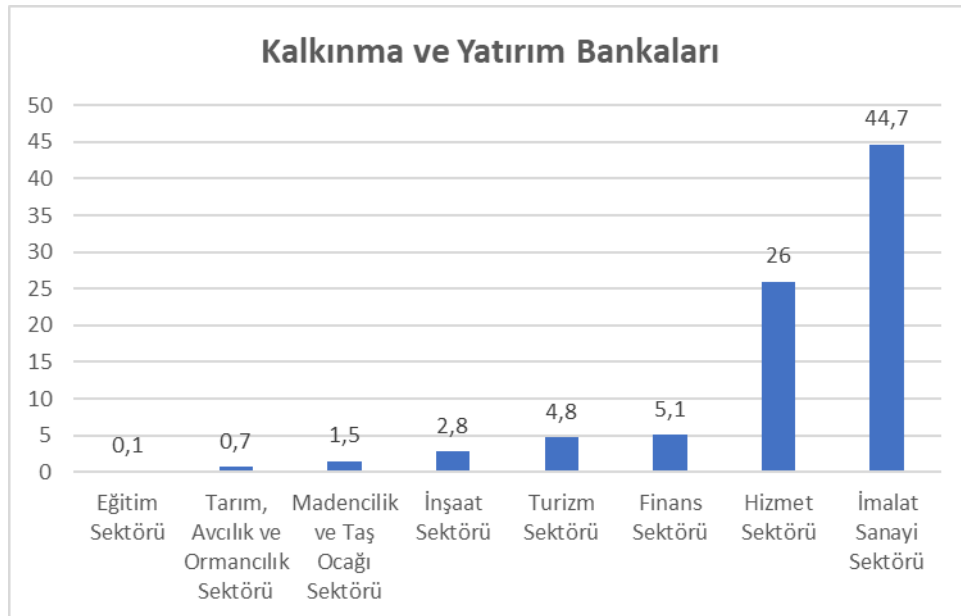
Analiz:

Katılım bankalarının verdiği kredilerinin piyasadaki sektörlere dağılımına baktığımızda %31 ile imalat sektörünü birinci, hizmet sektörünün %30,1 ile ikinci ve inşaat sektörünün %25,9 ile üçüncü sırada olduğu ve bu üç sektörün toplamının %87 oranına ulaştığı görülmektedir. Bu rakamlar bize göstermektedir ki katılım bankaları bu üç sektöre yoğunlaşmış, mevduat bankalarının yoğunlaşmış olduğu finans sektöründe yeteri kadar varlık gösterememiştir. Bu durumun faizsiz bankacılık sisteminin ana yapısıyla doğrudan ilişkili olduğu su götürmez bir gerçektir. Çünkü katılım bankaları doğrudan para satışı yapamadıkları için (bu dinen caiz görmedikleri için) bu sektörde yeteri kadar varlık gösterememektedirler.

Ayrıca katılım bankalarının finans sektörüne (%5,6), madencilik ve taş ocağı sektörünün (%2,5), tarım-avcılık-hayvancılık sektörünün (%1,7), turizm sektörüne (%0,8) ve eğitim sektörüne (%0,2) toplamda ayırdığı pay sadece %10,8 olduğu görülmektedir. Bankacılık sektörünün tamamında görülen genel eğilim burada da kendini göstermektedir.

5.2.5. Kalkınma ve Yatırım Bankası Kredilerinin Sektörlere Göre Dağılımı

Şekil 5.87 Kalkınma ve Yatırım Bankalarının Verdiği Kredilerin Piyasadaki Sektörlere Dağılımı (2020)

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr>

Kalkınma ve yatırım bankalarının verdiği kredilerin piyasadaki sektörlere dağılımına

baktığımızda %44,7 ile imalat sanayi sektörünü birinci sektördür. Ayrıca hizmetsektörünün %26 ile ikinci, finans sektörünün %5,1 ile üçüncü, turizm sektörünün %4,8 ile dördüncü, inşaat sektörünün %2,8 ile beşinci, madencilik ve taş ocağı sektörünün %1,5 ile altıncı, tarım-avcılık-hayvancılık sektörünün %0,7 ile yedinci ve eğitim sektörünün %0,1 ile sekizinci sektör olduğu görülmektedir.

Analiz:

Kalkınma ve yatırım bankaları amaçlarına ve bu amaçlara uygun anatomik yapılarına paralel olarak imalat ve hizmet sektörüne odaklanmışlardır. Bu durum dikkate alınarak Kalkınma ve yatırım bankalarının verdiği kredilerinin piyasadaki sektörlere dağılımına baktığımızda %44,7 ile imalat sanayi sektörünü birinci, %26 ile hizmet sektörünün ikinci olduğu görülmektedir. Bu ikisinin toplamı %70,7'dir. Bu rakamlar da göstermektedir ki kalkınma ve yatırım bankaları amaçlarına ve hedeflerine uygun bir şekilde yatırımlarını bu iki sektöre odaklamışlardır.

Ayrıca kalkınma ve yatırım bankaları %5,1 ile finans sektörüne katkı sağlamada katılım bankalarıyla (%5,6) hemen hemen aynı seviyede bulunmaktadır.

Burada dikkat çeken bir rakamda %4,8 ile turizm sektörüdür. Mevduat bankalarında turizme ayrılan oran %3,7 iken ve katılım bankalarında turizme ayrılan oran %0,8 iken kalkınma ve yatırım bankalarında bu oranın %4,8 olması bu bankaların turizme ve turizm alanındaki yatırımlara daha fazla ilgi duyduğunu göstermektedir.

Netice itibarıyla; kalkınma ve yatırım bankalarının da tarım-hayvancılık sektörüne (%0,7), eğitim sektörüne (%0,1) ve madencilik sektörüne (%1,5) ile gerekli ilgiyi göstermediği açıkça görülmektedir. Çünkü bu üç sektöre verdiği destek toplamda %2,3'ü geçmemektedir.

BÖLÜM 6. LİTERATÜR TARAMASI: BANKALARIN SEKTÖREL KREDİ YOĞUNLAŞTIRMASI VE BANKA PERFORMANSINA ETKİSİ

Sektörel kredi çeşitlendirmesi ile ilgili literatüre baktığımızda kredi çeşitlendirmesinin kredi riski üzerine etkisini araştıran çalışmaların yoğunlukta olduğunu görmekteyiz. Bunun yanında az sayıda çalışma da sektörel kredi çeşitlendirmesinin banka karlılığı üzerine etkisini analiz edilmiştir. Biz burada çalışmamızın konusu olan kredi çeşitlendirmesinin banka kârlılığı üzerine etkisinin incelendiği literatüre yer vereceğiz.

Kredi portföy çeşitlendirmesi en genel tanımıyla bir bankanın kredilerini çeşitli sektörler, coğrafi bölgeler, kişi ve kurumlar arasında dağıtıp riski minimize ederek performans açısından iyi bir denge kurmasıdır.

Literatürde sektörel kredi çeşitlendirmesi ile kârlılık ilişkisini inceleyen çalışmaların çoğunlukla tutarlı sonuçlar verdiği gözlemlenmiştir. Yapılan çalışmaların büyük çoğunluğunda kredi yoğunlaşması ile kârlılık arasında pozitif bir ilişki olduğu tespit edilmiştir (Bkz. Tablo 6.1).

Bununla birlikte bazen kredi yoğunlaşması yerine çeşitlendirme yapan bankaların kârlılık oranlarının daha fazla olduğunu (Rossi ve diğerleri, 2009) söyleyen nadir çalışmalar da bulunmaktadır.

Tüm bu çalışmalarda temel soru, kredi portföyü çeşitlendirilsin mi yoksa belli kredilere odaklanması banka performansı için daha mı etkilidir sorusudur.

Acharya ve diğerleri (2006), 1993-1999 yılları arasında 105 İtalyan bankasına ait 23 sektörlü bir veri seti kullanarak bankacılıkta uzmanlaşma ve çeşitlendirmenin risk ve getiri üzerine etkisini, ortalama banka performansının çeşitlendirme kararından nasıl etkilendiğini regresyon analizi ile incelemiştir. Kredi yoğunlaşması ve kârlılık arasındaki geleneksel doğrusal ilişkiyi, Herfindahl Hirschman (HHI) endeksi yardımı ile test etmişlerdir. Analiz sonucunda coğrafi çeşitlendirmenin riskleri düşürdüğü ama risk getiri arasındaki ilişki baz alındığında düşük risk seviyesinde kârı düşürdüğü, yüksek risk seviyesinde kârı artırdığı yönünde bulgular elde edilmiştir.

Behr ve diğerleri (2007), 1993-2003 yılları arasında Alman bankalarının kredileri ve rasyolarını 23 sektörlü bir veri seti kullanarak incelemiştir. Analiz sonucunda kredi yoğunlaşmasını tercih eden bankaların çeşitlendirmeyi tercih edenlere göre daha fazla kâr elde ettikleri ortaya koymuştur. Ayrıca çalışmada kredi bankalarını kredi çeşitlendirme ve yoğunlaşma arasındaki tercihlerinin, risk ile kâr arasında tercihleriyle aynı anlama geldiğini belirtmişlerdir.

Amerika Banka Holdinglerini coğrafi çeşitlendirme açısından inceleyen Morgan ve Samolyk (2003), 1993-2003 yılları arasındaki kredilerde coğrafi çeşitlendirmenin kredi performansı ve getirileri üzerindeki etkisini incelemiştir. Analiz sonucunda, coğrafi olarak kredi çeşitlendirme tercihinin daha çok kredi verilmesine neden olup kredi riskini artırabileceğini iddia etmişlerdir. Coğrafi çeşitlendirmenin tüm bankacılık sisteminde kredi verme kapasitesini artırırken, bireysel

bankaların kârlarını artırmadığı ve kredi riskini düşürmediği gözlemlenmiştir.

Tabak, Fazio ve Cajueiro (2011), 96 Brezilya bankasının 2003-2009 yılları arasında verdiği kredilerin sektörlere göre kredi yoğunlaşmasını, kredi riski ve performansı üzerinden analiz etmiştir. Bulgulara göre sektörel yoğunlaşma ölçütünün kredi riski üzerine etkisi negatif, kârlılık üzerine etkisi pozitifdir. Yazarlar bunu yoğunlaşmayla beraber kredi portföyünün kontrolünün artmasına bağlamaktadır.

Chen ve diğerleri (2013) tarafından yapılan çalışmada, 16 Çin ticari bankasının 2007-2011 yılları arasında verdiği sektörel kredi portföyünde çeşitlendirmenin kârlılığı artırıcı ve kredi riskini düşürücü yönde etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Hayden, Porath ve von Westernhagen (2006) Alman bankacılık sektöründe faaliyet gösteren 983 adet bankanın 1996-2002 dönemindeki verileri üzerine yaptıkları analizde bankaların kârlılığı ile sektör çeşitlendirmesi arasında bir bağ olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Araştırmada ulaşılan sonuçlar arasında yer alan sadece ılımlı risk seviyesinde ve endüstriyel çeşitlendirme durumunda çeşitlendirmenin banka getirisini artıracığı tespiti, sektörel yoğunlaşmanın bankalar için genelde yüksek kredi riskine karşın ancak sınırlı durumlarda getiri potansiyeli sunduğunu göstermesi bakımından çok önemlidir.

Türkiye'deki 48 banka üzerine Gönenç ve Kılıçhan (2004) tarafından yapılan çalışmada, coğrafik ve sektörel yoğunlaşmaya giden bankaların, kredi sektörel çeşitliliğinin fazla olduğu bankalara göre daha fazla toplam varlık karı elde ettiğini görülmüştür.

Türkiye bankaları üzerine Türkmen ve Yiğit (2012) tarafından yapılan bir diğer çalışmada, yazarlar 2007-2011 dönemi kredi yapılarında coğrafi ve sektörel çeşitlendirmenin banka performansı üzerindeki etkilerini incelemişlerdir. Araştırmada banka kârlılık oranları (ROA ve ROE) ile yoğunlaşma (Herfindahl endeksi) arasındaki ilişkiyi Pearson korelasyonu ve hiyerarşik regresyon yöntemleriyle analiz edilmiştir. Analiz sonucunda, sektörel çeşitlendirme ve banka performansı arasında negatif bir ilişki olduğunu ve bankaların kârlılığını negatif etkilediğini tespit etmişlerdir.

Demirbaş (2019) tarafından yapılan çalışmada, 2006-2018 yılları arasında 26 Türk bankası örneklem olarak kullanılmıştır. Sektörel kredi yoğunlaşmasının analiz edildiği çalışmada sektörel kredi yoğunlaşma endeksinin kârlılık üzerinde pozitif yönlü etkisi olduğu tespit edilmiştir.

Sarı ve Konukman (2021) tarafından Türkiye bankacılık sistemi üzerine yapılan bir diğer çalışmada ise 2007-2018 dönemi sektörel kredi yoğunlaşması ile kredi riski-kârlılık ilişkisi analizi yapılmıştır. Bulgulara göre, kredilerde sektörel yoğunlaşmasının bankacılık sektörünün kredi riskini düşürürken kredi izleme, kontrol ve gözetim maliyetlerini düşürerek kârın artmasına katkıda bulunmaktadır.

Bankaların kredi portföylerinde sektörel yoğunlaşma ile banka kârlılığı arasındaki ilişkiyi inceleyen literatürdeki bazı araştırmaların içerikleri Tablo 6.1'de özetlenmiştir.

Tablo 6.1 Kredi Portföylerinde Sektörel Yoğunlaşma ve Banka Kârlılığı Arasındaki İlişkiyi İnceleyen Araştırmalar

ÜLKE	YAZARLAR	DÖNEM	YOĞUNLAŞMA	BAĞIMLI DEĞİŞKEN	BULGULAR
İtalya	Acharya ve diğerleri	1993-1999	Sektörel kredi	Kredi riski ve kârlılık	Kredi riski negatif; kârlılık pozitif
Brezilya	Tabak ve Diğerleri	1996-2006	Sektörel kredi	Kredi riski ve kârlılık	Kredi riski negatif; kârlılık pozitif
Çin	Berger ve diğerleri	1996-2006	Coğrafik, kredi, mevduat, aktif	Kârlılık	Pozitif
Çin	Chen ve diğerleri	2007-2011	Sektörel kredi	Kredi riski ve kârlılık	Kredi riski negatif; kârlılık pozitif
Almanya	Behr ve diğerleri	1993-2003	Sektörel kredi	Kredi riski ve kârlılık	Kredi riski negatif; kârlılık pozitif
Avrupa	Mercieca ve diğerleri	1997-2003	Gelir	Kârlılık	Küçük ölçekli bankalardan açısından doğrudan bir katkısı yok
Avusturya	Rossi ve diğerleri	1997-2003	Sektörel kredi	Kredi riski ve kârlılık	Kredi riski pozitif; kârlılık negatif
ABD	Morgan ve Samolyk	1994-2001	Coğrafik kredi	Kredi riski ve kârlılık	Kredi riski pozitif; kârlılık negatif
Türkiye	Gönenç ve Kılıçhan	2001-2002	Coğrafik ve sektörel kredi	Kârlılık	Pozitif
Türkiye	Türkmen ve Yiğit	2007-2011	Sektörel ve coğrafik	Kârlılık	Pozitif
Türkiye	Demirbaş Özbekler	2006-2018	Sektörel kredi	Kredi riski ve kârlılık	Kredi riski negatif; kârlılık pozitif
Türkiye	Sarı ve Konukman	2007-2018	Sektörel kredi	Kredi riski ve kârlılık	Kredi riski negatif; kârlılık pozitif

BÖLÜM 7. TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜ KREDİLERİNDE SEKTÖREL YOĞUNLAŞMA VE KARLILIK İLİŞKİSİ İÇİN AMPİRİK ANALİZ

Bu bölümde önce kullanılan yoğunlaşma endeksi ve nasıl oluşturulduğu anlatılacaktır. 6. bölümde analizde kullanılan model kurma yöntemine ve modelde kullanılan değişkenlere ilişkin iktisadi yazından örnekler verildiği, ardından yöntemle ilişkin bilgiler verildiği için burada tekrar bahsedilmeyecektir. Sonraki alt bölümlerde değişkenler ve veri setinin tanıtılmasından sonra elde edilen modeller ve ampirik bulgular rapor edilecektir.

7.1. HERFİNDHL-HİRSCHMAN ENDEKSİ VE OLUŞTURULMASI

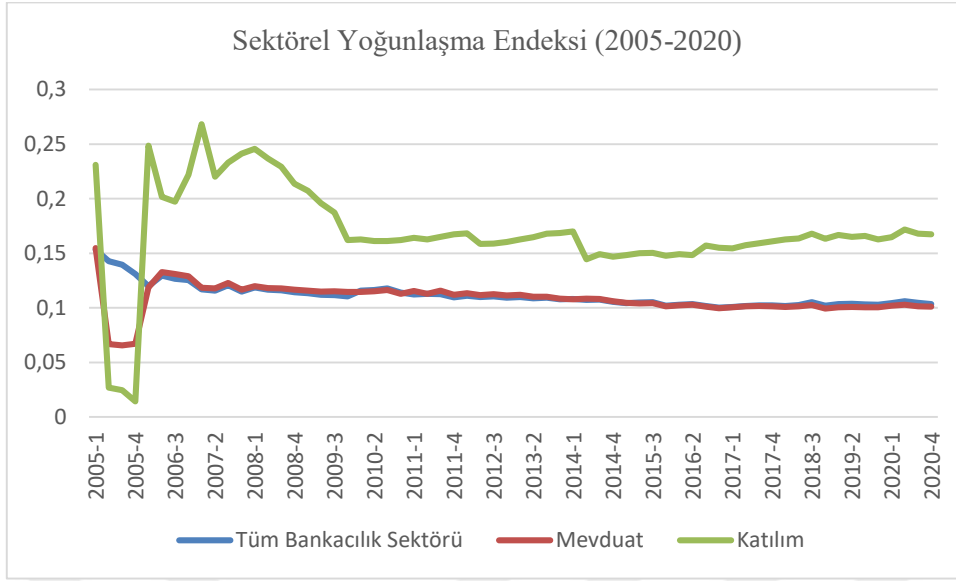
Literatürde yoğunlaşma hesaplamasını yapmak üzere en sık kullanılan yöntemlerden birisi Hirschman-Herfindahl endeksidir (HHI). Bu endeks basitçe sektörlerin toplam krediler içerisindeki paylarının karelerinin toplamı olarak hesaplanmaktadır. 0 ile 1 arasında değerler alabilen HHI için en yüksek 1 değeri banka kredilerinde sadece bir sektörde yoğunlaşmayı; sıfıra yaklaşan değerler ise sektörler bazında daha homojen bir dağılımı ima etmektedir. (Bikker ve Haaf, 2002)

$$\text{Herfindahl-Hirschman Endeksi} = \sum_{i=1}^n x_i^2 \quad (\text{Eşitlik 7.1.})$$

Banka, grup ve sektör bazlı hesaplamaların yapıldığı yukarıdaki denklemlerde p sektörün kredi tutarını, S bankanın o sektördeki göreceli pozisyonunu, b banka bilgisini, i sektör sayısını, t ise zaman boyutunu, ifade etmektedir.

BDDK web sitesinden derlenen sektörel kredi dağılımı listesindeki 35 sektör Bölüm 5'teki ayrımla benzer olması açısından 8 ana sektörde toplanmış ve veriler endekse dahil edilmiştir. Modelde kullanılan HHI değişkeninin grafiği de Grafik 7.1'de gösterilmektedir. Burada sektör payları ondalık olarak alınmıştır.

Şekil 7.1 Mevduat ve Katılım Bankalarının Sektörel Yoğunlaşma Endeksi (2005-2020)

Banka kredileri için hesaplanan sektörel yoğunlaşma endeksinin 2009 yılına kadar azaldığı, 2013 yılından itibaren ise sraabil hareket ettiği görülmüştür. Bu gelişme de verilerimize finans sektörünü dahil etmemiz önemli bir yer teşkil etmiştir. Sektörel yoğunlaşma endeksinin 0.1-0.15 arasında olması türk bankacılık sektöründeki kredilerin belli sektörlere yoğunlaştırdıklarını göstermektedir. Katılım bankalarının ise kredi yoğunlaştırması genel bankacılık sektörüne göre daha fazla olduğu görülmektedir. Çalışmamızın 5. bölümünde de görüldüğü üzere mevduat bankaları kredilerinin %89 oranını hizmet, finans, imalat ve inşaat sektörlerine yoğunlaştırmakta; katılım bankaları ise kredilerinin %87 oranını imalat, hizmet ve inşaat sektörlerine yoğunlaştırmaktadır.

7.2. ARDL YÖNTEMİ

Değişkenler arasındaki uzun dönemli ilişkinin incelenmesi için eşbütünleşme testleri uygulanmaktadır. Ancak klasik eşbütünleşme testleri değişkenlerin aynı dereceden bütünleşik olmasını gerektirmesinden dolayı eşbütünleşme testleri için bir kısıt oluşturmaktadır. Ancak Pesaran ve diğerleri (1996), farklı dereceden bütünleşik değişkenler arasındaki ilişkinin sınanmasına olanak tanıyan ARDL yaklaşımını önermişlerdir. Daha sonra Pesaran ve Pesaran (1997), Pesaran ve Smith (1998), Pesaran ve Shin (1999) ve Pesaran ve diğerleri (2001) tarafından geliştirilen bu yaklaşım eşbütünleşme analizlerinde sıkça kullanılır hale gelmiştir. ARDL yaklaşımı en küçük kareler metoduna dayanır ve klasik eşbütünleşme analizlerinin aksine ARDL analizinde önceden bir birim kök testi uygulanması gerekmemektedir. Bunun nedeni değişkenlerin $I(1)$ ve $I(0)$ gibi sınıflandırılmasına gerek olmamasıdır (Sharifi-Renani, 2008). ARDL modelinin temel avantajı da değişkenler $I(1)$ ya da $I(0)$ olsa da eşbütünleşme testi yapılabilmesi ve anlamlı sonuçlar elde edilebilmesidir (Pesaran ve Pesaran, 1997). Ancak ARDL modeli, değişkenlerin 2. dereceden ve

daha büyük dereceden bütünleşik olduğu durumlarda uygulanamaz (Çağlayan, 2006). Bir diğer önemli avantajı da küçük örneklemelere de uygulanabilir olmasıdır (Kama-ruddin ve Jusoff, 2009).

Pesaran ve diğerleri (2001) ARDL denklemindeki $\alpha_0 + \alpha_1 t$ terimlere birtakım kısıtlar vererek ya da bu terimleri kullanmadan 5 farklı koşullu model önerisi sunmuş ve değişkenler arasında eşbütünleşme analizi sınır testi yaklaşımıyla bu modeller üzerinden denenmiştir (Mert ve Çağlar, 2019:280). Bu hata modelleri üzerinde 5 farklı modelin hangisi üzerinden ARDL modeli kurulacağına yönelik farklı öneriler olmasına rağmen genellikle uygulamalarda sabitli ve trendsiz model ile sabitli ve trendli model üzerinden eş bütünleşme ilişkisi araştırılmaktadır.

Sabitli ve trendsiz hata düzeltme modeli aşağıdaki gibidir:

$$\Delta y_t = a_0 + b_0 y_{t-1} + \sum_{j=1}^k b_j x_{j,t-1} + \sum_{i=1}^{p-1} c_{0,i} \Delta y_{t-i} + \sum_{j=1}^k \sum_{l_j=1}^{q_{j-1}} c_{j,l_j} \Delta x_{j,t-l_j} + \sum_{j=1}^k d_j \Delta x_{j,t} + \varepsilon_t \text{ (Eşitlik 7.2.)}$$

Bu modelden elde edilen hata düzeltme denklemi ise şu şekildedir:

$$EC_t = y_t - \sum_{j=1}^k \frac{b_j}{b_0} x_{j,t} \text{ (Eşitlik 7.3.)}$$

Değişkenler arasında eş bütünleşme ilişkisinin varlığını araştırmak için $H_0: b_0 = b_j = 0, \forall_j$ (eşbütünleşme yoktur) hipotezi F testi ile sınanmaktadır. Ancak temel hipotezi sınamak amacıyla kullanılan standart F testi, birkaç durum için standart olmayan bir dağılıma sahiptir. Narayan ve Narayan (2005) çalışmasında bu durumları (i) ARDL modelinde yer alan değişkenlerin I(0) veya I(1) olup olmaması, (ii) değişken sayısı ve (iii) ARDL modelinin sabit terim ve/veya trend içerip içermemesi olarak ifade etmektedir. Dolayısıyla test istatistiği ile karşılaştırılması gereken kritik değerler Pesaran ve diğerleri (2001) tarafından çizelge halinde sunulmuştur. Hesaplanan F değeri üst sınır kritik değeri I(1)'den büyükse “eş bütünleşme yoktur” hipotezi reddedilecek ve değişkenler arasında bir eş bütünleşme ilişkisinin olduğu sonucuna varılabilecektir. Ancak, ayrıca, kısıtsız modeller için hesaplanan t-sınır testi değerlerine de bakmak gerektiği, t-sınır testi ile hata düzeltme katsayısının istatistiksel olarak anlamlılığının test edildiği ifade edilmektedir (Mert ve Çağlar, 2019, ss. 280-283).

7.3. DEĞİŞKENLER VE VERİ SETİ

Bu çalışmada Herfindahl-Hirschman Endeksi (HHI), takipteki alacaklar oranı, bankaların özkaynak kârlılığı, toplam alacaklar / toplam nakdi krediler oranı, toplam nakdi krediler/ toplam mevduat oranı, toplam özkaynak/ toplam aktifler oranı, GSYİH büyüme hızı, reel kur endeksi ve işsizlik oranı değişkenlerinin özkaynak kârlılığı üzerindeki etkisi araştırılmıştır.

Çalışmamızda 2005-2020 dönemi mevduat ve katılım bankalarının kredilerinde sektörel yoğunlaşmanın özkaynak kârlılığına etkisini analiz etmek için bir zaman serisi analizi olan ARDL

yöntemi kullanılarak uzun dönem ilişkisi araştırılmıştır. Bu yönde katılım bankaları ve mevduat bankalarının sektörel kredi yoğunlaşmasının özkaynak karlılığına etkisinin karşılaştırılmasında ARDL yöntemi ile analiz etmeye çalışan başka bir çalışmaya rastlanılmamıştır.

Modellerde kullanılan değişkenler banka temelli değişkenlerdir. Ayrıca, bağımsız değişken olarak kullanılan yoğunlaşma endeksi de banka temelli kredi portföyünün çeşitlendirme yapısını yansıtmaktadır ve BDDK tarafından kullanılan bir değişkendir.

Modelimizin bağımlı değişkeni özkaynak kârlılığı oranıdır (Return on Equity- ROE). Bankaların kârlılığı farklı değişkenlerle ölçülebilmektedir. Bunlar özkaynak kârlılığı (ROE), aktif kârlılığı (Return on Assets-ROA) ve net faiz marjı (faiz gelirleri-faiz giderleri) gibi değişkenlerdir. Ancak bizim özkaynak karlılığını seçmemizdeki temel neden literatürde kârlılığın ölçümünde sıklıkla aktif kârlılığı (Return on Assets- ROA) ve özkaynak kârlılığının (ROE) kullanılmasıdır (Albulescu, 2015; Chen ve diğerleri, 2013b; Morgan ve Samolyk, 2003; Pan ve Pan, 2014).

Yoğunlaşma endeksi olarak literatürde seçilen Herfindahl-Hirschman Endeksi (HHI), piyasa yoğunlaşmasını ölçmek için kullanılan en başarılı endekslerden birisidir. İlk olarak Hirschman daha sonra da Herfindahl tarafından önerilen endeks ekonomistler arasında çok popüler hale gelmiştir. (Acharya ve diğerleri, 2002; Behr ve diğerleri, 2007; Bebczuk ve Galindo, 2008; Hayden ve diğerleri, 2006; Tabak ve diğerleri, 2011). HHI bankaların her sektöre verdikleri kredi payının karesi alınarak toplanmasıyla hesaplanmıştır ve sektör payları yüzde alınarak hesaplanabildiği gibi ondalık alınarak da hesaplanabilmektedir (Coşkun ve diğerleri, 2012, s. 84).

Modelimizde bankacılıkla alakalı değişkenler olarak, bankaların kredi riskini toplam portföy tutarı üzerinden sıklıkla takip ettikleri takipteki alacaklar oranı seçilmiştir. Tüm kredi türleri için hesaplanabilen bu oran ile kredi riskinin gelişimini analiz etmek mümkündür. Ayrıca bankaların risk modeli göstergesi için takipli krediler/toplam krediler oranı, kârlılık modeli göstergesi için toplam krediler/toplam aktifler oranı, likidite kalitesi göstergesi için toplam nakdi krediler/ toplam mevduat oranı kullanılmıştır.

Makroekonomik değişkenler banka performansı etkileyen değişkenlerdir. Makroekonomik göstergelerin çokluğuna rağmen ARDL yöntemine ilişkin kısıtlar nedeniyle, burada yalnızca makroekonomik çevreyi en iyi yansıttığına inanılan değişkenler seçilmiştir. Bu değişkenler GSYİH büyüme oranı, işsizlik oranı ve reel kur endeksidir.

Ekonometrik analizimizde 2005-2020 dönemine ait üçer aylık (Mart, Haziran, Eylül ve Aralık aylarına ait) veriler kullanılmıştır. 2005-2020 dönemi üçer aylık sektörel rasyolar BDDK'nın web sitesinde yayımlanan aylık bültenlerden derlenmiştir.

Tablo 7.1 Çalışmada Kullanılan Değişken Tablosu

KISALTMALAR	AÇIKLAMA
OK	Katılım Bankalarının Özkaynak Karlılığı
GSYİH	GSYİH Büyüme Hızı
HHI	Yoğunluk Endeksi
İO	İşsizlik Oranı

RKE	Reel Kur Endeksi
TATNK	Takipli Alacaklar / Toplam Nakdi Krediler Oranı
TK	Takipteki Krediler
TKTA	Takipteki Krediler/ Toplam Aktifler Oranı
TNKTm	Toplam Nakdi Krediler/ Toplam Mevduat Oranı
TOTA	Toplam Özkaynak/ Toplam Aktifler Oranı
DUMMY	Karlılık için kukla değişken

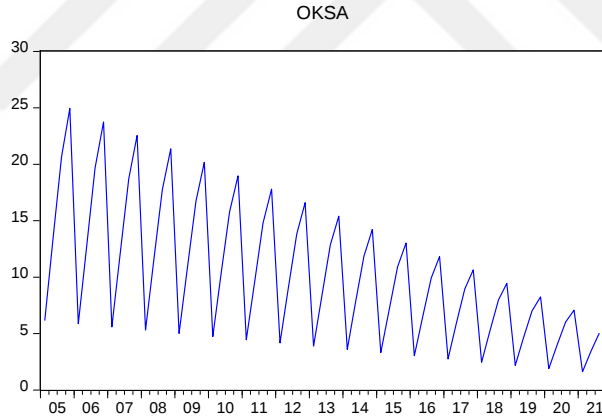
7.4. KATILIM VE MEVDUAT BANKALARI ARDL TESTİ SONUÇLARI

7.4.1. Katılım Bankaları Sektörel Kredi Yoğunlaştırması ve Özkaynak Karlılığı İlişkisi Analizi

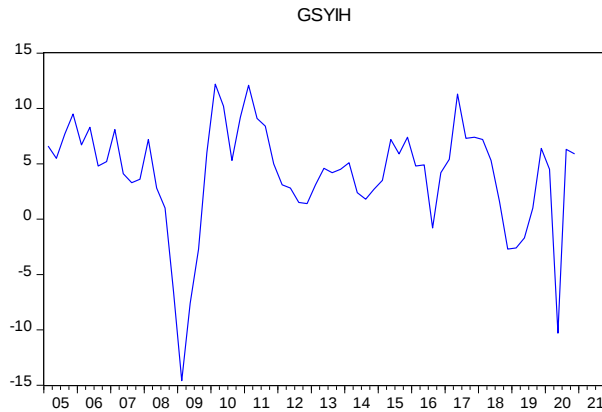
Katılım bankları verileri üzerinden yapılan analizde özkaynak kârlılığı (OK) bağımlı değişken; GSYİH, HHI, İÖ, RKE, TATNK, TK, TKTA, TNKTm, TOTA bağımlı değişkenler kullanılmıştır. Ayrıca katılım özkaynak karlılığı modelinin bağımlı değişkeni olan OK'da 2014Q3-2017Q3 arasında yapısal kırılma gözlemlendiği için kukla değişken kullanılmıştır.

ARDL model tahmin sonuçları aşağıdaki gibidir.

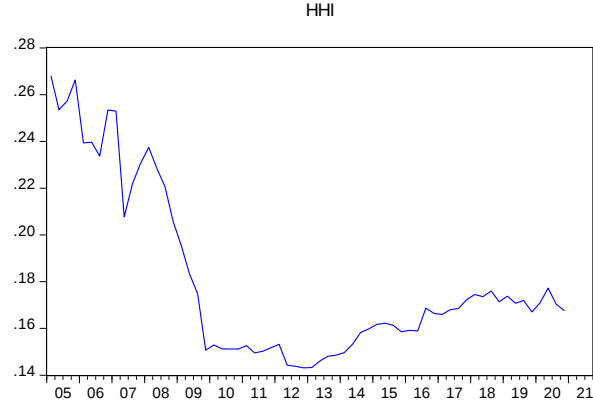
Şekil 7.2 2005-2020 Dönemi Katılım Bankaları ROESA Değişkeni

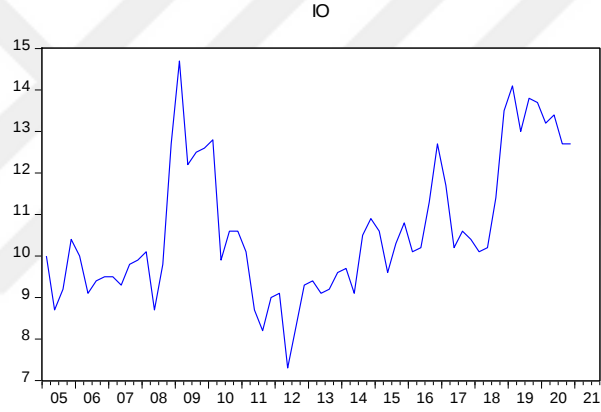
Şekil 7.3 2005-2020 Dönemi Katılım Bankaları GSYİH Değişkeni

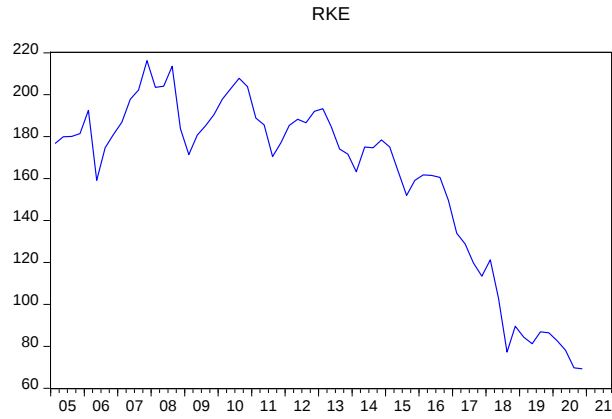
Şekil 7.4 2005-2020 Dönemi Katılım Bankaları Sektörel Yoğunlaşma Endeksi (HHI) Değişkeni

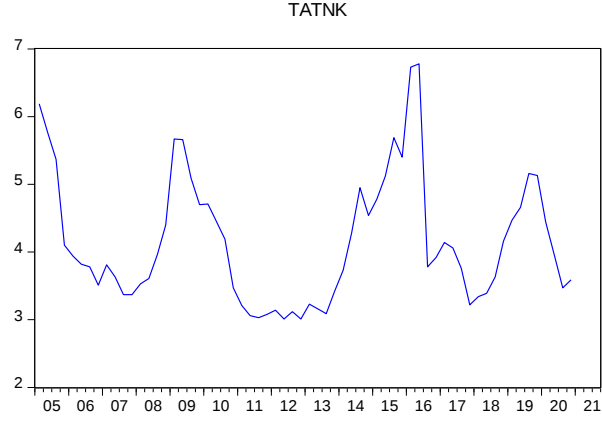
Şekil 7.5 2005-2020 Dönemi Katılım Bankaları İşsizlik Oranı Değişkeni

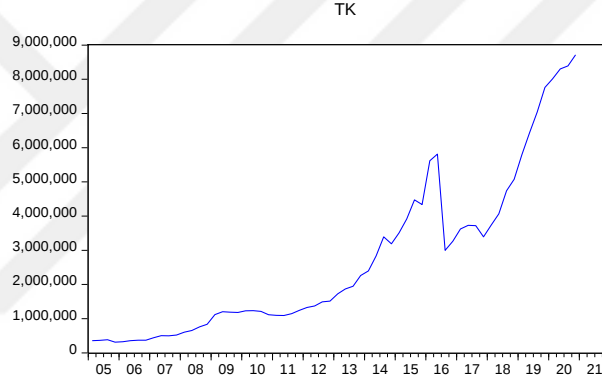
Şekil 7.6 2005-2020 Dönemi Katılım Bankaları Reel Kur Endeksi Değişkeni

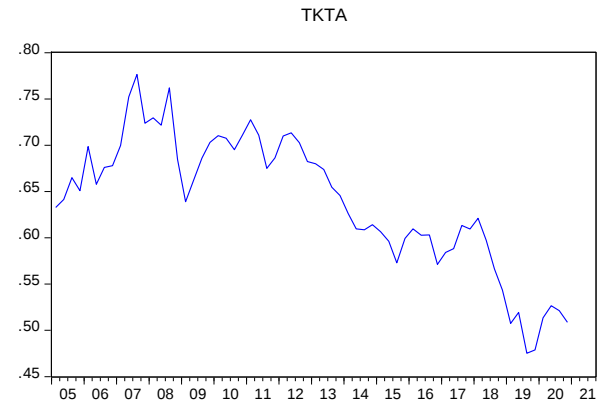
Şekil 7.7 2005-2020 Dönemi Katılım Bankaları Takipli Alacaklar / Toplam Nakdi Krediler Oranı Değişkeni

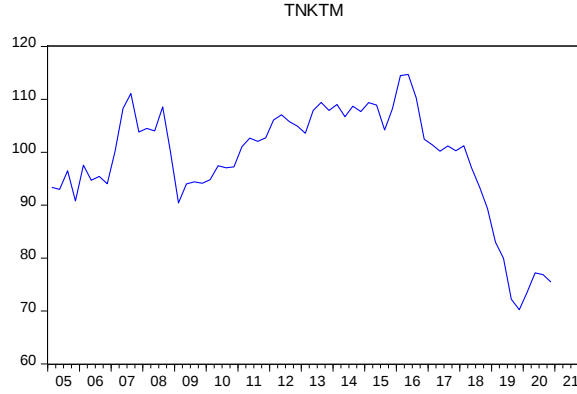
Şekil 7.8 2005-2020 Dönemi Katılım Bankaları Takipteki Krediler Değişkeni

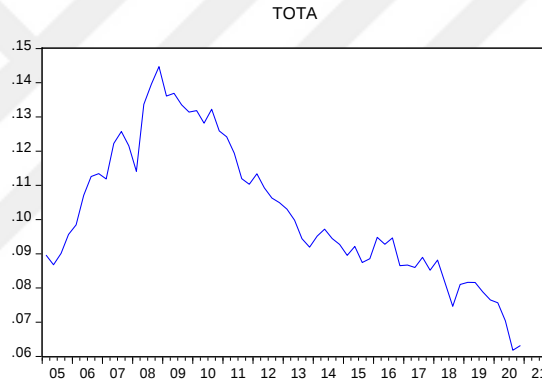
Şekil 7.9 2005-2020 Dönemi Katılım Bankaları Takipteki Krediler/ Toplam Aktifler Oranı Değişkeni

Şekil 7.10 2005-2020 Dönemi Katılım Bankaları Toplam Nakdi Krediler/ Toplam Mevduat Oranı Değişkeni

Şekil 7.11 2005-2020 Dönemi Katılım Bankaları Toplam Özkaynak/ Toplam Aktifler Oranı Değişkeni

7.4.1.1. Birim Kökü Testi Sonuçları

Bir zaman serisinin durağan olabilmesi için, ortalaması ile varyansının zaman içinde değişmemesi ve iki dönem arasındaki kovaryansının, bu kovaryansın hesaplandığı döneme değil de yalnızca iki dönem arasındaki uzaklığa bağlı olması gerekir. Dickey-Fuller (1979-1981) tarafından geliştirilen Dickey-Fuller birim kök testi, bir zaman serisinin durağan olup olmadığını incelemek için kullanılan yaygın yöntemlerdendir. Seri durağan değildir, birim kök içerir anlamına gelen temel hipotezi, alternatif hipoteze karşı test etmek için, bu testlerin sonucunda elde edilen DF istatistikleri, Mackinnon (1996) kritik değerleriyle karşılaştırılır. Geleneksel birim kök testleri incelendiğinde sıfır hipotezinin genellikle durağan olmamayı tanımladığı görülmektedir. Kwiatkowski, Phillips, Schmidt, Shin (KPSS) testi ise sıfır hipotez altında incelenen serinin (değişkenin) durağan olmasını sınamaktadır.

Tablo 7.2 Değişkenlerin Düzey Değerleri İçin ADF Testi Sonuçları

ADF (H_0 : Seri durağan değildir. Birim kök barındırır.)				
	Test İstatistiği		0.05 Kritik Değer	
Seri	Sabitli	Sabitli ve Trendli	Sabitli	Sabitli ve Trendli
OK	-2.05	-0.85	-2.91	-3.49
GSYİH	<u>-3.88</u>	<u>-3.85</u>	-2.91	-3.48
HHI	-2.18	-1.41	-2.91	-3.48
İO	-2.34	-2.97	-2.90	-3.49
RKE	0.25	-1.87	-2.91	-3.48
TATNK	<u>-2.98</u>	-2.98	-2.91	-3.48
TK	1.08	-1.23	-2.91	-3.48
TKTA	-0.74	-3.09	-2.91	-3.48
TNKT	-0.61	-1.10	-2.91	-3.48
TOTA	-0.13	-2.56	-2.91	-3.48

Tablo 7.2’de tüm değişkenlere ait ADF test sonuçları yer almaktadır. ADF testi için SIC bilgi kriteri kullanılmıştır. GSYİH değişkeni sabitli ve trendli ve sabitli modellerinin her ikisinde de düzey halinde durağandır. TATNK değişkeni ise sabitli modelde düzey halinde durağandır. Diğer bütün değişkenler düzey hallerinde durağan değildir.

Tablo 7.3 Değişkenlerin Düzey Değerleri İçin KPSS Testi Sonuçları

KPSS (H_0 : Seri durağandır. Birim kök yoktur.)				
	Test İstatistiği		0.05 Kritik Değer	
Seri	Sabitli	Sabitli ve Trendli	Sabitli	Sabitli ve Trendli
OK	0.79	0.24	0.46	0.15
GSYİH	<u>0.08</u>	<u>0.05</u>	0.46	0.15
HHI	0.56	0.24	0.46	0.15
İO	<u>0.40</u>	<u>0.14</u>	0.46	0.15
RKE	0.79	0.24	0.46	0.15
TATNK	<u>0.07</u>	<u>0.07</u>	0.46	0.15
TK	0.91	0.19	0.46	0.15
TKTA	0.80	0.20	0.46	0.15
TNKT	<u>0.25</u>	0.19	0.46	0.15
TOTA	0.67	0.16	0.46	0.15

Tablo 7.3'te tüm değişkenlere ait KPSS test sonuçları yer almaktadır. GSYİH değişkeni ADF birim kök testi sonucunda olduğu gibi burada da sabitli ve trendli ve sabitli modellerinin her ikisinde de düzey halinde durağandır. İO değişkeni sabitli ve trendli ve sabitli modellerinin her ikisinde de düzey halinde durağandır. TATNK değişkeni ADF testinde sadece sabitli modelde durağandı fakat burada sabitli ve trendli ve sabitli modellerinin her ikisinde de düzey halinde durağandır. TNKTM değişkeni sadece sabitli modelde durağandır. Diğer tüm değişkenler düzey halinde durağan değildir.

Tablo 7.4 Değişkenlerin Birinci Farkları İçin ADF Testi Sonuçları

ADF (H^0 : Seri durağan değildir. Birim kök barındırır.)				
	Test İstatistiği		0.05 Kritik Değer	
Seri	Sabitli	Sabitli ve Trendli	Sabitli	Sabitli ve Trendli
D(OK)	-3.97	-4.50	-2.91	-3.49
D(GSYİH)	-8.63	-8.56	-2.91	-3.48
D(HHI)	-6.40	-8.70	-2.91	-3.48
D(İO)	-7.99	-7.94	-2.91	-3.49
D(RKE)	-8.06	-8.35	-2.91	-3.48
D(TATNK)	-6.79	-6.75	-2.91	-3.48
D(TK)	-7.32	-7.62	-2.91	-3.48
D(TKTA)	-7.85	-7.96	-2.91	-3.48
D(TNKTM)	-6.76	-6.70	-2.91	-3.48
D(TOTA)	-7.26	-7.93	-2.91	-3.48

Birinci farkları alınan bütün değişkenler her iki model de durağanlaşmıştır. Yani değişkenlerin I(1) olduğu görülmektedir.

Tablo 7.5 Değişkenlerin Birinci Farkları İçin KPSS Testi Sonuçları

KPSS (H0: Seri durağan değildir. Birim kök barındırır.)				
	Test İstatistiği		0.05 Kritik Değer	
Seri	Sabitli	Sabitli ve Trendli	Sabitli	Sabitli ve Trendli
D(OK)	0.13	0.12	0.46	0.15
D(GSYİH)	0.08	0.07	0.46	0.15
D(HHI)	0.51	<u>0.10</u>	0.46	0.15
D(İÖ)	<u>0.23</u>	0.21	0.46	0.15
D(RKE)	0.34	0.02	0.46	0.15
D(TATNK)	0.08	0.07	0.46	0.15
D(TK)	0.35	0.05	0.46	0.15
D(TKTA)	<u>0.31</u>	0.16	0.46	0.15
D(TNKTM)	0.32	0.08	0.46	0.15
D(TOTA)	0.54	<u>0.13</u>	0.46	0.15

Birinci farkı alınan İÖ ve TKTA değişkenleri sabitli modelde; HHI ve TOTA değişkenler sabitli ve trendli modelde durağanlaşmıştır. Diğer tüm değişkenler sabitli ve sabitli ve trendli modellerinin her ikisinde de durağanlaşmışlardır. Yani değişkenlerin tümünün farkları alındığında I(1) olduğu görülmektedir.

Ayrıca değişkenlerin birim kök testleri yapılırken mevsimsellik de araştırılmıştır. Bu amaçla tüm değişkenlerin korelogramları incelenmiş ve OK değişkeni hariç mevsimsellik olmadığı görülmüştür. OK değişkeni de “moving average” yöntemi ile ayrıştırılmış ve OKSA adını almıştır.

7.4.1.2. Gecikme Uzunluğunun Belirlenmesi

Gecikme	AIC	SC	HQ
1	6.32	6.73	6.50
2	5.26	6.05	5.70
3	2.68*	3.78*	3.11*
4	-2.34	-0.90	-1.78
5	-	-	-

ARDL analizinin ilk aşaması uygun gecikme sayısını belirlemektir. Gecikme uzunluğu, eğer otokorelasyon yoksa, o uzunluğa göre seçilmiş en küçük kritik değerin elde edilmesini sağlar. Bu nedenle en uygun gecikme sayısını bulmak için değişkenler farklı gecikme sayıları ile sınanarak, bilgi kriterlerine göre en düşük değeri veren model uygun model olarak seçilir.

Uygun gecikme uzunluğu bütün kriterlerin önerdiği (AIC, SC ve HQ) kriterlerinin önerdiği 3

gecikme olarak alınmıştır.

7.4.1.3. Özkaynak Kârlılığını Etkileyen Faktörlerin Analizi

Tablo 7.6 ARDL (3,0,3,1,3,3,0,3,3,2) Modelinin Tahmin Sonuçları

Değişken	Katsayı	Stn. Hata	t-İstatistik	Olasılık Değeri
OKSA(-1)	-0.918387	0.045464	-20.20038	0.0000
OKSA(-2)	-0.909803	0.040816	-22.29023	0.0000
OKSA(-3)	-0.914575	0.040499	-22.58273	0.0000
GSYİH	-0.002171	0.036359	-0.059709	0.9528
HHI	24.30772	17.76442	1.368337	0.1817
HHI(-1)	2.586991	18.89117	0.136942	0.8920
HHI(-2)	22.01655	23.16162	0.950562	0.3497
HHI(-3)	69.00456	21.13720	3.264603	0.0028
IO	-0.539867	0.255159	-2.115811	0.0431
IO(-1)	-0.309586	0.244744	-1.264937	0.2160
RKE	0.059366	0.017466	3.398955	0.0020
RKE(-1)	0.052490	0.022641	2.318341	0.0277
RKE(-2)	0.000854	0.019143	0.044625	0.9647
RKE(-3)	0.016966	0.015754	1.076898	0.2904
TATNK	2.590115	0.443211	5.843979	0.0000
TATNK(-1)	-0.489875	0.362702	-1.350625	0.1873
TATNK(-2)	-0.383321	0.352124	-1.088594	0.2853
TATNK(-3)	0.594292	0.280728	2.116966	0.0430
TK	-3.08E-06	2.68E-07	-11.48153	0.0000
TKTA	0.406361	14.68512	0.027672	0.9781
TKTA(-1)	-31.70117	15.72822	-2.015560	0.0532
TKTA(-2)	-16.59994	14.29695	-1.161082	0.2551
TKTA(-3)	35.95948	11.22980	3.202148	0.0033
TNKTm	-0.062460	0.083473	-0.748264	0.4603
TNKTm(-1)	0.168451	0.102092	1.649988	0.1097
TNKTm(-2)	-0.068074	0.096142	-0.708062	0.4846
TNKTm(-3)	-0.343298	0.067865	-5.058578	0.0000
TOTA	-75.85127	34.21280	-2.217044	0.0346
TOTA(-1)	-18.16024	44.88615	-0.404585	0.6888
TOTA(-2)	78.54550	32.63620	2.406699	0.0227
DUMMY	-2.407931	0.606298	-3.971531	0.0004
C	46.14680	6.774685	6.811653	0.0000
Düzeltilmiş R-Kare	0.982747			
F-İstatistik	111.2440			
Prob(F-İstatistik)	0.000000			

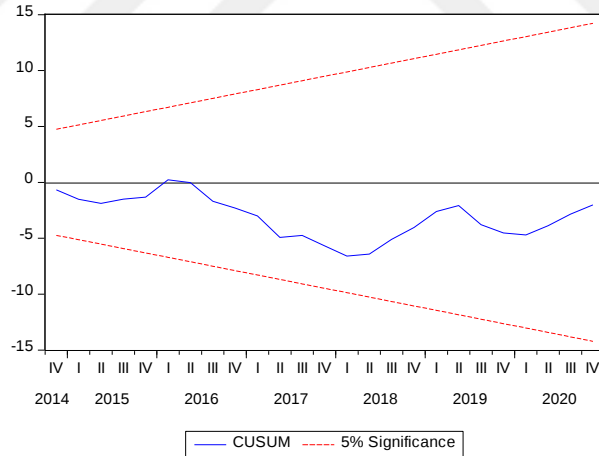
Tablo 7.6 incelendiğinde OKSA ve DUMMY değişken de dahil diğer değişkenlerin çoğunun anlamlı olduğu görülmektedir. Elde edilen modelde varsayım ihlallerinin olup olmadığını görmek için varsayım testleri uygulanacaktır.

Tablo 7.7 Varsayım Testlerinin Sonuçları

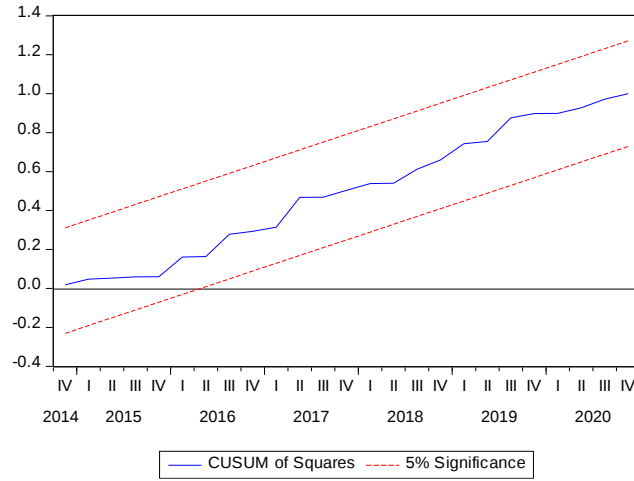
Amaç	Test	Olasılık Değeri	Sonuç
Serisel Korelasyon	Breush-Godfrey	0.0411	YOK
Değişen Varyans	Breush-Pagan-Godfrey	0.9878	YOK
Normallik	Jarque-Bera	0.876853	VAR
Model Spesifikasyonu	Ramsey RESET	0.9211	YOK

Breush-Godfrey testi sonucunda serisel korelasyon yoktur hipotezi red edilemiyor. Dolayısıyla modelde otokorelasyon sorunu yoktur. Breush-Pagan- Godfrey testi sonucunda sabit varyansı ifade eden yokluk hipotezi red edilemiyor. Dolayısıyla modelde değişen varyans sorunun olmadığı sonucuna varıyoruz. Jarque-Bera testi sonuna göre elde edilen olasılık değeri, %5 anlam düzeyinden büyük olduğu için temel hipotez red edilemez ve kalıntıların normal dağıldığı sonucuna ulaşılmaktadır. Son olarak uygulanan Ramsey RESET testinin olasılık değeri, %5 anlam düzeyinde modelde spesifikasyon hatası yoktur olan temel hipotezi red edemediği için modelde spesifikasyon hatasının olmadığı sonucuna ulaşılmaktadır.

Modelde yapısal kırılma olup olmadığını anlamak için CUSUM test ve CUSUM-kare testi uygulanacaktır. Elde edilen grafikler aşağıda verilmiştir.

Şekil 7.12 CUSUM Testi

Şekil 7.13 CUSUM-kare Testi

Elde edilen grafiklerde kırmızı kesikli çizgiler %95 güven aralığını, mavi kesiksiz çizgi ise parametre tahminlerini göstermektedir. Görüldüğü gibi, her iki grafikte de tahminler güven aralığı içerisinde kaldığından parametre tahminleri istikrar koşulunu sağlamaktadır.

Model bütün tanı testlerini geçmiş olsa da, F-sınır ve t-sınır testlerinin de uygulanması gerekmektedir. ARDL analizinin en önemli aşaması da burasıdır. Yapılan testler sonucu seçilen sabitli model üzerinden yapılacak olan F-sınır testi ve t-sınır testi de değişkenler arasında eş bütünleşme ilişkisinin varlığını araştırılacaktır.

Tablo 7.8 Uzun Dönem Sınır Testleri Sonuçları

Test İstatistiği	Değer	α .	I(0)	I(1)
F-statistic k Actual Sample Size	187.0187 9	Asymptotic: n=1000		
		10%	1.88	2.99
		5%	2.14	3.3
		2.5%	2.37	3.6
		1%	2.65	3.97
		Finite Sample: n=65		
		10%	-1	-1
		5%	-1	-1
		1%	-1	-1
	61	Finite Sample: n=60		
		10%	-1	-1
		5%	-1	-1
		1%	-1	-1
t-statistic	-37.61212	10%	-2.57	-4.56
		5%	-2.86	-4.88
		2.5%	-3.13	-5.18
		1%	-3.43	-5.54

Elde edilen sonuçlar incelendiğinde F sınır testi sonucu $F=187.0187$ olarak hesaplanmıştır. Bu değer üst kritik değerlerin tüm anlamlılık düzeyleri için hepsinden büyük [$F>I(1)$] olduğundan “eş bütünleşme yoktur” hipotezi reddedilecektir. F sınır testine göre değişkenler eş bütünleşiktir. Fakat burada dikkat edilmesi gereken nokta;

Ama burada belirtilmesi gereken en önemli husus; gerçek örneklem büyüklüğü için Narayan (2005) tarafından hesaplanan kritik değerlerin (-1) çıkmasıdır. Narayan en fazla 7 bağımsız değişken için bu değerleri hesaplamıştır, bizim modelimizde 9 adet bağımsız değişken vardır. bu yüzden Narayan’ın büyük örneklem için kullanılacağını söylediği F kritik değerleri bizim analizimizde kullanılamamaktadır. Bu yüzden F sınır testi yerine t sınır testi kullanılacaktır.

Yukarıda elde edilen tablonun alt kısmında yer alan t sınır testinde görüldüğü gibi t sınır testi için $t = -37.61212$ olarak hesaplanmıştır. Bu değer mutlak değerce tüm yanılma düzeyleri için üst kritik değer mutlak değerinden büyük olduğundan seriler arasındaki eş bütünleşme geçerli olmaktadır.

Tablo 7.9 Uzun Dönem Tahmin Sonuçları

Bağımlı Değişken: OKSA	Katsayı	Stn. Hata	t-İstatistik	Olasılık Değeri
GSYİH	-0.000580	0.009711	-0.059731	0.9528
HHI	31.50500	1.942703	16.21710	0.0000***
IO	-0.226959	0.064614	-3.512532	0.0015***
RKE	0.034647	0.003677	9.423898	0.0000***
TATNK	0.617515	0.096926	6.371013	0.0000***
TK	-8.22E-07	6.12E-08	-13.42186	0.0000***
TKTA	-3.188894	3.786613	-0.842149	0.4066
TNKTm	-0.081592	0.011206	-7.280931	0.0000***
TOTA	-4.132243	8.622185	-0.479257	0.6354

Açıklama: (***), %1 anlam düzeyinde anlamlıdır.

Uzun dönem tahmin sonuçlarına göre, yoğunlaşma endeksi (HHI) ile özkaynak karlılığı (OK) arasında uzun dönemde pozitif bir ilişki tespit edilmiştir. Diğer bir deyişle, katılım bankacılığı sektöründe, uzun dönemde yoğunluk endeksi (HHI) bir birim arttığında özkaynaklar 31.50 birim artmaktadır.

Uzun dönem tahmin sonuçlarına göre işsizlik oranı (İÖ) bir birim arttığında katılım bankacılığı sektöründe özkaynak karlılığı 0.23 azalmaktadır.

Uzun dönem tahmin sonuçlarına göre Reel Kur Endeksi (RKE) bir birim arttığında katılım bankacılığı sektöründe özkaynak karlılığı 0.035 birim artmaktadır.

Uzun dönem tahmin sonuçlarına göre Takipteki Alacaklar (Brüt) / Toplam Nakdi Krediler (%) (TATNK) oranı bir birim arttığında katılım bankacılığı sektöründe özkaynak karlılığı 0.62 yükselmektedir.

Uzun dönem tahmin sonuçlarına göre Takiptekiler Krediler (TK) bir birim arttığında katılım bankacılığı sektöründe özkaynak karlılığı 0.000000822 düşmektedir.

Uzun dönem tahmin sonuçlarına göre Toplam Nakdi Krediler/Toplam katılım (%) (TNKTm) oranı bir birim arttığında katılım bankacılığı sektöründe özkaynak karlılığı 0.08 düşmektedir.

İstatistiksel olarak anlamlı olmayan GSYİH, TKTA ve TOTA değişkenleri anlamsız oldukları için katsayı yorumu yapılamaz ama uzun dönemde özkaynaklara negatif etkilerinin olduğu söylenebilir.

Analizin son aşaması olarak kısa dönem regresyon modeli yani hata düzeltme modeli kurulacak ve hata düzeltme katsayısı incelenecektir. H, zaman serisi analizlerinde hata düzeltme modeli, kısa dönem ile uzun dönem ilişkisi arasındaki dengesizliğin yok edilmesi ve eş bütünleşen değişkenler arasında kısa ve uzun dönemli nedenselliğin test edilmesi için kullanılmaktadır. Hata düzeltme

katsayısı kısa dönemdeki dengesizliklerin hangi hızla dengeye döndüğünü açıklaması açısından önemlidir. Hata düzeltme mekanizmasının çalışması için hata düzeltme katsayısının negatif ve istatistiksel olarak anlamlı olması gerekmektedir.

Tablo 7.10 Kısa Dönem Tahmin Sonuçları

Değişkenler	Katsayı	Stn. Hata	t-İstatistik	Olasılık Değeri
C	46.14680	0.966779	47.73251	0.0000
D(OKSA(-1))	1.824378	0.053018	34.41022	0.0000
D(OKSA(-2))	0.914575	0.032949	27.75736	0.0000
D(HHI)	24.30772	12.35928	1.966758	0.0588
D(HHI(-1))	-91.02111	12.69876	-7.167714	0.0000
D(HHI(-2))	-69.00456	14.14624	-4.877944	0.0000
D(IO)	-0.539867	0.167811	-3.217106	0.0032
D(RKE)	0.059366	0.013967	4.250329	0.0002
D(RKE(-1))	-0.017820	0.011506	-1.548824	0.1323
D(RKE(-2))	-0.016966	0.011378	-1.491124	0.1467
D(TATNK)	2.590115	0.247202	10.47772	0.0000
D(TATNK(-1))	-0.210972	0.206113	-1.023572	0.3145
D(TATNK(-2))	-0.594292	0.215923	-2.752333	0.0101
D(TKTA)	0.406361	10.77001	0.037731	0.9702
D(TKTA(-1))	-19.35953	9.258671	-2.090962	0.0454
D(TKTA(-2))	-35.95948	7.993984	-4.498317	0.0001
D(TNKTM)	-0.062460	0.060223	-1.037133	0.3082
D(TNKTM(-1))	0.411372	0.052765	7.796332	0.0000
D(TNKTM(-2))	0.343298	0.048661	7.054881	0.0000
D(TOTA)	-75.85127	22.92952	-3.308018	0.0025
D(TOTA(-1))	-78.54550	23.70467	-3.313503	0.0025
DUMMY	-2.407931	0.255036	-9.441515	0.0000
CointEq(-1)*	-3.742765	0.075606	-49.50343	0.0000
Düzeltilmiş R-Kare	0.991720			
F-İstatistik	327.6497			
Prob(F-istatistik)	0.000000			

* p-value incompatible with t-Bounds distribution.

Elde edilen kısa dönem regresyon tahmin sonuçlarına göre yani hata düzeltme modeline (Error Correction Model-ECM) göre hata düzeltme katsayısı olan CointEq (-1)*= -3.742765 olarak hesaplanmıştır. -3.74 olan katsayı, beklenildiği gibi negatif olup katsayıya ait t=-49.50, olasılık değeri ise 0.0000 olarak hesaplanmıştır. Katsayının 0 ile -1 arasında olması uzun dönem denge değerine tekdüze yakınsaması anlamına gelmektedir. Bu sonuçlara göre, hata düzeltme katsayısı hem beklenildiği gibi negatif hem de istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Yani, hata düzeltme modeli çalışmaktadır ve kısa dönemde oluşacak dengeden sapmaların %3.74'i bir dönem sonra yani 3 ay sonra kapanmakta, buna göre sapmalar $1/3.742765 = 0.27$ dönem sonra yani yaklaşık 24 gün sonra düzeltilmektedir. Kısa dönemdeki dengesizlikler bu şekilde kapanmaktadır. Bunun anlamı, eşbütünleşik seriler arasında kısa dönemde gerçekleşen sapmaların belli bir süre sonra ortada

kalkarak serilerin uzun dönem denge değerine tekrar yakınsamasıdır. Bu durum ortaya çıkan uzun dönem analiz sonuçlarının güvenilebilir olduğunu ifade etmektedir. Diğer bir deyişle kısa dönem sapmalara karşın uzun dönem dengesi geçerlidir.

Tablo 7.10 incelendiğinde görüldüğü gibi değişkenlerin her dönemde yani gecikmesiz ve gecikmeli katsayıları farklı yönde değerler alabilmektedir. Çünkü her dönemde düzeltme mekanizması farklı yönde hareket etmektedir. Sonuçta, modele göre uzun dönemde negatif yönde ise düzeltme pozitif yönde çalışabilmektedir.

Bu bağlamda, yoğunluk endeksi HHI değişkeninin kısa dönem gecikmesiz değeri anlamlıdır ve uzun dönem değeri gibi pozitifdir. Kısa dönem bir ve iki gecikmeli değerleri de istatistiksel olarak anlamlı ve negatifdir. IO değişkeninin kısa dönem gecikmesiz değeri uzun dönem değeri gibi anlamlı ve negatif yönlüdür. RKE değişkeninin kısa dönem gecikmesiz değeri uzun dönem değeri gibi anlamlı ve pozitifdir. Kısa dönem bir ve iki gecikmeli değerleri ise negatif ve istatistiksel olarak anlamsızdır. TATNK değişkenine ait kısa dönem gecikmesiz değer uzun dönem değeri gibi anlamlı ve pozitifdir. Bir gecikmeli değer negatif ve anlamsız, iki gecikmeli değeri anlamlı ama negatiftir. TKTA değişkeninin kısa dönem gecikmesiz değeri uzun dönem değeri gibi anlamsız ama uzun dönem değerinin aksine pozitifdir. Fakat bir ve iki gecikmeli kısa dönem değerleri anlamlı ve uzun dönem değeri gibi negatif yönlüdür. TNKTM değişkeninin kısa dönem gecikmesiz değeri uzun dönem değeri gibi negatif yönlüdür ama uzun dönem değeri gibi anlamlı değildir. Kısa dönem bir ve iki gecikmeli değerleri ise anlamlı ve pozitif yönlüdür. TOTA değişkeninin kısa dönem gecikmesiz değeri uzun dönem değeri gibi anlamlı ne negatif yönlüdür. Kısa dönem bir gecikmeli değeri de anlamlı ve negatif yönlüdür. Bağımlı değişkenin gecikmesiz değeri ve ayrıca GSYİH ve TK değişkenleri ARDL (3,0,3,1,3,3,0,3,3,2) modelinde 0 gecikmeli değerler aldıkları için kısa dönem tablosunda yer almamaktadırlar.

Tablonun en altında yazan ‘p-value incompatible with t-Bounds distribution.’(p-değeri t-sınır testi dağılımı ile uyumsuzdur) yazısı analiz sonucu elde edilen tablonun altında otomatik olarak gelmiştir. Bu yorumdan yola çıkarak analiz hakkında yorum yapmak için p değerinin güvenli olmadığını anlarız ve t istatistiği için de bir sınır testine ihtiyaç duyulur. Bu yüzden aşağıdaki Tablo 7.11’de yer alan t istatistiğinin sınır testi incelenir.

Tablo 7.11 Kısa Dönem Sınır Testleri Sonuçları

Test İstatistiği	Değer	α .	I(0)	I(1)
F-statistic	187.0187	10%	1.88	2.99
k	9	5%	2.14	3.3
		2.5%	2.37	3.6
		1%	2.65	3.97
t-statistic	-49.50343	10%	-2.57	-4.56
		5%	-2.86	-4.88
		2.5%	-3.13	-5.18
		1%	-3.43	-5.54

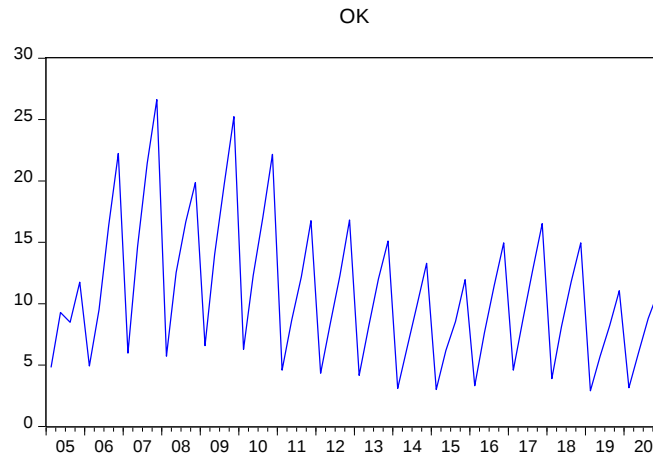
Yukarıda elde edilen tablonun alt kısmında yer alan t sınır testinde görüldüğü gibi t sınır testi için $t = -49.50343$ olarak hesaplanmıştır. Bu değer mutlak değerce tüm yanılma düzeyleri için üst kritik değerin mutlak değerinden büyük olduğundan hata düzeltme katsayısı istatistiksel olarak anlamlıdır ve yine seriler arasında eşbütünleşme vardır sonucu elde edilmiştir.

7.4.2. Mevduat Bankaları Sektörel Kredi Yoğunlaştırması ve Özkaynak Karlılığı İlişkisi Analizi

Mevduat bankları verileri üzerinden yapılan analizde özkaynak kârlılığı (OK) bağımlı değişken; GSYİH, HHI, İÖ, RKE, TATNK, TK, TKTA, TNKTM, TOTA bağımlı değişkenler kullanılmıştır. Ayrıca katılım özkaynak karlılığı modelinin bağımlı değişkeni olan OK'da 2016Q2-2019Q1 arasında yapısal kırılma gözlemlendiği için kukla değişken kullanılmıştır.

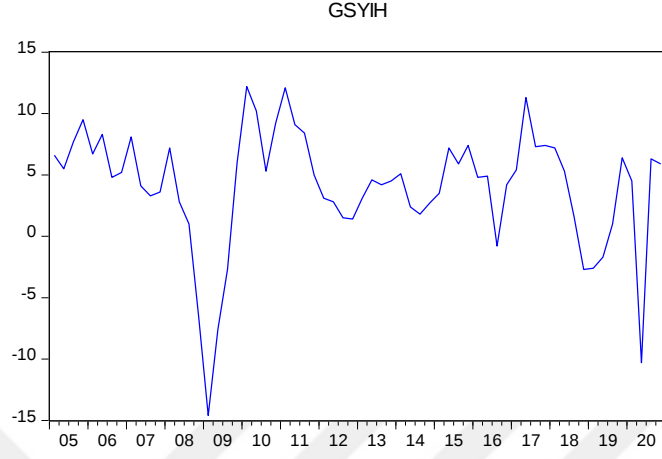
ARDL model tahmin sonuçları aşağıdaki gibidir.

Şekil 7.14 2005-2020 Dönemi Mevduat Bankaları ROESA Değişkeni

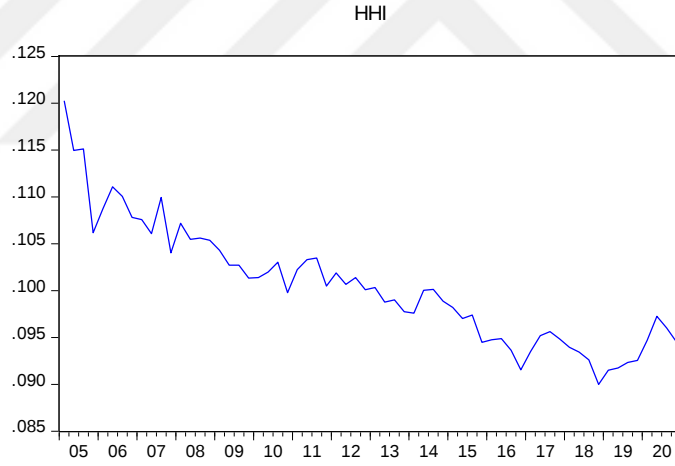

,

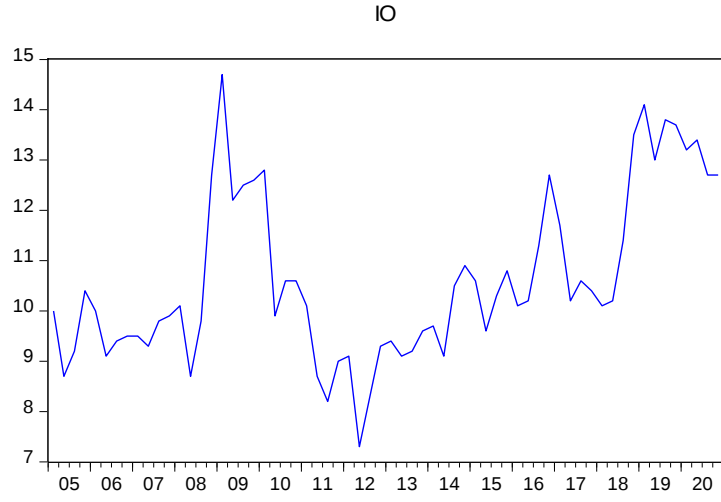
Şekil 7.15 2005-2020 Dönemi Mevduat Bankaları GSYİH Değişkeni

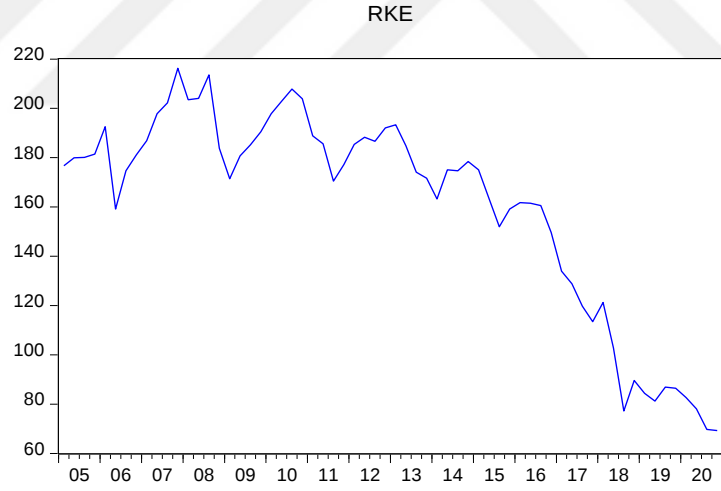
Şekil 7.16 2005-2020 Dönemi Mevduat Bankaları Sektörel Yoğunlaşma Endeksi (HHI) Değişkeni

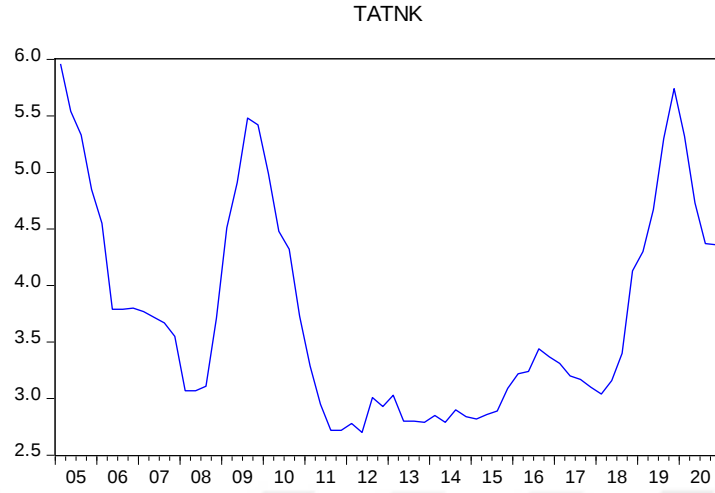
Şekil 7.17 2005-2020 Dönemi Mevduat Bankaları İşsizlik Oranı Değişkeni

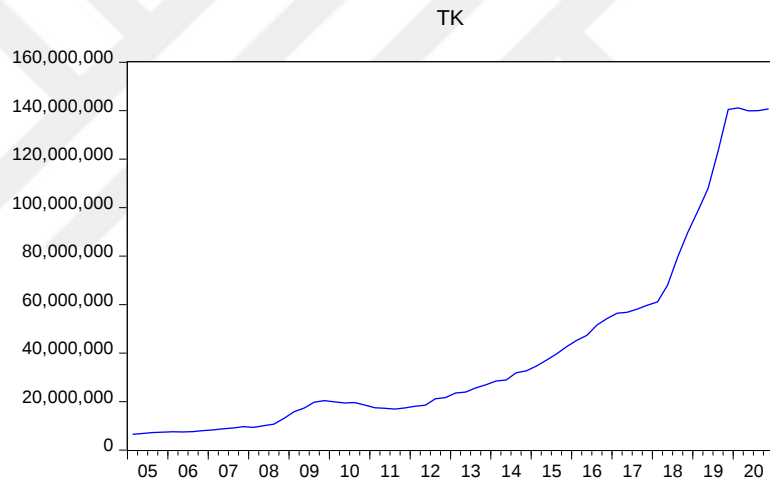
Şekil 7.18 2005-2020 Dönemi Mevduat Bankaları Reel Kur Endeksi Değişkeni

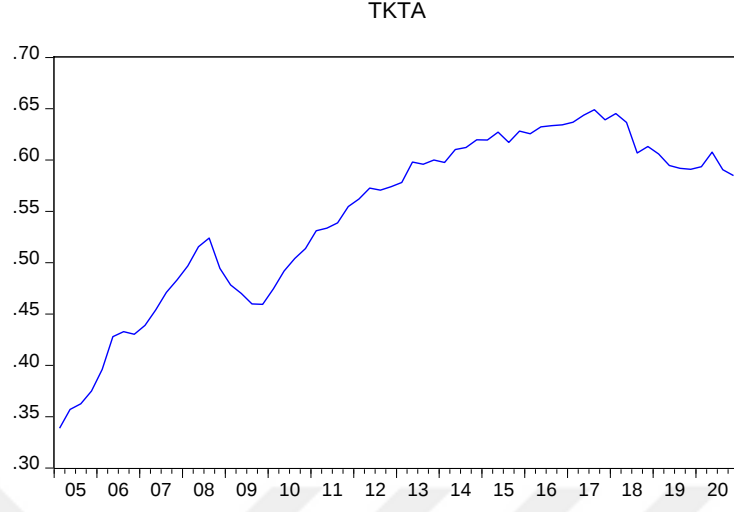
Şekil 7.19 2005-2020 Dönemi Mevduat Bankaları Takipli Alacaklar / Toplam Nakdi Krediler Oranı Değişkeni

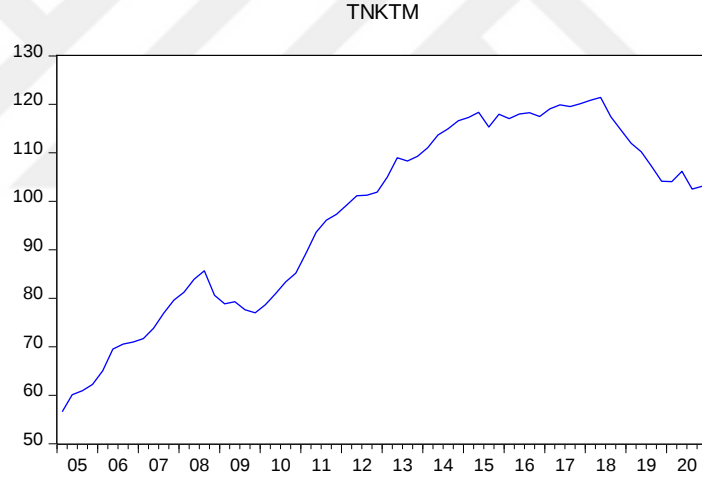
Şekil 7.20 2005-2020 Dönemi Mevduat Bankaları Takipteki Krediler Değişkeni

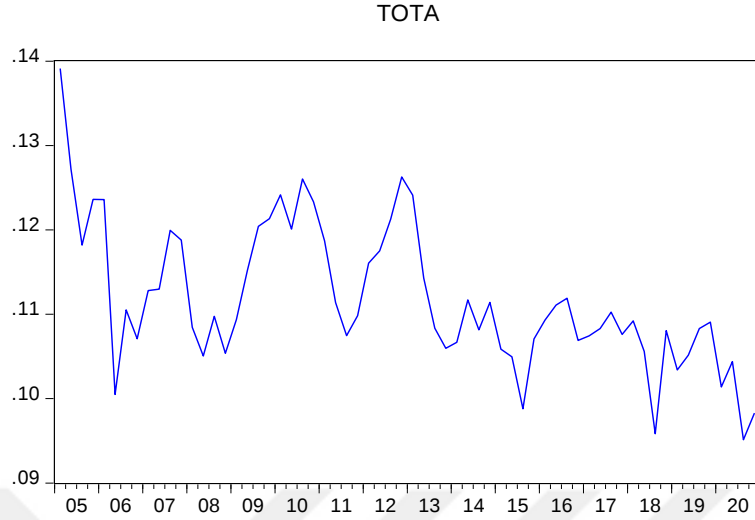
Şekil 7.21 2005-2020 Dönemi Mevduat Bankaları Takipteki Krediler/ Toplam Aktifler Oranı Değişkeni

Şekil 7.22 2005-2020 Dönemi Mevduat Bankaları Toplam Nakdi Krediler/ Toplam Mevduat Oranı Değişkeni

Şekil 7.23 2005-2020 Dönemi Mevduat Bankaları Toplam Özkaynak/ Toplam Aktifler Oranı Değişkeni

7.4.2.1. Birim Kökü Testi Sonuçları

Geleneksel birim kök testleri incelendiğinde sıfır hipotezinin genellikle durağan olmamayı tanımladığı görülmektedir. Kwiatkowski, Phillips, Schmidt, Shin (KPSS) testi ise sıfır hipotez altında incelenen serinin (değişkenin) durağan olmasını sınamaktadır.

Tablo 7.12 Değişkenlerin Düzey Değerleri İçin ADF Testi Sonuçları

ADF (H0: Seri durağan değildir. Birim kök barındırır.)				
	Test İstatistiği		0.05 Kritik Değer	
Seri	Sabitli	Sabitli ve Trendli	Sabitli	Sabitli ve Trendli
OK	-1.88	<u>-4.00</u>	-2.91	-3.49
GSYİH	<u>-3.88</u>	<u>-3.86</u>	-2.91	-3.48
HHI	-2.76	<u>-5.27</u>	-2.91	-3.48
İÖ	-2.34	-2.97	-2.90	-3.49
RKE	0.25	-1.87	-2.91	-3.48
TATNK	<u>-2.96</u>	-2.85	-2.91	-3.48
TK	3.37	2.09	-2.92	-3.50
TKTA	<u>-3.61</u>	-0.95	-2.91	-3.48
TNKT	-2.07	0.04	-2.91	-3.48
TOTA	<u>-3.98</u>	<u>-4.61</u>	-2.91	-3.48

Tablo 7.12’de tüm değişkenlere ait ADF test sonuçları yer almaktadır. ADF testi için SIC bilgi kriteri kullanılmıştır. OK değişkeni trendli ve sabitli modelde, GSYİH değişkenleri sabitli ve trendli ve sabitli modellerinin her ikisinde de, HHI değişkeni trendli ve sabitli modelde, TATNK

ve TKTA değişkeni sabitli modelde ve TOTA değişkeni sabitli ve trendli ve sabitli modellerinin her ikisinde de düzey halinde durağanlardır. Diğer bütün değişkenler düzey hallerinde durağan değildir.

Tablo 7.13 Değişkenlerin Düzey Değerleri İçin KPSS Testi Sonuçları

KPSS (H_0 : Seri durağandır. Birim kök yoktur.)				
	Test İstatistiği		0.05 Kritik Değer	
Seri	Sabitli	Sabitli ve Trendli	Sabitli	Sabitli ve Trendli
OK	0.82	<u>0.09</u>	0.46	0.15
GSYİH	<u>0.08</u>	<u>0.05</u>	0.46	0.15
HHI	0.98	0.17	0.46	0.15
İÖ	<u>0.40</u>	<u>0.14</u>	0.46	0.15
RKE	0.79	0.24	0.46	0.15
TATNK	<u>0.23</u>	0.19	0.46	0.15
TK	0.83	0.22	0.46	0.15
TKTA	0.89	0.21	0.46	0.15
TNKTm	0.87	0.20	0.46	0.15
TOTA	0.76	<u>0.08</u>	0.46	0.15

Tablo 7.13'te tüm değişkenlere ait KPSS test sonuçları yer almaktadır. OK değişkeni sabitli ve trendli model de düzey halinde durağandır. GSYİH değişkeni ADF birim kök testi sonucunda olduğu gibi burada da sabitli ve trendli ve sabitli modellerinin her ikisinde de düzey halinde durağandır. İÖ değişkeni sabitli ve trendli ve sabitli modellerinin her ikisinde de düzey halinde durağandır. TATNK değişkeni ADF testinde olduğu gibi sabitli modelde düzey halinde durağandır. TOTA değişkeni sabitli ve trendli modelde düzey halinde durağandır.

Tablo 7.14 Değişkenlerin Birinci Farkları İçin ADF Testi Sonuçları

ADF (H ₀ : Seri durağan değildir. Birim kök barındırır.)				
	Test İstatistiği		0.05 Kritik Değer	
Seri	Sabitli	Sabitli ve Trendli	Sabitli	Sabitli ve Trendli
D(OK)	-3.45	-3.64	-2.91	-3.49
D(GSYİH)	-8.63	-8.56	-2.91	-3.48
D(HHI)	-11.27	-11.52	-2.91	-3.48
D(İÖ)	-7.99	-7.94	-2.91	-3.49
D(RKE)	-8.06	-8.35	-2.91	-3.48
D(TATNK)	-4.11	-4.15	-2.91	-3.48
D(TK)	-3.03	-5.31	-2.91	-3.49
D(TKTA)	-5.50	-6.20	-2.91	-3.48
D(TNKTM)	-5.05	-5.73	-2.91	-3.48
D(TOTA)	-9.35	-9.27	-2.91	-3.48

Açıklama: (*), %10 anlam seviyesinde durağanlaştığını belirtmektedir.

Yapılan analiz sonucu tüm değişkenler birinci farkları alındığında durağanlaşmışlardır sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 7.15 Değişkenlerin Birinci Farkları İçin KPSS Testi Sonuçları

KPSS (H ₀ : Seri durağandır. Birim kök yoktur.)				
	Test İstatistiği		0.05 Kritik Değer	
Seri	Sabitli	Sabitli ve Trendli	Sabitli	Sabitli ve Trendli
D(OK)	<u>0.26</u>	0.23	0.46	0.15
D(GSYİH)	0.08	0.07	0.46	0.15
D(HHI)	0.43	0.12	0.46	0.15
D(İÖ)	<u>0.23</u>	0.21	0.46	0.15
D(RKE)	0.34	0.02	0.46	0.15
D(TATNK)	0.20	0.04	0.46	0.15
D(TK)	0.55	<u>0.09</u>	0.46	0.15
D(TKTA)	0.55	<u>0.06</u>	0.46	0.15
D(TNKTM)	0.53	<u>0.11</u>	0.46	0.15
D(TOTA)	0.09	0.07	0.46	0.15

Birinci farkları alınan tüm değişkenler durağanlaşmışlardır fakat daha detaylı yorumlamak gerekirse; OK ve İÖ değişkenleri sabitli modelde, TK, TKTA ve TNKTM değişkenleri sabitli ve trendli modelde durağanlaşmışlardır. Yapılan analiz sonucu tüm değişkenler birinci farkları alındığında durağanlaşmışlardır sonucuna ulaşılmıştır.

Ayrıca değişkenlerin birim kök testleri yapılırken mevsimsellik de araştırılmıştır. Bu amaçla tüm değişkenlerin korelogramları incelenmiş ve OK değişkeni hariç mevsimsellik olmadığı görölmüştür. OK değişkeni de “moving average” yöntemi ile ayrıştırılmış ve OKSA adını almıştır.

7.4.2.2. Gecikme Uzunluğunun Belirlenmesi

Gecikme	AIC	SC	HQ
1	5.54	6.08	5.75
2	5.08	5.73	5.33
3	0.04*	1.25*	0.52*
4	-4.99	-3.32	-4.34
5	-	-	-

ARDL analizinin ilk aşaması uygun gecikme sayısını belirlemektir. Gecikme uzunluğu, eğer otokorelasyon yoksa, o uzunluğa göre seçilmiş en küçük kritik değerin elde edilmesini sağlar. Bu nedenle en uygun gecikme sayısını bulmak için değişkenler farklı gecikme sayıları ile sınanarak, bilgi kriterlerine göre en düşük değeri veren model uygun model olarak seçilir.

Yapılacak analiz için uygun gecikme uzunluğu tabloda da göröldüğü üzere AIC, SIC ve HQ kriterlerinin önerdiği 3 gecikmedir.

7.4.2.3. Özkaynak Karlılığı Etkileyen Faktörlerin Analizi

Tablo 7.16 ARDL (3,3,2,1,2,3,1,3,3,3) Modelinin Tahmin Sonuçları

Değişken	Katsayı	Stn. Hata	t-İstatistik	Olasılık Değeri
OKSA(-1)	-0.978481	0.013482	-72.57816	0.0000
OKSA(-2)	-0.962853	0.012816	-75.12791	0.0000
OKSA(-3)	-0.982275	0.013842	-70.96271	0.0000
GSYIH	0.010664	0.013852	0.769847	0.4483
GSYIH(-1)	-0.011680	0.011376	-1.026714	0.3140
GSYIH(-2)	0.005041	0.012624	0.399332	0.6929
GSYIH(-3)	-0.025137	0.014783	-1.700402	0.1010
HHI	115.4202	37.82471	3.051451	0.0052
HHI(-1)	96.42664	26.88905	3.586093	0.0014
HHI(-2)	80.93134	28.33575	2.856157	0.0083
IO	0.037969	0.077777	0.488181	0.6295
IO(-1)	-0.094174	0.073174	-1.286997	0.2094
RKE	0.003465	0.006610	0.524237	0.6046
RKE(-1)	0.007654	0.007389	1.035810	0.3098
RKE(-2)	0.018425	0.006177	2.982977	0.0061
TATNK	0.765667	0.359911	2.127381	0.0430
TATNK(-1)	-0.100216	0.373140	-0.268574	0.7904
TATNK(-2)	0.141061	0.308971	0.456552	0.6518
TATNK(-3)	-1.109317	0.223296	-4.967913	0.0000
TK	1.25E-08	2.26E-08	0.551683	0.5859
TK(-1)	-7.78E-08	2.49E-08	-3.128386	0.0043
TKTA	19.93578	7.064595	2.821928	0.0090
TKTA(-1)	-12.23766	7.967362	-1.535974	0.1366
TKTA(-2)	8.384762	7.602287	1.102926	0.2802
TKTA(-3)	-37.85425	5.498306	-6.884712	0.0000
TNKTm	-0.049258	0.037133	-1.326530	0.1962
TNKTm(-1)	-0.014733	0.045655	-0.322697	0.7495
TNKTm(-2)	-0.210595	0.049153	-4.284495	0.0002
TNKTm(-3)	0.138135	0.039990	3.454241	0.0019
TOTA	-43.51214	12.19874	-3.566936	0.0014
TOTA(-1)	-19.66271	12.25009	-1.605107	0.1205
TOTA(-2)	-31.38591	13.45733	-2.332253	0.0277
TOTA(-3)	22.34247	8.478119	2.635310	0.0140
DUMMY	0.872137	0.140145	6.223105	0.0000
C	46.14168	6.031410	7.650231	0.0000
Düzeltilmiş R-kare	0.998323			
F-statistic	1051.350			
Prob(F-statistic)	0.000000			

Tablo 7.16 incelendiğinde OKSA ve DUMMY değişken de dahil diğer değişkenlerin çoğunun anlamlı olduğu görülmektedir. Elde edilen modelde varsayım ihlallerinin olup olmadığını görmek

için varsayım testleri uygulanacaktır.

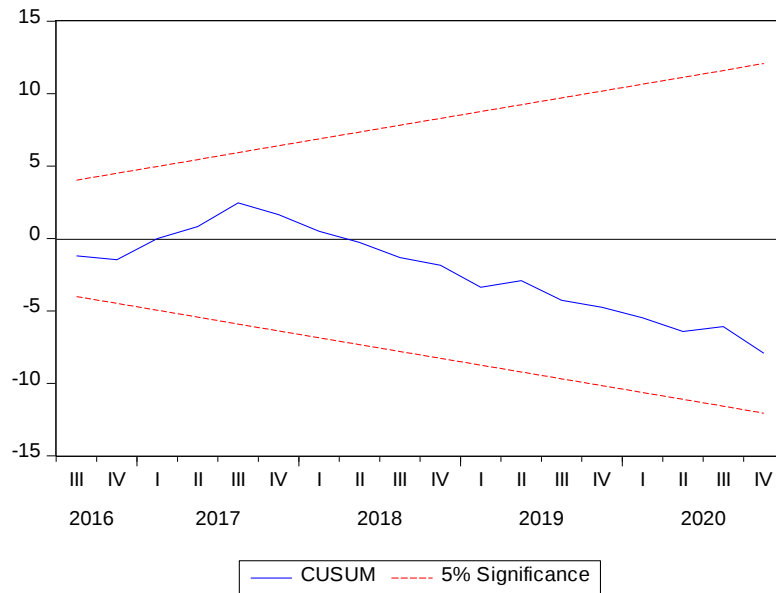
Tablo 7.17 Varsayım Testlerinin Sonuçları

Amaç	Test	Olasılık Değeri	Sonuç
Serisel Korelasyon	Breush-Godfrey	0.6590	YOK
Değişen Varyans	Breush-Pagan-Godfrey	0.3271	YOK
Normallik	Jarque-Bera	0.669258	VAR
Model Spesifikasyonu	Ramsey RESET	0.4852	YOK

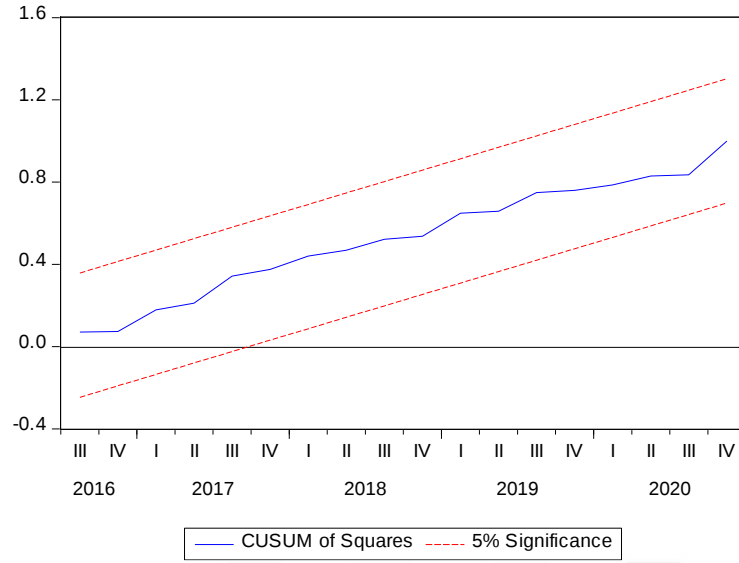
Breush-Godfrey testi sonucunda serisel korelasyon yoktur hipotezi red edilemiyor. Dolayısıyla modelde otokorelasyon sorunu yoktur. Breush-Pagan- Godfrey testi sonucunda sabit varyansı ifade eden yokluk hipotezi red edilemiyor. Dolayısıyla modelde değişen varyans sorunun olmadığı sonucuna varıyoruz. Jarque-Bera testi sonuna göre elde edilen olasılık değeri, %5 anlam düzeyinden büyük olduğu için temel hipotez red edilemez ve kalıntıların normal dağıldığı sonucuna ulaşılmaktadır. Son olarak uygulanan Ramsey RESET testinin olasılık değeri, %5 anlam düzeyinde modelde spesifikasyon hatası yoktur olan temel hipotezi red edemediği için modelde spesifikasyon hatasının olmadığı sonucuna ulaşılmaktadır.

Modelde yapısal kırılma olup olmadığını anlamak için CUSUM test ve CUSUM-kare testi uygulanacaktır. Elde edilen grafikler aşağıda verilmiştir.

Şekil 7.24 CUSUM Testi

Şekil 7.25 CUSUM-kare Testi

Elde edilen grafiklerde kırmızı kesikli çizgiler %95 güven aralığını, mavi kesiksiz çizgi ise parametre tahminlerini göstermektedir. Görüldüğü gibi, her iki grafikte de tahminler güven aralığı içerisinde kaldığından parametre tahminleri istikrar koşulunu sağlamaktadır.

Model bütün tanı testlerini geçmiş olsa da, F-sınır ve t-sınır testlerinin de uygulanması gerekmektedir. ARDL analizinin en önemli aşaması da burasıdır. Yapılan testler sonucu seçilen sabitli model üzerinden yapılacak olan F-sınır testi ve t-sınır testi de değişkenler arasında eş bütünleşme ilişkisinin varlığını araştırılacaktır.

Tablo 7.18 Uzun Dönem Sınır Testleri Sonuçları

Test Statistic	Dğer	α .	I(0)	I(1)
F-statistic k	1783.907 9	Asymptotic: n=1000		
		10%	1.88	2.99
		5%	2.14	3.3
		2.5%	2.37	3.6
Actual Sample Size	61	1%	2.65	3.97
		Finite Sample: n=65		
		10%	-1	-1
		5%	-1	-1
		1%	-1	-1
		Finite Sample: n=60		
		10%	-1	-1
		5%	-1	-1
		1%	-1	-1
t-statistic	-122.8283	10%	-2.57	-4.56
		5%	-2.86	-4.88
		2.5%	-3.13	-5.18
		1%	-3.43	-5.54

Elde edilen sonuçlar incelendiğinde F sınır testi sonucu $F=1783.907$ olarak hesaplanmıştır. Bu değer üst kritik değerlerin tüm anlamlılık düzeyleri için hepsinden büyük [$F > I(1)$] olduğundan “eş bütünleşme yoktur” hipotezi reddedilecektir. F sınır testine göre değişkenler eş bütünleşiktir. Fakat burada dikkat edilmesi gereken nokta;

Ama burada belirtilmesi gereken en önemli husus; gerçek örneklem büyüklüğü için Narayan (2005) tarafından hesaplanan kritik değerlerin (-1) çıkmasıdır. Narayan en fazla 7 bağımsız değişken için bu değerleri hesaplamıştır, bizim modelimizde 9 adet bağımsız değişken vardır. bu yüzden Narayan’ın büyük örneklem için kullanılacağını söylediği F kritik değerleri bizim analizimizde kullanılamamaktadır. Bu yüzden F sınır testi yerine t sınır testi kullanılacaktır.

Yukarıda elde edilen tablonun alt kısmında yer alan t sınır testinde görüldüğü gibi t sınır testi için $t = -122.8283$ olarak hesaplanmıştır. Bu değer mutlak değerce tüm yanılma düzeyleri için üst kritik değer mutlak değerinden büyük olduğundan seriler arasındaki eş bütünleşme geçerli olmaktadır.

Tablo 7.19 Uzun Dönem Tahmin Sonuçları

Bağımlı Değişken: OKSA	Katsayı	Stn. Hata	t-İstatistik	Olasılık Değeri
GSYIH	-0.005381	0.006359	0.846185	0.4052
HHI	74.61963	9.510225	7.846253	0.0000***
IO	-0.014325	0.021773	0.657916	0.5164
RKE	0.007530	0.001347	5.591140	0.0000***
TATNK	-0.077175	0.066237	1.165138	0.2545
TK	-1.66E-08	1.82E-09	9.158550	0.0000***
TKTA	-5.548813	1.839639	3.016251	0.0057***
TNKTm	-0.034777	0.005790	6.006037	0.0000***
TOTA	-18.40609	3.322272	5.540210	0.0000***

Açıklama: (***),%1 anlam düzeyinde anlamlıdır

Uzun dönem tahmin sonuçlarına göre, yoğunlaşma endeksi (HHI) ile özkaynak karlılığı (OK) arasında uzun dönemde pozitif bir ilişki tespit edilmiştir. Diğer bir deyişle, mevduat bankacılığı sektöründe, uzun dönemde yoğunluk endeksi (HHI) bir birim arttığında özkaynaklar 74.62 birim artmaktadır. Uzun dönem tahmin sonuçlarına göre Reel Kur Endeksi (RKE) bir birim arttığında mevduat bankacılığı sektöründe özkaynak karlılığı 0.008 birim artmaktadır. Uzun dönem tahmin sonuçlarına göre Takiptekiler Krediler (TK) bir birim arttığında mevduat bankacılığı sektöründe özkaynak karlılığı 0.0000000166 birim düşmektedir. Uzun dönem tahmin sonuçlarına göre Toplam Krediler (milyon TL)/Toplam Aktifler (milyon TL) (TKTA) oranı bir birim arttığında mevduat bankacılığı sektöründe özkaynak karlılığı 5.55 birim düşmektedir. Uzun dönem tahmin sonuçlarına göre Toplam Nakdi Krediler/Toplam katılım (%) (TNKTm) oranı bir birim arttığında mevduat bankacılığı sektöründe özkaynak karlılığı 0.03 birim düşmektedir. Uzun dönem tahmin sonuçlarına göre Toplam Özkaynaklar/Toplam Aktifler (TOTA) oranı bir birim arttığında mevduat bankacılığı sektöründe özkaynak karlılığı 18.41 düşmektedir.

Analizin son aşaması olarak kısa dönem regresyon modeli yani hata düzeltme modeli kurulacak ve hata düzeltme katsayısı incelenecektir. H, zaman serisi analizlerinde hata düzeltme modeli, kısa dönem ile uzun dönem ilişkisi arasındaki dengesizliğin yok edilmesi ve eş bütünleşen değişkenler arasında kısa ve uzun dönemli nedenselliğin test edilmesi için kullanılmaktadır. Hata düzeltme katsayısı kısa dönemdeki dengesizliklerin hangi hızla dengeye döndüğünü açıklaması açısından önemlidir. Hata düzeltme mekanizmasının çalışması için hata düzeltme katsayısının negatif ve istatistiksel olarak anlamlı olması gerekmektedir.

Tablo 7.20 Kısa Dönem Tahmin Sonuçları

Değişken	Katsayı	Stn. Hata	t-İstatistik	Olasılık Değeri
C	46.14168	0.311236	148.2530	0.0000
D(OKSA(-1))	1.945128	0.018323	106.1580	0.0000
D(OKSA(-2))	0.982275	0.011097	88.51972	0.0000
D(GSYIH)	0.010664	0.007850	1.358449	0.1860
D(GSYIH(-1))	0.020096	0.006652	3.020916	0.0056
D(GSYIH(-2))	0.025137	0.007713	3.259077	0.0031
D(HHI)	115.4202	19.39452	5.951178	0.0000
D(HHI(-1))	-80.93134	18.54706	-4.363567	0.0002
D(IO)	0.037969	0.049313	0.769967	0.4483
D(RKE)	0.003465	0.004729	0.732709	0.4703
D(RKE(-1))	-0.018425	0.004688	-3.930596	0.0006
D(TATNK)	0.765667	0.206275	3.711871	0.0010
D(TATNK(-1))	0.968256	0.150170	6.447738	0.0000
D(TATNK(-2))	1.109317	0.155615	7.128614	0.0000
D(TK)	1.25E-08	1.23E-08	1.018502	0.3178
D(TKTA)	19.93578	4.658015	4.279887	0.0002
D(TKTA(-1))	29.46949	4.405954	6.688561	0.0000
D(TKTA(-2))	37.85425	4.535826	8.345613	0.0000
D(TNKTM)	-0.049258	0.025358	-1.942530	0.0630
D(TNKTM(-1))	0.072460	0.024191	2.995367	0.0060
D(TNKTM(-2))	-0.138135	0.028473	-4.851484	0.0000
D(TOTA)	-43.51214	8.994034	-4.837890	0.0001
D(TOTA(-1))	9.043432	9.092374	0.994617	0.3291
D(TOTA(-2))	-22.34247	6.158278	-3.628039	0.0012
DUMMY	0.872137	0.073026	11.94285	0.0000
CointEq(-1)*	-3.923609	0.025319	-154.9650	0.0000
Düzeltilmiş R-kare: 0.999396				
F-İstatistik: 3971.483				
Prob(F-İstatistik): 0.000000				

Elde edilen kısa dönem regresyon tahmin sonuçlarına göre yani hata düzeltme modeline (Error Correction Model-ECM) göre hata düzeltme katsayısı olan CointEq (-1)*=-3.923609 olarak hesaplanmıştır. -3.92 olan katsayı, beklenildiği gibi negatif olup katsayıya ait t= -154.9650 olasılık değeri ise 0.0000 olarak hesaplanmıştır. Katsayının 0 ile -1 arasında olması uzun dönem denge değerine tekdüze yakınsaması anlamına gelmektedir. Bu sonuçlara göre, hata düzeltme katsayısı hem beklenildiği gibi negatif hem de istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Yani, hata düzeltme modeli çalışmaktadır ve kısa dönemde oluşacak dengeden sapmaların %3.92'i bir dönem sonra yani 3 ay sonra kapanmakta, buna göre sapmalar $1/ 3.923609 = 0.25$ dönem sonra yani 28 gün sonra düzeltilmektedir. Kısa dönemdeki dengesizlikler bu şekilde kapanmaktadır. Bunun anlamı, eşbütünleşik seriler arasında kısa dönemde gerçekleşen sapmaların belli bir süre sonra ortada kalkarak serilerin uzun dönem denge değerine tekrar yakınsamasıdır. Bu durum ortaya çıkan uzun

dönem analiz sonuçlarının güvenilebilir olduğunu ifade etmektedir. Diğer bir deyişle kısa dönem sapmalara karşın uzun dönem dengesi geçerlidir.

Tablo 7.20 incelendiğinde görüldüğü gibi değişkenlerin her dönemde yani gecikmesiz ve gecikmeli katsayıları farklı yönde değerler alabilmektedir. Çünkü her dönemde düzeltme mekanizması farklı yönde hareket etmektedir. Sonuçta, modele göre uzun dönemde negatif yönde ise düzeltme pozitif yönde çalışabilmektedir.

Bu bağlamda, GSYİH değişkeninin kısa dönem gecikmesiz değeri anlamsız olsa da pozitifdir. Uzun dönem değeri de anlamsızdı ama negatif yönlüydü. Kısa dönem bir ve iki gecikmeli değerleri istatistiksel olarak anlamlı ve negatif yönlüdür.

HHI değişkeninin kısa dönem gecikmesiz değeri uzun dönem değerinde olduğu gibi istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönlüdür. Kısa dönem bir gecikmeli değeri ise anlamlı ve negatiftir. IO değişkeninin kısa dönemde gecikmesiz değeri uzun dönem değeri gibi anlamsız ama uzun dönem değerinin tam tersi olarak pozitif yönlüdür. RKE değişkeninin kısa dönem gecikmesiz değeri uzun dönem değerinin aksine istatistiksel olarak anlamsız olsa da aynı şekilde pozitifdir. Kısa dönemde bir gecikmeli değeri ise anlamlı ve negatif yönlüdür. TATNK değişkenin kısa dönemde gecikmesiz değeri istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönlüdür. Uzun dönem değeri ise anlamsız ve negatif yönlüydü. Kısa dönemde bir ve iki gecikmeli değerleri anlamlı ve yine gecikmesiz değeri gibi pozitif yönlüdür. TK değişkeninin kısa dönem gecikmesiz değeri uzun dönem değerinin tam tersi olarak anlamsız ve pozitif yönlüdür. TKTA değişkeninin kısa dönem gecikmesiz, bir ve iki gecikmeli değerleri istatistiksel olarak anlamlı pozitif yönlüdür. Uzun dönem değeri ise anlamlı ama negatif yönlüydü. TNKTM değişkeninin kısa dönem gecikmesiz değeri uzun dönem gecikmesiz değeri gibi istatistiksel olarak anlamlı ve negatif yönlüdür. Kısa dönemde bir gecikmeli değeri anlamlı ve pozitif, iki gecikmeli değeri ise anlamlı ve negatif yönlüdür. TOTA değişkeninin kısa dönemde gecikmesiz değeri uzun dönem değerinde olduğu gibi istatistiksel olarak anlamlı ve negatif yönlüdür. Kısa dönemde bir gecikmeli değeri anlamsız ve pozitif yönlü iken iki gecikmeli değeri anlamlı ve negatif yönlüdür.

Tablonun en altında yazan ‘p-value incompatible with t-Bounds distribution.’(p-değeri t-sınır testi dağılımı ile uyumsuzdur) yazısı analiz sonucu elde edilen tablonun altında otomatik olarak gelmiştir. Bu yorumdan yola çıkarak analiz hakkında yorum yapmak için p değerinin güvenli olmadığını anlarız ve t istatistiği için de bir sınır testine ihtiyaç duyulur. Bu yüzden aşağıdaki Tablo 7.21’de yer alan t istatistiğinin sınır testi incelenir.

Tablo 7.21 Kısa Dönem Sınır Testleri Sonuçları

Test İstatistik	Değer	α .	I(0)	I(1)
F-statistic k	1783.907 9	10%	1.88	2.99
		5%	2.14	3.3
		2.5%	2.37	3.6
		1%	2.65	3.97
t-statistic	-154.9650	10%	-2.57	-4.56
		5%	-2.86	-4.88
		2.5%	-3.13	-5.18
		1%	-3.43	-5.54

Yukarıda elde edilen tablonun alt kısmında yer alan t sınır testinde görüldüğü gibi t sınır testi için $t = -154.9650$ olarak hesaplanmıştır. Bu değer mutlak değerce tüm yanılma düzeyleri için üst kritik değerin mutlak değerinden büyük olduğundan hata düzeltme katsayısı istatistiksel olarak anlamlıdır ve yine seriler arasında eşbütünleşme vardır sonucu elde edilmiştir.

BÖLÜM 8. DEĞERLENDİRME VE ANALİZ

8.1. MEVDUAT YAPISI ANALİZİ

Katılım Bankalarının 2005 yılından 2020 yılına kadar Toplam Pasif oranlarında %4.295,36 artış gerçekleşmiştir. Mevduat Bankaları ise Toplam Pasif %1.275,03 artırmıştır. Kalkınma ve Yatırım Bankaları ise %2.914,17 artış göstermiştir. Ayrıca Toplam Pasiflerde Katılım Bankalarının tüm bankalar içindeki payı %5,46'dır. Kalkınma ve Yatırım Bankalarının payı %5,26 iken Mevduat Bankaları %89,26 ile en büyük paya sahiptir.

Katılım Bankalarının toplam yabancı kaynakları 2005 yılından 2020 yılına kadar %4.453,17 artış gerçekleşmiştir. Mevduat Bankalarında ise Toplam Yabancı Kaynaklar %1.314,80 artmıştır. Kalkınma ve Yatırım Bankalarında ise %4.963,84 artış gözlenmiştir. Ayrıca Toplam Yabancı Kaynaklarda, Katılım Bankalarının tüm bankalar içindeki payı %5,63'tür. Kalkınma ve Yatırım Bankaları'nın payı %4,75 iken Mevduat Bankaları %89,61 oran ile en büyük paya sahiptir.

Katılım Bankalarının 2005-2020 yılları arasında toplam banka özkaynaklarında %2.802,94 oranında artış gerçekleşmiştir. Bu artışta özellikle kamu sermayeli bankaların ciddi bir etkisi olmuştur. Çünkü kamusal sermayeli katılım bankalarındaki sermaye artışını hazine sağlamaktadır. Mevduat bankaları ise toplam banka özkaynaklarını %993,09 oranında artırmıştır. Kalkınma ve yatırım bankaları ise %746,85 oranında artış göstermiştir.

Ayrıca tüm bankalar arasında toplam özkaynak karşılaştırması yaptığımızda, katılım bankalarının tüm bankalar içindeki payı %4,11 'dir. Kalkınma ve Yatırım Bankalarının payı %9,38 iken, Mevduat Bankaları %86,51 ile en büyük paya sahiptir.

Türk Bankacılık Sistemi'nde 2005-2020 yılları arasında özkaynak miktarlarında ciddi bir artış olduğu ve bankacılık sisteminin öz kaynak yeterliliği açısından gün be gün daha iyiye gittiği aşikar olmakla birlikte; Türk Bankacılık Sistemi'nin öz sermaye yapısı incelendiğinde özkaynak yetersizliğinin hala devam ettiği açıkça görülmektedir.

Bu bağlamda Türk Bankacılık Sistemi yabancı kaynak fonlara bağımlı bir şekilde bankacılık faaliyetlerini devam ettirmektedir. Bu durum bankacılık sektörünü ve bankacılık sektöründen beslenen Türkiye ekonomisini kırılgan hale getirmektedir.

Çünkü muhtemel uluslararası ve evrensel bir krizin çıkışı, ülkeler arası gerçekleşecek savaşlar ve virüs salgını gibi dünya çapında etkili doğal afetler olasılığı neticesinde yavaşlayan ya da duraklama dönemine giren uluslararası fon piyasası doğrudan Türk Bankacılık Sistemi'ni etkileyecek bir ilişki hassasiyetine sahiptir.

Öte taraftan ulusal bazda iç siyaseti etkileyecek negatif olaylar (darbe girişimi 2016 ya da gezi olayları gibi) ve bu olaylar neticesinde hukuk yapısının ve/veya makro ekonomik dengelerin bozulması neticesinde uluslararası piyasalarda Türkiye ekonomisine olan güvenin azalması gibi durumlarda da uluslararası para piyasasının Türkiye bankacılık sistemine desteğini olumsuz yönde etkileyecektir.

Bu cihetle Türk Bankacılık Sistemi'nin özsermaye artırımına ve özkaynaklarını güçlendirmeye fazlasıyla ihtiyaç vardır.

Katılım bankalarına gelince özsermaye yapısı bir kat daha hassas hale gelmektedir. Çünkü Türkiye'deki bankacılık sisteminin toplam mevduatı içerisinde özsermaye payı zaten %9,82 iken ve mevduat bankalarının toplam mevduat yapısı içerisinde özsermaye payı yine %9,83 iken, katılım bankalarında bu oran sadece %6,32'dir. Yani genel oranın 3'te 2'si seviyesindedir.

Türkiye bankacılık sisteminde özsermaye yapısı zayıfken katılım bankalarında bu zaafiyet daha da belirgin hale gelmektedir. Çünkü katılım bankaları İslam ekonomisi kuralları çerçevesinde hareket ettiğinden doğrudan para alım ve satımı yapamamaktadır. Zaten özsermaye yapısı zayıf olan katılım bankaları bir de mevduat toplama hususunda zorlanınca mevduat yapılarını geliştirme konusunda çok ciddi sıkıntı yaşamaktadırlar. Bu durum katılım bankalarının en zayıf noktasını oluşturmaktadır.

Katılım bankalarının mevduat yapısının %93,68'ni oluşturan yabancı kaynaklar içerisinde kamu kurum ve kuruluşlarının bu bankalarda bulundurduğu sukuk gelirleri %12,4'le önemli bir yer tutmaktadır.

Şayet serbest piyasa kuralları ile hareket edilerek tam rekabet ortamında mevduat bankaları ile katılım bankaları rekabet etmeye kalksa ya da diğer bir ifadeyle kamu sektörü dolaylı desteğini çekse katılım bankalarının mevduat yapısı belli bir oranda olumsuz yönde etkilenecektir ki bu oran bankacılık sektörünün toplam mevduat yapısının %1'ine, katılım bankalarının toplam mevduat yapısının da %12,4'üne tekabül etmektedir. Bu rakamlar bankacılık sektörü açısından oldukça önemli bir rakamlardır.

8.2. KREDİ YAPISI (SEKTÖREL) ANALİZİ

8.2.1. Tarım Sektörü

Bu rakamlar da göstermektedir ki tarıma verilen destek 2005 yılından 2020 yılına kadar yaklaşık 17 kat artmıştır. Bu durum bankacılık sektörünün her geçen gün tarıma daha fazla önem verdiği gerçeğini bize gösterir.

Yine bu rakamlar bize gösterir ki; bankacılık sektöründeki tarıma desteğin artış oranı ile katılım bankalarının tarıma desteğinin artış oranı birbirine denktir. Yani katılım bankaları sektörün genel eğilimini takip etmektedir.

Bu rakamlar bize göstermektedir ki tarıma destek ağırlıklı olarak mevduat bankaları tarafından verilmektedir. Çünkü katılım bankalarının toplam mevduat içindeki payının % 6 olduğu düşünülürse, katılım bankaları bu konuda daha geri planda kaldığı görülecektir.

Bu rakamlar bize göstermektedir ki; 2020 yılında mevduat bankaları ellerindeki fonunun %4'ünü katılım bankaları %2'sini ve yatırım bankalarında %1'inn tarıma ayırmıştır.

Bu durum tarıma hala yeterince destek verilmediğini göstermektedir. Halbuki 21. Yüzyılın en

önemli unsurlarının başında tarım ve hayvancılık gelmektedir. Birleşmiş milletlerin nüfus tahminine göre 2050’de 9 milyar, 2100’de 14 milyar olması beklenen dünya nüfusu için en hayati şey tarım ve hayvancılık sektörüdür.

8.2.2. Madencilik ve Taş Ocağı Sektörü

Bu rakamlar göstermektedir ki madencilik sektörüne bu 15 yıl içerisinde verilen destek ortalama 26 kat artmıştır. Bu durum bankacılık sektörünün maden sektörüne verdiği önemin her geçen yıl süratle arttığını göstermektedir. Katılım bankalarındaki artış 13 kat düzeyinde kalmıştır. Burada da katılım bankalarının madencilik sektörüne önem verdiğini ancak mevduat bankaları kadar bu sektöre yoğunlaşmadığını göstermektedir.

Bu rakamlar göstermektedir ki 2020 yılı itibariyle tüm madencilik sektörüne verilen kredinin %79’u mevduat bankaları %12’si ise katılım bankaları tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu rakamlar göstermektedir ki hem mevduat hem yatırım bankaları fonlarının % 1’ini madencilik sektörüne ayırırken katılım bankaları fonlarının %2’sini bu sektöre ayırmaktadır. Burada katılım bankalarının son yıllarda madencilik sektörüne ekstra bir ilgi gösterdiği görülmektedir.

Gerek sektöre verilen toplam kredi içindeki payı itibariyle gerekse bankanın toplam mevduatı içerisinde madencilik sektörüne ayırdığı pay dikkate alınsın her iki durumda da katılım bankalarının kendisinden beklenen ortalamanın üstünde bir performans gösterdiği görülmektedir.

8.2.3. Hizmet Sektörü

Hizmet sektöründe kredi artış oranı mevduat bankalarında 37 kat artış gösterirken katılım bankalarında bu oran 87 kat olarak gerçekleşmiştir. Bu durum katılım bankalarının en çok yoğunlaştığı sektörlerden birinin hizmet sektörü olduğunu göstermektedir.

Hizmet sektörüne 2020 yılı itibariyle verilen toplam kredinin %89’unu mevduat bankası %6’sını da katılım bankasının vermiş olması da bu durumu teyit etmektedir.

Hizmet sektörünün 2020 yılında tüm sektörlerle göre kredi verme oranlarına göre bakıldığında mevduat bankalarının tüm fonlarının 3’te 1’ini hizmet sektörüne hizmet sektörüne ayırdığı görülmektedir (%34). Yine Katılım bankaları da toplam mevduatlarının 3’te 1’ine yakın bir oranını (%30) bu sektöre ayırdığını görüyoruz.

Gerek mevduat gerek katılım gerekse yatırım bankaları olsun toplam mevduat hacimlerinin 3’te 1 oranına yakın bir bütçeyi hizmet sektörüne ayırmış olması bankacılık sektörünün en çok odaklandığı sektörün hizmet sektörü gerçeğini bize göstermektedir.

8.2.4. İmalat Sektörü

İmalat sektöründe 2005-2020 yılları arasındaki 15 yılda bankacılık sektörünün sağladığı kredi oranında 16 kat artış olduğu görülmektedir. Bu artış katılım bankalarının sağladığı kredi oranında

20 kata ulaşmıştır.

2020 yılında tüm bankaların verdiği kredilerin %74'ünü mevduat bankaları %9'unu da katılım bankaları vermiştir. Burada yatırım bankalarının %17'lik oranla katılım bankalarından daha fazla ilgi gösterdiği görülmektedir.

İmalat sektörünün 2020 yılında tüm sektörlerle verilen krediler toplam kredi içerisindeki payının %20 civarında kaldığını görüyoruz. Mevduat bankaları toplam kredi fonlarının %18'ini bu sektöre ayırırken katılım bankaları fonlarının %31'ini yani neredeyse 3'te 1'inin bu sektöre ayırdığını görüyoruz.

Hizmet sektöründen sonra imalat sektörü de katılım bankalarının toplam fonu içerisinde 3'te 1'lik payı alarak katılım bankalarının fonunun 3'te 2'sine ulaşmaktadır. Yani diğer bir deyişle katılım bankaları fonlarının 3'te 2'sini hizmet ve imalat sektörüne ayırmaktadır. Bir ülke ekonomisi için hayati değer taşıyan bu iki sektöre, katılım bankalarının mevcut ortalamanın üzerinde ilgi göstermesi ülke ekonomisi adına son derecesevindirici bir durumdur.

8.2.5. Turizm Sektörü

Turizm sektörüne 2005-2020 yılları arasındaki 15 yıl boyunca mevduat bankalarının sağlamış olduğu kredi oranındaki artış 45 kat iken katılım bankalarındaki artış oranı 30 katta kalmıştır.

Turizm sektörüne verilen kredinin %89'unu mevduat bankaları %1'ini katılım bankaları vermiştir.

Ayrıca mevduat bankaları tüm fonlarının %3,7'sini turizm sektörüne ayırırken katılım bankaları tüm fonlarının sadece %2'sini turizm sektörüne ayırmaktadır.

Bu durum katılım bankalarının turizm sektörüne fazlaca ilgi göstermediğini gözler önüne sermektedir. Bunun ağırlıklı nedeni katılım bankalarındaki müşteri portföyünde gizlidir. Genellikle muhafazakar yatırımcı ile çalışan katılım bankaları doğal olarak turizm sektörüne mesafeli kalmaktadır. Çünkü müşteri portföyünü oluşturan yatırımcı turizm ve eğlence sektörüne yatırıma sıcak bakmamaktadır.

Ayrıca bazı katılım bankalarının fetva kurullarında turizm ve eğlence sektörüne yatırımı caiz görmemektedir (Aktepe, 2013, s. 144).

8.2.6. İnşaat Sektörü

İnşaat sektörüne 2005-2020 yılları arasındaki 15 yıl boyunca mevduat bankalarının sağladığı kredi oranında 29 kat artış olurken katılım bankalarının sağladığı kredi oranındaki artış 47 kata ulaşmıştır.

İnşaat sektörüne verilen kredinin %88'i mevduat bankaları ve %10'u da katılım bankaları tarafından verilmektedir.

Bankacılık sektöründeki toplam mevduatın %15,5'i inşaat sektörüne ayrılmaktadır. Mevduat bankaları toplam fonlarının %15,8'ini inşaat sektörüne ayırırken katılım bankaları toplam

fonlarının %25,9'unu bu sektöre ayırmaktadır.

İnşaat sektörü hizmet ve sanayi-imalat sektöründen sonra katılım bankalarından enyüksek fon alan 3. sektördür. Bu durum bize katılım bankalarının inşaat sektörüne de yüksek ilgi duyduğunu göstermektedir.

8.2.7. Eğitim Sektörü

Eğitim sektörüne 2005-2020 yılları arasında tüm bankaların sağladığı kredi oranında 50 kat artış gerçekleşmiştir. Bu artış trendi içerisinde mevduat bankaları 66 kat artış gösterirken katılım bankalarının artış oranı sadece 10 kat olarak gerçekleşmiştir.

Eğitim sektörüne tüm bankaların verdiği krediler içerisinde mevduat bankalarının payı %94'ken katılım bankalarının payı sadece %3'tür.

Mevduat bankaları tüm fonlarının %0,4'ünü eğitim sektörüne ayırırken katılım bankaları sadece %0,2 oranında fon ayırmaktadır. İşte bu rakamlar bize gösteriyor ki gerek mevduat bankaları gerek katılım bankaları gerekse de yatırım bankaları eğitim sektörüne yatırım yapmaya çok istekli görünmemektedir. Bu durum hem eğitim sektörünün yatırım iştahının düşük olmasına hem de eğitim sektörüne yapılan yatırımın geri dönüşünün uzun vadeli olmasına bağlıdır.

8.2.8. Finans Sektörü

Tüm bankacılık sektörünün finans sektörüne sağladığı kredi oranlarında 2005-2020 yılları arasında 16 kat artış olmuştur. Bu artış mevduat bankalarında yine 16 kat olarak gerçekleşirken katılım bankalarında bu oran 30 kat olarak gerçekleşmiştir. Burada görüldüğü gibi katılım bankalarının finans sektörüne destek verme iştahı bankacılık sektörünün genel ortalamasının hemen hemen 2 kat üzerindedir. Bunun sebebinin de katılım bankalarının konut kredisi verme iştahı olduğu görülmektedir.

Ayrıca finans sektörüne verilen toplam kredinin %95'ini mevduat bankaları %4'ünü de katılım bankaları vermektedir.

Bankacılık sektörünün geneli açısından bakıldığında ise finans sektörü tüm kredilerin %27,1'ini oluşturarak genel bankacılık sektörü içerisinde hatırı sayılır bir yeri işgal etmektedir. Bu noktada mevduat bankaları ellerindeki tüm fonun %29,8'ini, katılım bankaları ise finans sektörüne %16,9'unu ayırmaktadır. Bu durum tüm bankacılık sisteminde olduğu gibi katılım bankalarında da son yıllarda finans sektörüne yüksek bir ilgi olduğunu göstermektedir.

Toplam bankacılık sektörü içerisinde finans sektörüne ayrılan %27,1'in dağılımı şu şekildedir. Ferdi diğer krediler %10,8, konut kredisi %7,8, kredi kartları %5,7, Finansal aracılık %2,5, ve otomobil kredisi %0,3'tür. Bu rakamlar bize göstermektedir ki; bankacılık sektörü ferdi diğer krediler, konut kredileri ve kredi kartları gibi daha az riske ve daha yüksek kar marjına sahip alanlara yoğunlaşmıştır. Bu durum iktisatın "kar maksimizasyonu" ilkesine uygun düşmektedir. Ancak bankacılık sektörünün ülke ekonomisine katkı sağlama oranını da düşürmektedir.

8.2.9. Diğer Sektörler

Bankacılık sektörü ellerindeki toplam mevduatın büyük bir oranını neredeyse tamamına yakını (%97,5) bu sekiz sektöre yönlendirmektedir. Bu sekiz sektörün haricinde kalan sektörler sadece %2,5'ünü yönlendirmektedir.

2005-2020 yılları arasında tüm bankaların diğer sağladığı kredi oranındaki artış sadece 3 kat olmuştur. Bu artış içinde mevduat bankalarının payı %130 iken katılım bankalarında bu oran %2517 olarak gerçekleşmiştir. Ancak bu rakamın yüksek olmasının sebebi katılım bankalarının 2005-2009 yılları arasında diğer sektörler için çok az fon ayırmasından kaynaklanmaktadır.

Diğer yandan diğer sektörler için az da olsa verilen kredinin %53'ünün yine mevduat bankaları tarafından verildiği katılım bankalarının bu bütün içindeki payının %5 civarında kaldığı görülmektedir.

Hasılı tüm bankacılık sektörümüzde olduğu gibi katılım bankalarımızda da krediler sekiz sektör üzerinde odaklanmaktadır. Bu sektörler tarım ve hayvancılık, madencilik, hizmet, sanayi-imalat, turizm, inşaat, eğitim ve finans sektöründen oluşmaktadır.

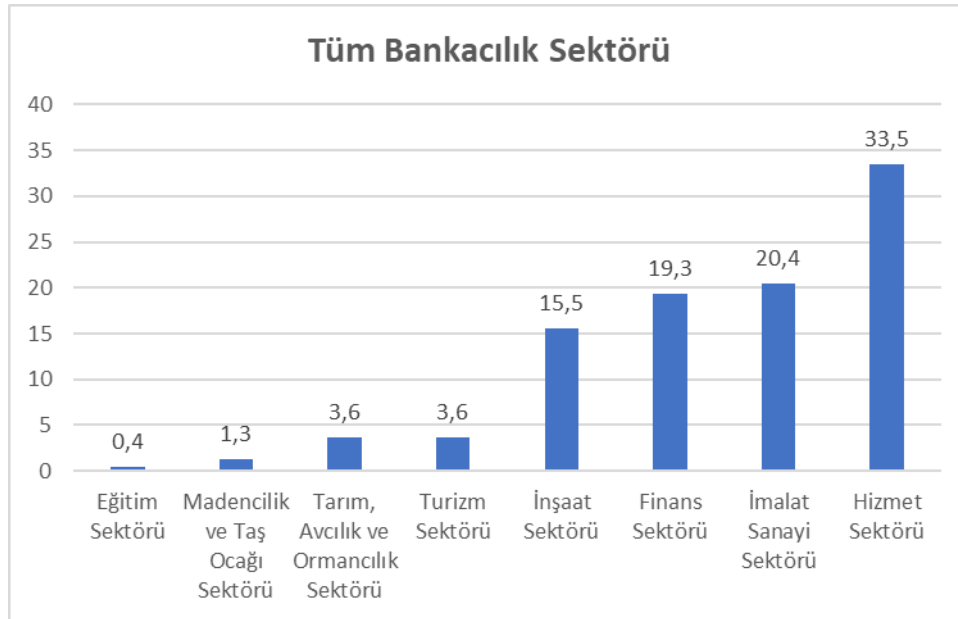
8.3. GENEL ANALİZ

Tablo 8.1 Banka Kredilerinin Sektörlere Göre Dağılımı (2020)

	Mevduat Bankaları	Katılım Bankaları	Kalkınma ve Yatırım Bankaları	Tüm Bankacılık Sektörü
Tarım, Avcılık ve Ormancılık Sektörü	4	1,7	0,7	3,6
Madencilik ve Taş Ocağı Sektörü	1,1	2,5	1,5	1,3
Hizmet Sektörü	34,3	30,1	26	33,5
İmalat Sanayi Sektörü	17,5	31	44,7	20,4
Turizm Sektörü	3,7	0,8	4,8	3,6
İnşaat Sektörü	15,8	25,9	2,8	15,5
Eğitim Sektörü	0,4	0,2	0,1	0,4
Finans Sektörü	21,5	5,6	5,1	19,3
Diğer Sektörler	1,5	2,2	14,2	2,5

Kaynak: <http://www.bddk.org.tr>

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere Türk Bankacılık Sistemi 4 sektöre yoğunlaşmış bulunmaktadır. Bankacılık sektörünün verdiği toplam kredilerin piyasadaki sektörler dağılımına baktığımızda %33,5 ile hizmet sektörünün birinci, %20,4 ile imalat sektörünün ikinci, %19,3 ile finans sektörünün üçüncü ve %15,5 ile inşaat sektörünün dördüncü sırada yer aldığını ve bu dört sektörün toplamda %88,7 oranla neredeyse bankacılık sektörünün tamamına yakını oluşturduğunu görmekteyiz.

Ayrıca turizm sektörüne (%3,6), tarım-hayvancılık ve ormancılık sektörüne (%3,6), madencilik sektörüne (%1,3) ve eğitim sektörüne (%0,4) verilen toplam kredinin sadece % 11,3 olduğunu görmekteyiz. Bu cihetle bu sektörlerin daha fazla desteklenmesi gerektiği sonucuna varılabilir.

Bu cihetle fon kullandırma kapasitesini hem mevduat bankaları hem katılım bankaları hem de kalkınma ve yatırım bankaları özelinde analiz edecek olursak şu sonuçlara ulaşabiliriz.

8.3.1. Mevduat Bankalarının Analizi

Mevduat bankalarının sektörler göre dağılımıyla toplam bankacılık sisteminin sektörler göre dağılımı tabloları çok ciddi bir paralellik göstermektedir. Zaten mevduat bankalarının toplam bankacılık sektörü içerisindeki payı %93 oranında olduğundan tüm bankacılık sektörünün grafiklerini domine etmesi doğaldır.

Bu cihetle bankacılık sektörü için genel olarak söylenenler burada da tekrar edilebilir. Şöyle ki: Mevduat bankalarının verdiği kredilerinin piyasadaki sektörler dağılımına baktığımızda %34,3 ile hizmet sektörünü birinci, finans sektörünün %21,5 ile ikinci, imalat sektörünün %17,5 ile üçüncü ve inşaat sektörünün %15,8 ile dördüncü sektör olduğu net bir şekilde görülmektedir. Yani mevduat bankaları bu dört sektöre odaklanmıştır ki bu dört sektörün toplam oranı %89,1 oranına ulaşmaktadır.

Ayrıca mevduat bankalarının bankacılık sektörünün genelinde olduğu gibi; tarım-avcılık-hayvancılık sektörüne (%4), turizm sektörüne (%3,7), madencilik ve taş ocağı sektörüne (%1,1) ve eğitim sektörüne (%0,4) gerekli ilgiyi göstermemiş olduğu da görülmektedir. Çünkü bu dört sektöre ayrılan pay toplamda sadece %10,9 olarak gerçekleşmiştir.

8.3.2. Katılım Bankalarının Analizi

Katılım bankalarının verdiği kredilerinin piyasadaki sektörlere dağılımına baktığımızda %31 ile imalat sektörünü birinci, hizmet sektörünün %30,1 ile ikinci ve inşaat sektörünün %25,9 ile üçüncü sırada olduğu ve bu üç sektörün toplamının %87 oranına ulaştığı görülmektedir.

Bu rakamlar bize göstermektedir ki katılım bankaları bu üç sektöre yoğunlaşmış, mevduat bankalarının yoğunlaşmış olduğu finans sektöründe yeteri kadar varlık gösterememiştir. Bu durumun faizsiz bankacılık sisteminin ana yapısıyla doğrudan ilişkili olduğu su götürmez bir gerçektir. Çünkü katılım bankaları doğrudan para satışı yapamadıkları için (bu dinen caiz görmedikleri için) bu sektörde yeteri kadar varlık gösterememektedirler.

Ayrıca katılım bankalarının finans sektörüne (%5,6), madencilik ve taş ocağı sektörünün (%2,5), tarım-avcılık-hayvancılık sektörünün (%1,7), turizm sektörüne (%0,8) ve eğitim sektörüne (%0,2) toplamda ayırdığı pay sadece %10,8 olduğu görülmektedir. Bankacılık sektörünün tamamında görülen genel eğilim burada da kendini göstermektedir.

8.3.3. Kalkınma ve Yatırım Bankalarının Analizi

Kalkınma ve yatırım bankaları amaçlarına ve bu amaçlara uygun anatomik yapılarına paralel olarak imalat ve hizmet sektörüne odaklanmışlardır. Bu durum dikkate alınarak Kalkınma ve yatırım bankalarının verdiği kredilerinin piyasadaki sektörlere dağılımına baktığımızda %44,7 ile imalat sanayi sektörünü birinci, %26 ile hizmet sektörünün ikinci olduğu görülmektedir. Bu ikisinin toplamı %70,7'dir. Bu rakamlar da göstermektedir ki kalkınma ve yatırım bankaları amaçlarına ve hedeflerine uygun bir şekilde yatırımlarını bu iki sektöre odaklamışlardır.

Ayrıca kalkınma ve yatırım bankaları %5,1 ile finans sektörüne katkı sağlamada katılım bankalarıyla (%5,6) hemen hemen aynı seviyede bulunmaktadır.

Burada dikkat çeken bir rakamda %4,8 ile turizm sektörüdür. Mevduat bankalarında turizme ayrılan oran %3,7 iken ve katılım bankalarında turizme ayrılan oran %0,8 iken kalkınma ve yatırım bankalarında bu oranın %4,8 olması bu bankaların turizme ve turizm alanındaki yatırımlara daha fazla ilgi duyduğunu göstermektedir.

Netice itibarıyla; kalkınma ve yatırım bankalarının da tarım-hayvancılık sektörüne (%0,7), eğitim sektörüne (%0,1) ve madencilik sektörüne (%1,5) ile gerekli ilgiyi göstermediği açıkça görülmektedir. Çünkü bu üç sektöre verdiği destek toplamda %2,3'ü geçmemektedir.

BÖLÜM 9. SONUÇ

Türkiye’de bankacılık sistemi, Türkiye ekonomisinin oluşumunda ve gelişiminde tüm gelişmiş ülkelerde olduğu gibi son derece önemli bir rol oynamaktadır. Türk Bankacılık Sistemi’nin gelişimi, Türkiye ekonomisinin de gelişimi anlamına gelmektedir.

Türk Bankacılık Sistemi içerisinde önemli bir boşluğu dolduran katılım bankaları da bu sistemin önemli bir parçasıdır. Bu bankalar sadece muhafazakâr kesimin yastıkaltı birikimlerini ekonomiyeye kazandırmakla kalmayıp, bizzat muhafazakâr kesimi de ekonomik sistem içerisine katmaya vesile olmuştur.

Finans sektörüne baktığımızda reel sektör ve finans sektörü olmak üzere iki temel bileşenden oluşmaktadır. Finansal kurumlar arasında en önemlileri bankalardır ve kredi mekanizması bankaların finansal kurumlar içinde öne çıkmasındaki temel etkenlerden birisidir. Ticari bankaların aktif toplamaları içerisinde sahip oldukları en kritik bileşen ise kredi portföyleridir. Bu itibarla, bankaların amaçlarından başında kredi portföylerini kullanarak en yüksek kârı elde etmek gelmektedir. Ancak kredi mekanizması aynı zamanda bir bankanın en riskli faaliyetidir. Çünkü, kredinin geri ödenmemesi durumunda banka likidite ve kâr-zarar riskiyle karşı karşıya kalmaktadır.

Kredi portföyünün çeşitlendirilmesi, bankaların kredi riskini azaltmaya yönelik başlıca mekanizması olarak görülür. Ancak çeşitli sebeplerle birçok ticari banka kredilerini bazı sektörlerle yoğunlaştırmaktadır. “Sektörel kredi yoğunlaşması”, bir bankanın kredilerinin büyük bölümünün bir veya birden fazla sektörde toplanmasıdır.

Bankaların kredi portföylerinin yoğunlaştığı sektörleri incelemek, hem bankaların risk ve kârlılığını analizinde bir gösterge oluştururken hem de bir ülke ekonomisinin finansal istikrarı içinde bir gösterge oluşturmaktadır. Kredi yoğunlaşmasının tespit edilmesi ve izlenmesi, risklerin tespitinde erken uyarı mekanizması oluşturmaktadır. Ayrıca uzun vadeli kalkınma politikaları oluşturulması içinde bir araç oluşturmaktadır.

Sektörel kredi yoğunlaşması konusunda çok sayıda uluslararası çalışma olmasına karşın Türkiye bankacılık sektörüne ilişkin olarak az sayıda çalışma yapılmıştır. Bu az sayıda çalışmada farklı dönemlerdeki Türkiye bankacılık sektörü verileri üzerinden derlenen sektörel yoğunlaşma endeksi ve kredi riski arasındaki ilişki analiz edilmiştir. Katılım ve mevduat bankalarının kredi portföylerini değerlendiren bir çalışma bugüne kadar yapılmamıştır.

Bu veriler ışığında, katılım bankaları ve mevduat bankalarının hangi sektörlerle kredilerini yönlendirdikleri ve bu kredi yoğunlaştırmasının banka performansı üzerinde nasıl bir etkiye sahip olduğu, Türk bankacılık sektörünü 2005-2020 dönemi üçer aylık verileri analiz edilerek yanıt aranmaya çalışılmıştır.

Bilindiği gibi katılım bankalarının 2005 yılı öncesi bankacılık sistemi içerisinde olmaması nedeniyle sağlıklı ve yeterli verilere ulaşılamamaktadır. Ancak 2005 yılı sonrası tüm veriler dikkate alındığında katılım bankalarının Türkiye ekonomisine önemli bir katkıda bulunduğu görülmektedir.

Katılım Bankaları üzerine yaptığımız analiz iki bölümden oluşmaktadır. Öncelikle çalışmanın 4. ve 5. bölümünde katılım bankalarının Türk Bankacılık Sistemi içindeki yeri bilimsel istatistiki (tablolar) veriler ile analiz edilmiştir. Daha sonra 7. bölümde katılım bankaları ve mevduat bankaları karşılaştırmalı olarak kredi yoğunlaştırmalarının özkaynak kârlılığı üzerindeki etkisi amprik analizi ARDL yöntemiyle yapılmıştır.

Bu çalışmanın 4. ve 5. bölümünde kullanılan bilimsel istatistiki (tablolar) veriler dikkate alındığında bazı sonuçlara ulaşmak mümkündür.

Bu sonuçları dört başlık altında toplayabiliriz.

- Katılım bankaları muhafazakar kesimin yastıkaltı birikimlerini ekonomiye kazandırarak, son 40 yılda Türkiye ekonomisine ciddi bir katkıda bulunmuştur.

Katılım bankaları bir dini ihtiyaçtan ortaya çıkmıştır. 1980’li yıllardan itibaren hem Türkiye’de hem de dünya da yükselişe geçen muhafazakarlık eğilimleri milyonlarla ifade edilen muhafazakar bir kitlenin ortaya çıkmasına ya da zaten var olan bir muhafazakar kitlenin büyüyerek artmasına neden olmuştur.¹

1980’li yıllardan itibaren başta Türkiye olmak üzere bir kısım İslam ülkelerinde muhafazakarlık eğilimi ve dini hassasiyet geniş kitlelerce önemsenir hale gelirken; aynı tarihlerden itibaren bu coğrafya da muhafazakar kesimin ekonomiye ve özellikle sanayi ve ticarete yöneldikleri görülmektedir.

Netice itibariyle; bir yandan sanayi ve ticaretle uğraşıp gün be gün zenginleşen ama bir yandan da dini hassasiyetleri nedeniyle bankacılık işlemlerinden ve hizmetlerinden çekinip uzak duran hatırı sayılır bir kitle ortaya çıkmıştır. Bu durum bir yandan muhafazakar kesimin yastık altındaki birikimlerini ekonomiye kazandırabilmek için öte yandan da muhafazakar sanayi ve ticaret erbabına bankacılık hizmeti verebilmek için büyük bir fırsat oluşturmuştur. Artık bankacılık sisteminin içerisinde yer alacak bir katılım bankacılığı anlayışına ihtiyaç vardır.

İşte bu ihtiyaç katılım bankalarının 80’li yıllardan sonra başta Türkiye olmak üzere birçok İslam ülkesinde hızla yaygınlaşmasına neden olmuştur.

Katılım bankaları 1980’li yılların başından 2000 krizine kadar olan dönemde muhafazakar kesim tarafından büyük bir ilgiyle karşılanmış ve rağbet görmüştür. 2001 ekonomik krizleri sırasında ihlas finansın iflas etmesi ve tasfiyesi ve katılım bankacılığı sektöründe yaşanan bir kısım yapısal sıkıntılar, muhafazakar kesimin katılım bankalarına karşı güvensizlik duygusuna kapılmalarına neden olmuştur. Ancak 2005 yılında katılım bankalarının bankacılık sisteminin

¹ Faizsiz bankacılık anlayışı tarihte ilk olarak 1963-1967 yılları arasında Mısır’da başlamıştır. 1971 yılında ilk faizsiz banka kurulmuştur. Ancak bu kurulan banka gerçek anlamda bankacılık hizmeti vermekten çok uzak kalmıştır. “Türkiye’de faizsiz bankacılık faaliyetlerine ilişkin yasa 1983 yılında çıkmış ve ilk faizsiz bankalar “Özel Finans Kurumu” adıyla 1985 yılında kurulmuştur. 1999 yılında katılım bankalarıyla ilgili ilk düzenlemeler yapılarak Bankacılık Kanunu kapsamına alınmıştır. 2005 yılındaki düzenleme ile de isimleri “Özel Finans Kurumu” iken “Katılım Bankası” olarak değiştirilmiştir (Yurttadur, 2017).”

içerisine alınmasıyla beraber bu güven tekrar tesis edilmiştir.

- Katılım bankaları sermaye yapısı olarak bankacılık sektörü içinde hacimli olmamakla beraber önemli bir yere sahiptir. Bu sayede Türkiye ekonomisine ciddi bir katkıda bulunmaktadır.

Türk Bankacılık Sistemi'nin toplam kaynakları açısından bakıldığında katılım bankaları %7,2 pay ile hacimli olmamakla birlikte önemli bir yere sahiptir. Çünkü katılım bankaları, son 15 yılda muhafazakar kesimin bankacılık sistemi içerisine girmeyen yastıkaltı paralarını sistemin içerisine sokarak Türkiye ekonomisinin gelişmesine ve derinleşmesine katkı sağlamıştır.

2005 yılında Türk Bankacılık Sistemi içerisinde sermaye yapısı itibarıyla %2,4 paya sahip olan katılım bankaları 2013 yılında %5,1'e ve 2020 yılında ise %7,2'ye yükselmiştir.

Bu rakamlarda göstermektedir ki; katılım bankaları sermaye oranları itibarıyla bankacılık sistemi içerisindeki yerini günden güne geliştirmekte ve büyümektedir. Ancak bu rakamları yeterli görmek te elbetteki mümkün değildir.

- Katılım bankaları topladığı yabancı kaynak fon toplama açısından ticari bankalara göre daha dezavantajlıdır.

Türk Bankacılık Sistemi'nde 2005-2020 yılları arasında özsermaye miktarlarında ciddi bir artış olduğu ve bankacılık sisteminin özsermaye yeterliliği açısından gün be gün daha iyiye gittiği aşikardır.

Ayrıca, Türk Bankacılık Sistemi'nin özkaynak yapısı Avrupa Birliği ölçüleri baz alınarak incelendiğinde yeterli görülmekle beraber, Türk ekonomisinin jeopolitik ve konjktürel yapısı göz önünde bulundurularak daha güçlü bir özkaynak yapısı mutlaka hedeflenmelidir.

Bu bağlamda Türk Bankacılık Sistemi yabancı kaynak fonlara bağımlı bir şekilde bankacılık faaliyetlerini devam ettirmektedir. Bu durum bankacılık sektörünü ve bankacılık sektöründen beslenen Türkiye ekonomisini kırılgan hale getirmektedir.

Çünkü muhtemel uluslararası ve evrensel bir krizin çıkışı, ülkeler arası gerçekleşecek savaşlar ve virüs salgını gibi dünya çapında etkili doğal afetler olasılığı neticesinde yavaşlayan ya da duraklama dönemine giren uluslararası fon piyasası doğrudan Türk Bankacılık Sistemi'ni etkileyecek bir ilişki hassasiyetine sahiptir.

Öte taraftan ulusal bazda iç siyaseti etkileyecek negatif olaylar ve bu olaylar neticesinde hukuk yapısının ve/veya makro ekonomik dengelerin bozulması neticesinde uluslararası piyasalarda Türkiye ekonomisine olan güvenin azalması gibi durumlarda da uluslararası para piyasasının Türkiye bankacılık sistemine desteğini olumsuz yönde etkileyecektir.

Bu cihetle Türk Bankacılık Sistemi'nin özsermaye artırımına ve özkaynaklarını güçlendirmeye fazlasıyla ihtiyaç vardır.

Katılım bankalarına gelince yabancı kaynak fonlar açısından Türkiye'deki bankacılık sistemi içerisindeki payı %5,63'tür. Zaten Türkiye Bankacılık Sistemi'nde özsermaye yapısı zayıfken

katılım bankalarında bu zaafiyet daha da belirgin hale gelmektedir. Çünkü katılım bankaları İslam ekonomisi kuralları çerçevesinde hareket ettiğinden doğrudan para alım ve satımı yapamamaktadır. Zaten özsermaye yapısı zayıf olan katılım bankaları bir de mevduat toplama hususunda zorlanınca mevduat yapılarını geliştirme konusunda çok ciddi sıkıntı yaşamaktadırlar. Bu durum katılım bankalarının en zayıf noktasını oluşturmaktadır.

- Katılım bankaları kredi sağlamada imalat ve inşaat sektörüne daha fazla yoğunlaşırken; finans ve turizm sektörüne daha az yoğunlaşmaktadır.

Daha öncede ifade ettiğimiz gibi; katılım bankalarının mevduat yeterlilik oranı düşük olduğundan ve bu oran yukarılara taşınmadığından kredi dağıtma kapasitesi de devamlı olarak sınırlı kalmıştır. Bu sınırlılığın farkında olan katılım bankaları kredi fonlama hususunda hep aynı sektörlere yönelmeyi tercih etmiştir.

Bu bağlamda katılım bankalarının verdiği kredilerin piyasadaki sektörlere dağılımına baktığımızda %31 ile imalat sektörünü birinci, hizmet sektörünün %30,1 ile ikinci ve inşaat sektörünün %25,9 ile üçüncü sırada olduğu ve bu üç sektörün toplamının %87 oranına ulaştığı görülmektedir. Bu rakamlar bize göstermektedir ki katılım bankaları bu üç sektöre yoğunlaşmıştır.

Halbuki katılım bankalarının dağıttığı kredi hacimlerinden geriye kalan %13'lük payın ise; finans sektörüne (%5,6), madencilik ve taş ocağı sektörünün (%2,5), tarım-avcılık-hayvancılık sektörünün (%1,7), turizm sektörüne (%0,8), eğitim sektörüne (%0,2) ve geriye kalan tüm sektörlere ayrılan oran sadece %2,2 şeklinde dağıtıldığı görülmektedir.

Bu çalışmanın 7. bölümünde ARDL yöntemiyle yapılan ampirik analiz sonucunda kredi yoğunlaşmasının özkaynak kârlılığı ilişkisi hakkında şu sonuçlara ulaşılmıştır.

Türkiye bankacılık sektörü, sektörel kredi yoğunlaşması (HHI) ve özkaynak kârlılığı (ROE) ilişkisi 2005-2020 dönemi 3'er aylık verileriyle analiz edilmiştir. Ayrıca bankacılığa özgü değişkenler olan bankaların özkaynak kârlılığı, toplam alacaklar / toplam nakdi krediler oranı, toplam nakdi krediler/ toplam mevduat oranı, toplam özkaynak/ toplam aktifler oranı ve makroekonomik değişken olarak da GSYİH büyüme hızı, reel kur endeksi ve işsizlik oranı değişkenlerinin modelimizde bağımsız değişken olarak kullanılan özkaynak kârlılığı üzerindeki etkisi araştırılmıştır.

Çalışmamızda 2005-2020 dönemi mevduat ve katılım bankalarının kredilerinde sektörel yoğunlaşmanın özkaynak kârlılığına etkisini analiz etmek için bir zaman serisi analizi olan ARDL yöntemi kullanılarak uzun dönem ilişkisi araştırılmıştır. Bu yönde katılım bankaları ve mevduat bankalarının sektörel kredi yoğunlaşmasının özkaynak kârlılığına etkisinin karşılaştırılmasında ARDL yöntemi ile analiz etmeye çalışan başka bir çalışmaya rastlanılmamıştır.

Analiz sonuçlarına göre;

Birinci olarak, ARDL yöntemi ile yapılan ve tüm tanı testlerini geçen özkaynak kârlılığı modelinin uzun dönem analiz sonuçlarına göre; hem katılım bankalarında hemde mevduat bankalarında sektörel kredi yoğunlaşmasının kârlılığı pozitif yönde etkilediği sonucuna varılmıştır.

İktisadi yazında da büyük çoğunlukla kredi yoğunlaşması ve kârlılık arasında pozitif ilişki olduğunu belirten çalışmalar (Behr ve diğerleri, 2007; Tabak, Fazio ve Cajueiro, 2011; Chen ve diğerleri, 2013; Türkmen ve Yiğit, 2012; Demirbaş, 2019; Sarı ve Konukman, 2021) bulunmaktadır. Bizim çalışmamızda da iktisadi yazına paralel bir sonuç ortaya çıkmıştır. Bunun sebebi olarak bankaların birkaç sektöre yoğunlaşarak kredi izleme, kontrol ve gözetim maliyetlerini düşürmesi ve banka kredi portföy hafızasının değerlendirilmesinde uzmanlaşmayı gösterebiliriz. Bununla beraber mevduat bankalarının kredi yoğunlaştırması özkaynak karlılıklarını, katılım bankalarına göre daha fazla etkilemektedir.

İkinci olarak, reel kur ile özkaynak kârlılığı arasında uzun dönemde pozitif ilişki tespit edilmiştir. Bu katılım bankacılığı sektörünün likidite riski üzerine yaptığı çalışmada, özkaynak kârlılığı ve reel döviz kuru arasında pozitif ilişki olduğunu söyleyen Onat'ın (2019) verileriyle de uyumluluk göstermektedir. Bununla birlikte, bankacılık kârlılarının artması üzerine bir diğer etki olarak da Türkiye'de reel döviz kurunun yükselmesinin ihracatı artırması ve bunun reel sektörün kârlılığı üzerinde olumlu etkisi olmasını gösterebiliriz.

Üçüncü olarak, bankaların risk modeli göstergesi olarak seçtiğimiz takipli alacaklar / toplam nakdi krediler oranı ile özkaynak kârlılığı arasında katılım bankaları açısından uzun dönemde pozitif ilişki tespit edilirken, mevduat bankalarında değişkenin katsayı yorumu açısından anlamsız olduğu ancak uzun dönemde özkaynak kârlılığına negatif etkisinin olduğu söylenebilir. İktisadi yazına baktığımızda da (Albulescu, 2015; Güngör, 2007; Ata, 2009; Taşkın, 2011) genel olarak takipteki alacaklar ile banka kârlılığı arasında negatif bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Aslında, takipteki alacaklar, bankanın bir süredir ödeme alamadığı ve kredinin tamamının ödenmesinden ümidini kesip gözden çıkardığı miktar kadar provizyon ayırması gereken kredileri göstermektedir. Buradan yola çıkarak diyebiliriz ki; bizim çalışmamızda katılım bankalarının verilerinde, takipteki alacaklar ile özkaynak karlılığı arasındaki ilişkinin pozitif etki göstermesinin nedenini anlamak için daha farklı analizlerle detaylı çalışma yapılması gerektirmektedir.

Dördüncü olarak, yine GSYİH büyüme oranının hem katılım bankaları hemde mevduat bankalarında özkaynak kârlılığına etkisi katsayı yorumu açısından anlamsız olduğu ancak uzun dönemde özkaynak karlılığına negatif etkisinin olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Beşinci olarak bankaların likidite kalitesi göstergesi olarak seçtiğimiz toplam nakdi krediler/ toplam mevduat oranının (mevduatın krediye dönüşüm oranı) hem katılım bankaları hemde mevduat bankaları açısından uzun dönemde özkaynak kârlılığı üzerinde negatif yönde etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Altıncı olarak, işsizlik oranı ile özkaynak karlılığı arasında uzun dönemde negatif ilişki tespit edilmiştir. İktisadi yazında işsizlik oranı ile özkaynak karlılığı arasında negatif ilişki olduğunu gösteren çalışmaların (Abreu ve Mendes, 2002) göstermektedir ki, bizim çalışmamızda iktisadi yazınla paralel sonuçlar verdiğini göstermektedir.

Yedinci olarak, kredi riski ile özkaynak karlılığı arasında hem katılım bankaları hemde mevduat

bankaları açısından kredi riskinin uzun dönemde özkaynak karlılığını olumsuz etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuç iktisadi yazındaki kredi riski ve özkaynak kârlılığı arasında negatif ilişki bulunduğunu söyleyen çalışmalarla (Masood ve Ashraf, 2012; Ata, 2009; Aydın, 2019; Dell’Ariccia, 2000; Behr ve diğerleri, 2007) paralellik göstermektedir. Bankacılık sektörünün riskler ve şoklara karşı dayanıklı bir mali yapıya sahip olmaları gerektiğinden dolayı, risk oranlarında artışın bankacılık mali yapısını bozduğunu ve bunun kârlılık oranlarını düşürdüğünü söyleyebiliriz.

Sekizinci olarak, bankaların kârlılık modeli açısından bankacılık sektörüne baktığımızda, hem katılım hemde mevduat bankalarının takipteki krediler / toplam aktifler oranının özkaynak kârlılığına etkisi katsayı yorumu açısından anlamsız olduğunu ancak uzun dönemde özkaynak karlılığına negatif etkisinin olduğunu söyleyebiliriz.

Hasılı, katılım bankaları hem bankacılık sektörünün gelişiminde hem de Türkiye ekonomisinin gelişiminde önemli bir rol oynamaktadır. Bu rolün düzenli ve istikrarlı bir şekilde geliştirilmesi gerekmektedir. Bunun için önündeki en büyük engel yabancı fon toplama hususundaki engellerdir. Bu engellerin çözülmesi halinde fon toplama hacmi süratle gelişecek olan katılım bankaları, bu gelişimin doğal bir sonucu olarak kredi verme kapasitelerini artıracaklarından, hem daha fazla kredi verme olanağına hem de giremedikleri ve zayıf kaldıkları sektörlere de girerek Türkiye ekonomisine daha fazla katkıda bulunma imkanına sahip olacaklardır.

KAYNAKLAR

Abreu, M. ve Mendes V. *Commercial Bank Interest Margins and Profitability: Evidence from EU Countries*, Porto Çalışma Tebliği, Sayı: 122, 2002.

Albulescu, C. T. (2015). *Banks' Profitability and Financial Soundness Indicators: A Macro-level Investigation in Emerging Countries*, *Procedia economics and finance*, 23(2015), 203-209.

Acar, O. (2012), Faizsiz Bankacılık Araçları, <http://www.okanacar.com/2012/07/faizsiz-bankacilik-araclar.html>, 05/04/2021.

Acharya, V. V., Hasan, I., and Saunders, A. (2006). *Should banks be diversified? Evidence from individual bank loan portfolios*. *The Journal of Business*, 79(3), 1355-1412.

Ahıska, A. (1985), *Finansal Kiralamada Vergi ve Muhasebe Sorunları*, Türkiye Sınai Kalkınma Bankası Finansal Kiralama Semineri.

Ahmad, A. (1993), *Contemporary Practices of Islamic Financing Techniques*, IRTI, Jeddah. Ak, E. Repo-ters Repo, *Uzman Gözüyle Bankacılık*, 1, 37-38.

Akgüç, Ö. (1987), *Yüz Soruda Türkiye'de Bankacılık*, Gerçek Yayınevi, Ankara.

Aktepe, İ.E., (2013), *Sorularla Katılım Bankacılığı*, Türkiye Katılım Bankaları Birliği Yayınları, İstanbul.

Alkin, E. (1977), *İktisat*, Elektronik Ofset, İstanbul.

Alpergin, P. (1990), *Bireysel Bankacılık*, Türkiye Bankalar Birliği Yay., Ankara:

Altan, M. (1998), *Modern Bankacılık Fonksiyonları Açısından Özel Finans Kurumlarının Değerlendirilmesi*, Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Konya.

Antmen, A. (1993), *1367 Sayılı Kanun Açısından Çek ile İlgili Yükümlülükleri*, *Uzman Gözüyle Bankacılık*, 1.

Ata, H. A. (2009). *Kriz Sonrası Türkiye'de Mevduat Bankaları Karlılığına Etki Eden Faktörler*, *Dokuz Eylül Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 10(2), 137-151.

Ata, K. (1991), *Bir Finansman Yöntemi: Factoring*, H.Ü.İ.İ.B.F. Dergisi, 9, 59-65. Aydın, S. (1994), *Kredi Kartları*, İş Bankası Yayınları, Ankara.

Aydın, Y. (2019). "Türk Bankacılık Sektöründe Karlılığı Etkileyen Faktörlerin Panel Veri Analizi ile İncelenmesi". *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*, 10(1), 181-189.

Aydoğan, K. (1993), *Varlığa Dayalı Menkul Kıymet ve Bankacılık Sektörü – 1*, *İşletme ve Finans*, 84, 26-30.

Bahmani-Oskooee, M. ve Chi Wing Ng, R. (2002), *Long-Run Demand for Money in Hong Kong: An Application of The ARDL Model*, *International Journal of Business and Economics*, 1(2), 147-155.

Barro, R.J. (1981). *Rational Expectations and The Role of Monetary Policy*, Allen and Unwin, London.

BDDK, (2021), 29 Mart 2021 Haber Bülteni,

<https://www.bddk.org.tr/BultenAylık/tr/Home/HaberBulteni>, 10/04/2021

Behr, A., Kamp, A., Memmel, C., and Pfingsten, A. (2007). Diversification and the Banks' Risk-return-characteristics: Evidence from Loan Portfolios of German Banks.

Bikker, J. and Haaf, K. (2002). *Competition, concentration and their relationship: An empirical analysis of the banking industry*, Journal of Banking & Finance, 26(11), 2191-2214.

BKM, (2020). Bankalar Arası Kart Merkezi Raporu. https://bkm.com.tr/wp-content/uploads/2019/01/bkm_ekim_verileri_bulten.pdf, 10/04/2021.

Çağlayan, E. (2006), *Enflasyon, Faiz Oranı ve Büyümenin Yurtiçi Tasarruflar Üzerindeki Etkileri*, Marmara Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi, Cilt XXI, Sayı 1.

Chen, Y., Wei, X., Zhang, L., & Shi, Y. (2013). *Sectoral diversification and the banks' return and risk: Evidence from Chinese listed commercial banks*. Procedia.

Coşkun, M. N., Ardor, H. N., Çermikli, A. H., Eruygur, H. O., Öztürk, F., Tokathoğlu, İ., ... ve Dağlaroğlu, T. (2012). *Türkiye'de Bankacılık Sektörü Piyasa Yapısı, Firma Davranışları ve Rekabet Analizi*. TBB yayını:280.İstanbul, 52-68,142-180.

Çağlayan, E. (2006), *Enflasyon, Faiz Oranı ve Büyümenin Yurtiçi Tasarruflar Üzerindeki Etkileri*, Marmara Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi, Cilt XXI, Sayı 1.

Demirbaş Özbekler, M. (2019). *Kredi Portföyünde Çeşitlendirme: Türk Bankacılık Sektörü Üzerine Bir Analiz*. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Uzman Yeterlilik Tezi.

Dikmen, A. A. (1992), *Forfating Risk ve Riskten Kaçınma*, A.Ü.S.B.F. Dergisi, 47, 113-122.

EBF (2020), Banking in Europe: EBF Facts & Figures 2019 Report, <https://www.ebf.eu/ebf-media-centre/banking-in-europe-ebf-publishes-2019-facts-figures/#:~:text=Banking%20in%20Europe%3B%20the%202019%20EBF%20Facts%20%26%20Figures%20is%20a,the%20digital%20transformation%20of%20banks>, 10/04/2021.

Gönenç, H., ve Kılıçhan, B. (2004). *Kredi Portföyü Çeşitlendirmesinin Banka Performansı Üzerindeki Etkileri*. Bankacılar Dergisi, 49, 53-67.

Gözübenli, B. (1986), *Para Kavramına İslâmî Yaklaşım Üzerine Bazı Düşünceler*, Para Faiz ve İslâm, Tartışmalı İlmi Toplantılar Dizisi 4, İlmi Neşriyat, İstanbul.

Güngör, B. (2007). *Türkiye'de Faaliyet Gösteren Yerel ve Yabancı Bankaların Karlılık Seviyelerini Etkileyen Faktörler: Panel Veri Analizi*, İktisat İşletme ve Finans, 40-63.

Hayden, E., Porath, D. and Westernhagen, N.V.(2006). *Does Diversification Improve The Performance Of German Banks? Evidence From Individual Bank Loan Portfolios*. Journal of Financial Services Research 32.3, 123-140.

İşbankası, (2004), *İşbank Annual Report 2003*, Türkiye İşbankası Yayınları, İstanbul.

Kamaruddin, R. ve Jusoff, K. (2009), *An ARDL Approach in Food and Beverages Industry Growth Process in Malaysia*, International Business Research, Vol.2, No.3.

Küçükkocaoğlu, G., (2005), *İslami Bankalar ve İslami Finans Kurumları*, www.baskent.edu.tr/gurayk/finpazcuma 17.doc, 05/04/2021

Masood, O. and Ashraf, M. 2012. *Bank-Specific and Macroeconomic Profitability Determinants of*

Islamic Banks: The Case of Different Countries, Qualitative Research in Financial Markets, 4(2), 255-268.

Mc Kenzie, S. (1992), *Risk Management With Derivatives*, Macmillan Publishers, New York.

Mert, M. ve Çağlar, A. E. (2019). *Eviews ve Gauss Uygulamalı Zaman Serileri Analizi*. Detay Yayıncılık, Ankara.

Morgan, D. P., and Samolyk, K. (2003). *Geographic Diversification in Banking and Its Implications for Bank Portfolio Choice and Performance*. Unpublished paper, Federal Reserve Bank of New York.

Narayan, P. K., ve Narayan, S. (2005). *Estimating Income and Price Elasticities of Imports for Fiji in a Cointegration Framework*. Economic Modelling, 22(3), 423-438.

Nienhaus, V. (1983), *Principles, Problems, And Prospects Of Islamic Pls Banks Compeeting With Interest Banks: Problems and Prospects*, Journal of Research in Islamic Economics, 1, 37-47.

Onat, C. (2019). *Katılım Bankacılığında Likidite Riski ve Yönetimi*, Ankara: Ekonomik Modelleme Ve Konjonktür Değerlendirme Genel Müdürlüğü, Yayın No: 9.

Orhan, Z. H. (2018). *Business Model of Islamic Banks in Turkey*, Journal of Islamic Accounting and Business Research, 9(3), 290-307.

Öçal, T. (1990), *Para Teorisi: Banka, Kredi, Para*, Gazi Üniv. Yay., Ankara.

Özsoy, İ. (1997), *Özel Finans Kurumları*, Asya Finans Yay., İstanbul.

Pan, Q., and Pan, M. (2014). *The Impact of Macro Factors on the Profitability of China's Commercial Banks in the Decade After WTO Accession*, Open Journal of Social Sciences, 2(9), 64-69.

Parasız, İ. (1985), *Para, Banka ve Finansal Piyasalar*, Haşet Yayınları, Bursa.

Pesaran, M. H., Shin Y., ve Smith R., (1996), *Testing for the Existence of a Long-Run Relationship*, University of Cambridge, DAE Working Paper No. 9622.

Pesaran, M. H., ve Pesaran, B. (1997), *Working with Microfit 4.0: Interactive Econometric Analysis*, Oxford, Oxford University Press.

Pesaran, M. H. ve Smith, R. (1998), *Structural Analysis of Cointegrating VARs* Journal of Economic Survey, 12(5), 471-505.

Pesaran, M. H. ve Shin, Y. (1999), *An Autoregressive Distributed Lag Modelling Approach to Cointegration Analysis*, <http://www.econ.cam.ac.uk/faculty/pesaran/ardl.pdf>, (Erişim: 29.09.2011).

Pesaran, M. H., Shin, Y. ve Smith, R. (2001), *Bounds Testing Approaches to the Analysis of Level Relationship*, Journal of Applied Econometrics, 16(3), 289-326.

Sharifi-Renani, H. (2008), *Demand for Money in Iran: An ARDL Approach*, MPRA, Paper No. 8224.

Rossi, S. P., Schwaiger, M. S., and Winkler, G. (2009). *How Loan Portfolio Diversification Affects Risk, Efficiency And Capitalization: A Managerial Behavior Model For Austrian Banks*. Journal of banking & finance, 33(12), 2218-2226.

Sarı, S , Konukman, A . (2021). *Türk Bankacılık Sektöründe Sektörel Kredi Yoğunlaşması Ve Risk-Karlılık İlişkisi* . Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi , 22 (1) , 1-28 .

Serter, N. (1993), *Genel Olarak ve Türkiye Açısından İstihdam ve Gelişme*, İ.Ü. Basımevi, İstanbul.

Statista. (2019), Total assets of the banking sector in select countries worldwide 2019, <https://www.statista.com/statistics/875144/banking-sector-assets-worldwide-by-country/>, 11/4/2021.

Sungur, T. (1993), *Bankacılar İçin Banka Tekniği*, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enst.Yay., Ankara.

Şakar, H., (2000), *Genel Bankacılık Bilgileri*, Strata Yayınları, İstanbul.

Tabak, B. M., Fazio, D. M., and Cajueiro, D. O. (2011). *The Effects of Loan Portfolio Concentration on Brazilian Banks' Return and Risk*. Journal of Banking & Finance, 35(11), 3065-3076.

Takan, M. (2001), *Bankacılık Teori, Uygulama ve Yönetim*. Nobel Yayıncılık, Ankara.

Taşkın, D. F. (2011). *Türkiye’de Ticari Bankaların Performansını Etkileyen Faktörler*, Ege Akademik Bakış, 11(2), 289-298.

TBB, (2021), Türkiye’de Faaliyet Gösteren Bankalar, <https://www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/banka-ve-sektor-bilgileri/banka-bilgileri/tarihsel-bilgiler/68>, 1/4/2021

T.C. Ziraat Bankası. Bankamızın kuruluşu. (t.y), <https://www.ziraatbank.com.tr/tr/bankamiz/hakimizda/bankamiz-tarihcesi>, 11/4/2021

Tosun, M. (2000), *Türk Mali Sisteminde Özel Finans Kurumları Deneyimi ve ÖFK’ların Türk Banka Sistemi İçindeki Yerleri Üzerine*, Türkiye’de Özel Finans Kurumları Teori ve Uygulama, Albaraka Türk Yay., İstanbul.

Türkmen, S. Y., ve Yigit, I. (2012). *Diversification in Banking and its Effect on Banks' Performance: Evidence from Turkey*. American International Journal of Contemporary Research, 2 (12), 111-119.

Uçar, M. (1992), *Türkiye’de - Dünya’da Faizsiz Bankacılık ve Hesap Sistemleri*, Fey Vakfı, İstanbul.

Usta, M. (1995), *Teminat Mektupları*. Pamukbank T.A.Ş. Eğitim Böl. Yayını, İstanbul.

Yurttadur, M. D., (2017), *Türkiye’de Bulunan Katılım Bankaları ve Özel Sermayeli Mevduat Bankalarının Finansal Performanslarının Karşılaştırılması*, İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 4 (2) , 89-117.

Zaim, S. (2000), *Özel Finans Kurumları’nın Sağlıklı Çalışabilmesi İçin Evvela İnsan Modelinin Oluşması Gerekir*, Türkiye’de Özel Finans Kurumları Teori ve Uygulama kitabı içinde Ed. B. Cemal Rodoplu, kitabı içinde, Albaraka Türk Yayını, İstanbul.